

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2014/4 szám

450 éve született William Shakespeare

Tartalom

Villám

- [Ha kérni fogja voksainkat...](#)

Emlékezet

- [Ralf Waldo Emerson: Shakespeare vagy a költő](#)
- [Szerb Antal: Shakespeare](#)
- [Szabó Lőrinc: Shakespeare szonettjei](#)
- [Az avoni hattyú](#)
- [Karinthy Frigyes: Shakespeare Vilmos](#)
- [Ballai László: Shakespeare és a szabadság](#)

Déliabáb

- [William Shakespeare: Coriolanus](#)
- [I. felvonás](#)
- [II. felvonás](#)
- [III. felvonás](#)
- [IV. felvonás](#)
- [V. felvonás](#)
- [William Shakespeare: Hamlet, dán királyfi](#)
- [I. felvonás](#)
- [II. felvonás](#)
- [III. felvonás](#)
- [IV. felvonás](#)
- [V. felvonás](#)
- [William Shakespeare: XV. szonett](#)
- [William Shakespeare: XIX. szonett](#)
- [William Shakespeare: XCIV. szonett](#)
- [William Shakespeare: XLVIII. szonett](#)

- [William Shakespeare: XLIX. szonett](#)

Húrok

- [Ballai László: Shakespeare és Verdi](#)
-

Villám

Ha kérni fogja voksainkat...

„ELSŐ POLGÁR

Ismétlem, ha kérni fogja voksainkat, nem tagadhatjuk meg tőle.

MÁSODIK POLGÁR

De meg, uram, ha akarjuk.

HARMADIK POLGÁR

Hatalmunkban van ezt megtenni, csak hogy ez olyan hatalom, melynek végbevételére nincs hatalmunk, mert ha megmutatja nekünk sebeit és elmondja tetteit, be kell mártanunk nyelveinket a sebekbe, s érettök szólnunk; így ha elmondja nemes tetteit, nekünk is el kell mondanunk nemes elismerésünket. A hálátlanság szörnyűség, s ha a sokaság hálátlan, ez annyi, mint a sokaságot szörnyeteggé tenni; eszerint, annak tagjai levén, magunkat szörnyeteg tagokká tennők.”

William Shakespeare: Coriolanus

Emlékezet

Ralf Waldo Emerson: Shakespeare vagy a költő

A nagy embereket inkább szellemük kiterjedése tünteti ki, semmint eredetiségük. Ha fürkesszük az eredetiséget, amely abban áll, hogy valaki a pók módjára beleiből szövi ki hálóját, vagy hogy maga talál fel anyagot s csinál téglát belőle a házépítésre: ebben az értelemben egyik nagy ember sem eredeti. S az értékes eredetiség nem is a más emberektől való különbözőségben áll. [...] Minden

mester összegyűjtve találja az anyagát, s hatalmát az a rokonszenv és szeretet adja, amellyel népe és a megmunkálendő anyag iránt viseltetik. Mily gazdaságosság ez az erő felhasználásában s mily kárpótlás az élet rövidségéért. Mindent kezébe kap – a világ vitte őt ennyire előre az útján. Az emberi faj járt előtte, lehordta a halmokat, betöltötte a szakadékokat s áthidalta a folyóvizeket. Emberek, nemzetek, mívesek, nők: mind érette dolgoztak, s ő belép munkáik folyamatába. Ellenben ha olyan teret választ, amely a fejlődés irányvonalán kívül esik, kívül esik a nemzeti érzés és a történelem körén, mindent önmagának kell megtennie: s erőit kimeríti az első előkészületekben. Az ember hajlandó volna azt állítani: a nagy lángész hatalma egyáltalában nem az eredetiségben áll, hanem a befogadóképességben, abban, hogy hagyja, hogy a világ mindent megtegyen érette, s az idő szelleme gát nélkül hassa át a lelkét.

Shakespeare fiatalága olyan korszakra esett, amidőn az angol nép mohón kívánta a színelőadásokat. Az udvar hamar zokon vette a politikai célzásokat, s megpróbálta elnyomni azokat. A puritánok növekvő és erélyes pártja és az anglikán egyház vakbuzgó hívei is el akarták nyomni. Ám a nép kívánta. Kocsmaudvarok, tetőtlen házak, rögtönzött bekerített helyek a falusi vásárokon kész játszóhelyekül szolgáltak a vándorszínészeknek. A nép megízlelte ezt az új élvezetet, s valamint manapság hiába próbálná elnyomni az újságokat még a legerősebb párt is, éppoly kevésbé tudta akkor király, főpap, puritán egyenként és egyesülve elnyomni azt a szert, amely egyben volt ballada, elbeszélés, hírlap, választógyűlés, olvasmány, vicclap és könyvtár. Sőt valószínű, hogy király, főpap és puritán is megtalálták benne az élvezetüket. Minden ok arra vezetett, hogy nemzeti érdekű ügy lett a színházból. [...] Életerejének legjobb bizonyossága az a sereg író, aki ezen a téren gomba módra ütötte fel fejét: Kyd, Marlowe, Greene, Ben Jonson, Chapman, Dekker, Webster, Heywood, Middleton, Peele, Ford, Massinger, Beaumont és Fletcher.

A színpadnak dolgozó költőre főfontosságú, hogy a színpad révén megnyerje a közönséget. Nem vesztegetheti az idejét henye kísérletezéssel. A közönség szeme, füle, kíváncsisága elő van készítve. Shakespeare esetében még többről is van szó. Amidőn ő Stratfordból Londonba jött, egész sereg régi és új szerzőtől való színdarab volt már kéziratban s került, sorra színre. Itt van Trója története, amelynek valamelyik részét a közönség szívesen hallgatja meg akár minden héten; Julius Caesar halálát és Plutarkhosz más történetét sohasem unja meg, egy polcra való angol história a Brut és Arthur-krónikáktól kezdve a Henrik királyokig, amelyre mohón fülel, egy sor szomorújáték, vidám olasz mesék, spanyol kalandok, miket minden londoni inas ismer. Ezt az egész tömeget több-kevesebb ügyességgel dolgozták fel a színdarabok, s a sűgő tartotta kezében a szennyest, elrongyolt kéziratokat. Ma már meg sem lehet mondani, ki volt az eredeti szerzőjük. Oly hosszú ideig voltak már a színház birtokában, s oly sok felbukkanó lángész bővítette és módosította azokat, amidőn hol beletett egy beszédet, egy egész jelenetet, egy dalt, hogy senki sem emelhetett írói tulajdonjogot ezzel a sokszerzőjű művel szemben. Szerencsére ezt senki nem is akarta. Nem voltak még ilyen vágyaik. Akkoriban kevés volt az olvasó, ellenben sok volt a néző és a hallgató. Ennélfogva jó helyen feküdtek azok a darabok ott, ahol éppen voltak. Shakespeare, csakúgy mint társai, a sok régi darabot olyan tőkeként becsülte, amivel szabadon lehet kísérletezni. Ha már akkor is körülvette volna a drámát a presztízis kérdése, amely a mai tragédiát körülveszi, semmit sem vittek volna véghez. Az eleven Anglia durva, meleg vére keringett a színdarabokban is, mint az utcai balladákban, s megadta a szükséges testet a légzés és a fenséges képzelet számára. A költőnek, szüksége van a népies hagyomány anyagára, amely egyben kellőképp korlátozza is művészetét. A néphez fűzi, alapot ad épületének, s amidőn annyi

kész dolgot ad a kezébe, szabadságot, időt ad neki, hogy teljes erejével működtethesse képzelete merész játékát. [...]

Shakespeare nyilván igen sokkal tartozik ide is, oda is, s kész volt mindent felhasználni, ami keze ügyébe akadt. Eredetiségének mértékéül szolgálhat Malone fáradságos kutatása a *VI. Henrik* I., II. és III. részére vonatkozólag. Eszerint 6043 sorból 1771-et valamely Shakespeare előtti író írt, 2373-at Shakespeare írt, de elődei előmunkálatai alapján, s csak 1899 sor egészen az ő műve. S Malone kutatása alig hagy meg egyetlen drámát eredeti Shakespeare-műnek. A *VIII. Henrik*ben magam is előtörni látom az eredeti törzset, amelyre Shakespeare finomabb invenciója rétegződött. Az első darabot valamely kiválóbb gondolkozó elme írta, de ennek a szerzőnek rossz füle volt a ritmus iránt. Megismerem a keze vonását és kadenciáját. Íme: Wolsey monológja s a következő jelenete Cromwell-lel. Itt Shakespeare metrum a helyét – amelynek az a titka, hogy a gondolat teremti meg magának a ritmust úgy, hogy ha értelmesen olvassuk a szöveget, akkor legjobban eltaláljuk a ritmusát is – olyan sorok foglalják el, amelyek adott ritmusra vannak megírva, úgy, hogy a versek szószéki szónoklatra emlékeztetnek. Ám a darab minden hosszadalmassága ellenére is tartalmaz olyan vonásokat, amelyek kétségtelenül Shakespeare kezétől erednek, és némely helye, mint például a koronázás elbeszélése, olyan, mintha valóságos autogram volna. Az különös, hogy az Erzsébet királynőhöz szóló hódolat rossz ritmusban van írva.

Shakespeare jól tudta, hogy a hagyomány jobb mesét szolgáltat, mint a kitalálás. Ha ezzel veszt is írói hírneve, így nagyban szaporította művészete forrásait, s az ő napjaiban még nem keresték úgy az eredetiséget, mint manapság. A milliókhoz szóló irodalomnak még nem volt se híre, se hamva. Az általános olvasás, az olcsó sajtó ismeretlen fogalmak voltak. A kezdetleges irodalmi közönség korszakában fellépő nagy költő a saját fénykörébe szív fel minden, bárhonnán sugárzó fényességet. Magasztos hivatása, hogy az értelem minden drágakövét, az érzés minden virágát a nép közé vigye, s eközben emlékezetét éppoly értékesnek tekintti, mint kitaláló tehetségét. Ennélfogva vajmi keveset törődik azzal, honnan származnak a gondolatai, vajon valamely fordított műből, hagyományból, távoli országokban való útleírásokból avagy ihletésből: mert bármily forrásból fakadtak, egyformán kedvesek a kritikátlan hallgatóságnak.

Sőt egészen közel, otthon is vesz fel kölcsönt. Más ember is mond éppoly bölcs dolgokat, mint ő, csak hogy az közben egy csomó bolond dolgot is mond, s nem tudja, mikor is mondott bölcsét. Ellenben a költő ismeri a valódi drágakő fűzét, és bárhol találja, magas helyre emeli. Ez talán Homérosz szerencsés helyzete; ez a Chauceré és Szádié. Ők érezték, hogy minden elmesség az ő elmességük, s ők éppúgy könyvtárosok és historikusok, mint költők. Minden regényes poéta örököse s egyúttal szétárasztója volt a világ száz elbeszélésének. [...]

Az irodalombúvároknak s a Shakespeare Societynak köszönhetjük az angol dráma fejlődési fokainak történetét a templomi misztériumoktól s a világi darabok kiválásától a *Ferrex és Porrex* és *Gurton nagyanyó tűjéértől* azokig a darabokig, mik a színpadot rendre meghódították, és miket Shakespeare megmásított, átformált és végül a magáévá tett. Ezek a bűvárok a sikeren felbuzdulva, s az egyre érdekesebbé váló problémáktól sarkallva, nem hagytak egyetlen könyvespolcot átkutatatlanul, egyetlen ládát a padláson felbontatlanul, egyetlen elsárgult számadás- vagy aktacsomót a por és a férgek prédájául, olyan heves volt vágyuk, hogy felfedezzék, vajon csakugyan vadorzó volt-e a siheder Shakespeare, vagy sem. Vajon csakugyan hámban tartotta-e a lovakat a színház kapuja előtt, járt-e iskolát, s miért hagyta végrendeletében csak „második legjobb ágyát” Ann Hathaway-nek, a feleségének.

Van valami meghatározó abban az örületben, mellyel a kor olyan rosszul választotta meg azt a tárgyat, amelyre minden gyertya veti a fényét, amely felé fordul minden szem, az a gond, amellyel leltároz minden semmiséget, ami Erzsébet királynéra, Jakab királyra, az Essexek, Leicesterek, Burleighk és Buckinghamek dolgaira vonatkozik, s egyetlen értékes feljegyzés nélkül hagyja egy másik dinasztia megalapítóját, akinek egyedül köszönhető, hogy a Tudor-dinasztiát egyáltalán emlegetni fogják, azt az embert, aki az egész angolszász fajt kifejezi az őt tápláló ihlet tüze által, s akinek eszméi táplálják most és századokon át a világ első nemzetét, aki határozott irányba kényszeríti a lelkeket. A népszerű színészen senki sem gyanította az emberiség költőjét, s a titok titok maradt a költők, tudósok, udvari emberek s a léha tömeg előtt egyaránt. Bacon, aki leltárba foglalta kora egész értelmiségét, soha még csak nevét sem említi. Ben Jonsonnak – bár azt a pár szót, mellyel Shakespeare-t magasztalta, iparkodtunk minden ízében megvizsgálni – sejtelve sem volt annak a hírnek ruganyos tovaterjedéséről, melynek első rezgését ő indította meg. Kétségtelen, hogy nagylelkűnek tartotta magát azért a dicséretért, amelyet Shakespeare számára engedélyezett, s egészen bizonyos, hogy kettőjük közül önmagát tartotta nagyobb költőnek.

Pedig, ha igazat mond a közmondás, hogy az ész felismerésére ész kell, a Shakespeare korának alkalmasnak kellett volna lennie az ő felismerésére. [...] Ám költőnk álarcán nem hatolt át szem. A hegyet nem láthatod közvetlen közelből. Egy évszázadig tartott, míg sejteni kezdték, hogy ki is ő, s két évszázadnak kellett elmúlnia halála után, míg olyan kritika kezdett jelentkezni, amelyet már hozzá méltónak gondolunk. Egész mostanáig nem lehetett Shakespeare történetét megírni. Ő volt a német irodalom atyja: ismeretének bevezetése Lessing által, műveinek lefordítása Wieland és Schlegel által a legszorosabb összefüggésben van a német irodalom rohamos kivirágzásával. Csak a XIX. században – ebben a században, amely spekulatív bölcselkedő lelkével mintegy eleven Hamlet – találhatott Hamlet tragédiája ilyen rajongó olvasókra. Most már irodalom, filozófia, gondolkodás mind átshakespeareedett. Az ő értelme az a látóhatár, amelyen túl ma sem látunk. Fülünket az ő ritmusa nevelte muzsikára. Coleridge és Goethe az egyedüli kritikusok, akik meggyőződéseinket kellő hűséggel tudták kifejezni: ám de minden művelt lélekben él az ő legfelső hatalmának és szépségének néma nagyrabecsülése, amely éppúgy jellemzője a kornak, mint a kereszténység.

A Shakespeare Society kutatást indított minden irányban, kihirdette, mily adatok hiányoznak, jutalmakat tűzött ki minden, bizonyossággal támogatott felvilágosításra, s mi lett az eredmény? Néhány fontos adaton kívül, amely az angol színpad már említett fejlődését megvilágította, nagy nehezen összegyűlt egypár részlet a költő vagyonáról. Úgy látszik, hogy évről évre szaporodott a része a Blackfriars Theatre-ben; hogy írói és színházrészvényesi jövedelmeiből birtokot vett szülővárosában; hogy Stratford legjobb házában lakott; hogy földieit megbízatásokkal, pénzüzletekkel stb. látták el Londonban; hogy gazdálkodott stb. Abban az időben, hogy a *Macbethet* írja, pörli Philip Rogerst a stratfordi törvényszéknél 35 shillingért és 10 pennyért, a részére különböző időkben szállított gabona vételára címén. Kifogástalan családapának látjuk, mert nem hallunk róla semmi kicsapongást. Összeférő természetű ember volt, mint színész és részvényes, nem ütközik ki kellemetlenül a többi színész és színházigazgató közül.

Én elismerem mindennek a felvilágosításnak a fontosságát; megérdemelte az adatok beszerzésének fáradságát. Ámde mindez nem vethet világosságot végtelen feltaláló képességére, amely fő-fő vonzó mágnesünk. Bizony nehézkes történetírók vagyunk. Elmondjuk rendre a rokonság, a születés, a szülőhely, az iskola, az iskolatársak, a kereset, a házasság, a könyvkiadás, a híresség, a halál krónikáját, de ha e fecsegés végére értünk, ez egyetlen szállal sem fűződik az

isten szülte géniuszhoz, s ha történetesen valamely más életet kaptunk volna ki találomra az Új Plutarkhoszból, az éppúgy illett volna a költeményekhez, mint ez, azaz éppoly kevésbé. A költészet lényeges sajátága, hogy a csoda szivárványleányához hasonlatosan a láthatatlanból szökjék elő, hogy elmossa a múltat és megtagadjon minden történelmet. Malone, Warburton, Dyce, Collier: hiába vesztegettek rájuk fáradságot. A híres színházak, a Covent Garden, Drury Lane, Park és Tremont hiába segítettek. Betterton, Garrick, Kemble, Kean, Macready életüket szentelték ennek a lángelmének, őt koronázzák és világítják meg, neki engedelmeskednek, őt fejezik ki. S íme a géniusz nem ismeri őket. Kezdődik a szavalat; egy aranyos, halhatatlan szó szökken ki mindebből a festett pedantériából, s édes viharzást kelt a lelkünkben, amelyet hozzáférhetetlen otthona felkeresésére csalogat. Emlékszem, egyszer láttam egy híres színész, a londoni színpad egyik büszkesége Hamlet-alkatát, s íme a summa, amit akkor hallottam, egyszerűen Hamlet kérdése a szellemhez: „Szólj, mit jelent ez, / hogy te, holt tetem, egész acélban így feljársz, / a hold fakó fényére borzasztván az éjt?” Az a képzelőtehetség, amely egész világgá szélesíti az író kamráját, s minden rendű és rangú cselekvő személyekkel népesíti be, a vaskos valóságot éppoly hamar finomítja holdsugárrá. Varázsvesszeje csúffá teszi a színház minden illúzióját. Van-e életrajz, amely bevilágíthatna a helyekre, amelyekbe a *Szentivánéji álom* bebocsát bennünket? Vajon Shakespeare beavathatott-e valamely jegyzőt, egyházkerületi titkárt, sekrestyést vagy vikáriust Stratfordban e finom alkotásának létrehozásába? Íme: az Ardenne-i erdő, Scone Castle szellője, Portia lakának holdfénye, Othello fogságának „sivár barlangjai és elhagyatott sivatagjai” – vajon hol az a harmadunokaöcs vagy más vérrokon, a kancellár aktacsomója vagy magánlevele, amely csak egyetlen szót is megőrzött volna ezekről az érzékfeletti titkokról? Szóval, ebben a drámában, mint minden nagy műalkotásban, Egyiptom és India küklopsz-építkezésében, Pheidiasz szobrászatában, a gótikus székesegyházakban, Itália festészetében, a spanyol és skót balladákban: a géniusz felhúzza maga után a létrát, amidőn az alkotó korszak felszáll az égbe s új időnek ad helyet, amely látja ugyan a műveit, de hiába tudakolja történetüket.

Shakespeare-nek egyetlen életrajzírója van: Shakespeare, s még ő sem tud nekünk semmit sem mondani, hacsak nem a bennünk levő Shakespeare iránt legfogékonyabb és legrokonszenvezőbb óráinkban. Nem állhat fel háromlábú jósszékéről, hogy ihletéről adalékokat szolgáltatson nekünk. Olvasd a régi okmányokat, miket a buzgó Dyce és Collier kivonatoltak, elemeztek, összehasonlítottak, s olvasd viszont egyik-másik mennyei mondását, meteorok ezek, amelyek mintha az égből hulltak volna le, s amelyeket nem tapasztalatunk, de a keblünkben levő ember szinte a végzet igéiként fogad be – vajon versenyt tartanak-e azok az adatok s ezek a mondások; vajon az előbbieket egyáltalában számba jönnek-e ez utóbbiakkal szemben; s vajon melyikük ad több történelmi betekintést ebbe a nagy emberbe?

És így, bármily sovány is külső történetünk, ha biográfusai – Aubrey és Rowe helyett – őt magát használjuk, valódi felvilágosítást kapunk jelleme és sokszor jelentősége felől, amit az esetre, ha találkozánk s dolgunk volna vele, tudnunk fontos volna. Megkapjuk hiteles nézeteit, meggyőződéseit oly kérdésekről, amelyek feleletért döngetik mindenki szívét: az élet, a halál, a szerelem, a vagyon és a szegénység, az élet értékei s megszerzésük útjai, módjai felől; az emberek jelleméről s ennek sorsukra gyakorolt nyílt vagy titkos hatásairól, s azokról a misztikus és démoni hatalmakról, amelyek megcsúfolják tudományunkat s mégis beleszövik jó és rossz adományait legragyogóbb óráinkba. Olvasa-e valaki a szonetteket anélkül, hogy ne látta volna, mint fedti fel itt a poéta – olyan álarc alatt, amely az értelmes olvasónak nem álarc – a barátság és szerelem

titkát, az érzelmek küzdelmét a legérzékenyebb s egyben legértelmesebb emberben? Mely titkos gondolatát nem leplezte le a drámáiban? A nemes urakról s királyokról írt nagy festményein megkülönböztethetjük, mily alakokat és embereket szeretett; látjuk, mint gyönyörködik a barátokban, a szíves vendéglátásban, a szeretettel teljes adakozásban. Hadd beszéljen nagy szívéről Timon, Warwick s Antonio, a kereskedő. Bármily keveset tudunk Shakespeare-ről, mégis ő a modern történelem egyetlen személye, akit jól ismerünk. Az erkölcs, a szokások, a gazdaság, a filozófia, a vallás, az ízlés, az életművészet mely pontját nem érintette? Mely misztériumról nem jelezte tudását? Mely hivatal, tevékenységet, emberi munkateret nem említett? Mely királyt nem tanított méltóságra, mint Talma Napóleont? Mely szűz nem találta őt finomabbnak tulajdon szemérménél is? Melyik szerelmesen nem tett ő túl szerelemben? Mely bölcs szemén nem látott túl? Mely nemes urat nem nevelt helyesebb magatartásra?

Némely kiváló kritikus azon a véleményen van, hogy csak az a Shakespeare-kritika ér valamit, amely tisztán drámai érdemeinek méltatására szorítkozik, mert mint költőt és filozófust hamisan ítélték meg. Én is éppoly nagyra tartom drámai érdemeit, s mégis csak másodrendűeknek látom. Olyan ember volt, akinek tele van a feje, agya s szíve, aki tehát szeret beszélni. Agya eszméket, képeket lehelt ki, amelyek, miközben kijáratot kerestek, a legközelebbi eszközre, a drámára bukkantak. Ha kisebb lett volna, vizsgálhatnók, mint töltötte be a helyét, mily jó drámaíró volt – s bizony a világ legjobb drámaírója volt. De az, amit mondott, akkora súllyal jelentkezik, hogy eltéríti figyelmünket kifejezése eszközéről; olyan ő, mint valamely szent, akinek története átment minden nyelvbe, versbe, prózába, dalokba, festményekbe, közmondásokba, úgyhogy az alkalom, amely a szent véleményének hol a beszélgetés, hol az ima, hol a törvénykönyv alakját adta, mellékessé vált a vélemény alkalmazásának egyetemességéhez viszonyítva. Így vagyunk a bölcs Shakespeare-rel és életkönyvével is. Ő írta meg modern zenénk minden melódiáját, modern életünk szövegekönyvét, szokásaink kódexét. Ő rajzolta meg Anglia és Európa férfijait, s az amerikai férfiú apját; ő rajzolta meg az embert és írta le a napot és azt, ami benne történik. Ő olvasott a férfiak és nők szívében, kiolvasta tisztos és rejtett csalfa gondolataikat; az ártatlanság hamiskodásait és az átmenetet, amelynek révén erény és bűn az ellentétébe siklik át. Szét tudta választani az anya részét az apai örökségtől a gyermek orcáján. Megvonta a finom határvonalat a szabadság és végzet közt. Ismerte a megtorlás törvényeit, amelyek a természet rendjének őrei. S az emberi sors minden édessége s minden borzalma oly édes, de egyszersmind oly enyhe körvonalakkal jelentkezett lelki szeme előtt, mint valamely tájkép körvonalai. S életbölcössége kitörli tudatunkból a formájukat, azt, hogy drámában, vagy epikában nyilvánul-e meg. Mert ez iránt éppannyi joggal érdeklődhetnénk, mint az iránt, hogy a király üzenete micsodás papíron vagyon megírva.

Shakespeare épp annyira kiválik a kitűnő írók kategóriájából, amennyire a tömegeből kiválik. Ő megfoghatatlanul bölcs – azok megfoghatóan bölcsek. Az elmélyedő olvasó bizonyos mértékben beleláthat Platón agyába, s azzal gondolkozhat; Shakespeare-rel ezt nem teheti. Végrehajtó tehetség, teremtő erő tekintetében Shakespeare páratlanul áll. Nincs ember, ki különbet tudna elképzelni. Finomságban, lelki megérzésben elérte a végső határt, amellyel az egyéniség még összefér, s elérte az írásművészet lehetőségének határait. Életbölcösségével egyenrangú képzelete és lírai ereje. Meséi teremtményeit olyan mezbe és érzelmekbe öltöztette, hogy azt a hitet kelti: ezek az emberek egy fedél alatt éltek vele, s kevés, valóban élt ember hagyott bennünk olyan éles nyomot, mint ezek a képzeleti alakok. S nyelvük éppoly édes, mint találó. Ám Shakespeare-t képességei sohasem csábították el fitogtatásokra, vagy arra, hogy mindig csak egy húrt pengessen.

Mindenütt jelenlévő emberiessége harmóniába rendezi minden tehetségét. Mondass el valakivel bármely történetkét: legott kiderül a pártossága, mert neki megvannak a maga megfigyelései, véleményei, közhelyei, amelyek alkalomszerűleg érvényesítik súlyukat, s ő hajlandó lesz mindezeket napvilágra hozni. Kiemeli ezt a részt, elnyomja amazt, s nem az elbeszélendő tárgy alkalmasságára, hanem csakis a saját alkalmasságának s erejének fitogtatására van gondja. Ellenben Shakespeare írásaiban nincs modorosság, kellemetlenkedő szólásmód, ő mindent kellő helyen, kellőképpen ad elő. Nincsenek szeszélyei, különködései: nem tehénfestő, nem madarak bolondja, nem modoros specialista ő; nem süthetni rá önzést és önkényt. A nagyot nagynak, a jelentéktelenebbet alárendeltnek festi. Bölcs anélkül, hogy szavalna, vagy makacsul bizonykodnék. Erős, aminő a természet, amely erőfeszítés nélkül emeli a földet hegyekké, ugyanazon törvény szerint, amely szerint buborékot fú a levegőben; s egyiket éppoly szívesen teszi, mint a másikat. Shakespeare ezért oly egyenletesen hatalmas a bohózatban, a tragédiában, az elbeszélésben és a szerelmi dalban. Ez adja meg neki azt a szüntelen értéket, amelynél fogva minden olvasója azt véli, hogy más rajta kívül nem is értheti meg.

A kifejezésnek ez a tehetsége, amellyel a dolgok benső valóságát zenébe és versbe tudja áttenni, Shakespeare-t a poéta típusává avatja, s új problémát szolgáltat a metafizikának. Ez teszi őt a természettudomány tárgyává is, mint a föld hatalmas teremtményét, aki új korszakot, új tökéletesedést jelez. Költészete a dolgokat veszteség és túlzás nélkül tükrözi: a finom dolgokat éppoly szabatossággal tudta festeni, mint a nagyokat egész terjedelmükben; a tragikust, a komikust pártatlanul, torzítás és kedvezés nélkül. Hatalmas tervét a legaprólékosabb részletekig hajszálpontossággal hajtotta végre: egy-egy szempillát vagy ajakgödröcskét éppoly biztos kézzel rajzolt meg, mint egy hegyet, s mindez, mint a természet műve, kiállja a napmikroszkóp vizsgálatát.

Shakespeare fő-fő példája annak, hogy mily közömbös dolog a több vagy kevesebb termelés, a több vagy kevesebb festmény. Elég az, hogy neki megvan az ereje egy festményt alkotni. Daguerre rájött a módjára, mint eddige be egy szál virág képét az ő jódos lemezére, s azután már kénye-kedve szerint ezerszámra fényképezhette a tárgyakat. Tárgyak mindenkor léteztek, de hiányzott a művészi visszaadásuk. De végre eléretett a teljes visszaadásuk, s most hadd üljenek a világ alakjai az arcukat leképező művésznek. Nincs arra recept, hogy kell valakiből Shakespeare-t csinálni, ámde annak a lehetősége, hogy a dolgokat át lehet vinni versbe, dalba, teljes bebizonyítást nyert.

Lírájának hatalma az egész darab szellemében rejlik. Szonettjei, bár kitűnőségüket elhomályosítja a drámák ragyogása, éppoly utánozhatatlanok, mint ezek, s érdemüket nem az egyes sorok adják meg, hanem egészük. Mint egy pártatlan egyéniség hangjának zöngéje, olyan ezeknek a költői lényeknek a beszéde, s egyetlen mondatuk éppoly utánozhatatlan, mint az egész költemény.

Bár a darabok beszédei s egyes sorai olykor meghökkentenek cikornyájukkal, mindazonáltal a mondások annyi értelemben bővelkednek, s úgy össze vannak kapcsolva a megelőzőkkel és a következőkkel, hogy a filozófus is kielégítve érzi magát. Eszközei éppoly csodálatosak, mint céljai, s még alárendeltebb kitalálásai is, aminőkkel például akkor segít magán, amidőn látszólag kibékíthetetlen ellentéteket kell összeházasítania. Ő sohasem kénytelen leszállni és gyalogszerrel menni az okból, hogy lova elfutott vele bizonyos távoli irányba: ő mindig a nyeregben marad.

A leglégisebb költészet is először élmény volt, ám gondolattá alakult. Művelt emberek

gyakran nagyfokú ügyességre tesznek szert a versírásban; ámde verssoraikon át könnyű kiolvasni személyes történetüket; aki a feleket ismeri, meg is tud nevezni minden alakot: ez itt András, az ott Rákhel. S így az egész értelme prózai, csak szárnyas hernyó, de nem pillangó marad. Ellenben az igazi költő lelkében az esemény, az adottság egészen átalakult új eszmévé, amelyről lehámlott régi bőre. Ez a megnemesedés Shakespeare fő jelessége. Képei, igazsága és tökéletessége láttán azt kell mondanunk: ő aztán könyv nélkül tudja a leckéjét! Törekvéseiben nyoma sincs a maga személye előtérbe tolásának.

A költőt kitünteti egy még királyibb vonás. Nyájassága, amely nélkül nincs költő, mert szépség a célja. Szereti az erényt, nem kötelességből, hanem mert bájos, gyönyörködik a világban, férfiban, nőben azért a kedves fényért, amely belőlük kisugárzik. A szépséget, az öröm és derű szellemét árasztja a mindenségre. Epikurosz mondja, hogy a költészet olyan csábító, hogy a szerelmes kész elhagyni érte kedvesét. Az igazi lantosokat mindenkor szelíd és kedves temperamentumuk tüntette ki. Homéroszt verőfényben látjuk; Chaucer vidám és emelt fejű; Szádi pedig ezt mondja: „Bűnbánó híremet költötték, de hát mi közöm nekem a bűnbánathoz?” Nem kevésbé felséges és vidám, sőt még sokkal felségesebb és vidámabb Shakespeare hangja. Már pusztá neve is örömet és felszabadulást sugall az emberszívnek. Ha történetesen bárhol megjelenék az emberi lelkek társaságában, vajon ki ne szegődnék zászlaja alá? Amit csak megérint, annak egészséget és életet kölcsönöz verőfényes stílusával.

De íme, hogy áll ennek a lantosnak és jótevőnek emberi számadása, ha magányosságunkban, elzárva fülünket az ő hírének hullámverésétől, megpróbáljuk megállapítani mérlegének egyenlegét? A magányosság rideg leckékkel szolgál; latra teszi Shakespeare-t és azt találja, hogy bizony ő is osztozik az emberi nem felemás voltában és tökéletlenségében.

Shakespeare, Homérosz, Dante, Chaucer mind látták a fényességet, amely sugaraival beragyogja a látható világot; tudták, hogy a fa másra is való, mint hogy almát teremjen, a búza másra is való, mint hogy eledelül szolgáljon, a föld másra is, mint hogy felszántás és utakkal lássák el: mert mindezek a dolgok második és szebb aratást érlelnek a lélekben, amidőn eszméink és természetrajzunk, azaz az emberi élet jelképeivé nemesednek. Shakespeare színekül használta fel őket festményei számára. Megmaradt szépségük mellett és sohasem tette meg a lépést, amely pedig elkerülhetetlennek látszott ekkora géniusz számára, hogy ti. kikutassa s kifejezze, mily igazi jelentőség rejlik ezekben a jelképekben; mit is mondanak tulajdonképpen? Ő az elemeket, mik csak a parancsszavát lesték, mulatsággá változtatta. Ő az emberiség spektákulumainak főrendezője. Nem olyannak látjuk-e, akinek a tudás fenséges hatalma a kezébe adta a csillagokat, a bolygókat és holdjaikat, s leszedi őket pályájukról, hogy valamely ünnepnapon városi tűzijátékot rendezzen velük, s városszerte hirdetik: „Ma este láthatók a pirotechnika valóságos csodái!” Avagy a természet hatóerői s az őket felfogó értelem nem érnének meg többet, mint egy utcai fáklászenét vagy egy szivar füstjét? Ez eszünkbe idézi a Korán harsona-szövegét: „Az egeket és a földet, s mindazt, ami közöttük vagyon – azt hiszitek, hogy tréfából teremtettük?”

A tehetség és az ész hatalma tekintetében az embervilág nem tud Shakespeare-el összemérhető nagyságot felmutatni. Ám ha az élet, az anyaga és segédforrásai kerülnek szóba, mit használ ő nekünk? Mit jelent az élet? Csak: *Vízkeresztet*, *Szentivánéji álmot*, vagy *Téli regét*? S egyéb képei jelentenek-e többet? Eszünkbe jut a Shakespeare Society egyiptusi ítélete: hogy ő jókedvű színész és színigazgató volt. De ezt a tényt nem tudom összepárosítani a költészetével. Más, csodás emberek életükbe valahogy belevitték eszméiket, de ez a nagy ember szöges ellentétet árul

el élete és eszméi közt. Lett légyen bár kisebb, ne érte volna el csupán a nagy írók középértékét, mint Bacon, Milton, Tasso, Cervantes, bízvást otthagyhathnák ezt a tényt az emberi sors kétes félhomályában; de hogy ez az emberebb ember, aki az emberi tudásnak sohasem ismert új és kitágított látóhatárt nyitott, aki az emberiség lobogóját mérföldekkel plántálta előbbre a Káoszba – hogy ne rejtse bölcsességét tulajdon vékája alá –, hogy a világ legkitűnőbb költője az ismeretlenség szürkességébe rejtőző, világias és köznapi életet élt, aki lángelméjét nyilvános szórakoztató eszközül használta: ezt a szomorú tényt a világtörténelemnek is le kell szegeznie!

De hát viszont más emberek, papok és próféták – izraeliták, germánok és svédek – ugyanezeket a dolgokat tették szemlélődésük tárgyává, sőt keresztül is láttak rajtuk és tudták, mi a hatalmuk. S mi végre? A szépségük nyomban tovatűnt szemünk elől; parancsokat, hegy súlyosságú feltétlen kötelességeket olvastak ki belőlük, hegyek oszlopain emelkedő, s rájuk szakadó komor kötelességeket. És az élet rémítő, örömtelen valami lett révükön: „zarándokút”, próbatétel, miket körös-körül ostromolnak gyászos históriák Ádám és Éva elestéről s a róluk rájuk szakadó átokról; mik utolsó ítéletet, tisztító tüzeket s a bűnhődés lángjait tűzik elénk, s a látnok szíve és a hallgató szíve elmerült e szomorú víziókban.

El kell ismerni, hogy ezek félemberek félszemmel látásai. A világ még várja a költő-papot, a kibékítőt, aki nem tréfál a színész Shakespeare-rel, sem nem vájkál a sírokban gyászoló Swedenborggal; hanem aki majdan egyaránt lelkesen lát, beszél és cselekszik. Mert a tudás ragyogóbbá teszi majd a verőfényt: az igazság szebb, mint az egyéni vonzalom, és a szeretet összefér a mindenekeket átfogó bölcsességgel.

Szerb Antal: Shakespeare

William Shakespeare fellépésekor már kialakult a dráma anyaga és nyelve, és Shakespeare aggály nélkül fel is használt mindent, amit készen kapott. A régebbi, az úttörő nemzedék elkeseredve nézte ezt az újonnan jöttet, aki egyszerre magához rántott minden dicsőséget, a lángész szuverén jogával magába olvasztva a csak-tehetségek munkáit.

Shakespeare hatalmas életművét úgy tekinthetjük át legjobban, ha nyomon követjük alkotási korszakait. Fiatal éveiben ő is önálló volt, mint úgyszólván minden író. Első darabjai, *Titus Andronicus*, *VI. Henrik I.*, II. és III. rész, még a drámaíró kortársak, elsősorban Marlowe hatása alatt állnak és fenntartás nélkül kiszolgálják a közönség ízlését, amely különös és kegyetlen gyilkosságokat, véres és hátborzongató jeleneteket követel. De ugyanekkor írja előkelő barátainak, Lord Southamptonnak és Lord Pembroke-nak megnyerésére izzó erotikájú és a magas korbarokk stílust követő elbeszélő költeményét, a *Venus and Adonist* és első vígjátékait, a Terentiust utánzó *The Comedy of Errorst* (Tévedések vígjátéka), a *Two Gentlemen of Veronát* (A két veronai nemes) és főképp a *Love's Labours Lostot* (A felsült szerelmesek), amellyel az ellenkező végletbe esett, mint drámával: túlságosan előkelő, modoros, euphuisztikus darabot írt.

De nemsokára megtalálja azt a formát, amely a közönség szenzáció-éhségét is kielégíti, és saját lelkének vágyát is a magas és hősi után: a históriát vagy királydrámát. *II. Richárd, III. Richárd, János Király, IV. Henrik* I. és II. része *V. Henrik* tartozik ide, az angol krónikák által elmesélt véres és mozgalmas történelem vonul fel bennük széles, hatalmas képekben, színpadra vetítik a vad századok egész életét. Ugyanebből a korszakából (1591-1596) való a *Szentivánéji álom* és a *Romeo és Júlia*, mindkettő az ifjúság napfényét és holdvilágát hordja még magán.

Következő alkotási korszakában, 1596 és 1601 közt írja a már említett *IV. és V. Henriken* kívül vígjátékait, ekkor keletkezik a *Windsori víg nő*, *A makrancos hölgy*, a *Sok hűbó semmiért*, a *Minden jó, ha vége jó*, a *Vízkereszt*, az *Ahogy tetszik* és *A velencei kalmár* (mert Shakespeare ezt is vígjátéknak szánta, Shylock-ban komikus figurát látott). Ez a korszak, úgy látszik, Shakespeare életének legderűsebb ideje volt.

Utána következnek az évek, amelyeket Shakespeare sötét korának neveznek (1601-1608), a nagy tragédiák kora. Nem tudjuk, mi lehetett az a megrázó élmény, amely kiérlelte benne a tragikus látást; a romantikus hagyomány a szonettekben, a költőnek ebből a korszakából való lírai műveiben keres magyarázatot. A szonettek egy része egy „Dark Ladyről”, sötéthajú, sötétbőrű hölgyről beszél, aki a költőt a szerelem minden gyötrelmével és megaláztatásával megismerteti, más részük egy előkelő, ifjú és szép barátot ünnepel, talán Lord Southamptont, talán Lord Pembroke-ot, szenvedélyes, shakespeare-i feszültségű szavakkal. Az egyik szonettből arra lehet következtetni, hogy a Sötét Hölgy elcsábította az imádott, tisztalelkű barátot. Ha későbbi, XIX. századi költőről volna szó, nem is lehetne kétségbe vonni az élmény valóságát és azt, hogy ez a csalódás váltotta ki belőle a nagy tragédiák keserűségét. De minthogy régebbi költőről van szó, a szonettek nem bizonyítanak semmit. A XIX. század előtt ugyanis a költők nem azért írtak, hogy valljanak, hogy önmagukat kifejezzék, élményeiket kidalolják, hanem költői tárgyakat énekeltek meg, amelyeket szigorú hagyományok írtak elő és konvenciók szabályoztak. A szonettnek is meghatározott témája volt: a reménytelen szerelem. Nem tudhatjuk, vajon Shakespeare személyes élményekről beszél-e vagy pedig szonettekben dolgoz fel egy képzelt szerelmi tragédiát, *Romeo és Júlia* párját.

Mások politikai magyarázatot keresnek, Essex gróf tragikus kegyvesztésében és halálában, I. Jakab trónralépésében, De talán felesleges is minden találgatás – annak, hogy Shakespeare alkotói kedve a tragédia felé fordult, nem is kell élményszerű okokat keresni. Amikor férfivá lett, megérett benne az eleve benne rejlő tragikus világlátás.

Ebből a korszakból valók a nagy római tragédiák, amelyeket Plutarchos nyomán írt: a *Július Caesar*, az *Antonius és Cleopatra* és a *Coriolanus*. Továbbá Shakespeare leghatalmasabb művei, a három ősvilági tragédia, a *Hamlet*, a *Macbeth* és a *Lear király* s a reneszánsz-színezetű *Othello*. Ebben az időben csak két vígjátékot ír: a shakespeare-i világkép paródiáját, *Troilus és Cressidát* és a *Szeget szeggett*, amely keserűbb, mint akárhány tragédia. Pesszimizmusa tetőfokát a kevésbé sikerült *Athéni Timonban* éri el.

Utolsó korszakának (1606-1611) emlékei megint új stílusállomást mutatnak. Fiatal korában elődeihez alkalmazkodott, öreg korában pedig tanítványaitól tanult: követte az új ízlést, amely Beaumont és Fletcher barokk-szentimentális pásztor-drámáiban gyönyörködött. Így keletkezett a *Téli rege*, a *Cymbeline* és *A vihar*, Shakespeare csodálatos búcsúja a színpadtól. A *VIII. Henrik* egy részét valószínűleg már nem ő írta, a *Pericles* shakespeare-i eredetét is vitatják. Viszont újabban azt vallják, hogy a *Sir Thomas More* c. kéziratban ránk maradt drámának ő a szerzője.

Shakespeare történelmi helyét, szellemi korszakhoz való tartozását nehéz megállapítani. Lényegében a középkor késői nagy összefoglalója, mint Dante. Nem véletlen, hogy szereplői a színpadon és a képzeletben leginkább középkori öltözetben, vagyis inkább fegyverzetben jelennek meg: III. Richárd, Henrik herceg és Falstaff, Macbeth és Prospero monumentális középkori emberek – és csak gótikus erdőnek tudjuk elképzelni a *Szentivánéji álmot* és az *Ahogy tetszik* meseerdejét. És ami középkori nála, az egyúttal barokk is, mert a barokk-korban ugyanez a heroizmus válik lassanként operaivá, díszletszerűvé, a lélek fölösleges fényűzésévé.

De hogy a középkor és hogy Shakespeare megszólalhasson ezen a páratlan hangszeren, ahhoz a reneszánsz kellett. Shakespeare nem nő Shakespeare-ré, ha megőrzi magában a középkori ember vallásosságát. Életművének egyik legmegdöbbentőbb sajátossága, hogy ebben az óriási, mindent magába foglaló költői világban a vallásos érzés alig talál helyet. Az utókor sokat tűnődött, mi az oka ennek a hallgatásnak. Sokak szerint Shakespeare katolikus érzésű volt és ezért nem beszélt vallásról protestáns környezetében. De sokkal valószínűbb, hogy Shakespeare is, mint néhány más nagy kortársa, ha nem is volt ateista, mindenesetre nagymértékben közömbös maradt a vallás igazságaival szemben. Azok közé tartozott talán, akik elsőnek tekintettek úgy szét ezen a világon, mint végérvényes életszínpadukon, amely után nincs többé folytatás. És benne is megvolt ennek az első nemzedéknek, Rabelais és Brueghel nemzedékének rémülete, amint szétnézett a transzcendens értelmét elveszített világon.

A nyugati kultúrkör három legnagyobb költője közül az első, Dante, a rend embere, a katolikus rendé, amelyen a nyugati társadalom felépül; a második, Shakespeare, az antitézis a téziszre, ő a lázadás, a korlátlan szabadság költője. A harmadik, Goethe, a szintézis, az új rend, amely a fellázadt erőket újra gondos és kimért harmóniába illeszti.

A soha-nem-volt és soha többé el nem érhető szabadság adja meg Shakespeare nyelvének és beszédének mindenek fölött való nagyszerűségét. Shakespeare emberei, amikor erőt vesz rajtuk a tragikus indulat vagy a komédiái jókedv, nem úgy beszélnek, hogy logikusan egymásra következő gondolatokat mondanak el, hanem a szavak önállósodnak bennük, a szavakban rejlő képek szabad eszmetársítás útján újabb és újabb szavakat és képeket vonzanak. Nem gondolatokat beszélnek, hanem valami sokkal őszibb dolgot, magukat a tudatban felvillanó képzeteket, amelyekből más író leszűri a halvány gondolatokat: a tudat nyersanyaga bukkan fel itt barbárul és csodálatosan. Ezért van, hogy amikor először olvasunk egy Shakespeare-darabot, minden mondata megütő meglepetés – sosem mondanak olyant, ami logika szerint az előző mondatból következne.

Ez a szabadság élteti a shakespeare-i humort is. Vigjátékai nem szellemesek, a gúny, a megfigyelés, a félszepségek nevetségessé tétele kis szerepet játszik bennük. A komikus hatást a meglepetés váltja ki; azon lepődünk meg, hogy mi minden eszébe nem jut ezeknek az embereknek és milyen sorrendben, micsoda vad összefüggésekben! Minthogy tragikus alakjai ugyanazzal a gondolattechnikával élnek, mint komikus alakjai, nincs még egy költő, akinél komikum és tragikum ennyire összekeverednék. A romantika követendő elvet olvasott ki ebből a shakespeare-i tulajdonságból. Pedig Shakespeare tragikomikus látása nem színpadi fogás, nem is világnézet, hanem alkotásmódjának szerves sajátossága.

Minthogy stílusa tudatalatti mélységekből táplálkozik, szavai elkerülhetetlenül magukkal hoznak valamit a lélek pincéinek mocskából és sötétjéből. A szabad eszmetársítások a

shakespeare-i stílust, akár az álmod, minduntalan a legalacsonyabb dolgok felé vonják, de csak egy pillanatra, hogy azután megint felszárnyaljon a költészet magaslataira. De általában Shakespeare nem leányszobákba való olvasmány és szemérmes angolok mindmáig szégyenkeznek egy kissé legnagyobb költőjük miatt. Az olyan társaságra épült civilizációban, mint a francia, Shakespeare nyeresége mindig is idegen maradt. „A nemesemberek és hölgyek társalgása – panaszkodik Taine – tele van trágár célzásokkal és nagyon alacsonyrendű kocsmat kellene keresnünk, ha mainapság ilyen beszélgetéseket akarnánk hallani.” Rabelais az anyagcserével összefüggő dolgok szinonimáiban kifogyhatatlan, Shakespeare szótárában a prostituáltakra vonatkozó szavak bősége lep meg.

Drámáinak felépítésében ugyanaz a technika uralkodik, mint stílusában. Jelenetek és színhelyek szédítő anarchiában követik egymást; éveket és óceánokat ugrunk át pillanatok alatt; a cselekmény több ágban rohan egymás mellett aránytalanul. Kompozíciós törvényeket keresni Shakespeare-ben annyit jelentene, mint félreismerni művészetének lényegét. Alakjainak viselkedésében, tehát a drámák cselekményében is a legteljesebb szabadság az úr. Amint nyelvében nincs távolság a lélek és a szó között, alakjainak viselkedésében nincs távolság az indulat és a tett között. A megkívánást azonnal nyomon követi az ostrom, a dühöt a gyilkosság. Csak Hamlet az, akiben „az elszántság természetes színét a gondolat halványra betegíti”; de Hamletnek éppen ez a patológiája, benne Shakespeare és közönsége éppen azt találta rendkívülinek, hogy nem öli meg mindjárt a királyt. Mert minden shakespeare-i alak többé-kevésbé beteges; jellegzetes tulajdonsága gyilkos hipertrófiával tenyészik ki benne, valami lelki „rosszindulatú daganat” gyanánt: Othellóban a féltékenység, Macbethben a nagyravágyás, IV. Henrikben a koronájáért való aggodalom. Emberfölötti emberek, nem lehet őket emberi mértékkel mérni. Minduntalan „abnormis” lelki állapot vesz rajtuk erőt: látomások és hallucinációk gyötrik őket, a levegőben tör jelenik meg szemük előtt és elvezeti őket a tett színhelyére, féltékenységükben görcsökből vonaglanak, elájulnak és útjuk végén ott áll az örület. Shakespeare az örület költője: Lear király, Lady Macbeth, Ophelia; és a sok álörült: Hamlet, Edgár és társaik az igazi örülteknél is félelmesebbek, mert mindig éppen a határon állnak, amelyen ha átbuknak, elnyeli őket az irracionális mélység.

S amint a tudatalattiból felszabadulnak a képzettársítások, felszabadul velük az is, amit Jung kollektív tudattalannak nevez: a közösségi lélek alsó sötétjei, a babona világa. Kísértetek tömege lepi el éjszaka a bosworthi síkot, hogy halálos, ólmos rémületbe ejtse III. Richárdot; kísértet és boszorkány nemcsak a közönség hátát borzongatni jelenik meg, ő intézi a cselekményt is: Hamlet sorsát apjának szelleme, Macbethét a boszorkányok indítják el. Shakespeare, ahogy Stefan George nevezi csakugyan szuverén úr ebben a világban, ahol rajta kívül minden más író csak ijedt jövevény maradt.

És úr a népi hiedelem másik, kedvesebb világában, a tündérek közt is. Mondtuk, hogy a faerie, a tündéries elem az angol irodalom legvonzóbb tulajdonságai közé tartozik, Shakespeare sötét géniuszának ez a napfényes oldala; itt csakugyan „sweetest Shakespear fancies child” legédesebb Shakespeare, képzelet gyermeke, amint Milton nevezi. Az emberiség örökromantikus nosztalgiája távoli boldog sziget, békességes erdő, elvarázsolt pagonyok után seholy sem tud annyira célhoz érni és megnyugodni, mint a *Szentivánéji álom* ligetében, ahol Puck űzi a holdfényben játékait, az *Abogy tetszik* ardenne-i erdejében, ahol békésen alszik a bárány mellett az oroszlán, Prospero varázsszigetén (*Vihar*), ahol mindegyre hallik a könnyű légi szellemek zenéje:

„E sziget telisteli hanggal,
 Mézes dallal, mulattat és nem árt.
 Száz zengő szernek bűg fülembé olykor
 Zenebonája...
                     és ébredve sírok
 S megint álmodni vágyom.”

(Ford.: Babits Mihály)

Holdfényes tisztás, valahol messze, messze, hová a lélek örök vágya száll... nem lehet csodálni, hogy a német romantika a *Szentivánéji álomban* látta a költészet legfőbb magaslatát.

Nincs még nagy író, aki olyan kevésbé volna klasszikus, mint Shakespeare, nincs még egy, akire az antik szellem oly kevésbé nyomta volna rá bélyegét. A klasszikus tökéletesség eszménnyel szemben Shakespeare géniuszának iránya a végtelen. A klasszikus pseudomorphosisnak többé-kevésbé behódoló többi nagy költővel szemben ő képviseli legtisztábban .1 mi világunknak, a nyugati kultúrkörnek nyugtalan szellemét. De beszéljen maga Spengler, aki a „fausti ember” fogalmát felvetette nyugati kultúránk legfőbb jelképe gyanánt: „Shakespeare, aki akkor született, amikor Michelangelo meghalt és akkor szűnt meg költeni, amikor Rembrandt a világra jött, elérte a végtelenségnek, a minden statikus kötöttség szenvedélyes legyőzésének maximumát. Erdői, tengerei, utcái, kertjei, csataterei a távolban, a határtalanban terülnek el. Esztendők repülnek el pillanatok alatt. Az őrült Lear, a Bolond és a hóbortos koldus között, viharban az éjszakai pusztán, az Én elveszve a legnagyobb magányba a térben – ez a fausti életérzés.”

Költészete, mint Dantée és Goethéé, teljesség: az egész világ benne van. Az utókor leginkább ezért az egyetemességéért csodálja. Ez az egyetemesség természetesen csak bizonyos szemszögből teljes: az érzések, indulatok, ösztönök totalitása. Drámai teljesség: megvan benne minden, ami drámai az ember életében, minden, ami mozgás és minden erő, amely az embert mozgatja.

Egyetemességét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az utókornak mennyi különböző irodalmi áramlata fordult vissza hozzá, mint őshöz és mintaképhez. Utókorának története a nyugati kultúra története; nincs még egy alkotó, aki annyira élő és hatékony maradt volna, mint ő. A közvetlen utókor ugyan, a XVII. század, bár ismerte és élvezte műveit, nem sokat törődött vele; az Angliában is uralomra jutó francia klasszikus ízléssel nem lehetett összeegyeztetni. De a VIII. században, amikor az angolokban felébred az érzék nemzeti múltjuk és nemzeti jellegük iránt, kultusza egyre nő. A XIX. század nagy szellemi fordulata, a preromantika azután úgy fedezi fel Shakespeare-t, mint egy Amerikát. A XIX. század, a szabadság-eszmény százada, egyúttal Shakespeare százada is. Európa valamennyi népe, még az olaszok és a franciák is Shakespeare bűvöletében élnek, most csakugyan valóra válik Goethe mondása: „Shakespeare és nincs vége.”

Minden művészi irány új és új oldaláról fedezi fel. A romantika, amely a tudatalattira építi fel művészetelméletét, Shakespeare-ben a kísértetek fejedelmét és a tündérek karvezetőjét ünnepli; a francia romantikusok valamivel később azért lelkesednek, hogy mily merészen sutba dobja a szerkezet törvényeit és kever össze tragikus és komikus elemeket. A századközép realizmusa a nagy

valóságábrázolót és lélekrajzolót tiszteli benne, a dekadens századvég a patológia irodalmi felfedezőjének tekinti, a naturalizmus rá hivatkozik, hogy színpadra merete vinni az élet csúnya oldalát is, az impresszionizmus, Maeterlinck, tőle tanulja a mellébeszélés és elhallgatás, a tragikus atmoszféra, a „kísérő felhangok” művészetét, az expresszionizmus pedig a vad nyelvi szabadságot, a logika ellen való lázadást.

Ezt a sokfajta rajongást még Shakespeare sem viselhette el büntetlenül; idők folyamán egyes vonásai mértéktelenné duzzadtak, lényegtelen tulajdonságai léptek a lényegesek helyébe. Minthogy a XIX. század középponti műfaja a regény, Shakespeare-ben is a nagy regényírókhoz illő képességeket emelték ki, a valóságábrázolást és a lélekrajzolást, a drámaírói tehetség rovására. Shakespeare kétségkívül nagy valóság- és lélekfestő, a művészi tökéletességnek ezen a magaslatán nem is lehetne más. De nem abban az értelemben realista és pszichológus, mint a múlt század és a jelenkor írói. Realizmusa nem a mindennapi élet ezer részletének pontos visszavetítéséből áll – az ő világa mindig ünnepi világ, emberei kivételes emberek; és nem megfigyelt részleteket rajzol, hímem a titkos órán, a költő „szent örületében” felvillanó lényeket ragadja meg.

Mert ha a mai értelemben vett realizmus mértékével mérjük – tehát a „valószínűség” szempontjából – Shakespeare világát lehetetlennek kell találnunk. Mennyi valószínűsége van pl. annak, hogy egy király még életében felossza országát lányai közt és annak adja a legnagyobb részt, aki azt mondja, hogy ő szereti legjobban az öreg királyt? Ilyen buta király sosem volt, sosem lehetett – és mégis ez az alapja a világ egyik legnagyobb tragédiájának. A *Lear király* művészi magaslatán eszünkbe sem jut felvetni a valószínűség kérdését – egészen másról van itt szó. Vagy ki hallott olyan trónörökösről, aki azért tölti kórhelyek és útonállók közt ifjúságát, hogy annál jobban tiszteljük majd, amikor megkomolyodik, mint V. Henrik? Vagy valószínű az, hogy egy királyné, amint meggyilkolt ifjú férje koporsóját követi, szembetalálkozik férjének púpos, ocsmány gyilkosával, és amikor a gyilkos azt mondja neki, hogy a gaztettet csak azért követte el, mert szerelmes a királynéba, rögtön szerelmes lesz a gyilkosba? (*III. Richárd*) S a legvalószínűtlenebb a nyelv, amelyet alakjai beszélnek. Még ha el is ismerjük, hogy a kor társalgási nyelve sokkal erőteljesebb és ugyanakkor sokkal modorosabb is volt a mainál, akkor sem valószínű, hogy egy skót százados, méghozzá súlyosan megsebesülve, ezekkel a nagyszerű szavakkal értesítse a királyt a harctéri eseményekről:

„(A csata) ingott, mint mikor
két fáradt úszó összegabalyodva
egymást bénítja. A szörny Macdonwald
– igazi rebellis: hogy az legyen,
a világ minden rothadéka ott nyüzsg
körülette – a nyugati szigetekről
könnyű s nehéz segédhadat kapott.
De hiába: hős Macbeth – igazán hős –
kivont karddal, melyen véres halál
füstölgött, a szerencsével dacolva
s mint a diadal szemefénye,
utat tört a bitangig;

és se köszöntő szó, sem Isten áldjon,
köldöktől állig kettéhasította
s várunk ormára tűzte a tejét.”

(Macbeth, ford.: Szabó Lőrinc)

Nem, így nem beszélnek skót századosok, általában senki nem beszél úgy, mint Shakespeare alakjai, úgy csak maga Shakespeare tudott beszélni. És Shakespeare nem is „élte bele magát” alakjaiba, mint a modern író, az alak csak bábú a kezében, minden alakja száján maga Shakespeare beszél, művészetének gőgös pompájában. „Ezek az égi mondatok, ezek meteorok – mondja Emerson – mintha a mennyekből hullottak volna le és nem a tapasztalat, hanem a belső ember fogja fel őket végzetes igék gyanánt.”

Éppen ezért elhibázott a múlt század egész Shakespeare-kritikája, amely mindig a „jellemeket” vizsgálta; Macbethet, Falstaffot kiragadták a színdarabból, minden oldalról körüljárták, úgy bántak vele, mint egy történelmi személlyel – Hamlet egyéniségével egész könyvtárnyi irodalom foglalkozik. Újabban mindinkább tért hódít az a vélemény, amelyet T. S. Eliot úgy fejez ki, hogy legokosabb a surface meaninget, a felületi értelmet elfogadni és nem kutatni rejtett mélységeket, amelyekre Shakespeare valószínűleg sosem gondolt. A jellemek elszigetelt, öncélú vizsgálata mindinkább kimegy a divatból és ehelyett Shakespeare alakjait, mint színpadi alakokat vizsgálják, kimutatják pl., hogy parasztszolgáiban, bohócaiban és őrültjeiben mennyi az Erzsébet-kori színpad konvenciója. Fokozott figyelmet fordítanak a darabok történelmi hátterére, mert kétségtelen, hogy sokkal több bennük az egykorú eseményekre való célzás, mint azt azelőtt gondolták. És nagy gonddal elemezik Shakespeare imageryjét, képanyagát, kimutatják, hogy egyes korszakaiban egy-egy képcsoport kényszerképzeteszerűen tér vissza – ez mindenestre sokkal közelebb visz Shakespeare titkához, mint jellemének és gondolatainak elemzése, mert Shakespeare képekben gondolkodott, nem jellemekben és filozófiai rendszerekben.

Mindenekfölött pedig az a legfőbb vonása a mai Shakespeare-szemléletnek, hogy Shakespeare-t a színpad felől próbálja megközelíteni. Furcsa dolog, de csak mostanában eszmélnek rá, hogy Shakespeare elsősorban színpadi szerző, hogy jellemei színpadi figurák, meseszövegét a színpadi hatás eszközei irányítják, dikciója színpadi dikció, nem olvasásra, hanem patetikus szavalásra készült. Shakespeare nem filozófus, hanem minden idők legnagyobb drámaírója. Tragédiáinak első hangjától az utolsó hörgésig drámai feszültségben, drámai légkörben vagyunk, igézete alól nem tudjuk magunkat kivonni s a szereplőkkel együtt gördülünk alá a tragikus lejtőn, feltartóztathatatlanul. Vígjátékaiban pedig felszabadulunk minden földi nehézkedéstől, szabadon lebegünk valami szabadabb elembe, az abszolút játék és az abszolút színjátszás szárnyain.

De természetesen az a felfogás is egyoldalú, amely Shakespeare-t maradék nélkül a színpad felől akarja megérteni, Shakespeare színpadi szerző, de sokkal több is annál; teljesen a színpadból nő ki, de hatalmasan ki is nő belőle, föléje emelkedik, mint Athén színpadi szerzői, a színpadtól az abszolútum felé tornyosul. A görögöket színházuk istentiszteleti gyökerei természetszerűen felnövelték az isteni dolgok szférájába; Shakespeare helyzete sokkal nehezebb. Ő egy teljesen profán, tömegszórakoztatásra rendelt színpadról, minden vallási eszme segítsége nélkül emelkedik fel – pusztán a költészet által.

Shakespeare műveiben a végtelen a sejtelmek révén jelenik meg, amelyeket képei felidéznek. Nemcsak drámaíró; még inkább és elsősorban költő, a legfőbb költők egyike. Költészetének hatalmával végleges, megközelíthetetlenül tökéletes szavakban tudja kifejezni az emberfaj örök bölcsességét, végsőt, amit életről-halálról gondolnak és a végső keserűséget, amit ez a gondolat kivált:

“To-morrow, and to-morrow, and to-morrow,
Creeps in this petty pace from day to day.
To the last syllable of recorded time;
And all our yesterdays have lighted tools
The way to dusty death. Out, out, brief candle!
Life's but a walking shadow; a poor player.
That struts and frets his hour upon the stage,
And then is heard no more: it is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing.”

(Macbeth, V. 5.)

Szabó Lőrinc fordításában:

„Holnap és holnap és holnap; tipegve
Vánszorog létünk a kimért idő
Végső szótagjáig, s tegnapjaink
Csak bolondok utilámpásai voltak.
A por halálba. Húnyj ki, kurta láng!
Az élet csak egy tűnő árny, csak egy
Szegény ripacs, aki egy óra hosszat
Dúl-fúl, és elnémul: egy félkegyelmű
Meséje, zengő tombolás, de semmi
Értelme nincs.”

Ha a színpadtól elválasztjuk, még mindig Shakespeare marad: a „tisza költészet” legnagyobb mestere, kinek mágikus művészetére áll, amit ő maga mond a *Viharban*:

“Nothing of him that doth fade,
But doth suffer a sea-change
Into something rich and strange.”

Babits Mihály fordításában:

„S így semmije szét nem omol,
Hanem éri dús csodás
Tengeri elváltozás.”

Szabó Lőrinc: Shakespeare szonettjei

. . . *With this key Shakespeare unlocked his heart*

„E kulcs nyitotta meg Shakespeare szívét” – írta Wordsworth a szonett védelmében, enyhültre kérvén a Kritikust, aki sokszor – s nemcsak Angliában – homlokát ráncolva tekint erre a tizennégy soros lírai műformára. Szonettje magát a szonettet védi, általában; de ugyanakkor a Shakespeare-szonettek az egyik érve: azt mondja, hogy nem drámáin, hanem lírai versein keresztül tekintünk bele legjobban a világ legnagyobb költőjének szívébe. Véleménye azért becses, mert Wordsworth, az aktív költő, saját magának, a maga élményei, alkotásai viszonyának ismeretében mindenestre hitelesebben és megbízhatóbban lemérhette az igazságot, mint az adatnyomozó és külső bizonyítékokra törekvő kritikusok és irodalomtörténészek.

Milyen igazságot? Eldöntését annak a nagy vitának, hogy autobiográfia, tehát saját élmény-e Shakespeare nevezetes, nagy lírai ciklusa, vagy pedig fikció, stiláris gyakorlat, vagy éppen megrendelt játék. Mert lényegét tekintve ez a főkérdés, ez a legizgalmasabb kérdés, amely a szonettek gazdag pörében felmerült. Wordsworth természetesen nem áll egyedül a véleményével, csak híres verssora miatt indultam ki belőle; könyvek, tanulmányok, aprólékos és fáradságos, nemegyszer páratlanul szellemes és ötletes és néha groteszk kutatások eredményei, lélektani, történelmi és kultúrhistoriai vizsgálódásoknak szinte áttekinthetetlen régi és modern tömege, cikkek és esszék százai foglalkoztak a Shakespeare-rejtély s főleg a *Szonettek* rejtélyének megfejtésével. De bármiben találtak vagy ütköztek a szaktudomány részlet-megállapításai, maga a vita szíve, Shakespeare szíve, vagyis a költő magánélete, belső világa, egyénisége, egyszóval mindaz, amit a *Szonettek* róla mint emberről, a drámáknál jobban, nyíltabban, közvetlenebbül feltárhatnak, változatlanul két táborra osztja e filológusi lovagi szolgálat titokfejtőit. Úgy látszik, hiába ugyanazok a versek, szövegek, mássá teszi, legérintheletlenebb drágakő mivoltukban is átminősíti, átértékeli őket a megvilágítás, amely kívülről rájuk hull. Annál is inkább, mert a kérdés, morális vonatkozásain túl, olyan alaptételeket, olyan hiteket és meggyőződéseket érint bennünk, amelyek ma és minden időben döntően befolyásolhatják művészet-lélektani felfogásunkat és ítéleteinket.

A lírai hitelről van szó. Arról, hogy mire képes a művész lelke, sőt mindnyájunk lelke. Hogy szerep-e, fölényesen vállalható és fölényesen végigjátszható tudatos alakítás-e a líra, s hozzátehetjük: minden emberi közlés, állítás, gyónás és önvizsgálat? Hogy amennyiben az, egé-

szen az-e, vagy pedig keveredik? Mire képes az emberi kifejezés; és hogyha mindenre képes, ha a képzelet szabad vagy irányított játéka gyakorlatilag s akár csak kivételes zsenik esetében is azonosan értékelendő, nem kell-e akkor teljesen újjáalakítani esztétikai kritériumainak legalább egy részét? Megvesztegethető s egyáltalán nem újszerű érv a mű és az élmény viszonyának elemzésénél az a tapasztalatunk, hogy a legjelentősebb lírai szellemek mindenkori ki tudtak fejezni érzelmeiket, amelyeknek külső szerep- vagy feladatvállalás volt az ihletője. Epikus és még inkább színpadi művek esetében mindnyájan lehetségesnek, sőt kikerülhetetlennek találjuk, hogy a nagy költő tőle idegen helyzetek, jellemek, szenvedések vagy örömök rajzában is éppen olyan nagy és meggyőző legyen, amilyenek olyankor ismerjük, amikor szemmel láthatóan magáról vagy emberi mivoltához közel álló szituációkról beszél. A kifejezés sikerességét kell-e becsülnünk, vagy az őszinteséget – föltéve persze, hogy mindkét esetben egyenrangúak a művészi megformálás kívánalmái és jegyei? Azt kell mondanunk, hogy nincs és nem képzelhető el végső bizonyosság a művészi-lírai őszinteség és igazság megállapításában, s hogy végeredményben ki vagyunk szolgáltatva a költői művek összhatásának, s ránk tett impresszióinak, aminek megítélésénél természetesen minősítően közbeszólnak olyan momentumok is, amelyek nem a mű és a költő sajátosságai, hanem a mieink.

A *Szonettek* esetében mintegy százötven esztendeje megélenkült a filológiai aprómunka e mögött az alkotás-lélektani kérdés mögött, és pedig nemegyszer annak az érdekében, hogy ne kelljen a legnagyobb költőt mint leggyarlóbb és legönzetlenebb embert elmarasztalni. A központi kérdés számos részletproblémából áll, s a részletek földerítése egymásra és a főkérdésre is fényt vet. Egy modern összegező a következőképp tagolja a problémaszövevényt:

- I. A *Szonettek* ajánlása „Mr. W. H.”-nak szól. Ki volt ez a „W. H. úr” ?
- II. A legtöbb szonett egy szép fiatalembert magasztal. Ő volt „Mr. W. H.”? Ha nem, ki volt?
- III. Az első tizenhét szonett nősülésre biztatja az ifjút. Van rá valami bizonyíték, hogy a fiatalember nem akart nősülni?
- IV. Milyen külső kapcsolat fűzi Shakespeare-hez ?
- V. Ki volt a 86. szonett rivális költője ?
- VI. Ki volt az a nő, akit az ifjú elszerezett Shakespeare-től ?
- VII. Ki volt a Fekete Nő?
- VIII. Milyen személyi vagy nemzeti eseményre céloz a 107. szonett?
- IX. Megfelelő rendben sorakoznak-e a *Szonettek*?
- X. Összefüggő cselekményt mondanak-e el, s ha igen, egybevág-e ez a történet a Shakespeare és az ifjú életének ismert adataival?
- XI. Mikor íródtak a *Szonettek*?

A fenti pontokra s a részletkérdésekre, például az ún. „Will-szonettek” értelmére érdekes, sőt izgalmas feladat volna kritikailag ismertetni, válaszképpen, a *Szonettek* problémakörének mai állását, hiszen ezek a költemények nem csupán az angol lírának, hanem az egész világirodalomnak

legvitatottabb verseskönyve. A különlegesebb érdeklődést mégis a szakirodalomhoz kell utalnom, mert a kutatási eredmények egyrészt nagyon ellentmondóak, másrészt mert aprólékosságuk miatt egyéni mérlegelés céljára még kivonatossan is olyan részletezést kívánnának, amely túlmenne e cikk keretein. A *Szonettek* túlnyomó része, mint olvasmány, önmagában egyáltalán nem igényel magyarázatot. A háttér felvázolásában tehát csak az ismert filológiai alapvonalak jelzésére szorítkozom.

Shakespeare – azon kívül, melyeket egyes darabjaiba beszótt – 154 szonettet írt. 1592-ben már megjelent két hosszabb epikus költeménye, a *Vénusz* és *Adonis* és a *Lukrecia*. Lírai versei, a *Szonettek* londoni életének és esetleges vándorszínész korszakának idejére esnek. Valószínű, hogy 1592 után és 1609 előtt készültek a *Szonettjei*; java részük még a századforduló előtt íródott, utána már legfeljebb csak egy-egy darab. Tudjuk, hogy kéziratban közkezen forogtak, és igen népszerűek voltak, mert Francis Meres, aki *Palladis Tamia* című könyvében először említi létezésüket, 1598-ban, a legmagasztalóbb hangon emlékezik meg ezekről a „privát barátok közt” jól ismert „édes” szonettekéről, és csodálatra méltó szerzőjükről, akinek addig legalább tizenkét darabja került színpadokra.

A *Szonettek* könyve 1609 májasában látott napvilágot, Thomas Thorpe „kalózkiadásában”, vagyis valószínűleg a költő tudta nélkül, aki nem sokat törődött műveinek sorsával. Thorpe titokban szerezhette meg vagy másolhatta le a *Szonetteket*, de jó kéziratokhoz jutott, mert a kötetben nincs sok sajtóhiba vagy félreértés. Az egyébként elég obskúrus Thorpe cikornyás dedikációban mondott köszönetét a versek „életre hívójának”, akinek személyét „Mr. W. H.”-val jelezte (vagy talán leplezte?). Ez a hírhedt, konfidens és zavaros dedikáció indította el a *Szonettek* körüli találgatásokat. Az „egyedüli életre hívó” – „only begetter” – megjelölés ugyanis, amellyel Thorpe a rejtélyes W. H. úrra utal, kétértelmű: éppúgy célozhat a *Szonettek* szerzőjére, az íróra, vagy még inkább inspirátorára, mint arra a személyre, aki a kéziratokat a kiadó számára megszerezte, összevásárolta vagy ellopta.

A kutatás mindkét irányban talált személyeket, akikre az azonosítás több-kevesebb erőszaktétellel ráhúzható. A teóriák tömegéből kiemelkedik két nézet. Az első szerint a költő a *Szonettekben* William Herbert angol főnemest, a későbbi Earl of Pembroke-ot ünnepli, mint benső barátját és nagy pártfogóját. A másik elmélet szerint a magasztalt ifjú barát és patrónus Henry Wriotliesley volt, a későbbi nevezetes Southampton gróf, aki pár év múlva barátja, Essex miatt a Towerbe került, s onnan csak Erzsébet királynő halála után szabadult ki: nevének kezdőbetűit azonban – mondja az elmélet – Thorpe az ajánlásban (tapintatból?) felcserélte. A kutatók szorgalma mindkét jelölt életét feltárta, és igyekezett vonatkozásba, összhangba hozni a *Szonettekben* magukban található életrajzi közlésekkel. Általános nézet, hogy a Southampton-elmélet a szilárdabb.

A regényszerű mese rivális költője Ben Jonson vagy George Chapman, a Homérosz-fordító volt; bár más is lehetett.

A szonettciklus első, nagyobb részében helyenkint fel-feltűnő kacér asszony, aki a költőt barátjával, a rajongva magasztalt ifjúval megcsalta, tulajdonképpen ismeretlen személy, noha több egykorú szépségben vagy udvarhölgyben próbálták felfedni kilétét (Mary Fitton, Mrs. Jacqueline Field?). Valószínűleg azonos a 127-től 152-ig terjedő szenvedélyes szonettcsoport szép kezű, zeneértő, házasságtörő és rendkívüli vonzóerejű Fekete Hölggyével; egyesek e rettenetes viszony Dark Lady-jének személyét egy mulatt nőben, bizonyos Lucy Negróban sejtik.

Ami a sorrendet illeti, a *Szonettek* menete eléggé következetlen, sok vers láthatóan rossz helyre illesztődik be, de az egész kötet így is határozott kompozícióra mutat, és csak a két utolsó szonett nem alkatrésze a lelki regénynek: mind a kettő fordítás.

Végül, formai szempontból említsük meg, hogy a Petrarca-féle szonett, sőt a szonettekben írt verses regény Angliában már Shakespeare előtt igen divatosá vált, a versforma maga azonban szerkezeti és rímhelyzeti változáson ment át. Shakespeare rendszerint háromszoros fokozással, négy-négy soronként építi s két sorral zárja szonettjeit. Verseire, mint ifjabb írói korszakának minden termékére, általában jellemző, hogy a sorokat értelmileg még zárni igyekezik, és többnyire ún. hímrímeket használ; rímképlete: 1212 3434 5656 77. A *Szonettek* közül egy elüt az általános jambikus pentametertől, és négyütemes sorokból áll. Egy szonett 15 soros, a 126. vers pedig egyáltalán nem szonettformájú.

Érdekes, hogy a *Szonetteknek* a költő halála utáni, 1640-es kiadása a verseket kissé átrendezte, és a szöveget retusálva azt a látszatot igyekezett kelteni, mintha a *Szonettek* mind nőhöz szólnának.

Ennyit a *Szonettek* külső életéről és problematikájáról. Nem árt tudnunk, de akár el is feledhetjük.

Magukat a *Szonettek*et azonban, ha egyszer megismertük, aligha hagyjuk ki állandó olvasmányaink közül. Mi a varázsuk? Hogy Wordsworth szavait folytassam: a szív, melyet kinyitnak, a nagy lélek, melynek kulcsai. A harminc-harmincöt év körüli Shakespeare élete tárul elénk bennük. Az ismeretlen múltú, zseniális fiatal mesteré, aki – noha irodalmi darázsfészekbe került Londonban – már meghódította a főváros legjobbjait, akit talán épp ez idő tájt emelt nemesi rangra apjának és saját magának a tehetsége, s aki már átélte és megformálta *A veronai nemeseket*, a *Tévedéseket* és jó néhány más vígjátékát, bekóborolta a Szentivánj álomerdejét, saját véreből életet adott II. Richárd és III. Richárd alakjának és IV. Henriknek, János királynak és Rómeónak és Júliának, és akiben – mint egyes szonettek világosan mutatják – már borzongott Hamlet, sőt Timon s a *Troilus és Cressida* megsötétedett eszmei és érzelmi csőd-horizontja.

Ez a lélek nem erőlködik, hogy vonzó és különleges legyen; pedig az. Ellenkezőleg: ahogyan a megalázóbb emberi helyzeteket, éppúgy vállalja kora költészetének minden modorosságát, árkádiás hangulatkörét, antikizáló-romantikus mitológiáját és retorikus fordulatait. E tekintetben legfeljebb mérsékeltebb, mint a többi szonettköltő, noha ez a tulajdonsága inkább csak azok számára érzékelhető, akik ismerik valamennyi elődeinek és kortársainak líráját. Nem külsőleg törekszik újszerűsége: tudja, hogy mondanivalójának igazsága és őszintesége megújítja, illetve emberi határokon belül örök dolgokkal teszi egyanyagúvá a szavait. Feszélyezettség nélkül monoton, majdnem mániákusan ismétli egyetlen témáját, a szenvedélyes barátságot és hűséget, lenyűgözi föltétlen kiszolgáltatottságának és saját rendíthetetlen becsületének érzése és tudata.

Az első pillanatra konvencionálisnak ható stílust azonban a léleklátás páratlan ereje világítja át, a dikció szokványos gesztusai, képei és modulációja mögül valami mélyebb és véglegesen egyéni lélekmozgás tör elő, az Idő ősi metaforái a tények súlyával kezdenek hatni, a szavakon keresztül csap a realitás vére és tüze, és a dallamban egyszerre csak magunkra, saját lényegünk, tapasztalataink vagy lehetőségeink énekére ismerünk. Sok ezekben a versekben a szemérem: ahol veszélytelenebb hangulat, eseményszerű közlés a mondanivaló alapja vagy kiindulópontja, ott világos a rajz; egyszerű, éles és világos ott is, ahol magát tárj a fel a költő; ellenben rögtön szellemivé, elvonttá válik, valahányszor mások bűnét vagy hiúságát is bevonja figyelmének

sugárkörébe. Shakespeare szemérmes és kíméletes, sőt tapintatos: nézzük csak meg, milyen párázat ereszkedik a legdrámaibb szonettek nyelvére, reális utalásaira, mihelyt tartania kell tőle, hogy polémiája, fájdalma vagy kifogása lírai pletykává sekélyesedhetnék, vagy más esetekben, amikor bőr-alá- fúródó, lélekátsütő szeme másban vagy magában olyan tényeket észlel, melyeket sem elhallgatni, sem romboló célzattal felhasználni, megmutatni nem akar. Ahogy a költő ámulatában, van talán egy kis kényszerű sznobság is a *Szonettek*nek ebben a kíméletes és absztraháló hajlandóságában, amennyiben a szeretett, dúsgazdag, hatalmas, művelt és szép ifjúra vonatkozik. De mennyi benne a művészet, mennyi a mélység és finomság, a nyers szókimondással s ugyanakkor kihagyásokkal és szünetekkel dolgozó, legfelső érzékelhető erő!

Az önelemzésnek és emberismeretnek ilyen fokára és képességére, a lényeglátásnak és a kifejezés ekkora tömörségének művészetére, ilyen bonyolult lírai termékeknek még megértésére is sokszor hiába vágyik, törekszik fiatal és tapasztalatlan lélek: Shakespeare szonettjei akárhányszor szinte az olvasótól is külön érettséget kívánnak, hogy maradék nélkül hathassanak; bár hatnak akkor is, mégpedig az általuk kívánt irányban, ha csak részben fogja fel őket az appercipiáló szellem. Shakespeare olyan tömény, hogy bizonyos hígításban is Shakespeare marad; ezért értheti és élvezheti igazán a fiatalság is, melyet elsősorban a viharos mozgás szokott elragadni, nem a fegyelmezett nagyság, a kábító színörvénylelés és a látható zsúfoltság, nem pedig az olyanféle, dísztelenségükben szinte eltűnő, de helyi jelentésükben óriási tartalmú sorok, mint például az, hogy „Nem juthatsz túl gondolataimon,” – amivel a szerelemben gyengébb fél, a rab-fél, saját odaadásának túlkompenzálásával, gondolatilag a maga rabjává teszi az érzelmi rabtartót.

Shakespeare a *Szonettek* java részének írása idején öregnek, tönkrementnek érezte az olyan embert, aki negyvenéves, tehát magát is mintegy küszöbe előtt látta ennek a súlyos kornak; mindenesetre eléggé érett volt ennél fogva arra, hogy absztrakció és realizmus egyaránt biztos eszköze legyen a kifejezésben, s hogy olvasóitól is megkívánja ezt a felfogó biztonságot, ő maga, ha valamiben, talán csak a nagyvilági társaság tiszteletében, melyet különben a rajza itt nem részletez, lehetett némiképp elfogódott: az udvari emberek, intrikák, szépségek és könnyelműségek, a pénz, a hatalom és a veszély közele, ahová pártfogói bejuttatták, személy szerint mintha kissé bizonytalanná tették volna: innen az ünnepeletségében is lenézett színész és szerző bizonyos ügyetlensége, félénksége és feszélyezettsége, melyet persze – teljesen lelki lévén az ábrázolás – inkább csak a *Szonettek* háttere mögül érzünk ki; színműveiben, melyek számtalanszor festik ugyanezt a világot, anélkül hogy szépítenék vagy kímélnék, nem érezhető az az egyensúlyhiány, mely olyan túlzottnak mondható odaadásra, bókolásra, olyan felvett, átvett s a jelek szerint mégis olyan átértzett külső-belső modor vállalására kényszeríti Southampton gróffal szemben. Bizonyára azok a legkorábbi versek a gyűjteményben, amelyekben legtöbb az udvarlás, az engedékenység és megalázkodás, az obligát könny és sóhaj. Ismeretlen lévén az egyes szonettek keletkezésének időpontja, csak belső támpontok igazíthatnak el valamennyire e tekintetben, de nyilvánvaló, hogy fejlődés itt is történt; a költő a konkrétumokat változatlanul fátyolozva, később, mikor oka van rá, igen kemény szemrehányásokat tesz arisztokrata barátjának (és – ami veszélytelenebb lehetett – a Fekete Hölgynek), egészen sértő, elutasító minősítésekben részesítve az „elkülönösödő” és „becstelen” ifjút, akinek „bűneit” azonban mégis megbocsátja, mert hiszen szereti, de azért is, mert a magas idealistából lassan realista lesz, aki vállalja szerelmét, bármilyen is az. E kifejezések súlyosságát nem lehet pusztán elvileg s légüres térben fölmérni: in concreto történtek, s tudjuk, hogy hordozóik, a versek, zárt körben ugyan, de közkézen forogtak; mellesleg szólva: talán a különleges intimitás és sok ismeretlen botrány, melyet csak célzások

idéznek, volt az oka annak, hogy Shakespeare maga nem igyekezett kiadni úgy ezeket a legszemélyesebb vallomásait, ahogyan egyéb verseit. Pedig abban az időben a legremekebb drámát sem becsülték irodalomként, a legkitűnőbb színpadi szerzőt sem értékelték igazán, ellenben fontos eseménynek számított minden verses magánlevél, minden kis szonettecske, és minden valamirevaló költőt tisztelettel emleget a társaság.

De térjünk vissza a *Szonettek* belső világához. Shakespeare sehol sem üres, magának az életnek anyaga tölti ki divatos konvencióit és bókjait, mihelyt megérinti őket gondolatának és fantáziájának gyűjtő ecsete. Szépségben, igazságban és egyszerű bölcsességben milyen messze vagyunk Daniel, Drayton, Spenser, Sidney, Surrey és Ronsard szonettjeitől! Az álarcos szavak teljes, eredeti jelentésükben vonulnak fel előttünk, lépten-nyomon örök felfedezésekre, meglátásokra bukkanunk, vagy új érzelmi szempontokra. A komoly olvasó képtelenségnek érzi, hogy egy költő, egy olyan kapacitású költő, amilyen Shakespeare volt, virtuóz ritmikai vagy stílusgyakorlatokként, feladványszerűen, mások nevében írta légyen ezeket a költeményeket. Maga az élet vérzik bennük, a kulcs csakugyan a szívbe, egy óriás szív zaklató titkaiba nyit ajtót. A fő témák: idő, elmúlás, halál, szeretet, szerelem, bukás, jóvátétel, életfilozófia, a hiúság sértődései és gyógyítása, elszakítotttság, csalás és öncsalás, zene, boldogság, új kétségbeesés, új megnyugvás, végzet és politika árnya a magánéletben, és költői halhatatlanság.

A barátság megjelölésére a szerelem szót használja a költő. A legnagyobbak jól ismerik, sőt az Egyház is, a bensőségnek és az odaadásnak, a rajongásnak azt a fokát, melynek megjelölésére hűvös a magyar szeretet szó, míg a szerelem túlságosan egyértelmű, s így itt épp gazdagságában szegény és félrevezető, mihelyt testi légkörbe kerül a lelkiből, és anyagiba a szellemiből. Amit szókincsünk fogalmi többletének szoktunk tekinteni, nem teremt ezen a ponton fölösleges dualitást, valami disztíngváló hátrányt, érzelmi sorvasztást és szimplifikálást, valami kelleténél durvább realizmust? A latin amor, a francia amour, a német Liebe, az angol love gazdagabb vegyi képlete a lelket gazdagabb és fátyolosabb tartalommal neveli és telíti, s a fátyolosság ebben a tekintetben, szerintem újabb nemesség és gazdagság. A latin vagy germán szeretet több és forróbb, mint a magyar, akár istenre, akár emberre irányul; a jelzõt kell kivonni belőle (vagyis hozzátenni), hogy magyarrá hűljön, bár a régi imáinkban a „Szerelmes Jézusom” és az „Isten szerelme” kifejezés még ma is őrzi a kísérelt emlékét egy szakadék áthidalására; míg a mi szerelmünk fogalmi keveredtetlensége, melynek tisztázásával szoktunk dicsekedni, épp akkor kíván jelzõt, amikor tisztulni, spiritualizálódni akar, amikor olyan tartalmat hangsúlyoz, ami az érzékekben együtt lehet ugyan vele, de a jelentéséből hiányzik. Gondoljunk erre is Shakespeare szonettjeit olvasva és egyéniségét megítélve.

Ha belemélyedünk e sajátos lírába, ha elfogadjuk helyenként idegenszerűnek tetsző témáit és stílussajátságait, az orvosi, ügyvédi, vegyészeti vagy pénzügyi és egyéb hasonlatok és képek használatát, a legnagyobb fokú realitást a lélek anyagszerű kezelésében, ha nem riaszt vissza itt-ott egy távoli, negyedfél évszázaddal ezelőtti kor előítéleteitől saját korunknak egy-egy előítélete, akkor páratlan gyönyörűségekkel szolgál a shakespeare-i szonettek mélységes emberi tartalma, páratlan gyönyörűségekkel e líra zenéje, a formáknak s mindenekelőtt a gondolatoknak, a szavak építkezésének és mozgásának az a belső muzsikája és zord vagy puha, hangzásbeli, tehát külső, érzéki szépsége és édessége, amely régi és új, angliai, kontinentális és amerikai kritikusok egybehangzó véleménye szerint egyik legfőbb vonzóereje ezeknek (s amely persze nyelvünk magán- és mássalhangzóinak színskálája s a magyar hangtorlódások természete és sűrűsége szerint alakul a fordításban). Külső és belső zenének, képnek és gondolatnak, forma és tartalom egységének s egy

sajátságosan leplező s ugyanakkor nyílt stílusnak örök remekei ezek a *Szonettek*, akár gyermeknemzésre biztatnak, akár lelki és szellemi krízisekről vallanak, s kevés kivétellel valamennyit nagyra teszi, mint a csillagokat, a belőlük áradó sugárzás, a fény, mely a végtelenségig tolja ki tényleges határaikat.

Pár szót még a magyar fordításról. Shakespeare *Szonettjeit* huszonegy éves koromban tolmácsoltam először; a mű 1921-ben jelent meg, majd második kiadásban 1923-ban, a Geniusnál. Ezt a szöveget nem engedtem többször kiadni, mert csakhamar elégedetlen lettem vele. Huszonnégy év alatt sokszor elővettem régi munkámat, s időnkint elkészültem néhány szonett új fordításával: ezek az *Örök-Barátaink* I. és II. kötetében jelezték heves vágyamat arra, hogy megformáljam magyarul valamennyit, még egyszer, és úgy, ahogy érettebb képességeimtől telik. Az idén, kerek háromszázötven évvel azután, hogy írásos emlék először jelezte e *Szonettek* létezését, tervem megvalósulhatott; úgy érzem, adósságot törlesztek vele azokkal szemben, akik ifjúkori munkámat is becsülni tudták. Mostani szövegem nem átdolgozása a réginek, hanem teljesen új; az első fordítás sorainak hozzávetőleg talán csak az egy tizedét használtam fel. Shakespeare valamennyi szonettjét magyarra kívülem Győry Vilmos és Szász Károly, majd Ferenczi Zoltán, újabban pedig Keszthelyi Zoltán és Pákozdy Ferenc fordította.

Változatlanul hódolok e munkámmal Babits Mihály emlékének és szellemének: tudásával és szeretetével ő irányította első lépéseimet utamon Shakespeare világa felé.

Az avoni hattyú

Shakespeare abban a reformációt követő időben vetette papírra darabjait, amikor Anglia már elveszítette európai hűbértartományait, de még nem tett szert tengerentúli gyarmatokra. Legnagyobb drámáit éppen az első amerikai angol gyarmatok alapításával egy időben írta. Műveivel meghódította az egész angol nyelvű világot. Zsenijének egyetemességét Európa csak a romantika idején ismerte fel.

Darabjainak helyszínei arra utalnak, hogy az „avoni hattyú” egyáltalán nem volt provinciális angol. Fennmaradt harminchét színdarabja közül csak tíznek a cselekménye játszódik részben, vagy egészben Angliában – így *A windsori víg nők* Windsorban –, s a történelmi drámákban is sok a francia helyszín, az *Abogy tetsziké*, példának okáért az ardenneki erdő. A mester a *Macbeth*, a *Lear király* és a *Cymbeline* komor történetét az ősi kelta Britannia díszletei közé helyezte, míg a nyolc klasszikus színműt Athénbe, Rómába, Türoszba vagy Trójába. A *Vízkereszt*, vagy *amit akartok*, a *Téli rege* és *A vihar* fantasztikus meséi a mitikus Illíriában, a „tengerparti Csehországban”, illetve egy „lakatlan szigeten” játszódnak. A fennmaradó drámák színhelye is az európai kontinens:

Sok hűbó semmiért: Messina

A velencei kalmár: Velence

Makrancos hölgy: Padova

Szeget szeggel: Bécs

Tévedések vígjátéka: Navarra

Szentivánéji álom: Athén

Romeo és Júlia: Verona

Hamlet: Dánia

Othello: Velence, Ciprus

Minden jó, ha vége jó: Roussillon, Párizs, Marseille, Firenze

Az „avoni hattyú” tehát – bár nincs forrás arról, hogy kitette volna a lábát Angliából – meglehetősen vonzódott a kontinentális Európához.

Karinthy Frigyes: Shakespeare Vilmos

írta

Shakespeare Ödön

Angolból fordította: Karinthy Frigyes

Londonban most jelent meg ez az érdekes könyv, melyben a nemrég elhunyt kiváló angol költő életrajzát írja meg a költő testvérébátyja Sh. Ödön, az oxfordi kataszteri hivatal felügyelő-helyettese. Szerk.

Elhatároztam, hogy mint szemtanúja szegény Vili életének lerovom a testvéri kötelesség adóját, és végre megírom az igazat azokról a kérdésekről, amikre az utókor kíváncsi lesz majd Vilivel kapcsolatban. Annál is inkább szükség van erre, mert éppen szólt nekem a Miksa, aki tegnapelőtt jött vissza az utókorból, hogy ott már nagyon várják, hogy mit tudok szegény Viliről, mert, aszongya, ők nem tudnak semmit.

Hát én Vilivel akkor tájt ismerkedtem meg, mikor éppen véletlenül világra jött. Engem közös édesapánk, alsóoxfordi, kisliverpooli, shakefalvi Shakespeare Géza behívott a szobába, és megmutatta nekem Vilit, aki már akkor olyasféléképpen hatott rám, mint egy csecsemő. Mondtam is apáknak, aki csak legyintett erre – ki gondolta volna, hogy valaha nekem lesz igazam?

Ahogy nőtt a Vili, egyre nagyobb lett. Tanú vagyok rá, amit eddig hitelesen senki se tudott, csak úgy rebesgették, hogy a vajás kenyeret sóval szerette – erről különben okmányaim is vannak. Egészen határozottan emlékszem rá, és ezt fenntartom, hogy egyszer, mikor éppen jöttem be a kert felől, a Vili, aki a harmadik szobában volt, felugrott, és kikiáltott a konyhába a sóért – a kezében, amelyen már akkor öt ujj volt, az ő kicsit barnásra sült, öt külön ujja (mindegyiken köröm volt) egy darab vajás kenyér. Már akkor szerette a darabokat... Én csak álltam, nem szóltam semmit, aztán átmentem Béláékhoz, akik éppen jöttek Chelsea-ből. Élénk, jókedvű fiú volt a Vili. Ha csiklandozták, nevetett – de a szertelen, csapongó, egyik végletből a másikba villámgyorsan átugró képzelet csodálatos géniusza (amiről a Pista beszél), már akkor látszott, mert ha csiklandozás közben fejbe verték, mindjárt sírni kezdett. Mindig mondta, hogy a németeket nem szereti, egyszer ugyan azt is mondta, hogy szereti a németeket, de ezt csak azért, hogy nehezebben lehessen kitalálni.

Egyszer együtt mentünk sétálni. Vili szórakozott volt, és amint megfordul, hogy szóljon nekem valamit, hát megbotlik.

De máskor ennél még érdekesebb is történt, amit azonban, sajnos, elfelejtettem.

Huszonkét éves lehetett, mikor Annával megismerkedett. Anna abban az időben szőke, kékeszemű leány volt, megtetszett neki a Vili, a Vilinek is ő. Annával először június 27-én, este nyolckor csókolódzott. Tanú vagyok rá, mert nekem rögtön utána mondta, hogy a csókolódzás jobb, mint a hascsikarás. Igaz, hogy ezt mások is mondták, de mégis más az, mikor a Vili mondja, aki egészen másfajta ember, mint a többi – már akkor sejtettem, hogy a Vili másfajta ember lehet, ha ugyanazt mondja, mint mások, pedig ő nem olyan, mint a többi. Ezt akkor mindjárt falragaszokon ki is ragasztattam Londonban, és ki is derült, hogy jól sejtettem, jól láttam a jövőbe – a Vilivel véletlenül éppen abban az időben kezdtek sokat foglalkozni, és ugye ma már mindenki elismeri, hogy mégis igaz volt, amit a falragaszon írtam: akkor még nem tudtak semmit a Viliről. Hát ilyen ember volt a Vili: ez az igazság, nem az, amit mások beszélnek róla, csakhogy kitüntessék magukat.

Ui. Éppen most kapok sürgönyt Miksától, aki megint elutazott az utókorba a Vili ügyében, hogy aszongya, írjak valamit Othellóról meg Hamletről, meg Lear királyról is, mert ezekre a darabokra ott nagyon kíváncsiak. Mi közöm hozzá, én a Viliről akartam megírni az igazat, hogy tudják – mi közöm ezekhez a vacak darabokhoz, amiket nem a Vili írt, hanem ha jól tudom, valami Bacon? Nem szoktam színházba járni.

Ballai László: Shakespeare és a szabadság

Még sohasem gondolkoztam azon, milyen hatással volt a pályafutásomra az avoni mester. Első drámai próbálkozásaimra O’Neil és Becket, a prózaiakra pedig Balzac és Krúdy stílusa nyomta rá a bélyegét. Pedig ha jobban meggondolom, Shakespeare nyelvén szólaltam meg először.

Tizennégy éves voltam, amikor leemeltem a könyvespolcra Shakespeare összes színműveinek I. kötetét, és rögtön elolvastam belőle hat drámát, majd nem sokkal később újabb ötöt. Hatásukra ugyan még nem kezdtem el drámákat írni, de valami olyasmi történt, ami megelőzte az írást, a szobámban járkáltam és fennhangon mondtam Shakespeare nyelvezetére emlékeztető stílusú szövegeket, amelyeknek az olyan kifejezések képezték az alapját, mint „jó uram”, „nemes lélek”, „emlékezésnek rabja” vagy „be, kard”. Eközben különféle történeteket és alakokat találtam ki, királyokat, hercegeket, lovagokat és udvaroncokat, akiket jellemük szerint külön-külön megformáltam – volt közöttük rettenthetetlen, fennhéjázó és alázkodó.

Ebben az én kis „szobaszínházamban” az volt a legérdekesebb, hogy bár Shakespeare hatására jött létre, egyetlen alakját sem formáltam meg és semelyik cselekményét nem próbáltam továbbszőni. Saját kreációimmal mintha csak még inkább ki akartam volna tágítani a halhatatlan mester univerzumát. És az valóban tovább is tágult bennem, azáltal, hogy ennyire hatása alá kerített, és arra ösztönzött, hogy keressem tovább Shakespeare-t mindenben és mindenki-ben, legelőször is saját magamban. Alighanem azt érezhettem meg, hogy Shakespeare önálló univerzumot teremtett, amely állandóan tágul.

Ennek az univerzumnak a középpontjában Shakespeare áll, és legfőbb mozgástörvénye a szabadság, az individuum roppant, kozmikus méretűvé növekedett szabadsága. E szabadság a páratlan fantázia szárnyain mozgat királyokat és varázslókat, mintegy újraszabályozva a történelmet, és teheti, mert egyszersmind az élet legalapvetőbb törvényszerűségeit is éles fényel világítja meg. Állításom igazolásához – mert a kozmosz legapróbb kavicsa is magában hordja teremtő őanyagait – elegendő idézni életművének legismertebb részletét, a főszereplő monológját a *Hamlet* III. felvonásának I. színéből:

„Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.
 Akkor nemesb-e a lélek, ha tűri
 Balsorsa minden nyűgét s nyilait;
 Vagy ha kiszáll tenger fájdalomja ellen,
 S fegyvert ragadva véget vet neki?
 Meghalni – elszunnyadni – semmi több;
 S egy álom által elvégezni mind
 A szív keservét, a test eredendő,
 Természetes rázkódtatásait:
 Oly cél, minőt óhajthat a kegyes.
 Meghalni – elszunnyadni – és alunni!
 Talán álmodni: ez a bökkenő;
 Mert hogy mi álmok jőnek a halálban,
 Ha majd leráztuk mind e földi bajt,

Ez visszadöbbsent. E meggondolás az,
 Mi a nyomort oly hosszan élteti:
 Mert ki viselné a kor gúny-csapását,
 Zsarnok boszúját, gőgös ember dölyfét,
 Útált szerelme kínját, pör-halasztást,
 A hivatalnak packázásait,
 S mind a rugást, mellyel méltatlanok
 Bántalmazták a túró érdemet:
 Ha nyugalomba küldhetné magát
 Egy puszta tőrrel? Ki hordaná e terheket,
 Izzadva, nyögve élte fáradalmin,
 Ha rettegésünk egy halál utáni
 Valamitől – a nem ismert tartomány,
 Melyből nem tér meg utazó – le nem
 Lohasztja kedvünk, inkább túrni a
 Jelen gonoszt, mint ismeretlenek
 Felé sietni? Ekképp az öntudat
 Belőlünk mind gyávát csinál,
 S az elszántság természetes színét
 A gondolat halványra betegíti;
 Ily kétkedés által sok nagyszerű,
 Fontos merény kifordul medriből
 S elveszti »tett« nevét.”

Gondoljuk meg, mit jelentett az abszolút szabadság kifejezése a középkorban, amikor az isteni akaratot tartották a cselekedetek egyedüli okának, és bárkire könnyű volt rásütni az eretnység bélyegét. Mit jelentett ez a vallásháborúk korában, amikor tízmillió szám öldösték egymást az – egyébként azonos hiten lévő – emberek olyan ostobaságok miatt, hogy egy vagy két szín alatt kell-e áldozni. A gondviselés erejét egyszerűen az ember kezébe adni, aki megcselekedhet bármit, amit akar. Ám Shakespeare egyben kifejezte a szabadság relativizmusát is, hogy mindannak, amit megcselekedhetnénk, nem a felettünk, hanem a bennünk uralkodó zsarnokok, a félelmeink és az álmaink szabnak határt, de oly határt, hogy végül a fenséges tettek helyett gyáva tengődésre kárhozzatnak bennünket csupán.

Gondoljuk meg, XXI. századi polgárok, hány nagy tettet terveztünk el életünkben, hányszor készültünk fel arra, hogy lerázzuk a nyakunkról a minket megnyomorító kisebb és nagyobb zsarnokokat, s a mindent eldöntő percekben hányszor somfordáltunk gyáván odább a cselekvés helyett úgy, hogy még kimondani sem volt bátorságunk az igazságot, amint azt megtette nem egyszer, de ezerszer és ezerszer a Globe színpadáról William Shakespeare, a szabad ember.

Délibáb

William Shakespeare: Coriolanus

Fordította: Petőfi Sándor

SZEMÉLYEK

CAJUS MARCIUS CORIOLANUS, római nemes
TITUS LARTIUS,
COMINIUS, vezérek a volszkok ellen
MENENIUS AGRIPPA, Coriolanus barátja
SICINIUS VELUTUS,
JUNIUS BRUTUS, néptribunok
IFJABB MARCIUS, Coriolanus fia
RÓMAI HÍRNÖK
TULLUS AUFIDIUS, volszk vezér
Aufidius ALVEZÉRE
ÖSSZEESKÜDTEK Aufidiusszal
ANTIUMI POLGÁR
KÉT VOLSZK ŐR
VOLUMNIA, Coriolanus anyja
VIRGILIA, Coriolanus neje
VALERIA, Virgilia barátnője
TÁRSALKODÓNŐ Virgiliánál
Római és volszk szenátorok, patríciusok, aedilek, lictorok,
katonák, polgárok, követek, Aufidius szolgái és egyéb kíséret

A történet helye részint Róma, részint a volszkok és antiumiak birtoka

---

Első felvonás

1. Szín

Róma. Utca.

Jön egy csapat zavargó polgár botokkal, füttykösökkel s egyéb fegyverekkel

ELSŐ POLGÁR

Mielőtt valamire szánjuk magunkat, hadd beszéljek.

TÖBBEN

Beszélj, beszélj!

ELSŐ POLGÁR

Föltettétek magatokban, hogy inkább meghaltok, semhogy éhezzenek?

TÖBBEN

Föl, föl!

ELSŐ POLGÁR

Először is, tudjátok: Cajus Marczius legnagyobb ellensége a népnek.

TÖBBEN

Tudjuk, tudjuk.

ELSŐ POLGÁR

Öljük meg őt, s akkor magunk szabhatjuk meg a gabona árát. Nos, határoztatok?

TÖBBEN

Szót se róla többé. Megtesszük. El, el!

MÁSODIK POLGÁR

Egy szót, jó polgárok.

ELSŐ POLGÁR

Minket szegény polgároknak tartanak, s a patríciusokat jóknak. Az ő fölöslegök eltáplálna bennünket. Ha csak azt adnák nekünk, mi nekik már nem kell, azt gyaníthatnók, hogy emberségesen enyhítettek rajtunk; de ők azt gondolják, hogy erre nem vagyunk érdemesek. A soványság, mely bennünket gyötör, az arcunkra írt nyomorunk a jegyzék, melyben jóllétök el van sorolva; a mi szenvedésünk az ő nyereségök. Bosszuljuk meg dárdáinkkal, mielőtt magunk is olyan szárazak lennénk, mint ezek; mert az istenek látják lelkemet, hogy kenyérérségből beszélek és nem bosszúszomjból.

MÁSODIK POLGÁR

És éppen Cajus Marczius ellen keltek fel?

TÖBBEN

Ellene először; ő a legkutyább a néphez.

MÁSODIK POLGÁR

Veszitek-e figyelembe, milyen szolgálatokat tett hazájának?

ELSŐ POLGÁR

Helyes, és ezért szívesen is ruháznók föl jó hírnévvel; de ő maga jutalmazza meg magát kevélységével.

MÁSODIK POLGÁR

Nem, ilyen rossz indulatból ne beszélj.

ELSŐ POLGÁR

Mondom nektek, amit dicséretesen tett, csak ezért tette; habár a nagyon lelkiismeretes emberek azt mondják, hogy ez hazájáért volt, biz azt csak azért tette, hogy anyjának örömet szerezzen s maga kevélykedhessék, amely tulajdona érdemeivel egy magasságú.

MÁSODIK POLGÁR

Bűnéül rójátok föl, ami a természete, amin nem változtathat; azt csak nem foghatjátok rá, hogy kapzsi.

ELSŐ POLGÁR

Ha ezt nem is, azért nem fogyok ki a vádakból. Annyi a hibája, hogy elsorolásába belefárad az ember.

Kívül zaj

Micsoda rivalgás ez? A város másik része fölkel; mit állunk itt fecsegve? El a Capitoliumba!

MIND

Jertek, menjünk.

ELSŐ POLGÁR

Csendesen! ki jön itt?

Jön Menenius Agrippa

MÁSODIK POLGÁR

A derék Menenius Agrippa, ki mindig szerette a népet.

ELSŐ POLGÁR

Ő elég becsületes. Bár a többi is ilyen volna.

MENENIUS

Mitévők vagytok, földiek? Hová e
Botokkal? Mi baj? Kérlek, szóljatok.

ELSŐ POLGÁR

Tudja azt a tanács; hallott felőle két hét óta, mi a szándékunk, most tetteleg akarjuk megmutatni. Azt mondják ők, hogy a szegény pörös embernek „erős” a lehelete; majd meglátják, hogy karjaink is erősek.

MENENIUS

Barátim, szomszédim, tehát azon
Vagytok, hogy tönkre tegyétek magatok?

ELSŐ POLGÁR

Dehogy! Hiszen már úgyis tönkre tettek.

MENENIUS

Mondom, barátim, rátok a nemesség
Gondot visel, s az éhínség miatt, mely
Szenvednetek készít, e botokkal éppen
Úgy fenyegethetnétek az eget,
Miként Rómát, mely egyenest megy a
Kezdett uton, széttépve tízezer
Erősebb láncot, mint minőt reá
Ti vethetnétek. Aztán e nyomort
Az istenek szerzik, nem a nemesség.
Ezen nem kéz, de térdhajtás segít. Ah,
Az ínségtől fölingerelve, még majd
Több bajba estek. Pizskolódtok a
Kormányra, mely atyátokul vagyon, míg
Ti mint ellenség átkozzátok őt.

ELSŐ POLGÁR

Atyánk! a bizony! Sohasem volt ránk gondja. Minket éhezni hagynak, s az ő
magtáiraik tömvék gabonával; rendeleteket adnak ki az uzsora ellen, hogy az
uzsorásokat segítsék; naponként visszavonnak egy-egy üdvös törvényt a gazdagok
ellen, s naponként keményebb rendszabályokat állítanak föl, hogy a szegénységet
megkötözzék és zabolázzák. Ők emésztenek el bennünket, ha a háborúk nem; ez
az egész szeretet, mellyel irántunk viseltetnek.

MENENIUS

Vagy valljátok be, hogy rosszindulattal
Telétek meg, vagy azt kell hinni, hogy
Bolondok vagytok. Mondok nektek egy
Derék mesét; már hallátok talán,
De minthogy éppen célomhoz segít,
Ismét föltáloalom.

ELSŐ POLGÁR

Jól van, uram, meghallgatom. De azt ne gondold, hogy bajunkat rászédhetni
mesével: hanem halljuk, ha úgy tetszik.

MENENIUS

Egykor föllázadt a has ellen a
Test minden tagja, s azt így vádolák:
Hogy mint egy örvény vesztegel maga
Ottan középütt, renyhén, tétlenül,
Az ételt egyre nyelve s társival
A munkát meg nem osztva, míg a többi
Lát, hall, gondolkodik, tanít, megy, érez,
S így kölcsönös segélyadással a
Közjóra törekeshnek, az egész
Testnek javára. Így felelt a has...

ELSŐ POLGÁR

Nos hát, uram, mi a has válasza?

MENENIUS

No mindjárt, mindjárt. Olyszerű mosollyal,
mely szívességet tettett (miért ne
Hagynám mosolyogni a hasat csak úgy,
Miként beszélni?), gúnyosan felelt az
Elégületlenekhez, kik irígylék
Járandóságát... éppen mint ti a
Tanáccsal tesztek, mert ez nem hasonló
Hozzátok.

ELSŐ POLGÁR

A has válaszát! Hogyan,
A koronás fej, a tanácsadó szív,
Az örökdő szem, a vitézi kar,
Paripánk, a láb, s kürtösünk, a nyelv,
S egyéb istápunk s kis segédeink
Alkotmányunkban, hogyha ők...

MENENIUS

Nos aztán?

Mit nem beszél ez a legény! tovább!

ELSŐ POLGÁR

Ha őket így zablázza a faló has,
Ez a szemétdomb...

MENENIUS

Jól van: azután?

ELSŐ POLGÁR

S a többi munkás tag panaszt emel
Mit szólhat a has?

MENENIUS

Megmondom azonnal.
Csak egy parányit, amiből tinektek
Kevés jutott, a türelembül, és
Fogjátok tudni...

ELSŐ POLGÁR

Be hosszúra nyúlik.

MENENIUS

Hát, jó barátom, most figyelj ide.
Megmentolá a dolgot a komoly has,
Nem mint szeles vádlói, s ezt felelte:
„Igazágtok van, társaim, hogy én
Előbb szedem be az ennivalót,
Melyből ti éltek, s ez rendén van így,
Mert én a test magtára s műhelye
Vagyok: de jusson eszetekbe, hogy
Azt én szétküldöm a vér folyamán,
Az udvarig, a szívig s agyvelőig,
S a kanyarokon s mellékútakon
A legerősb ideg s legvékonyabb ér
Megkapja tőlem, ami illeti,
Azt, amiből él, s bár ti összesen,
Kedves barátim”, így beszéle a has...

ELSŐ POLGÁR

Jó, jó, uram! nos?

MENENIUS

„Bár ti összesen nem
Látjátok, mit kap mindenik külön:
Bebizonyíthatom, hogy nektek a
Javát, fölét küldöm szét, és magamnak
Csak a seprőt hagyom.” Mit szóltok erre?

ELSŐ POLGÁR

Hát felelet; de hozzá mi közünk?

MENENIUS

E jó has Rómának tanácsa, s ti
A lázadó tagok; ha fontolóra
Veszitek gondoskodásit s a közjót:
Átalláthatjátok, hogy mindazon
Jótétemény, melyben nyilvánosan
Ti részesültök, tőle származik,
S nem magatoktól. Mit szólsz erre, te
Nagy lábujja e szép gyülekezetnek?

ELSŐ POLGÁR

Én lábnagyujja? Mért a lábnagyujja?

MENENIUS

Mert a legaljasabb s legrongyosabb vagy
E bölcs zavargók közt, s te jársz elől.
Vezérkedel, pimasz sehonnai,
Hogy önmagad húzz hasznót a dologból.
De tartsátok csak készen a kemény
Furkókat, mert Róma s patkányai
Megütözköznek, s egyik rész tönkre jut.

Cajus Marcius jön

Üdvöz légy, bajnok Marcius!

MARCIUS

Köszönöm.

Mi dolog ez, ti lázongó gazok,
Kik férges véleményteket vakarva
Megrühösítitek magatokat?

ELSŐ POLGÁR

Te csak mindig szépen beszélsz velünk.

MARCIUS

Ki nektek jó szót ad, utálatos
Hizelgő. Mit vártok, kutyák, akiknek
Nem kell se harc, se béke? Az ijeszt, ez
Dacossá tesz. Ki bennetek bizik,
Oroszlán helyett nyulat lel s ludat
Róka helyett. Nem vagytok biztosabbak,
Mint a parázs a jégen s a napon
A hó. Erénytek, dicsőíteni a
Gonosztevőt, s a törvényt szidni, mely azt
Megbünteté. Ki nagyságot szerez,
Gyűlölitek; s jóindulattok olyan,
Mint a beteg, ki arra vágy, mi néki
Még jobban árt. Ki kegyetekre épít,
Ólom-karokkal úszik s tölgyeket
Hasít sással. Bitóra véletek!
Tinektek hinni? Egyre változik
Elmétek; kit gyűlöltetek, dicső most,
S akit megkoszorúztatok, silány.
Mi baj? mit zúgtok minden piacon
Az érdeemes tanács ellen, holott ő
Tart rendben istenink után? különben
Egymást falnátok föl. Mi kell nekik?

MENENIUS

Mint ők szabják, oly áron gabona,
Amely, mint mondják, van bőségesen.

MARCIUS

Azt mondják? Az akasztani valók!
Ott ülnek a tűznél, s tudják, mi újság
A Capitoliumban, hogy ki van
Le- s fölmenőben? Házasítanak,
Pártot csinálnak és erősítik,
S azt gyöngítik, mely nem kedvök szerinti,
És nem sarújok talpa. Bőviben van
Gabona, mondják? Hagyna csak a nemesség
Kardomhoz nyúlni: oly magas kazalt
Raknék e fölnégyelt rabszolganépből,
Amily magasra csak fölérne dárdám.

MENENIUS

Meg vannak győzve csaknem teljesen;
Elméjökben nagy a hiány ugyan,
De szörnyü gyávák. Ám szólj, mit csinál a
Másik csapat?

MARCIUS

Szétment. Kössék fel őket!
Sohajtvá példáztak, hogy éhesek, hogy
Éhség falat dönt, enni kell az ebnek,
A csontra hús kell, nem csak gazdagért van
Az aratás. Ily rongyokban dobálták
Ki a panaszt. És most, hogy megnyerék,
Amit kívántak, s ez kemény dolog
(A nemességen ez vesz majd erőt, ez
Veri le), most kucsmáikat dobálják,
Mínthogyha a hold szarvára akarnák
Föltűzni, versenyt bögve.

MENENIUS

S mit nyerének?

MARCIUS

Öt szónokot, kit ők választanak pór
Bölcsességök védőiül; ezek
Brutus, Sicinius... mit tudom én! Hah,
Előbb földúlná e gaznép a várost,
Mint tőlem ilyet kapna. Majd idővel
Még többet nyer, s ismét többet csikar ki
A lázadás zajával.

MENENIUS

Különös.

MARCIUS

El, hulladék, pusztuljatok haza!

Követ jön

KÖVET

Hol Cajus Marczius?

MARCIUS

Itt van; mi baj?

KÖVET

Újság, uram; a volszok fegyverre keltek.

MARCIUS

Annál jobb! lesz módunk kihányni a
Dohos fölösleget. Im, derék atyáink.

Cominius, Titus Lartius s más szenátorok, Junius Brutus és Sicinius Velutus jönnek

ELSŐ SZENÁTOR

Igaz, mit nem rég mondál, Marcius:
A volszok fegyverre kelt.

MARCIUS

Vezére Tullus
Aufidius; lesz véle bajotok.
Vétkül vallom: nemességét irigylem;
S ne volnék az, ki most vagyok: szeretném,
Ha ő lennék.

COMINIUS

Ti együtt vívtatok.

MARCIUS

Ha birkóznék a föld, két részre állva,
S ő velem volna: átmennék, hogy ő
Velem vívjék... oroszlán ő, kire
Büszkén vadászok.

ELSŐ SZENÁTOR

Így, hős Marcius,
Kisérd Cominiust e háborúba.

COMINIUS

Megígéréd ezt egykor.

MARCIUS

Meg, uram,
S szavamnak állok. Titus Lartius, majd
Megint szemközt látod Tullust velem. De

Nyomorék vagy? Honn kell maradnod?

TITUS

Ó, nem,
E mankó támaszom s ez fegyverem lesz,
De az ügyet nem hagyom el.

MENENIUS

Dicső faj!

ELSŐ SZENÁTOR

Jerünk a Capitoliumba; legjobb
Barátink várnak.

TITUS

Menj elől... utána
Cominius... mi követünk; tiétek
Az elsőség.

ELSŐ SZENÁTOR

(a polgárokhoz)
El, el, haza!

MARCIUS

Nem, hadd kövessenek. Van
Búza a volszknál. Patkánynép, oda
A garmadához! Tisztos lázadók,
Hol a bátorság? Kérlek, jöjjetek.

Szenátorok, Cominius, Marcius, Titus és Menenius el. Polgárok kisompolyognak

SICINIUS

E Marciusnak van-e párja gögben?

BRUTUS

Páratlan áll.

SICINIUS

Midőn népszónokoknak
Meválasztának bennünket...

BRUTUS

Figyelted,
Mit mondott szeme-szája?

SICINIUS

Hogy gunyolt!

BRUTUS

Ha ingerült, az istenek se szentek.
Előtte.

SICINIUS

Csúfot űz a tiszta holdból.

BRUTUS

Bár veszne e harcban! Nagyon fejébe
Szállt a vitézség.

SICINIUS

Hogyha jó siker
Csiklandja, saját árnyát megveti,
Amelybe délben lép. Csodálkozom,
Hogy tűri dolyfe, hogy Cominius
Vezér fölötte?

BRUTUS

A hírt, melyre tör,
S mely őt diszíti is már, nem lehet
Jobban fönn tartani s növelni, mint
Másod helyen; mert a vezér hibája
Mí el nem sül, bár mindent elkövet,
Mí embertől telik, s így zúgnak a
Könnyelmü bírák: hejh, ha Marciusra
Bíznák a dolgot!

SICINIUS

És ha sikerül:
A Marciushoz hajló vélemény
Cominiusnak minden érdemét
Őrá ruházza.

BRUTUS

Úgy van, már is az
Övé Cominiusnak fél hire,

Nem ő szerzé bár; és ennek hibái
Dicsőségévé válnak, bár valóban
Nem érdemlé meg.

SICINIUS

Nézzük meg, minő
Az útasítás és hogy viseli
Magát ez ügyben?

BRUTUS

Jer, menjünk tehát.

El mind a ketten

2. szín

Corioli. A tanácsbáz.

Jön Tullus Aufidius néhány szenátorral

ELSŐ SZENÁTOR

Aufidius, hát véleményed az,
Hogy terveinket tudja Róma, tudja,
Hogy készülünk?

AUFIDIUS

S a tietek nem ez?
Mi volt ez országban föltéve már,
Mi tetté vált valóban, mielőtt
Kikémlé Róma? Még négy napja sincs,
Hogy hírt adának onnan... a levél
Talán nálam lesz... íme, itt vagyon. *(Olvas)*
„Hadat készítnek. Még nem tudni, hogy
Keletre vagy nyugatra? A nyomor nagy,
Lázong a nép. Mondják: Cominius
És Marcius, régi ellenségetek
(Akit még jobban gyűlöl Róma, mint ti),
És Lartius, egy bajnok római...
E három a készülődés vezére.
Alkalmasint felétek lesz az út.
Vigyázzatok.”

ELSŐ SZENÁTOR

Táborban seregünk.
Hogy Róma mindig kész nekünk felelni,
Sohsem kétkedtünk.

AUFIDIUS

Nagy szándéktokat
Jó volt titkolni, amíg az maga
Magát fődé fel. Róma idő előtt
Kitudta azt, úgy látszik, és ezáltal
Nem tudjuk azt a célt elérni, hogy
Néhány várost bevegyünk, mielőtt
Ők észrevennék.

MÁSODIK SZENÁTOR

Hős Aufidius, lépj
Tisztédbe, menj sietve a sereghez,
Mi majd magunk őrizzük Coriolit.
Ha itt előttünk szállnak meg, segélyül
Hozd sereged. Különben azt hiszem,
Nem ellenünk készülnek.

AUFIDIUS

Kétkedel?
Én bizonyost beszélek. Ami több
Már útban is van egy rész harcosikból,
S mind erre tart. Elhagylak bennetek.
Ha Marczius s én tán találkozunk,
Megesküvénk, hogy mindaddig vivünk, míg
Egyik lehull.

MIND

Segítsenek istenink!

AUFIDIUS

S kegyelmeteket védjék.

ELSŐ ÉS MÁSODIK SZENÁTOR

Élj boldogul.

El mindnyájan

3. szín

Róma. Marcius lakása.

Jön Volumnia és Virgilia; alacsony székekre ülnek és varrnak

VOLUMNIA

Kérlek, leányom, énekelj vagy beszélj vidámabban. Ha fiam férjem volna, jobban örülnék távollétén, mialatt dicsőséget szerez, mint nyoszolyája ölelésein, mikkel szerelmét tanúsítja. Még midőn csak gyöngye gyermek s méhemnek egyetlen szülőtte volt; midőn ifjúságát és szépségét minden szem bámulta; midőn még nézéséről egy királynak napestig tartó kérelmeért sem mondott volna le egy órára az anya: én – meggondolva, mennyire illenek a dicsőség ily lénynek, s hogy ez nem volna különbség a falon függő képnél, ha a hír nem mozgatná – én már akkor örvendve láttam őt, hogy oly veszélyeket keres, mikben dicsőséget szerezhett. Kegyetlen háborúba küldtem őt, melyből midőn visszatért, homlokát tölgykoszorú övezte. Mondom, leányom, nem örültem meg jobban annak előszöri hallatára, hogy figyermek, mint midőn először látám, hogy férfiúnak bizonyította be magát.

VIRGILIA

De hátha odahalt volna, asszonyom, akkor?

VOLUMNIA

Akkor jó híre-neve lett volna fiam, utódom. Őszintén mondom, ha tizenkét fiam volna, kiket mind egyaránt szeretnék, egyiket sem kevésbé, mint jó Marciusunkat: inkább ohajtanám, hogy közülök tizenegy vitézileg meghaljon honáért, hogysen egy tétlenül kéjelegjen.

Társalkodónő jön

TÁRSALKODÓNŐ

Asszonyom, Valeria jött látogatásodra.

VIRGILIA

Kérlek, engedd meg, hogy távozhassam.

VOLUMNIA

Ne távozzál. Úgy tetszik, mintha hozzánk
Elhangoznának férjed dobjai;
Aufidiust hajánál rántja le,
Mint gyermek a vadtól, fut tőle a volszk.
Tombolni látom őt, amint kiáltja:
„Elő, gyávák! ti félelem szülőtti,

Ámbár hazátok Róma.” Homlokáról
Letörli a vért érckezével és megy,
Mint arató, ki föltevél, hogy levág
Mindenkit, vagy a díjáról lemond.

VIRGILIA

Vér homlokán!... Ó, Jupiter, ne vért!

VOLUMNIA

Te balga, az illik rá, mint szoborra
Az aranyozás. Keble Hecubának,
Hectort szoptatva nem volt ékebb,
Mint Hector arca véresen, midőn a
Görögökkel küzde. Mondd Valeriának
Készek vagyunk őt üdvözölni.

Társalkodónő el

VIRGILIA

Óvja

Az Ég Aufidiustól férjemet!

VOLUMNIA

Aufidiust ő térde alá keríti,
S nyakára hág.

Visszajön a társalkodónő Valeriával

VALERIA

Jó napot mind a kettőtöknek, hölgyeim.

VOLUMNIA

Édesem...

VIRGILIA

Örvendek, hogy láthatom asszonyságodat.

VALERIA

Mit míveltek? Ti valóságos háziasszonyok vagytok. Mit varrtok itten? Szép
hímzés minta, igazán. Hát kisfiad hogy van?

VIRGILIA

Köszönöm kérdésed, asszonyom, nagyon jól.

VOLUMNIA

Jobban szereti a kardokat nézni s a dobszót hallgatni, mint tanítójára figyelni.

VALERIA

Ó, tökéletesen apja fia. Esküszöm, hogy igen derék kisfiú. Valóban, a múlt szerdán félóra hosszat szemléltem őt; olyan erélyes alakja van. Egy aranyos pillangó után láttam őt szaladni; midőn megfogta, ismét el hagyta röpdülni, s ismét utána; elesett, föluggrott, s újra elfogta. Elesése hozta-e dühbe vagy mi, de fogait csikorgatta, s széttépte a pillangót. Amint mondom, egészen széttépte.

VOLUMNIA

Éppen olyan, mint apja.

VALERIA

Valóban, nemes gyermek.

VIRGILIA

Kis szeleverdi, asszonyom.

VALERIA

Tegyétek félre varrástokat; legyetek szívesek ma délután szórakozással tölteni az időt a kedvemért.

VIRGILIA

Nem, jó asszonyom, én nem megyek el hazulról.

VALERIA

Nem fogsz kijönni?

VOLUMNIA

Ki fog menni, ki.

VIRGILIA

Valóban nem, engedjétek meg. Nem akarok átlépni a küszöbön, míg férjem vissza nem jön a háborúból.

VALERIA.

Ejh, mért zárkóznál el így ok nélkül? Jer, meg kell látogatnunk a jó asszonyt, ki gyermekágyat fekszik.

VIRGILIA

Kívánok neki kora fölgyógyulást, s meglátogatom imádságomban; de oda nem mehetek.

VOLUMNIA

Kérlek, ugyan miért nem?

VIRGILIA

Nem restségből, sem szeretethiányból.

VALERIA

Második Penelope szeretnél lenni; hanem azt mondják ám, hogy azon szálak, miket Ulysses távollétében font, csak mosollyal töltötték meg Ithakát. Jer; bárcsak oly érzékeny volna vásznad, mint ujjaid, hogy szánakozásból szűnnél meg azt szurkálni. Jer, el kell jönnöd velem.

VIRGILIA

Nem, jó asszonyom, engedj meg, valóban nem megyek.

VALERIA

Igazán mondom, jer; aztán majd fölséges híreket mondok férjedről.

VIRGILIA

Ó, lelkem, az még lehetetlen.

VALERIA

Hidd el, nem tréfálok veled; a múlt éjjel érkeztek róla újságok.

VIRGILIA

Igazán, asszonyom?

VALERIA

Komolyan mondom, hogy igaz; egy szenátortól hallottam. Így hangzik: a volszok hadserege előrenyomult, ellene Cominius vezér szállt a római erő egy részével; férjed és Titus Lartius városukat, Coriolit vette ostrom alá; semmi kétségök benne, hogy beveszik, s rövid időn véget vetnek a háborúnak. Ez igaz, becsületemre! Most pedig kérlek, jer velünk.

VIRGILIA

Bocsánat, asszonyom, ez egyen kívül mindenben szavadat fogadom.

VOLUMNIA

Hagyd magára, asszonyom, mostani kedélyével csak kedvünket rontaná.

VALERIA

Magam is azt hiszem. Tehát Isten veled. Jer, kedves asszonyom. Kérlek, Virgilia, dobd ki a ajtón ünnepélyességedet, és jer velünk.

VIRGILIA

Nem, asszonyom, egy szó, mint száz. Valóban nem mehetek. Jó mulatást.

VALERIA

Nos, akkor Isten veled.

El mindnyájan

4. szín

Corioli előtt.

Jőnek dobokkal és zászlókkal Marczius, Titus Lartius, tiszték, katonák; hozzájuk egy követ

MARCIUS

Ez hírt hoz itt. Megütköztek, fogadjunk...

LARTIUS

Lovam lovadra, hogy nem.

MARCIUS

Jól van.

LARTIUS

Áll.

MARCIUS

Találkozott az ellennel vezérünk?

KÖVET

Szemközt vannak, de szó nincs váltva még.

LARTIUS

Enyém a jó ló.

MARCIUS

Add el, megveszem.

LARTIUS

El nem adom, de kölcsön a tiéd,
Félszázadig. Most szólítsd föl a várost.

MARCIUS

Hol a sereg?

KÖVET

Másfél mérföldnyire.

MARCIUS

Akkor meghalljuk egymás hadzaját.
Most kérlek, Mars, hogy munkánk gyors legyen,
S gőzölgő karddal menjünk társaink
Segítségére. Fújjad, harsonás!

Harsonaszó. A falakon megjelennek szenátorok s mások

Falaitok közt van Aufidius?

ELSŐ SZENÁTOR

Nincs, olyan sincs, ki félne tőletek, ti
Parányiak. Halljátok, ifjaink

Távoli hadi lárma

Dobja! Inkább ledöntjük e falat,
Hogysem bezárjon bennünket. Kapunk csak
Tetszőleg csukva, sás rajt a lakat,
Magától nyílik ez meg. Hallga, ott az

Ismét hadi lárma

Aufidius. Meglátjátok, miként dül
Szétszórt seregekben.

MARCIUS

Hah, rajta vannak!

LARTIUS

Tanuljunk e zajtól. Hágcsót ide!

Volszkok jönnek

MARCIUS

Nem félnek, sőt a városból kijőnek.
Most szívre a pajzst, s vívjakok paízsánál
Erősebb szívvel. Fel, hős Lartius!
Jobban lenéznek, mint mi gondolók,
S ez feldühít. Előre, társaim!
Ki hátra lép, volszknak tekintem őt.
S érezni fogja kardom élet!

*Harci zaj; rómaiak és volszkok viaskodva el.
A rómaiak visszaveretnek sáncaikhoz. Marczius visszajön*

A föld minden dögvésze rád, te Róma
Gyalázata! te csorda!... A fekély
Borítson el, hogy tőled undorodjék
Az is, ki nem lát, és mérföldnyire
Legyen ragályos nyavalyád. Ti ember-
Alakba bújt ludak, ti, akiket
Rabszolgák kergetnek meg, kiket a
Majmok legyőznének! Pluto, pokol!
Hátul a seb... piros hát... halovány arc
A félelemtől... Vissza, támadásra,
Vagy ellenségeinkhez megyek át,
S titeket verlek. Rajta hát! Szilárdság,
És visszahajtjuk őket asszonyikhoz,
Mint sáncainkhoz minket ők követtek.

*Új ütközet. A volszkok és rómaiak visszajönnek és harcolnak.
A volszkok Corioliba hátrálnak. Marczius utánuk a kapuig.*

Most nyitvák a kapuk. Hős társaim,
Az üldözőknek nyitja a szerencse,
S nem a futóknak. Tartsatok velem!
(Bemegy a kapun, s ezt bezárják mögötte)

ELSŐ KATONA

Bolond merény! én nem...

MÁSODIK KATONA

Magam sem...

HARMADIK KATONA

Íme,
Bezárták őt.

Folytonos csatazaj

MIND

Bizonyal vége lesz.

Jön Titus Lartius

LARTIUS

Hol Marczius?

KATONÁK

Meghalt kétségkívül.

ELSŐ KATONA

Nyomban követte a futókat és
Bement velök, mögötte a kaput
Bezárák és most benn van egyedül
Egy város ellen.

LARTIUS

Ó, nemes barátom!
Érző s bátrabb, mint az érzéktelen kard,
Ez hajlik, ő nem. Elestél, Marczius!
A legjobb drágakő, nagy, mint magad, nem
Ért annyit, mint te. Oly catói bajnok
Valál te! ki nemcsak rettenetes vad
Csapással, ámde haragos szemeddel
És hangjaidnak mennydörgő zajával
Megráztad ellenséged, mint midőn
Hideglelésben reszket a világ.

Visszajön Marczius, véresen s elleneitől megtámadva

ELSŐ KATONA

Uram, tekints oda.

LARTIUS

Ez Marcius!
Mentsük meg őt vagy haljunk meg vele.

Harcolva be mindnyájan a városba

5. szín

Corioli. Utca.

Néhány római jön martalékkal

ELSŐ RÓMAI

Ezt elviszem Rómába.

MÁSODIK RÓMAI

Én meg ezt.

HARMADIK RÓMAI

A mennykőbel! azt tudtam, hogy ez itt ezüst.

A csatazaj még hallik a távolban.

Jön Marcius és Titus Lartius egy barsonással

MARCIUS

E hajhászok silány drachmák szerint
Becsülik az időt. Ön kanalat,
Párnát, ruhát, mit a bakó elásna
A holttal együtt, elhord e szolganép,
Míg vége sincs a harcnak. Le velök!
Halljátok a vezér zaját? Ki hozzá!
Aufidius, kit lelkem gyűlöl, ott van
És vágja népünket. Hős Lartius, maradj itt
Egy jó csapattal a város körül, én
A bátrabbakkal elmegyek segíteni
Cominiust.

LARTIUS

De bajnok, vérezel.
Nagyobb volt munkád, hogysem részt vehess
Új ütközetben.

MARCIUS

Most ne azt latolgasd.
Munkám alig hogy fölhevíte. Isten
Veled! Kiomlott vérem gyógyszer inkább,
Mintsem veszély. Ez hajt Aufidiushoz
Csatázni!

LARTIUS

Szép Fortuna istenasszony
Szeressen meg, s varázsa vezesse félre
Ellenséged kardját. Hős férfi, a
Siker legyen szolgád!

MARCIUS

S téged fogadjon
Legjobb barátjaúl. Isten veled! (*El*)

LARTIUS

Érdemdús Marczius!
Eredj a vásártérre s harsonázz;
Hidd össze a városnak tisztjeit, hogy
Akaratunkat meghallják. Eredj!

El mindnyájan

6. szín

Cominius táborához közel.

Jön Cominius és serege, visszajövet

COMINIUS

Pihenjete! Mint rómaik vivánk,
Barátim; balgák nem valánk a téren
S hátrálva nem gyávák. Higgyétek el,
Hogy újra harc lesz. Amidőn csatáztunk,
A szél koronkint elhozá barátink
Zaját mihozzánk. Róma isteni
Segítsék őket, mint saját magunkat,
Hogy, seregünk ha vígan összejő,
Hálásan áldozunk nekik.

Követ jön

Mi újság?

KÖVET

A corioli polgárság kitört,
S megütközött Titusszal s Marciusszal.
Sáncunkhoz visszanyomták emberinket,
S én eljövök.

COMINIUS

Tán igazat beszélsz,
De nem beszélsz jól. Mennyi ideje?

KÖVET

Egy órájánál több, uram.

COMINIUS

Nincs egy mérföldre; nem régen doboltak.
Egy óra kell egy mérföldhöz neked,
Hogy ily későn jössz?

KÖVET

Úzni kezdtek a volszk
Kémek, s kerülni voltam kénytelen
Néhány mérföldet. Enélkül, uram, rég
Itt lettem volna.

Marcius jön

COMINIUS

Ki ez itten? Olyan,
Mintha meg volna nyúzva. Istenek!
Hasonlít Marciushoz, s én így őt
Előbb is láttam már.

MARCIUS

Későn jövök?

COMINIUS

A pásztor nem tudhatja jobban a síp

S a mennydörgés különbségét, miként
Én Marcius s más emberek szaváét.

MARCIUS

Későn jövök?

COMINIUS

Későn, ha a magad
Vérébe s nem máséba öltözel.

MARCIUS

Ó, hadd öleljelek meg olyan ép
Karokkal, mint egy kérőéi, s olyan
Vidáman, mint midőn megházasodtam,
S a gyertyafény az ágyra hullt.

COMINIUS

Vitézek
Virág! Titus Lartius hogyan van?

MARCIUS

Mint olyan ember, ki ítéletet tart,
Egyet kivégeztet, mást számkiűz,
Fenyít, kegyelmez, szabadon bocsát.
Úgy tartja Coriolit városunk
Nevében mint hizelgő agarat
A pórázon, mit úgy húz, mint akarja.

COMINIUS

Hol a rabszolga, aki mondta, hogy
A sáncokhoz hajtottak bennetek?
Hol van? Híjátok ide.

MARCIUS

Hagyd magára;
Amit beszélt, igaz; de bajnokink,
A söpredék – hah, és nekik tribún kell! –
Egér macskától nem fut úgy, miként ők,
Futottak a még nálok is silányabb
Alávalóktól.

COMINIUS

És hogy győztetek?

MARCIUS

Nem érünk rá ezt elbeszélni. Hol van
Az ellenség? Tiétek már a harctér?
Ha nem, tegyétek azzá.

COMINIUS

Marcius,
Kárvallva harcolánk, azért ide
Hátráltunk, hogy kiléssük a sikert.

MARCIUS

Hol seregök? Tudjátok, merre állnak
Legjobbjaik?

COMINIUS

Az antiumiak
Tudtomra az elősört képezik, mint
Java nép, Aufidius vezérletében,
Aki reményeiknek szíve.

MARCIUS

Kérlek,
Mind a csatákra, mikben részt vevénk, az
Együtt kiontott vérré és baráti
Eskünkre: állíts engem egyenest
Aufidius s vitézei elé,
S ne hadd elcsúszni a jelent... A lég
Teljék meg rögtön kard- és kopja-zajjal,
S használjuk a percet.

COMINIUS

Jobban szeretném,
Ha jó fürdőbe mennél, magadat
Írral kenetni; de sosem merék
Kivánatidnak ellenállni. Válassz
Magadnak társakat.

MARCIUS

Csak aki kész rá,
Az jön velem. Ha van valaki itt
– S ebben kételkedni vétek –, akinek
E festék tetszik, mely engem bemázolt;

Ki inkább létét veszti, mint hitét; ki
Hősleg hal inkább, hogysen rútul éljen,
S honát magánál többre becsüli:
Ki így itél, ha egy vagy szám szerint sok,
Intsen így nékem, szándokát tudatni
S kövesse Marciust.

*Mindnyájan örvendve kiáltanak föl, karjaikkal hadonásznak,
fölemelik őt karjaikon, s hajigálják süvegeiket*

Mindnyájan hát? egy karddá tesztek engem?
Ha ez nem tettetés, úgy melyitek
Nem ér négy volszkat? Hős Aufidius ellen
Egy szálíg vizstek oly kemény paízst,
Mint a magáé. Valamennyeteknek
Köszönet, de most csak egy rész jön velem,
A többi más harcban vesz részt, amint
Az ügy kívánja majd. Menjünk, ha tetszik;
A legkészebbeket válassza ki
Közületek négy.

COMINIUS

Menjünk, társaim.
Ha ez valóság s nem hetvenkedés,
Megosztozunk mindenben véletek.

El mindnyájan

7. szín

Corioli előtt.

*Titus Lartius, Coriolinál őrséget hagyva, harsona- és dobszóval megy
Cominius és Cajus Marcius elé, utána egy tiszt, katonasággal és kalauzzal*

LARTIUS

Így őriztétek a kaput, miként
Elétek szabtam. Hogyha üzenek,
Küldjétek a centuriákat segédül;
A többi itt elég egy darabig.
Ha elveszítjük a csatát, a város
Sem lesz mienk.

TISZT

Minket ne félts, uram.

LARTIUS

Ell s zárjátok be a kaput mögöttünk.
Követ, vezess most Róma táborába.

El mindnyájan

8. szín

Csatatér a római és volszke tábor közt.

Harci zaj. Jön egyfelől Marcius, másfelől Aufidius

MARCIUS

Veled vivok csak, mert jobban gyűlöllek
A szószegőnél.

AUFIDIUS

Egyformán vagyunk.
Nem iszonyít kigyó úgy, mint hired
S mérges fullánkod. Vesd meg lábadat!

MARCIUS

Haljon meg a másik rabszolgájaként,
Ki előbb mozdul el helyéről; aztán
Itéljék őt el az istenek.

AUFIDIUS

Ha én futok,
Űzz, mint nyulat.

MARCIUS

Néhány órája, hogy
Magam csatáztam Coriolitokban,
S tevém, mi tetszett; e vér nem enyém,
Mely engem álarcoz... Hogy bosszut állj,
Feszítsd meg minden erőd!

AUFIDIUS

Hector lehetsz,
Hetvenkedő ősidnek ostora,
Mégsem menekszel innen!

Vívnak. Néhány volszke jön Aufidius segítségére

Túlozott
Készség s nem hősiség... szégyenlenem kell
E megvetendő segítségteket.

El mindnyájan harcolva s Marciustól űzve

9. szín

A római tábor. Harci zaj. Hátrálót fájnak. Harsonázás.

Jön egyfelől Cominius rómaiakkal, másfelől Marcius felkötött karral, vele más rómaiak

COMINIUS

Ha elbeszelném, amiket ma tettél,
Magad se hinnéd. Majd ott mondom el, hol
Szenátorok könnyezve mosolyganak rá,
S a nagy nemesség hallgat, hümmöget,
S végül csodál, s hölgyek rémülnek el,
S gyönyörtől reszketvén, tovább figyelnek
S még a buta tribúnok is, kik a
Penészes néppel gyűlölik hired
Mondják szívök dacára: „Hála, hogy
Rómának ilyen katonája van!”
De lakománknak végéhez jövél csak,
Elébb jóllakva már.

Jön Titus Lartius seregével, az üldözésből jöve

LARTIUS

Ó, hadvezér, itt
A harci ló, mi a csótár vagyunk.
Ha láttad volna...

MARCIUS

Kérlek, ne tovább.
Anyám, kinek joga vérét dicsérni,

Ő is megbánt, ha magasztal. Úgy tevék,
Miként ti; tettem annyit, mennyi telt
Miként ti, lelkesülten a hazáért.
Ki végbevitte, amit szándokolt,
Fölmult engemet.

COMINIUS

Ne légy koporsaja
Ten érdemednek; Róma tartozik fia
Becsét ismerni. Ennek elfödése
Nem volna jobb, mint rablás, rágalom;
Arról hallgatni, ami a dicsőség
Tetőpontjára téve szerénynek
Mutatkoznék! Kérlek hát (nem, hogy ezzel
Dijazzalak, csak jellemzésedért),
Hallgass szavamra seregünk előtt.

MARCIUS

Néhány sebem van, s fáj nekik, midőn
Említik.

COMINIUS

Hogyha nem említénők,
A háladatlan meggyűjtené,
S halálosokká tenné. A lovakból
(Pedig sokat s jókat fogánk) s a kincsből,
Mit a városban s harcmezőn szereztünk,
Tied a tizedrész, válassz hát belőlök
Az általános szétosztás előtt,
Saját kedved szerint

MARCIUS

Köszönöm, vezér,
De szívemet nem bírhatom reá,
Hogy kardomért ajándékot vegyek.
Nekem nem kell több osztályrészemül, mint
Amennyit kap, ki csak néző vala.

Hosszú harsonázás; mindnyájan ezt kiáltják: „Marcius! Marcius!” s fővegeiket és lándzsáikat emelgetik. Cominius és Lartius hajadonfővel áll

E hangszerek, melyekkel visszaéltek,
Ne adjanak több hangot! Ha ezek

Táborban hízelegnek, hogyne lenne
Úgy minden udvar és város csalárd.
Ha, mint tányérnyalónak selyme, lágyul
Az érc, hagyjuk nekik a háborút is.
Elég, mondom!... mert véres orromat
Meg nem mosám, vagy egy pár nyomorút
Legyőztem, amit észrevétlenül nem,
Egy tett közülünk: ekképp kurjogattok,
A dolgokat nagyítva, mintha volna
Kedvem, táplálni kicsinységemet
Hazug dicséretekkel.

COMINIUS

Túlszerénység;

Inkább kegyetlen vagy hiredhe', mint
Hálás irántunk, kik rólad valót beszélünk.
Megengedj, de ha így bánol magaddal,
Ha így magad ellen fordulsz, megkötünk, hogy
Bizton beszélhessünk. Hát tudja meg
Egész világ, hogy Cajus Marciusé
A harc babéra, és azért övé
Szerszámostul nemes paripám, melyet
A tábor ismer. S mától fogva ő
Azért, amit tett Coriolinál
– Kiáltsa el mindenki a seregben –:
Cajus Marcius Coriolanus!...
Viseld mindig dicsően e nevet.

Harsona- és dobszó

MIND

Cajus Marcius Coriolanus!

CORIOLANUS

Megyek megmosdani;
Láthatjátok, ha arcom tiszta lesz, hogy
Pirúlok-e... Mindenképp köszönet;
Lovad használok és azon leszek
Mindenkor, hogy becsületére váljam
Melléknevemnek.

COMINIUS

Most el sátrainkba,
Ahol megírjuk, mielőtt pihennénk,

Rómának a sikert. Te Lartius, menj
Corioliba, s küldd legfőbbjeiket
Rómába hozzánk, értekezni mind a
Két rész ügyében.

LARTIUS

Jól vagyon, vezér.

CORIOLANUS

Hogy gúnylódnak az istenek velem!
Előbb ama fejedelmi díjakat
Elútasítám, és most koldulok
Tábornokomtól.

COMINIUS

Szólj; tiéd, amit kérsz.

CORIOLANUS

Itt laktam egykor Corioliban egy
Szegény embernél; jól bánt velem. Itt most
Mint foglyot láttam, megkért, hogy segítsen.
De akkor jött elém Aufidius,
S szánalmamon győzött a düh. Bocsásd ki
Szegény gazdámat, kérlek.

COMINIUS

Mily szép kérelem!
Fiam hóhéra volna bár, szabad
Lesz, mint a szél. Ereszd el, Titus, őt.

LARTIUS

Hogyan híják?

CORIOLANUS

Az Égre, elfeledtem.
Emlékem bágyadt, oly fáradt vagyok.
Nincs itt borunk?

COMINIUS

Menjünk a sátorokba,
Meggzárad a vér rajtad. Ideje,
Hogy gondoskodjunk rólad. Jöjjetek.

El mindnyájan

10. szín

A volszke tábor. Harsona- és kúrtszó.

Jön Tullus Aufidius véresen, vele néhány katona

AUFIDIUS

Elfoglalák a várost!

ELSŐ KATONA

De visszaadják jó föltételekkel.

AUFIDIUS

Föltételekkel!... Mért hogy római
Nem lettem, mert mint volszk nem lehetek
Az, ami vagyok. Föltételek!... Minő
Föltételekre tarthat számot az, ki
Kegyelmet vár? Ötször vívtam veled
S ötször vetél meg engem, Marcius,
S így lenne; ha annyiszor ütközünk meg,
Ahányszor eszünk. Az elemekre mondom,
Ha szembe lesz szakállammal szakálla,
Egy elvesz, ő vagy én. Vetélkedésem
Nem olyan tiszta már, mint volt. Előbb
Becsületes csatában vágytam őt
Legyőzni, kard kard ellen... most akárhogy,
Düh- vagy csalással elejtem.

ELSŐ KATONA

Ő az ördög.

AUFIDIUS

Nem oly cseles, de bátrabb. Hősiségem
Meg van mérgezve; merthogy tőle foltos,
Magát tagadja meg. Nincs menhely, álom,
Nyomor, betegség, templom, capitól,
Imádkozás vagy áldozás idője
És más engesztelési eszköz, amely
Kopott jogával csillapítani bírná
Gyűlölségem. Bárhol lelném is őt,

Ha testvérem házában is, dacára
A vendégszeretet szabályinak,
Szilaj kezem szívébe mártanám!
Menj a városba, nézd meg, hogy kik őrzik,
S ki megy Rómába kezesnek.

ELSŐ KATONA

S te nem jössz?

AUFIDIUS

A cipruserdőben várnak reám, a
Malmoktól délre. Hozz majd hírt oda,
Hogy s mint áll a világ, hogy aszerint
Intézzem dolgom.

ELSŐ KATONA

Úgy leend, uram.

El mindnyájan

Második felvonás

1. szín

Róma. Nyilvános tér.

Jön Menenius, Sicinius és Brutus

MENENIUS

A jók azt mondja, hogy ma este híreket hallunk.

BRUTUS

Jókat vagy rosszakat?

MENENIUS

Nem a nép kívánsága szerintieket, mert ez nem szereti Marciust.

SICINIUS

A természet tanítja meg az állatokat barátaik ismerésére.

MENENIUS

Ugyan kérlek, kit szeret a farkas?

SICINIUS

A bárányt.

MENENIUS

Igen, hogy elnyelje, mint az éhes plebejusok szeretnék tenni a nemes Marciusszal.

BRUTUS

No, hisz ez bárány, valóban; úgy béget, mint a medve.

MENENIUS

Ő igazán olyan medve, mely úgy él, mint a bárány. Ti két öreg ember vagytok: egyet kérdek tőletek, feleljetek rá.

TRIBUNOK

Nos, uraim?

MENENIUS

Milyen rosszságban szenved Marcius, amellyel ti ketten nem bővelkedtek?

BRUTUS

Ő egy hiba nélkül sem szűkölködik, valamennyivel el van látva.

SICINIUS

Különösen kevélységgel.

BRUTUS

És a hányavetiségben minden emberen túlesz.

MENENIUS

Furcsa biz az. Tudjátok-e ti ketten, mit ítélnék felőletek itt a városban, magunkat értve, a jobb oldalt. Tudjátok?

TRIBUNOK

Nos tehát, mit ítélnék felőlünk?

MENENIUS

Mínhogy a kevélységről beszéltetek... de nem haragusztok meg?

TRIBUNOK

Nos, uram, nos?

MENENIUS

Különben mindegy, mert bármily kis tolvaj alkalom igen nagy mennyiségű türelemről foszt meg benneteket. Tegyetek kedvetek szerint s haragudjatok, ha úgy tetszik, ha örömet szerez nektek a harag. Kevélységgel vádoljátok Martiust?

BRUTUS

Nem egyedül mi, uram.

MENENIUS

Tudom, hogy ti magatok nagyon kevésre vagytok képesek. Sok a cimborátok, különben szörnyen együgyű dolgokat vinnétek végbe. Képességtek sokkal gyermekibb, hogysesem magatok sokat tehetnétek. Kevélységről beszéltek; hejh, ha a hátatok mögé láthatnátok s jó magatokat belsőképpen vizsgálat alá vennétek! Tennétek csak ezt!

BRUTUS

Hát aztán, uram?

MENENIUS

Hát aztán olyan érdemetlen, kevély, kegyetlen, makacs tisztviselő párt (más szavakkal bolondokat) födőznének fel, aminőket csak kapni Rómában.

SICINIUS

Menenius, téged is nagyon jól ismernek ám!

MENENIUS

Ismernek mint afféle bogaras patríciust és olyat, aki szeret egy-egy pohár tüzes bort, melyben egy csepp szelídítő Tiberisvíz sincs. Mondják, hogy annyiban tökéletlen vagyok, amennyiben az első vádlót pártolom, hogy minden csekélységre indulatoskodom, s hogy többet mulatok az éj hátuljával, mint a reggel homlokával. Amit gondolok, kimondom, s rosszakaratomat kilehelem. Ha találkozom ilyen politikusokkal, mint ti (Lycurgusoknak nem nevezhetlek) s ha az ital, melyet nyújtotok, nem ízlik: félrerántom a képetem. Nem mondhatom, hogy „uraságaitok igen jól fejezték ki magokat”, ha majd minden szavatokból kirí a szamárság; és ámbár el kell tűrnöm, ha valaki tiszteletre méltó férfiaknak nevez benneteket, de azok gyalázatosan hazudnak, kik azt mondják, hogy emberséges képetek van. Ha ezt látjátok mikrokozmosom földabroszán, következik ebből, hogy engem nagyon jól ismernek? Mi rosszat böngészhetek látástok e jelből arra nézve, hogy engem nagyon jól ismernek?

BRUTUS

Eredj, uram, eredj; eléggé ismerünk.

MENENIUS

Ti sem engemet nem ismertek, sem magatokat, sem más egyebet. A ti nagyravágyástok: szegény fickóktól süvegeltetni és bókokat nyerni. Eltarisznyáztok egész egy istenadta délelőttet, hallgatva egy narancsos kofa és csaplár civódását, s elhalasztjátok a háromfilléres pört a következő törvényszékig. Ha valami ügyet terjeszt elétek két peres fél, s történetesen egyet csavarít rajtatok a kólika, olyan képeket rántotok, mint az alakosok, kitűzitek a véres zászlót a türelem ellen, s éji edény után ordítva véresen eresztitek el a pört, melyet kihallgatástok még jobban összegabalyított. Annyiban szereztek békét az ügybajosok közt, hogy mind a két részt összegazemberezitek. Derék legények vagytok, nagyon.

BRUTUS

Eredj, eredj, jól tudják felőled hogy különb vagy bohócnak az asztalnál, mint bírónak a Capitoliumban.

MENENIUS

Még napjaink is gúnyolódókká válnak, ha ilyen nevetséges személyekkel találkoznak, mint ti. Ha legcélszerűbben beszéltek, még az sem ér annyit se, mint szakállatok mozgása, szakállatok pedig nem érdemli azt a tisztességes sírt, hogy egy kontár szabó vánkosát tömjétek ki véle, vagy hogy számár nyergébe temessék. De nektek azt kell mondanotok: Marczius kevély! holott ő egymaga testvérek közt is ér annyit, mint valamennyi nagyapátok Deucalion óta, ámbár közülük a java alkalmasint firól fira hóhér volt. Jó estét uraságtoknak; további mulatásom veletek megrontaná agyvelőmet, miután ti a plebejus barmok pásztoraik vagytok. Leszek oly vakmerő s búcsút veszek tőletek.

Brutus és Sicinius hátramegy.

Jön Volumnia, Virgilia, Valeria

Hogy vagytok, szép és nemes hölgyek? A hold, ha földi volna, sem volna nemesebb nálatok. Hová követitek oly gyorsan szemeiteket?

VOLUMNIA

Érdemes Menenius, fiam, Marczius közeledik. Junó szeretetére kérlek, eressz bennünket.

MENENIUS

Hah, Marczius hazafelé tart?

VOLUMNIA

Igen, tisztelt Menenius, s a legnagyobb sikerrel és megbecsüléssel.

MENENIUS

Neked nyújtom, Jupiter, fővegemet és köszönetemet. Marczius hazajön!

VOLUMNIA és VIRGILIA

Igen is, úgy van.

VOLUMNIA

Íme, itt levele; a szenátusnak is küldött, nevének is, s úgy hiszem, otthon a te számodra is van.

MENENIUS

Ma este az egész házamat leitatom. Levelem van tőle?

VIRGILIA

Igen, minden bizonnyal van leveled. Láttam.

MENENIUS

Levél számomra? Ez képes engem hét esztendeig egészségben tartani, s ez alatt az egész idő alatt csak úgy komázok az orvossal. Galenus legfölségesebb rendelvénye ezen óvószerhez képest csak kuruzslás, s annyit ér, mint valami lóital. Nincs megsebesítve? mert úgy szokott hazajőni.

VIRGILIA

Ó, nincs, nincs, nincs!

VOLUMNIA

Ó, de meg van sebesítve, hála Istennek!

MENENIUS

Én is azt mondom, ha nincs nagyon megvagdalva. Vajon hoz-e győzelmet zsebében? Úgy illenek neki a sebek.

VOLUMNIA

A homlokán hozza, Menenius. Harmadízben jön haza tölgykoszorúval.

MENENIUS

Jól megtanította Aufidiust?

VOLUMNIA

Titus Lartius írja, hogy együtt vívtak, és Aufidius megfutamodott.

MENENIUS

Jól is tette, afelől biztosíthatom, mert ha ott megáll előtte, olyat kap, amit én föl nem vettem volna Coriolinak minden szekrényéért s az aranyért, mely azokban van. Tudja ezt a szenátus?

VOLUMNIA

Jertek, hölgyeim... Igen, igen, a szenátus kapott levelet a vezértől, melyben ez a háború minden érdemét fiamra ruházza. E táborozásban minden előbbi tetteit fölülmúlta.

VALERIA

Valóban, csodálatos dolgokat beszélnek róla.

MENENIUS

Csodálatosakat? Kezeskedem is, hogy nem érdemetlenül.

VIRGILIA

Adják istenink, hogy igazak legyenek.

VOLUMNIA

Igazak? Ó!

MENENIUS

Igazak? Esküszöm, hogy azok. Hol van megsebesítve? (*A tribunokhoz, kik előrejönnek*) Isten tartsa meg uraságtokot! Marczius hazajön, most még több oka van kevélynek lennie. Hol van megsebesítve?

VOLUMNIA

Vállán és bal kezén. Majd mutathat elég sebhelyet a népnek, ha hivatalért folyamodik. Tarquin elűzetésekor hét seb esett rajta.

MENENIUS

Egy a nyakán s kettő a combján... én úgy tudom, hogy kilenc.

VOLUMNIA

Ez utolsó háború előtt huszonöt sebe volt.

MENENIUS

Most van huszonzét. Minden sebe egy-egy ellenség sírja volt.

Örömszaj és harsonák

Halljátok a harsonákat?

VOLUMNIA

Ezek már Marciusnak hirdetői! Zaj
Előzi őt meg, s könny marad mögötte.
Izmos karjában a sötét halál,
Kinyújtja, és sok ember sírba száll.

*Jeladás; harsonák hangzanak. Jön Cominius és Titus Lartius,
köztük Coriolanus, fején tölgykoszorú; kapitányok, katonák, hírnök*

HÍRNÖK

Tudjátok meg, hogy Marcius maga
Harcolt Corioliban, s ott hősisége
A Cajus Marciushoz új nevet nyert,
Ezen tisztos név Coriolanus... Üdvöz
Légy Rómában, híres Coriolanus!

Harsonák

MIND

Légy üdvöz itt, híres Coriolanus!

CORIOLANUS

Ne többet már, ez sérti szívemet;
Ne többet, kérelek.

COMINIUS

Ím, uram, anyád...

CORIOLANUS

Ó!

Tudom, kéréd az isteneket, hogy engem
Segítsenek. *(Letérdel)*

VOLUMNIA

Kelj föl, hős katonám!
Szép Marcius, vitézi Cajusom!
És tetteiddel szerzett új neved
Hogy is van? Coriolanus, úgyebár?

De nőd...

CORIOLANUS

Üdvöz légy, kedves hallgatóm!
Nevettél volna, ha koporsó hoz meg,
Hogy diadalmamon sírsz? Kedvesem,
Ez a corioli özvegyek s fiatal
Anyákhoz illő.

MENENIUS

Áldjanak istenink!

CORIOLANUS

S te még élsz? (*Valeriához*) Ó, bocsánat, asszonyom.

VOLUMNIA

Hová forduljak? Üdvöz légy körünkben!
Vezér, te szinte, s valamennyien!

MENENIUS

Ezerszer üdvöz légy! Nevetni, sírni
Tudnék; nehéz s könnyű vagyok. Üdvözöllek.
Átok szakítsa ki szivét, aki
Nem lát örömmel. Róma titeket
Imádjon, hármatokat; hanem, hitemre,
Van itt néhány vén vadfa, melyeken
Az oltás nem fog. Jó napot, vitézek!
Mi a csalánt csalánnak hívjuk s a bolondot
Bolondnak.

COMINIUS

Mindig igazsága van.

CORIOLANUS

Mindig, Menenius, mindig az.

HÍRNÖK

El itt az útból.

CORIOLANUS

(*nejéhez és anyjához*)

Kezedet s tiédet.

Előbb, mint házam árnyékába lépek,
Nézzük el a jó patríciusokhoz,
Akiőtől nem csak üdvözlést nyerék, de
Megtisztelést is.

VOLUMNIA

Én megértem azt,
Hogy fő ohajtásom s ábrándaim
Beteljesültek. Egy van hátra még,
És ezt tenéked, nem kételkedem, hogy
Megadja Rómánk.

CORIOLANUS

Anyám, a magam
Módján inkább leszek szolgáljuk, mint uruk
Az ő módjukon.

COMINIUS

El a Capitolba!

Harsonák, kiáltók. Elmennek oly ünnepélyesen, mint jöttek. A tribunok maradnak

BRUTUS

Minden nyelv róla szól s a gyöngye szem
Üveggel nézi őt. A csacska dajkák
Jajgatni hagyják csecsemőiket,
Őt emlegetvén elragadtatással,
A konyhalyány legszebb vásznát köti
Füstös nyakára s a falakra mászik,
Megtömve minden, bódék, ablakok
A fúladásig. Háztetőik gerincén
Ül a sokaság, s mind iparkodik
Őt nézni. Ritkán látható papok
Furódnak a tömeg közé, helyet
Szerezni a köznép közt. Fátyolos nők
Odaadják arcuk pírját és fehérét
A kéjelgő s a forró ajku Phoebus
Zsákmányaúl. Oly zaj van, mintha egy
Isten, ki őt vezérli, emberi
Lényébe bújt vón' csellel, s adta volna
A kellemet rá.

SICINIUS

Konzul lesz maholnap,
Fogadni mernék.

BRUTUS

Úgy lefekhetünk
Mindaddig, míg az ő hatalma tart.

SICINIUS

Nem fogja ő méltóságát szerényen
Viselni végig; elveszíti azt is,
Mit eddig nyert.

BRUTUS

Ez a vigasztalás.

SICINIUS

Hidd el, hogy a nép, kit képviselünk,
Felejtí majd bármily kis alkalomkor
Régi haragból újabb érdemét;
S hogy ád alkalmat, olyan bizonyos,
Mint hogy kevély.

BRUTUS

Hallám eskünni őt,
Ha konzulságért folyamodni fog,
Nem jó a térre és nem ölti fel
Az alázatosság ócska köntösét, s nem
Mutatja a népnek, mint szokás, sebeit,
Koldulni a bűdös szájaktul.

SICINIUS

Jól van.

BRUTUS

Eképp beszélt. Ó, inkább odahagyja,
Mint így szerezzé meg, ha a nemesség
Rá nem segíti.

SICINIUS

Én ugyan kívánom,
Hogy ez legyen szándéka és ezen terv
Szerint működjék.

BRUTUS

Meglásd, megteszi.

SICINIUS

Akkor megértjük, amit úgy kívánunk:
Ő bukni fog.

BRUTUS

Meg is kell buknia,
Másképp mi járunk így. Rá kell vezetnünk
A népet, hogy gyűlölte mindig őt, hogy
Öszvérekké változtatná, ha bírná,
Hogy elnémítná szószólóikat,
És a szabadságból őket kiverné,
Hogy nem teszen föl bennök több erőt
S tehetséget, több lelket, mint van a
Tevében, mely azért tápláltatik csak,
Hogy hordja a teher, s jól megverik, ha
Eldől alatta.

SICINIUS

Ilyetén beszédől,
Ha majd a népet lázadó dacával
Legjobban bántja (s ez meglesz, mihelyt
Ingerlik, ami könnyü, mint kutyát
Uszítani juhra:) lángra lobban a
Száras tarló, s e lángok őt örökre
Be fogják feketíteni.

Követ jön

BRUTUS

Mi baj?

KÖVET

A Capitolba hínak. Híre van,
Hogy Marczius konzul lesz. A vakok
Tolonganak, hogy hallják, és a némák,
Hogy lássák őt. Agg hölgyek kesztyüket
S az ifju hölgyek kendőket dobáltak
Felé, ahol ment. Bókolt a nemesség,
Mint Jupiter szobránál; és a nép
Örömjajából mennydörgést csinált

S záport a fölhányt fövegekbül. Ilyet
Még nem láttam.

BRUTUS

Jerünk a Capitolba.
Szemünk s fülünk a jelené legyen,
S szívünk a sikeré.

SICINIUS

Veled megyek.

El mindnyájan

2. szín

Ugyanott. A Capitol.

Jön két törvénytörő; párnákat raknak

ELSŐ SZOLGA

Jöszte, jöszte, ezennel itt lesznek. Hányan iparkodnak a konzulságra?

MÁSODIK SZOLGA

Azt mondják, hárman; de minden ember hiszi, hogy Coriolanus nyeri el.

ELSŐ SZOLGA

Ez derék legény, de kegyetlenül kevély s nem szereti a köznépet.

MÁSODIK SZOLGA

Valóban, volt elég nagy ember, ki hízelgett a népnek, pedig nem szerette soha; voltak ismét elegenden, kiket a nép szeretett, s maga sem tudta miért. S így, ha szeretnek, nem tudják, mi végett s ha gyűlölnék, annak sincs jobb oka. Azért ha Coriolanus nem törődik vele, hogy szeretik-e vagy gyűlölik, ez azt bizonyítja, hogy jól ismeri gondolkodásukat; az ő nemes gondtalansága ezt világosan kimutatja.

ELSŐ SZOLGA

Ha nem törődik vele, hogy szeretik-e vagy sem, részrehajlatlanul állna köztük, s nem tenne velök se jót, se rosszat; de ő jobban igyekszik gyűlölségüket megnyerni, mint amennyire azok képesek ezt teljesíteni, és semmit el nem mulaszt, amiben teljesen kimutathatja irántok ellenséges indulatát. Márpedig a

nép gyűlötségére és nemtetszésére iparkodnia éppen oly gonoszság, mint az, mit ő nem helyesel: hízelegni szeretetéért.

MÁSODIK SZOLGA

Nagy érdemeket szerzett ő hazájától, s az ő emelkedése nem oly kényelmes lépcsőkön történt, mint azoké, kik, a nép előtt magokat udvariasan hajtogatva, süvegeléssel jutottak a hírre és tiszteletre, minden egyéb tett nélkül. Ő, ellenkezőleg, annyira beülteté dicsőségét szemökbe és tetteit szívökbe, hogy erről hallgatni s ezt meg nem vallani hálátlan igaztalanság, elferdíteni pedig oly gázság volna, mely maga magát meghazudtolván, rosszallást és szemrehányást vonna magára mindenkitől, aki hallaná.

ELSŐ SZOLGA

Ne többet róla, ő érdemtelen ember. Helyet, helyet; jőnek.

Jeladás a harsonákkal. Jön, a lictorok után, Cominius konzul, Menenius, Coriolanus, több szenátor, Sicinius és Brutus. A szenátorok elfoglalják helyeiket, a tribunok színte

MENENIUS

Bevégezvén a volszk ügyet s haza
Rendelvén Titus Lartius, ezen
Másod-gyűlésünk legfő pontja lesz,
Dijazni a nemes szolgálatot, mely
Honáért ennyit tőn. Kérlek tehát,
Komoly s nagyon tisztelt apák, hogy a
Jelen konzult, ki sikeres hadunk
Vezére volt, hagyjátok szólani
A hősiségről, melyet végbevitt
Cajus Marcius Coriolanus, aki
Azért van itt, hogy érdeme szerint
Köszönjünk néki.

ELSŐ SZENÁTOR

Jó Cominius, szólj.
Rövidség kedvéért ne hagyj ki semmit,
Higgyük inkább, hogy a hon gyenge őt
Dijazni, mintsem, hogy tán mibelőlünk
Hiányzik rá a kedv. Népszónokok,
Kérünk, figyeljetek barátilag,
S bírjátok rá a népet, hogy velünk
Majd egyetértsen.

SICINIUS

Jó egyezkedés
Végett vagyunk itt; hajlandó szivünk
Tisztelni és elősegíteni e
Gyűlés ügyét.

BRUTUS

Ezt annál szívesebben
Tesszük, ha nyájásb véleménye van
A nép felől, s jobban becsüli, mint
Becsülte.

MENENIUS

Ejh, ez nem való ide.
Inkább ne szóltatok vón. Tetszik-e
Hallgatnotok Cominiust?

BRUTUS

Szívesen, de
Inkább helyén volt észrevételem, mint
Ezen feddés.

MENENIUS

A népnek ő barátja,
De hálótársa nem leszen. Derék
Cominius, szólj.

Coriolanus fölkel s indul ki

Ülj le a helyedre.

ELSŐ SZENÁTOR

Foglalj helyet; ne szégyeld hallani
Hőstettidet.

CORIOLANUS

Bocsánat, uraim,
Tűröm inkább megint a gyógyuló seb
Kínját, mint halljam, hogy mint kaptam őket.

BRUTUS

Uram, remélem, nem beszédem űz el.

CORIOLANUS

Nem, uram; de míg a harcban gyakran álltam,
Futék a szótól. Nem hízelgetek s így
Nem sértetek ti. És én szeretem
A népet, mint érdemli.

MENENIUS

Kérlek, ülj le.

CORIOLANUS

Inkább vakarnám a napon fejem
Rohamfuváskor, mint henyélve halljam
Nagyítani semmiségemet. *(El)*

MENENIUS

Tribúnok!

Hogy hízelegne ő fajotoknak, ahol
Ezer közt egy jó van?... Látjátok: inkább
Kockára tette minden tagjait
A hírért, mint annak hallásaért csak
Egyik fülét! Kezdd el, Cominius.

COMINIUS

Hangom hiányzik: gyöngén nem szabad
Coriolanusról beszélni. Közhit,
Hogy a vitézség fő erény, s leginkább
Vál díszére a birtokosnak; így
Az említettem férfihoz hasonló
Nincs a világon. Már tizenhat éves
Korában, hogy Tarquin meglepte Rómát,
Harcolt a többi előtt. Diktatorunk
(Kinek dicsőség!) látta víni őt,
Midőn amazón-állával kergeté
A szőrös képeket. Megmentte egy
Szorított rómaid, s a konzul látta, hogy
Lesújta három ellent; térdre ejté
Magát Tarquint is. E napon, midőn
Nőt játszhatott volna a színpadon még,
Csatában férfi volt, tölgykoszorú
Lett a jutalma. Kisgyermek korában
Lőn férfivá, s így nőtt, miként a tenger,
S azóta ő tizenhét ütközetben
Egy kardnak sem hagyott babért. Utolsó

Tettére, Coriolin kül s belül,
Már erre nincs szó. Gátlá a futókat
S példáján a gyávák játék gyanánt
Vevék a vést. Mint a hajó előtt
A hullám, úgy hajlott előtte a nép
S hullott le. Kardja, e halál pecsétje,
Ölt, ahová csak ért. Egy vér vala,
Tetőtül talpig; minden mozdulását
Halálhörgés követte. Egyedül ment
Be a vészes városkapun, s befesté
Kerülhetetlen balsorssal; kijött
Segély nélkül, s úgy zúdult, új erővel
Corioliba, mint üstökös. Övé most
Minden; de ekkor harci zaj veré föl
Serény lelkét és kettős lelkesülés
Élénkíté föl fáradt tagjait.
Jött a csatába, és itt párologva
Rohant az emberéletek fölött, mint
Az örök romlás, s míg nem lett a mienk
A város és a harctér, meg nem állt
Lélegzet-vételért sem.

MENENIUS

A dicső!

ELSŐ SZENÁTOR

Nem tisztelhetjük úgy meg, hogy reá
Méltó ne volna.

COMINIUS

A zsákmányt megveté,
A drágaságokat silány szemétnak
Tekinté csak. Kevesbet követel, mint
Mit a fősvényesség adna. Tettei
Jutalma az, hogy tette. Idejét
Eltölté, s néki ez elég.

MENENIUS

Valódi

Nemes. Hivassuk.

ELSŐ SZENÁTOR

Hídd be Coriolanust.

ELSŐ SZOLGA

Ím, érkezik.

Coriolanus jön

MENENIUS

Örömmel választ, Coriolanus, a
Tanács konzulnak.

CORIOLANUS

Néki köszönöm
Éltem s szolgálatom.

MENENIUS

Most már csak a
Néphez kell szólnod.

CORIOLANUS

Kérlek, mentsetek föl e
Szokás alól; én föl nem ölthetem
Ama ruhát, hogy esdjek meztelen
A voksokért sebeim miatt. Tegyétek,
Hogy elkerüljem.

SICINIUS

A nép megkívánja
Magáét, egy szikrát sem enged a
Bevett szokásból.

MENENIUS

Ne ingereld őket.
Kérlek, hogy tégy a rendszabály szerint,
Vedd át oly módon méltóságodat,
Mint elődid vevék.

CORIOLANUS

Ez oly szerep,
Melyet pirúlva játszánám; s szeretném,
Ha elvonnók a néptől.

BRUTUS

Hallod ezt?

CORIOLANUS

Hetvenkedjem, hogy ezt és ezt tevém?
Mutassam a nem-fájó sebhelyet
(Mit rejtennem kellene) mintha épp csak
Szavazat-nyerni kaptam volna?

MENENIUS

Hagyd ezt.
Vegyétek pártfogás alá ügyünket,
Népszónokok. S nemes konzul, neked
Üdv s tisztelet!

SZENÁTOROK

Üdv s tisztelet neked, Coriolanus!

Harsonák. A szenátorok el

BRUTUS.

Látod, hogyan fog bánni majd a néppel?

SICINIUS

Csak észrevegyék szándékát. Megvetőleg
Fog kérni, mintha olyat kérne, amit
Megadniok kell.

BRUTUS

Jer, tudtokra adni
Eljárásunkat. A vásár terén
Várnak bennünket, úgy tudom.

El mind a ketten

3. szín

Ugyanott. A Forum.

Polgárok jönnek

ELSŐ POLGÁR

Ismétlem, ha kérni fogja voksainkat, nem tagadhatjuk meg tőle.

MÁSODIK POLGÁR

De meg, uram, ha akarjuk.

HARMADIK POLGÁR

Hatalmunkban van ezt megtenni, csakhogy ez olyan hatalom, melynek végbevételére nincs hatalmunk, mert ha megmutatja nekünk sebeit és elmondja tetteit, be kell mártanunk nyelveinket a sebekbe, s érettök szólanunk; így ha elmondja nemes tetteit, nekünk is el kell mondanunk nemes elismerésünket. A hálátlanság szörnyűség, s ha a sokaság hálátlan, ez annyi, mint a sokaságot szörnyeteggé tenni; eszerint, annak tagjai levén, magunkat szörnyeteg tagokká tennők.

ELSŐ POLGÁR

S hogy különbnek nem tartanak bennünket, nemigen sok híja van, mert midőn a gabona dolgában föltámadtunk, ő maga sem átalott bennünket sokfejű tömegnek nevezni.

HARMADIK POLGÁR

Többen adták már nekünk e nevet; nem azért, hogy fejeink közül némelyik barna, némelyik fekete, némelyik gesztenyeszín, némelyik kopasz, hanem hogy elménk olyan sokszínű; s én úgy hiszem, ha minden elméncségünk egy koponyából eredne is, ki keletre, ki délre, ki éjszakra, ki nyugatra röpülne, s ha megegyeznének is, hogy egy úton haladnak, azonnal ott volnánk az éjszaktű minden pontjain.

MÁSODIK POLGÁR

Úgy gondolod? Hát az én elméncségem vajon merre repülne?

HARMADIK POLGÁR

Ó, a tied nem jönne ki oly hirtelen, mint más emberé, mert nagyon bele van sutulva ebbe a tuskófejbe; de ha szabadon volna, bizonytal dél felé szállna.

MÁSODIK POLGÁR

Miért arra?

HARMADIK POLGÁR

Hogy ködbe vesszen! Ha háromnegyede rothadt gőzbe oszlanék, a negyedik része lelkiismeretességéből visszafordulna, hogy téged megházasítani segítsen.

MÁSODIK POLGÁR

Te csak mindig tele vagy ilyen furcsaságokkal., No hiszen jól van, no.

HARMADIK POLGÁR

El vagytok-e tőkélve, mindnyájan rá szavazni? De az mindegy, a többség mellette lesz. Annyit mondok, ha a néphez hajolna, nem volna külön ember nála.

Jön Coriolanus és Menenius

Íme, itt jön, mégpedig az alázatosság köntösében; vigyázzunk magaviseletére. Ne álljunk így együtt, hanem menjünk arra, ahol áll, egyenként, kettenként és hármanként. Mindegyikünknek el kell mondania kérelmét, miáltal valamennyien részesülünk a megtiszteltetésben, hogy saját nyelveinkkel adjuk neki szavazatunkat; azért kövessetek: megmutatom, hogy menjetek el mellette.

MIND

Jól van, jól van.

Polgárok el

MENENIUS

Uraim, nem úgy van; hisz legjobbaink
Ekkép tevének.

CORIOLANUS

Mit mondjak tehát?...
Uram, kérlek... Hah, dögvész! nyelvemet
Nem bírhatom rá... Nézd, uram, sebeim,
A hont szolgálva kaptam, amidőn
Testvéreid közül sok ordított
S futott saját dombunktól.

MENENIUS

Istenek!

Ilyet ne mondj. Kérd, hogy gondoljanak rád.

CORIOLANUS

Gondoljanak rám? Akasszák fel őket!
Inkább felejtse nek, mint az erényt, mit
Hiába vernek papjaink beléjük.

MENENIUS

Mindent lerontasz. Úgy beszélj velök,
Amint tanácsos; kérlek. *(El)*

CORIOLANUS

Mondd nekik, hogy
Mossák meg képök és foguk.

Jön két polgár

Itt jön egy pár.
Uram, tudod, mi végett állok itt.

ELSŐ POLGÁR

Tudom: mondd meg, mi bírt reá, uram?

CORIOLANUS

Én érdemem.

MÁSODIK POLGÁR

Ten érdemed?

CORIOLANUS

Nem is

Kivánatom.

ELSŐ POLGÁR

Mit, nem kivánatod?

CORIOLANUS

Nem, uram.

Sosem kívántam a szegényeket
Koldúlással zavarni.

ELSŐ POLGÁR

Gondold meg, hogy ha nyújtunk valamit,
Mi is remélünk nyerni általad.

CORIOLANUS

Jól van; mi hát a konzulságnak ára?

ELSŐ POLGÁR

Az ára: baráti kérelem.

CORIOLANUS

Baráti?

Hát, kérlek, add. Mutathatok sebet, ha

Magunk leszünk. Becses szavazatod kell!
Mit mondasz rá?

MÁSODIK POLGÁR

Tisztelt úr, megkapod.

CORIOLANUS

Megalkuvánk, uram.
Két érdemes voksot már koldulék. Az
Alamizsna megvan. Isten hírivell!

ELSŐ POLGÁR

Ez mégis furcsa egy kicsit.

MÁSODIK POLGÁR

Ha újra

Adnám szavam... no, mit se tesz.

El mind a ketten. Jön két más polgár

CORIOLANUS

Kérlek benneteket, ha szavatok hangjával összeüt, hadd legyek konzul; íme,
rajtam a szokott köntös.

HARMADIK POLGÁR

Érdemesen viselted magadat hazád irányában, meg nem is viselted magad
érdemesen.

CORIOLANUS

E talány?

HARMADIK POLGÁR

Ellenséginek ostora voltál, barátinak vesszeje voltál.
Valóban, te nem szeretted a népet.

CORIOLANUS

Annál többre kell engem becsülnötök, hogy szeretetemet nem alacsonyítottam le.
Hízelnedni fogok, uram, megesküdt testvéremnek, a népnek, hogy több érdemet
arassak nála; ez olyan tulajdonság, amit szívesen vesz... s miután választásuk
bölcssége inkább akarja bírni kalapomat, mint szívemet: betanulom a kedveltető
hajlongást, s iparkodni fogok majmolni, ti. utánozni valamely népszerű férfi
várását, s ezt bőkezűleg közlöm minden emberrel, aki kívánja. Annak okáért

kérlek, hadd legyek konzul.

NEGYEDIK POLGÁR

Reméljük, hogy barátot nyerünk benned, s azért szívesen szavazunk rád.

HARMADIK POLGÁR

Sok sebet kaptál hazádért.

CORIOLANUS

Nem akarom hitelesíteni tudományodat azzal, hogy ezeket mutassam. Nagyra becsülöm szavazatokat, s így nem háborgatlak tovább.

MIND A KÉT POLGÁR

Az istenek boldogítsanak, uram, szívükből kívánjuk.

El mind a ketten

CORIOLANUS

Mi édes voksok!
Inkább meghalni, éhen veszni, mint
Koldulni a megérdemelt díjért.
Mért álljak én e farkasbőrben itt,
S kérjek fütől-fától szükségtelen
Bizonytságot? Mert a szokás kívánja!
Ha mindenben követjük a szokást,
A régi por söpretenül marad,
S oly hegymagosra nő a rossz, hogy a jó
Fölül nem múlja. Nem vagyok bolond,
Inkább legyen dicsőség s hivatal
Akárkié. Felén már túl vagyok,
Átkínlódom hát a másik felén is.

Más három polgár jön

Itt jó néhány voks.
Szavazzatok rám, csak azért csatáztam,
A voksért virraszték, voksotokért van
Rajtam huszonnégy seb, s kétszer kilenc
Csatát láték, hallék; voksotokért
Tettem hol ezt, hol azt. Voksoljatok rám,
Szeretném a konzulságot, valóban.

ÖTÖDIK POLGÁR

Ő nemesen viselte magát; minden becsületes ember rá fog szavazni.

HATODIK POLGÁR

Hadd legyen tehát konzul. Az istenek boldogítsák őt s tegyék a nép barátjává.

MIND

Amen, amen. Az Isten tartson meg, nemes konzul.

A polgárok el

CORIOLANUS

Érdemes voksok!

Visszajön Menenius; vele Brutus és Sicinius

MENENIUS

Kiálltad, amit kelle. A tribúnok
Reád ruházzák a nép voksait.
Mostan, felöltve tiszted jeleit,
Menj a tanács elé.

CORIOLANUS

Megvan tehát?

SICINIUS

A kérelem-szokást beteljesítéd,
A nép megválasztott, s fölhívatol, hogy
Gyűlésbe jöjj és elfoglald helyed.

CORIOLANUS

Hol? A tanácsháznál?

SICINIUS

Ott, Coriolanus.

CORIOLANUS

Vehetek rám más ruhát?

SICINIUS

Vehetsz, uram.

CORIOLANUS

Tészem tüstént, s ha újonnan magamra
Ismérek, a tanács elé megyek.

MENENIUS

Társad leszek. Ti nem jöttök velünk?

BRUTUS

A népet várjuk.

SICINIUS

Isten véletek.

Coriolanus és Menenius el

Megkapta, s mint szeméből látható,
A szíve ég.

BRUTUS

Kevély szívvel viselte az
Alázatosság köntösét. A népet
Szétozlatod?

Visszajőnek a polgárok

SICINIUS

Nos, társaim, megválasztátok őt?

ELSŐ POLGÁR

Reá szavaztunk.

BRUTUS

Adják istenink, hogy
Hajlandóságokat megérdemelje.

MÁSODIK POLGÁR

Ámen. Szegény, súlyatlan véleményem
Szerint gúnyolt, midőn esdett.

HARMADIK POLGÁR

Valóban,
Csúfolt bennünket nyilvánságosan.

ELSŐ POLGÁR

Nem, ez csak szólásmódja, nem csufolt.

MÁSODIK POLGÁR

Magad vagy köztünk azt mondó, hogy ő
Nem bánt velünk csufúl; nem is mutatta
Érdemjelét, honáért nyert sebeit.

SICINIUS

Ezt csak tevé...

POLGÁROK

Nem látta senki sem.

HARMADIK POLGÁR

Mondá: magánhelyen mutathat sebeket,
S kalapját megvetően billentve szólt:
„Konzul szeretnék lenni, s az ő szokás csak,
Megegyezésekkel engedi;
Szavazzatok rám.” Amidőn ígértük:
„Köszönöm – mondá –, a voksot köszönöm
Az édes voksot... most szavazzatok
Végzők ügyünket.” Hát nem csúfolás ez?

SICINIUS

Dórék volátok ezt nem látni? Vagy
Láttátok, s mégis gyermekmódra rá
Szavazzatok?

BRUTUS

Mért nem beszéltek, mint
Tanítánk? Még midőn hatalma nem volt,
Csak mint közember szolgált a hazának,
Már ellenségek volt; a szabadság
S jogaitok ellen szólt mindig, miket
Az államtól bírtok. És most, midőn
Hatalmat nyert, ország-kormányozást,
Ha most is megmarad rosszindulatja
A nép iránt: nem tennen voksotok lesz
Átkotok? Kellett volna mondani,
Hogy érdemét tekintve nem igényel
Ugyan sokat, de voksaitokért

Emlékezzék reátok szívesen,
S rosszindulatját változtassa jóvá,
S legyen baráti főtök.

SICINIUS

Íly beszéd, mint
Megmondottuk, próbára tette volna
Lelkét s szivét; s vagy jó ígéretet
Csalt volna tőle, melyre őt adandó
Alkalmakon figyelmessé tehetnők,
Vagy megsértette volna nyers kedélyét,
Mely nem tűr semmit, ami egybe-másba
Korlátozná, s így feldühítve őt,
Fordíthatatok hasznotokra mérgét,
S meg nem választatik.

BRUTUS

Vevétek észre
Hogy megvetett nyilvánosan, midőn
Szüksége volt reátok? s hiszitek,
Hogy megvetése nem lesz elzuzó most,
Midőn rátok tiporhat? Testetekben
Mért nem volt szív! Azért van nyelvetek, hogy
A józan ész ellen kiáltsatok?

SICINIUS

Máskor kérelmeket tagadtatok meg,
S most arra, aki nem kért, de csufolt,
Reá szavaztatok!

HARMADIK POLGÁR

Nem iktaták be, visszavonható még.

MÁSODIK POLGÁR

És visszavonjuk!
Ötszáz ilyen voksért kezeskedem.

ELSŐ POLGÁR

Én ezerért, s hozzá barátaik.

BRUTUS

El innen rögtön, s mondjátok nekik, hogy
Oly konzult választottak, aki őket

Szabadságuktól fosztja meg, s kutyákként
Elnémitandja, melyek ugatásért
Tartatnak, s mégis oly sokszor verik meg,
Midőn ugatnak.

SICINIUS

Gyűljenek össze mind
S döntsék le jobb megfontolás után
E balga választást. Mondjátok el, mily
Kevély, hogy mindig gyűlölt bennetek,
S mily göggel hordta az alázat köntösét,
S hogyan gunyolt. Csupán a szeretet,
Szolgálatit tekintve, nem hagyá most
A bántó módot észrevennetek,
Mely csúfoló, illetlen modorú volt
Ős gyűlöleténél fogva.

BRUTUS

Fogjatok
Mindent reánk, hogy (gátat nem tekintve)
Mi voltunk rajt, nektek ki kelle őt
Neveznetek.

SICINIUS

Mondjátok azt, hogy inkább
Parancsainkra, mint jó kedvetekből
Választottátok őt, hogy lelketek
Eltelve volt azzal, mit tennetek
Kellett, nem amit akartatok, s ezért
Szavaztatok rá kelleetlen. Miránk
Fogjátok.

BRUTUS

Minket ne kiméljeteztek.
Mondjátok, hogy mi vertük fejetekbe:
Szolgálni mily ifjan kezdé honát,
S szolgálja folyvást... hogy honnét ered,
A bajnok Marcusoktól... őse volt
Numának unokája, Ancus, aki
A nagy Hostilius királyt követte...
Ezen házból volt Quintus s Publius, kik
Csatornákon legjobb vizet hozának;
És Censorinus, népkedvenc, ki e nevet
Két ízbeni cenzorságért nyeré,

Az ő nagy őse volt.

SICINIUS

Ily sarjadék,
S maga is megérdemlé azonfölül
E szép helyet; mi mondtuk, hogy vegyétek
Őt pártfogás alá... de vélitek,
Múltját s jelenjét összevetve, hogy
Ellenségtek, s a gyors megegyezést
Eltörlitek.

BRUTUS

Mondjátok: nélkülünk így
Soha nem tesztek... Mindig ezt a hűrt;
S mihelyt elég sok ember összegyűlt,
El a Capitolba.

POLGÁROK

Jó. Majd mindenik
Sajnálja a választást.

A polgárok el

BRUTUS

Menjetek hát;
Tanácsosabb most e fölzendülés,
Mint várni később még nagyobb veszélyre.
Ha visszalépésökre, mint szokása,
Fölingerül: vigyázunk rá s dühéből
Hasznot huzunk.

SICINIUS

Jer a Capitoliumba,
Legyünk elébb ott, mint a népfolyam:
Lássék saját szándékának (miként
Részint az is), mihez mi ösztönöztük.

El mind a ketten

1. szín

Róma. Utca. Kürtök.

Jónék Coriolanus, Menenius, Cominius, Titus Lartius, szenátorok, patríciusok

CORIOLANUS

Megint hadat gyűjt hát Aufidius?

LARTIUS

Igen, uram, s ez okból végezők
A frigykötést oly hirtelen.

CORIOLANUS

És így a volszk nép úgy áll, mint előbb;
Kész rajtunk ütni ismét kedvező
Időben?

COMINIUS

Úgy meg vannak rontva, konzul,
Hogy egyhamar nem látjuk lengeni
Zászlóikat.

CORIOLANUS

Aufidiust ki látta?

LARTIUS

Ótalmam alá jött, s szidta nemzetét,
Hogy elveszíté csúfondárosan
A várost, aztán Antiumba tért.

CORIOLANUS

Beszélt rólam?

LARTIUS

Beszélt, uram.

CORIOLANUS

Miket?

LARTIUS

Hányszor jött össze kardosan veled;
Hogy a világon mindenek fölött

Téged gyűlöl, hogy minden vagyónát
Kockáztató zálogba tenni kész, csak
Győződ lehessen.

CORIO LANUS

Antiumban él?

LARTIUS

Ott, Antiumban.

CORIO LANUS

Bár lenne fölkeresni őt okom, hogy
Szembenézzek dühével. (*Lartius*hoz) Jó napot honn!

Jön Sicinius és Brutus

Im, itt a néptribúnok, nyelvei
A község szájának. Nem szívelem,
Mert úgy kérkednek rangjukkal, hogy azt nem
Tűrheti a nemesség.

SICINIUS

Ne tovább!

CORIO LANUS

Mi történik?

BRUTUS

Maradj; tovább haladnod
Veszély.

CORIO LANUS

Honnét e változás?

MENENIUS

Mi baj?

COMINIUS

Nem választá meg őt nép és nemesség?

BRUTUS

Cominius, nem.

CORIO LANUS

Gyermekek szavaztak?

ELSŐ SZENÁTOR

Utat, tribúnok; a piacra megy.

BRUTUS

Föl van lobbanva a nép ellene.

SICINIUS

Megállj, mert baj lesz.

CORIO LANUS

Ilyen hát a csorda?

Ezeknek voksot! Most ígérek és
Azonnal visszaveszik. Mi tisztetek van?
Ti vagytok a száj, mért a fogakon
Nem uralkodtok? Ti bujtogattatok?

MENENIUS

Csak csendesen.

CORIO LANUS

Szántszándékos dolog;
Nemesség ellen összeesküvés.
Tűrjük s élünk azokkal, kik sem úrnak,
Sem szolgának nem jók.

BRUTUS

Nem összeesküvés.

A nép zajong, mert gúnyolád. Minap, hogy
Ingyen búzát kaptak, te zúgolódtál;
Mocskoltad szószólóikat, nevezted
Őket hizelkedőknek, a nemesség
Ellenségének s köntösforgatóknak.

CORIO LANUS

Ez tudva van rég.

BRUTUS

Nem mindenki tudta.

CORIOLANUS

Te beszélted el?

BRUTUS

Mit! én beszéltem?

CORIOLANUS

Tőled kitellik.

BRUTUS

Meglehet, de dolgom
Jobban végeztem, mint te a tied.

CORIOLANUS

Mért én legyek hát konzul? A pokolra!
Oly silány leszek, mint ti... s társatokként
Tribúnkodom.

SICINIUS

Sok olyat téssz, ami
A népet bántja. Ha pályád, melyre léptél,
Folytatni vágyod, kérdezd nyájasabban
Az utat, amelyről letévedél,
Másképp nem állhatsz, mint konzul, fölötte,
Sem, mint tribún, mellette.

MENENIUS

Csendesen!

COMINIUS

A néppel visszaéltek. Menjetek.
Rómához ilyen aljasság nem illik,
S ezt meg nem érdemelte Coriolanus,
Ezen méltatlan botrányt, hogy galádul
Dicsőségének gáncsot vessenek.

CORIOLANUS

Beszéljete ti gabnáról nekem!
Azt mondtam, úgy van, s azt ismétlem is.

MENENIUS

Ne most, ne most.

ELSŐ SZENÁTOR

Uram, ne e zavarban.

CORIOLANUS

Az életemre, most!... Nemes barátim,
Engedjetelek meg.
Hadd lássa e csélcsap, büdös csapat,
Hogy nem hizelgek, és tekintse bennem
Magát. Ismétlem, hogy kimélve őket
Tanácsunk ellen hintjük el magvát az
Orcátlanságnak, pimasz zendülésnek;
Magunk szántottuk és vetettük ezt el,
Közénk vegyítve őket, nemesekbe,
Kikben van erény, erő is, kivéve,
Mit koldusoknak adtak.

MENENIUS

Elég, ne többet.

ELSŐ SZENÁTOR

Kérlek, ne szólj többet.

CORIOLANUS

Hogyan! ne többet?
Amint hazámért ontám véremet,
Nem félve külhatalmat, úgy kiáltsa
Tüdőm a szót, míg megszakad, e fekélyes
Nép ellen, melynek undorít baja
S mégis keressük, hogy reánk ragadjon.

BRUTUS

Úgy szólsz a népről, mintha büntető
Isten volnál, s nem oly erőtelen
Ember, mint ők magok.

SICINIUS

Jó lenne ezt a
Népnek tudtára adni.

MENENIUS

Mit? Haragját?

CORIOLANUS

Harag!

Ha, mint éjféli álom, oly nyugodt
Volnék, így vélekedném, esküszöm.

SICINIUS

Rejtett méregnek kell maradnia
E véleménynek, hogy tovább-tovább más
Ne mérgezzon meg.

CORIOLANUS

Kell maradnia!

Halljátok ezt a kis Tritont, hatalmas
Kell-jével?

COMINIUS

Az nem volt törvényszerű.

CORIOLANUS

Kell!...

Te jó, de oly eszélytelen nemesség,
Tisztos, de gondatlan tanács, azért hagyál
A hydrának szolgát választani,
Hogy ez makacs *kell*-jével, mely csupán
A szörnyetegnek kúrtharsogtatása,
Folyód pocsolyába fojtsa s medredet
Magának tartsa meg? Ha van hatalma,
Engedjen balgaságtok; hogyha nincs,
Ébredjünk e veszélyes lanyhaságból.
Ha bölcsek vagytok, mért bolondoztok; ha nem,
Vánkost nekik. Ha ők szenátorok, ti
Plebejek vagytok, s ők azok valóban,
Ha összeolvasztott voksaitokon csak
Az ő izök van. Tesznek tiszteket,
És ilyeket, mint ez, aki paraszti
Kell-jét oly bíróságnak mondja, milyen
Még Graeciában sem volt. Jupiterre,
Ez meggyalázza a konzult s szívem fáj,
Látván: ha két egyenlő hatalom
Támad, mily hirtelen jön a zavar
Nyilásaik közé, s azáltal egymást
Emésztenek föl.

COMINIUS

Jó, menjünk a piacra.

CORIOLANUS

Bárki tanácslá, hogy magtárainkból
A gabnát ingyen osszuk, mint koronként
Szokás volt Graeciában...

MENENIUS

Elég elég...

CORIOLANUS

(Bár ott a népnek több hatalma volt),
Az, mondom, engedetlenséget és
Romlást idézett.

BRUTUS

Mit, a nép ilyenre
Szavazzon, aki így szól?

CORIOLANUS

Okaim

Vannak, különbek, mint az ő szavok.
Tudják, hogy nem volt tőlünk díj a gabna;
Bizton levén, sohsem szolgáltak érte.
Egy sem mozdult, midőn ingott az állam
És hadba kellett volna menniök.
Ingyen gabnát az ily szolgálatért!
A hadban föllázadtak, itt kitűnt
Vitézségök sem válik érdemökre.
A vád, mivel gyakran méltatlanúl
Szenátusunkat illeték, jogot
Ajándékokra nem szerez. Továbbá
E sok gyomor hogy emészthetné meg a
Tanács kegyelmét? Tett beszéljen a
Szavak helyett: „Mi kívánjuk, mi a
Többség vagyunk, s félelmök majd megadja
Kívánatunkat.” Így lealjasítjuk
Magunkat; e rongy nép azt véli, hogy
Gondoskodásunk félelem... s ez egykor
Ajtót tör, s varjakat hoz a tanácsba,
Megtépni a sasokat.

MENENIUS

Menjünk, elég.

BRUTUS

Mértéken túl elég.

CORIOLANUS

Nem az, nektek több:

Esküt teszek mindenre, ami szent
Ég s föld előtt! e kettős hatalomnak
(Hol egyik párt méltán büszke s a másik
Ok nélkül bűsz, hol ész, igény, nemesség
Mit sem tehet, csak a közbutaság
Igen- s nemjével) el kell hagynia
A szükségest, helyt ad az ingatag
Hanyagságnak. Hiába várjuk a
Sikert ily gátak közt. Kérlek tehát: kik
Kevésbé vagytok gyávák, mint szerények,
Kik inkább kedvelitek hazánk alapját,
Mint félték változástól, kik előtt
Szép élet a hosszúnál többet ér, kik
Ráálltok a testet megóni a
Haláltól vészes gyógyszer által... e
Sokágu nyelvet tépjétek ki rögtön,
Ne nyaljon édest, mely méreg neki,
Aláztatástok sérti a józan ész
S megfosztja a hazát azon tökélytől,
Mely illő, hogy diszítse, s képtelen
A jót, mint óhajt, végbevinni az
Ellenszegülő rossz miatt.

BRUTUS

Elég volt.

SICINIUS

Mint áruló beszélt, s mint áruló
Lakolni is fog.

CORIOLANUS

Alávaló! fülj meg gyűlöletedben.
Miért a népnek e kopasz tribúnok?
Ezeknek engedvén, szót nem fogad.
A felsőbbeknek. Lázadás alatt,

Midőn törvény a szükség volt, nem a jog,
Választatának. Boldogabb időben
Mondjuk ki: így jó s így kell lennie,
S dobjátok porba hatalmokat.

BRUTUS

Nyilvános árulás.

SICINIUS

Konzul legyen? Nem!

BRUTUS

Aedilek, hé!

Egy aedil jön

El kell fogatni őt.

SICINIUS

Menj, hídd a népet,

Aedil el

amelynek nevében

Elfoglak, mint áruló újítót
S a közjó ellenét. Parancsolom,
Kövess a számadásra.

CORIOLANUS

Félre, vén barom!

SZENÁTOROK ÉS PATRÍCIUSOK

Megvédjük őt.

COMINIUS

Öreg, vedd el kezéd.

CORIOLANUS

Odább innen, rohadt lény, mert kirázom
Ruhádból csontod!

SICINIUS

Polgárok, segítség!

Plebejus csőcselék jön az aedilekkel

MENENIUS

Több tisztelet mind a két részről.

SICINIUS

Itt van,

Ki romlástokra tör.

BRUTUS

Fogjátok el,

Aedilek.

POLGÁROK

Rajta, rajta, le vele!

SZENÁTOROK

Fegyvert, fegyvert, fegyvert!

Körülveszik Coriolanust; általános zavar

Tribúnok, polgárok, nemesek, megálljunk!

Sicinius, Brutus, Coriolanus,

Polgárok! Békét, békét; álljatok meg!

MENENIUS

Mi válik ebből?... A lélegzetem fogy,

Romlás közelg, nem szólhatok. Tribúnok,

Beszéljete; lassan, Coriolanus.

Szólj, jó Sicinius.

SICINIUS

Figyeljen a nép!

POLGÁROK

Halljuk!... Beszélj!

SICINIUS

Veszély fenyegeti.

Szabadságjogotokat. Marcius
Akarja azt elvenni, Marcius, kit
Imént konzullá tettetek.

MENENIUS

Piha,
Hisz ez nem olt, hanem még bujtotgat.

ELSŐ SZENÁTOR

Eldönti a várost, mindent leront.

SICINIUS

Mi a város, ha nem a nép?

POLGÁROK

Úgy vagyon,
A nép a város.

BRUTUS

Köz-egyezés útján levénk a nép
Előjárói.

POLGÁROK

És azok maradtok.

MENENIUS

Valóban, olyan színe van.

CORIOLANUS

Ez úton így a város összeomlik,
Alapjához leroskad a földél,
És omladékok fogják eltemetni
Az álló rendet.

SICINIUS

Ez halálra méltó.

BRUTUS

Erősítsük meg vagy veszítsük el
Tekintélyünket. Nyilván mondjuk a nép
Nevében, amelynek hatalma minket
Magának megválaszta, Marcius

Büne halált kíván!

SICINIUS

Fogjátok el hát,
Vigyétek a tarpei szirthez, onnan
Taszítsátok le!

BRUTUS

Rajta, aedilek!

POLGÁROK

Add meg magad.

MENENIUS

Csak egy szót halljatok,
Kérlek, tribúnok, hadd szólhassak egy szót.

AEDILEK

Csendet! Csendet!

MENENIUS

(Brutushoz)

Legyetek, aminek
Látszotok, igaz honfiak s tegyétek
Jóvá a dolgot mérséklettel és ne
Erőszakoskodással.

BRUTUS

A hidegség,
Mely bölcsességnek tetszik, méreg ott,
Hol így dühöng a baj. Fogjátok el,
S vigyétek a sziklára.

CORIOLANUS

Nem, itt halok meg. *(Kardot ránt)*
Nem egy van itt, ki látta, hogy vivok, most
Jöjjön, s amit látott, próbálja meg.

MENENIUS

Le e kardot!... Hátrább, tribúnusok.

BRUTUS

Fogjátok el!

MENENIUS

Segítsük Marciust!
Nemesség, föl, segítsen ifju s agg!

POLGÁROK

Le vele, le vele!

A zavarásban a tribunok, aedilek s a nép kiűzetnek

MENENIUS

Eredj, menj a házadba, szaporán,
Különben végünk van.

MÁSODIK SZENÁTOR

Menj.

CORIOLANUS

Álljatok meg!
Ahány az ellen, annyi a barátunk.

MENENIUS

Odáig menjünk?

ELSŐ SZENÁTOR

Ne adja az Ég!
Kérlek, nemes barátom, menj haza,
S hagyd ránk a dolgot.

MENENIUS

Bízd ránk e sebet; te
Nem orvosolhatod. Menj, menj haza.

COMINIUS

Menjünk együtt, uram.

CORIOLANUS

Bár barbárok volnának (és azok, noha
Itt ellették) s ne rómaiak! (nem is
Azok, habár a Capitolium
Előtt vetélték őket)...

MENENIUS

Menj haza.

Ne vedd nyelvedre méltó haragod;
Jön még idő miránk is.

CORIOLANUS

Nyílt mezőben
Levernék negyvenet.

MENENIUS

Én is a javából
Elvállalnék egy párt: a két tribúnt.

COMINIUS

Ne számítgassuk most, hogy ki erősebb;
A bátorság csak bolondság, ha omló
Épület elé áll. Jöttök, mielőtt
E dibdáb nép itt lesz, mely ront, miként a
Gátolt folyam s legyőzi, ami őt
Korlátolá előbb.

MENENIUS

Eredj, könyörgök;
Elmésségem tán majd fog azokon,
Akikben ez kevés van. Toldjuk a rést
Minden színű vászonnal.

COMINIUS

Jöszte, menjünk.

Távoznak Coriolanus, Cominius s mások

ELSŐ PATRÍCIUS

Szerencséjét ez ember tönkre tette.

MENENIUS

Nemesb ő, mint érdemli a világ.
Neptun villájaért sem hízelegne
S Zeus mennykövéért. Ajkán van szive,
Mi keblében terem, kimondja nyelve,
S ha megharagszik, elfelejti, hogy
Hallotta a halál nevét.

Kívül zaj

Ott szép dolog van!

MÁSODIK PATRÍCIUS

Bár volnának ágyban!

MENENIUS

Vagy inkább a Tiberben!... A manóba,
Mért nem beszélt szépen?

Visszajön Brutus és Sicinius a néppel

SICINIUS

Hol a kígyó, mely
Rómát kiölni szándékszik, hogy ő
Legyen itten minden?

MENENIUS

Derék tribúnok...

SICINIUS

Kemény kezekkel dobjuk őt le a
Tarpei szirtról; törvénnyel dacolt,
S azért a törvény nem hallgatja ki.
Érezze a közönség szigorát,
Mit semmibe sem vett.

ELSŐ POLGÁR

Tudja meg, hogy a
Nemes tribúnok a nép szája és mi
A karja.

POLGÁROK

Úgy van!

MENENIUS

Kérlek...

SICINIUS

Csendesen!

MENENIUS

Miért kiáltasz pusztulást, ha szép
Lassan célt érhetsz?

SICINIUS

Hogy miképp, uram, te
Őt elsegítéd innen?

MENENIUS

Halld szavam:
Amint ismérem a konzul becsét, úgy
Tudom hibáit is...

SICINIUS

Miféle konzul?

MENENIUS

Coriolanus konzul.

BRUTUS

Konzul, ő!

POLGÁROK

Nem, nem, nem, nem, nem!

MENENIUS

Tribúnok s jó nép, engedelmetekkel
Egy-két szót ejtek, hogyha rám figyeltek.
Kivéve az időt, nem vullanátok
Egyéb kárát.

SICINIUS

Beszélj hát röviden,
Mert elszántuk magunk, halálba küldjük
E mérges ámulót. Száműzni őt
Szintügy veszélyes; itten tartani
Biztos halálunk. Elhatározók hát,
Hogy még ma meghal.

MENENIUS

Istenink ne adják
Hogy híres Rómánk, melyről Jupiter

Könyvébe van jegyezve, miszerint
Háládatos nagy emberei iránt,
Mint egy természetellenes vadállat
Eméssze el tulajdon magzatát!

SICINIUS

Fekély ő, mit ki kell belőle vágni.

MENENIUS

Ő csak beteg tag, mit lemetszeni
Halálos baj, s gyógyítani nem nehéz.
Hogy érdemelt ő Rómától halált?
Az ellent ölve?... Vére, mely kifolyt
(S ez, mondhatom, hogy több, mint mennyi még
Maradt érében), a honért folya,
S ha megmaradt vérét kiontja a hon,
Ez rajtunk, akik tesszük s tenni hagyjuk,
Világ végéig szenny lesz.

SICINIUS

Szóbeszéd!

BRUTUS

Fonákság! Míg szerette a hazát,
Becsülte őt az.

MENENIUS

Ha megromlik a láb,
Meggzűnünk számba venni egykori
Szolgálatát?

BRUTUS

Nem hallgatunk tovább.
Utána házához! S hurcoljuk el, hogy
Odább ne terjedhessen a baja,
Mert ez ragályos.

MENENIUS

Egy szót még, egyet!
E tigrislábu düh, ha féktelen
Rohamja kárát látja, óntehert a
Sarkára későn köt. Rendes per útján
Járjatok el, nehogy – népszerű! – pártharc

Támadjon s római sarcolja Rómát.

BRUTUS

S ha úgy volna is?...

SICINIUS

Mily badar beszéd!

Nem láttuk, milyen szófogadó? Úté az Aedileket, nekünk is ellenállt. Jer.

MENENIUS

Hadban nőtt fel, gondoljátok meg ezt,
Mióta csak kardot bír, s nem tanult
Finom beszédet; összevissza hány
Darát és lisztet. Engedelmetekkel
Hozzá megyek s előidézem őt, hogy
Kihallgassátok, nagy veszélyire,
A törvények szerint.

ELSŐ SZENÁTOR

Nemes tribúnok,

Ez emberséges út, a többi véres
Találna lenni; ismeretlen a vég
A kezdeten.

SICINIUS

Nemes Menenius

Légy hát a nép szolgálatbélije...
Le a fegyvert, polgárok.

BRUTUS

El ne menjetek.

SICINIUS

El a piacra, ott találkozunk, s ott,
Ha Marciust el nem hoznád, előbbi
Tervünk szerint cselekszünk.

MENENIUS

Elviszem.

(A szenátorokhoz)

Menjünk együtt mi. El kell jőnie,
Különben minden rossz lesz.

ELSŐ SZENÁTOR

Érte menjünk.

El mindnyájan

2. szín

Szoba Coriolanus házában.

Coriolanus és patríciusok jönnek

CORIOLANUS

Kiáltsanak bármit fülembe, ha
Kerékbe törnek, vad lóhoz kötöznek,
Vagy a tarpei szirtre tíz hegyet
Tesznek még, hogy mélyebbre döntsenek, mint
Ameddig ér a szem sugára: mégsem
Leszek más, mint valék.

ELSŐ PATRÍCIUS

Annál nemesb vagy.

Jön Volumnia

CORIOLANUS

Csodálkozom, hogy nem helyesli tettem
Anyám, ki őket csak rongyháziaknak
Hívá s olyan lényeknek, kik teremtvék,
Hogy apró pénzzel kereskedjenek, s a
Gyűlésekben födetlen álljanak,
Ásítsanak, s némán bámuljanak,
Ha a magamfélék hadról beszélnek
S békéről. (*Volumniához*) Téged emlegettelek.
Miért legyek szelídebb? Magamat
Csaljam? Mondd inkább, hogy játsszam csupán a
Férfit, aki vagyok.

VOLUMNIA

Hatalmad

Bár addig vetted volna föl, amíg
El nem kopott.

CORIO LANUS

Vessen Isten hírével.

VOLUMNIA

Inkább lehetnél, aki vagy, ha nem
Törekednél így rá. Szándékod kevésbé
Gátolták volna, ha nem mutatod ki,
Míg el nem vesztik a hatalmukat, hogy
Árthassanak neked.

CORIO LANUS

Kössék fel őket!

VOLUMNIA

És égessék el!

Menenius és szenátorok jönnek

MENENIUS

Jer, durva voltál, durva egy kicsit,
Jer és hozd helyre.

ELSŐ SZENÁTOR

Nem használ egyéb;
Ha nem teended ezt, jó városunk
Kettéhasad s eldől.

VOLUMNIA

Kérlek, fogadj szót.
Szivem csak úgy nem kész rá, mint tiéd,
De agyvelőm jobban vezérel
Indúlataimat.

MENENIUS

Jól beszélsz, nemes hölgy.
Mielőtt ekképp meghajlanék a
Nyájnak, ha nem kívánná azt a hon, mint
Gyógyszert e lázas korban, én magam
Fegyvert kötnék, mit már alig bírok.

CORIO LANUS

És mit tegyek?

MENENIUS

Jer a tribúnusokhoz.

CORIOLANUS

Jó, és aztán?

MENENIUS

Bánd meg beszédedet.

CORIOLANUS

Én! ezt?... Az isteneknek sem teszem.

S nekik tegyem?

VOLUMNIA

Ne légy oly hajthatatlan.

Bár itt túlságosan nemes sosem lehetsz,
Csak ha szükség int. Én tőled tudom, hogy
Becsület és eszély, mint hű barátok,
Együtt harcolnak. Mondd meg hát, hogy a
Békében melyik lesz hűtlen, hogy itt
El vannak válva?

CORIOLANUS

Eh!

MENENIUS

Jól kérdezi.

VOLUMNIA

Ha hadban annak látszanod becsület,
Mi nem vagy (s ezt eszélyed engedi
A célért), mért csekélyebb vagy rosszabb,
Ha ez békében, mint hadakban, a
Becsület társa, már ha egyaránt
Szükséges mindkettőnek?

CORIOLANUS

Mért erőtetesz?

VOLUMNIA

Mivel most kell, hogy a néppel beszélj,
Nem tenbelátásod szerint, sem úgy,
Mint szíved ösztönöz, de oly szavakkal,
Mik ajkadon teremnek, fattyuhangok
S kebled valójával nem összefüggők.
Ez oly kevésbé válik szégyenedre,
Mint egy várost szép szóval venni be,
Amelynek sorsán másképp jó szerencséd
Határoz és a vérontás merénye.
Én képmutató lennék barátim és a
Magam javáért, s ez nem lenne rajtam
Gyalázat. Itt kérdésben forgok én,
Fiad, nőd, a szenátus, a nemesség;
S előtted több, a népnek megmutatnod,
Mily ráncos homlokod, mint hízelegni
Kegyének megnyeréseért s megóni
Azt, ami enélkül ledől.

MENENIUS

Nemes hölgy!

Jer vélünk, szép szóval megmentheted,
Nemcsak, mi most veszélyben van, hanem
Azt is, mi elveszett.

VOLUMNIA

Kérlek, fiam,

Eredj hozzájuk sapkáddal kezekben,
Nyújtsd azt ki ennyire és lépj oda,
Csókolja térded a követ (ily esetben
Szónoklat ez, s értelmesb a szem e
Tudatlanokban, mint a fül), fejed
Mozgasd, mintegy javítva vad szíved, mely
Szelíd most, mint a lány szeder, s nem áll
Az érintésnek ellen. Mondd nekik:
Te harcosuk vagy, s zajban növekedvén,
Megvallod, nem bírsz a kívánatos
Nyájas modorral, mit várhatnak ők, ha
Kegyökre vágyasz; ámde a jövőben
Iparkodol kedvökben járni majd
Kitelhetőleg.

MENENIUS

Hogyha ezt teszed,

Amit beszélt, minden szív a tied, mert

Kérésre oly készek megbocsátni, mint
Szószátyárkodni máskor.

VOLUMNIA

Kérlek, engedj,
S eredj. Tudom, hogy elleneddel inkább
Tűzlángba mennél, mint nekik lugasban
Hizelkedjél. Itt jön Cominius.

Jön Cominius

COMINIUS

A téren voltam, és szükség, barátom,
Hogy gyűjts erőt, vagy fuss, vagy szendeséggel
Védjed magad. Mindenfelé harag van.

MENENIUS

Csak a szép szó...

COMINIUS

Ez tán használni fog, ha
Magát rábírja.

VOLUMNIA

Kell s akarja is!
Ó, mondd, hogy úgy van, és aztán eredj.

CORIOLANUS

Hajadon fővel menjek hát eléjök?
Silány nyelvem tegyen nemes szivemre
Hazugságot, mit el kell tűrnie?

Jó, megteszem; de hogyha egy személy
Forogna fönn, e Marcius teste csak:
Porrá törnék azt s a szelekbe szórnák.
El hát!... E rám tukmált szerepben én
Sosem játszom jól.

COMINIUS

Jer, mi majd segítünk.

VOLUMNIA

Édes fiam, kérlek! Mondád: az én

Dicséretem tett hőssé; hogy megint
Dicsérjelek, vedd át e szerepet, mit
Még nem játszottál.

CORIOLANUS

El kell játszanom.

Menj, meggyőződés! Szálljon belém
Egy ringyó lelke! Torkom, mely miként a
Dob, harsogott, oly vékony síp legyen,
Mint a herélt vagy kislyány hangja, ki
Pulyákat altat el! Fickó-mosoly
Tanyázzon arcomon, sírjon szemem,
Mint iskolásfiú! Koldúsi nyelv
Mozogjon ajkaim közt, s e vasas térd,
Melyet csupán a kengyel görbitett, mint
Alamizsnás emberé hajoljon?... Én nem
Teszem; saját hitem megsemmisítsem,
S tanítsam testem által lelkemet
Örök aljasságra?

VOLUMNIA

Tetszésed szerint hát.

Nagyobb szégyen nekem koldulni tőled
Mint őtőlök neked. Pusztuljon el hát
Minden. Könnyebb éreznem gőgödet, mint
Félnem dacod veszélyét. A halált úgy
Vetem meg, mint te. Tégy kedved szerint.
Enyém vitézséged, tőlem szivád azt;
E gőg sajátod.

CORIOLANUS

Kérlek, légy nyugodt
Anyám, s ne dorgálj többé; elmegyek,
Elcsempészem hajlandóságukat
Sziveiket elnyerem, szeretni fog
Rómának minden céhe. Lásd, megyek már.
Üdvözlöm nőmet. Mint konzul jövök meg,
Vagy sohse bízzál nyelvemben, hogy egykor
Ügyes hízegő lesz.

VOLUMNIA

Tégy, mint akarsz. *(El)*

COMINIUS

El, a tribúnok várnak. Rajta légy, hogy
Szelíden szólj, mert úgy hallám, keményebb
Vádakkal állnak még eléd azoknál
Amelyek nyomnak már.

CORIOLANUS

„Szelíden” a jelszó. Kérlek, jerünk.
Vádoljanak koholmányokkal, én
Becsülettel felelek.

MENENIUS

Hanem szelíden.

CORIOLANUS

Jó, jó, szelíd leszek tehát, szelíd.

El mindnyájan

3. szín

Ugyanott. A Forum.

Jön Sicinius és Brutus

BRUTUS

Fő vád legyen, hogy zsarnok-hatalomra
Törekszik, és ha itt kisiklik, a nép
Íránti gyűlölségével szorítsd,
S hogy a prédát nem osztá szét, amit
Az antiumbeliktől vettek el.

Aedil jön

Nos, jó?

AEDIL

Igen.

BRUTUS

Kik társai?

AEDIL

Az öreg
Menenius s a szenátorok, kik őt
Mindig kegyelték.

SICINIUS

Összeírtad-e
A voksokat mind, melyeket szereztünk?

AEDIL

Igen, leírtam, rendiben van, íme.

SICINIUS

S beszédted tribusok szerint?

AEDIL

Beszédtem.

SICINIUS

Most gyűjtsd a népet össze e helyen,
S ha én azt mondom: „Úgy kell lennie
A köznép joga s ereje szerint”, bár
Halál, pénzbüntetés vagy száműzés
Mondják utánam, hogy „pénzbüntetés” vagy
„Halál”, az ősi jog szerint s a jó ügy,
Hatalmánál fogvást.

AEDIL

Tudtul adom.

BRUTUS

S ha így elkezdenek kiáltani,
Ne szűnjenek meg, míg a zaj s zavar
Ki nem csikarja azt a büntetést,
Amelyet rá ítéltünk.

AEDIL

Jól vagyon.

SICINIUS

Mondd, hogy kemények s készen legyenek,
Ha intésünket látják.

BRUTUS

Eszerint tégy.

Aedil el

Lobbantsd haragra őt. A győzelemhez
Van szokva, s ellenmond nagyon hamar,
S ha föl van ingerülve, vissza nem tér
A mérséklethez; akkor ő kimondja,
Mi szívéen van, s ott az van, ami minket
Nyakát szegnünk segít.

Jőnek Coriolanus, Menenius, Cominius, szenátorok, patríciusok

SICINIUS

Hah, jól van, itt jön.

MENENIUS

Kérlek, csak nyugodtan.

CORIOLANUS

Mint a lovász, ki százszor túri el
Egy kis pénzért a gaz nevet. Istenink
Tartsák meg Rómát, adjanak érdemes
Birákat, hintsenek közénk szeretetet,
S töltsék meg békejellel templominkat
S ne haddal utcáinkat.

ELSŐ SZENÁTOR

Ámen, ámen.

MENENIUS

Nemes kívánat.

Az aedil visszajön polgárokkal

SICINIUS

Emberek, idébb.

AEDIL

Figyeljete a tribúnusokra. Lassan!

CORIOLANUS

Előbb én szólok.

TRIBUNOK

Jó, szólj. Csendesen!

CORIOLANUS

Csak itt és másutt nem vádoltatom?

Itt vége lesz mindennek?

SICINIUS

Kérdezem:

Meghajtod a népszó előtt magad,

Elismered képviselőiket,

S eltűröd a törvényes büntetést a

Vétkekért, mik rádbizonyulnak?

CORIOLANUS

El.

MENENIUS

No, látjátok, polgárok, ő igent mond.

Tekintsétek vitézi tetteit,

Gondoljátok sebeire... Olyanok

Testén, mint sírok a szent temetőn.

CORIOLANUS

Nevetséges kis túskekarcolások.

MENENIUS

Továbbá gondoljátok meg: ha nem

Beszél mint polgár, tesz mint katona.

Ne nézzétek vad hangját rosszaságnak.

Amint mondtam, ő csak katonás, de

Nem gyűlöl bennetek.

COMINIUS

Jó, jó, ne többet.

CORIOLANUS

Hogyan van az, hogy bár egyhangulag

Konzulnak választattam, illetén

Csúfot vallok, hogy egy óra alatt
Visszaveszitek?

SICINIUS

Te felelsz nekünk.

CORIOLANUS

Beszélgj hát... Jó... Hisz így kell lennie.

SICINIUS

Bevádolunk, hogy tervezéd, miképp
Rómába minden tisztséget kiírtasz,
Hogy így zsarnok hatalmat vívj magadnak.
Ezért a népnek árulója vagy.

CORIOLANUS

Mit! Áruló!

MENENIUS

No, lassan, megígérted.

CORIOLANUS

Pokol mély lángja nyelje be a népet!
Én áruló! Gyalázatos tribún!
Bár ülne húszezer halál szemedben,
Markod szorítna milljomot, s hazug
Szájad kétannyit, mégis mondanám:
Hazudsz! s oly nyíltan, mintha istenimhez
Imádkoznám.

SICINIUS

Nép, hallod ezt?

POLGÁROK

El a
Sziklára véle, a sziklára!

SICINIUS

Lassan.
Nem szükség vádjait szaporítanunk;
Láttatok tettit, hallátok beszédét,
Szolgátokat megverte, titeket

Káromlott, a törvénynek ütlegekkel
Állt ellen, megvetéssel illeté
A nagyhatalmu bíróságot. Ez mind
Főbenjáró bűn, mely a legkeményebb
Halált érdemli.

BRUTUS

De mert elébb honát
Szolgáltá...

CORIOLANUS

Mily szolgálatról fecsegsz itt?

BRUTUS

Mondom, mivel tudom.

CORIOLANUS

Te?

MENENIUS

Ez tehát
Anyádnak tett ígéreted?

COMINIUS

Könyörgök,
Tudd meg...

CORIOLANUS

Nem, én már semmit sem tudok.
Mondjátok ki a tarpei szirt-halált, a
Csavargó száműtöttséget, nyuzást
A börtönt egy szem búzával naponként..
Nem adnék egy jó szót kegyelmökért
Nem kéne, amit adhatnak, habár
Megkapnám azt egy „Isten jó nap”-ért.

SICINIUS

Mert gyűlöletet szított ellene
S iparkodott a népet megrabolni
Hatalmától, és most is úgy viselte
Magát, mint ellen, s nem csupán a tisztos
Törvény iránt, de még azokhoz is, kik
Azt végrehajtják: a népnek nevében

S tribún-hatalmunknál fogvást ezennel
Számúzzuk őt a városból, s kikötjük
Mihelyt bejő Rómának kapuján
Lelökjük őtet a tarpei szirtről.
A nép nevében mondom: úgy legyen!

POLGÁROK

Úgy légyen, úgy, úgy! számkivetjük őt! Úgy
Kell lenni!

COMINIUS

Urak, barátaim, hallgassatok rám.

SICINIUS

Nem, el van már ítélve.

COMINIUS

Hadd beszéljek.

Konzul valék, s Rómának elleni
Nyomot hagyának rajtam. Szeretem
Hazám javát gyöngédebb tisztelettel
Szentebben s mélyebben, mint éltemet
És drága nőmet s méhének gyümölcsit
Ágyékom kincseit. Ha mondanám, hogy...

SICINIUS

Mit mondanál hát? Tudjuk, hányadán vagy.

BRUTUS

Nincs mit beszélned. Ő számúzve van, mint
A népnek és hazának ellene.
Úgy léssen.

POLGÁROK

Úgy lesz, úgy kell lennie!

CORIOLANUS

Hitvány kutyák! kiknek lélegzetét
Utálok, mint a mocsár bűzhödését,
S kegyét úgy becsülöm, mint temetetlen
Halott maradványát, mely levegőmet
Megrontja: én számúzlek titeket!
Maradjatok itt ingó lelketekkel!

Remegjen minden neszre szívetek!
Az ellenség tollának lebbenése
Ejtsen kétségbe! Legyen hatalmatok
Mindig, védőtöket száműzni, s végre
Butaságtok (mely nem lát, míg nem érez),
Nem tartóztatva bennetek (levén
Tenellenségtek), légyen nyomorú
Szolgáivá olyan nemzetnek, amely
Egy kardcsapás nélkül hódítja meg!
Megvetve a várost miattatok,
Hátat fordítok... Széles a világ.

Coriolanus, Cominius, Menenius, szenátorok és patríciusok el

AEDIL

Elment a népnek ellensége, elment!

POLGÁROK

Ellenségünk száműzeték! hahó!

SICINIUS

Kísérjétek ki őt a kapukig, mint
Ő megvetéssel kísért titeket,
S bosszantsátok, miként érdemli. Minket
Kövessen őrség át a városon.

POLGÁROK

Jerünk, jerünk, nézzük ki a kapun.
Óvja az Ég nemes tribúnainkat!

El mindnyájan

Negyedik felvonás

1. szín

Róma. A város kapuja előtt.

Jönnek Coriolanus, Volumnia, Virgilia, Menenius, Cominius és néhány ifjú patrícius

CORIOLANUS

Ne sírjatok... rövid bucsút... kiöklel
A sokfejű vadállat. Hát, anyám,
Hol régi bátorságod? Hisz te mondtad:
A lélek próbája a balszerencse,
Hogy apróságot apró ember is bír,
Hogy minden sajka mesterként evez
Csendes vizen... Midőn a sors lesújt ránk:
Kín közt szelídnek lenni, ez kíván nagy
Erélyt. Te adtál oly tanácsokat
Nekem, mik győzhetlenné teszik
A szívet, amely tudja azokat.

VIRGILIA

Ó, istenek!

CORIOLANUS

Kérlek, ne, feleség...

VOLUMNIA

Most érje dögvész Róma céheit,
S pusztuljon el minden!

CORIOLANUS

Mit, ejh! szeretni
Fognak, ha nélkülöznek majd. Anyám,
Légy olyan ismét, mint midőn beszélted:
Ha lettél volna neje Herculesnek,
Végzeted volna hat művét, kimélni
Férjed verítékét. Cominius, ne
Csüggedj. Anyám, nőm, Isten véletek; még
Jó dolgom lesz. Vén, jó Menenius,
Könyűd sósabb, mint ifjabb emberé,
S méreg szemednek. Egykori vezérem,
Komor vagy és sok szívkeményítő
Látványod volt; mondd e bús asszonyoknak:
Kerülhetlen bajon jajgatni olyan
Bolondság, mint nevetni. Anyám, hiszen
Merészségem vigaszod vala mindig,
S hidd el (bár most magam megyek, miként
Magános sárkány, melyet rettegetté
Tesz elhíresztelt s nem látott tanyája),
Fiad túllép a köznapin, ha ármány
Nem ejti őt el.

VOLUMNIA

Kedves gyermekem,
Hová mégy? Vidd magaddal egy darabra
Cominiust; menj egyenes irányban
S ne a vad véletlenre bíz magad,
Mely véled szembejő.

CORIOLANUS

Ó, istenek!

COMINIUS

Egy hónapig kísérlek és kikötjük,
Hol fogsz maradni, hogy halljuk hírét
Egymásnak; így, ha a visszahívásra
Majd ok kerül, nem kell a nagy világba
Szétküldenünk, keresni egyes embert,
És elveszítünk a kegyelmet, amely
Mindig hűl, hogyha távol az, kinek
Szüksége van rá.

CORIOLANUS

Isten véletek...

Rajtad nagy a kor, s jobban jóllakál a
Csatákkal, hogysem ép erőmmel a
Bolygásd kibírd. Csak a kapun kísérij ki.
Jer, édes nőm s te drága, jó anyám, s ti,
Próbált barátim, mondjatok bucsút,
Ha távozom, s mosolygjatok. Jerünk.
Amíg a földön járok, hallani
Fogtok felőlem, és mindig hasonlót
Előbbi tettemhez.

MENENIUS

Különbet ennél

Nem hallhat fül. Jeretek, ne sírjatok.
Ha csak hét évet ránthatnék le e vén
Kezek s lábakról, a jó istenekre,
Nyomodban járnék.

CORIOLANUS

Add kezed. Jerünk.

El mindnyájan

2. szín

Ugyanott. Utca, közel a kapuhoz.

Jön Sicinius, Brutus és egy aedil

SICINIUS

Oszoljanak szét: ő elment; elég ez.
Háborog a nemesség; látható volt:
Pártjára állt.

BRUTUS

Hatalmunk megmutattuk;
Legyünk szerényebbek most, mint valánk
A tett alatt.

SICINIUS

Hadd menjenek haza.
Mondd, hogy nagy ellenségek elmene,
S megint erősek ők.

BRUTUS

Oszoljanak szét.

Aedil el

Im, anyja jön.

Jön Volumnia, Virgilia és Menenius

SICINIUS

Kerüljük őt ki.

BRUTUS

Mért?

SICINIUS

Mondják, hogy dúl-fúl.

BRUTUS

Már megláta, hát csak

Maradjunk helyben.

VOLUMNIA

Itt vagytok, jó; az Ég minden csapása
Fizesse vissza szívességteket.

MENENIUS

Ne oly fennszóval.

VOLUMNIA

Hogyha könnyeimtől
Szólhatnék, hallanál majd valamit.
Hanem hisz így is hallasz. *(Brutushoz)* Távozol?

VIRGILIA

(Siciniushez)

Maradj te is!... Bár volna módom így
Férjemhez szólnom.

SICINIUS

Ilyen férfias vagy?

VOLUMNIA

Igen, bolond. Hát szégyen ez? bolond.
Nem férfi volt apám? S te róka voltál,
Száműzni azt, ki annyi kardcsapást
Ejtett Rómáért, amennyit te szót sem...

SICINIUS

Ó, szent egek!

VOLUMNIA

Több hősi kardcsapást, mint
Te bölcs beszédet, és a hon javáért.
Egyet mondok... De menj... Nem, nem, maradj még.
Bár volna Arábiában fiam
Jó kardjával s előtte ti, effélék.

SICINIUS

Aztán?

VIRGILIA

Aztán? Fajodnak ott végét szakítná.

VOLUMNIA

Fattyaknak és mindennek.

Jó férfiú, Rómaért hány sebet hord!

MENENIUS

Jer, légy nyugodt.

SICINIUS

Bár úgy maradt volna a hon iránt, mint

Kezdé, s ne oldta volna szét a szép

Csomót, melyet kötött.

BRUTUS

Bár volna így.

MENENIUS

Bár? Bujtattátok a csőcseléket,

Ti, ti macskák, kik érdemét úgy értik,

Mint én azon rejtelmeket, miket

Az ég a földdel nem tudat.

BRUTUS

Jerünk.

VOLUMNIA

Tehát, urak, kérlek, hogy menjetek. Hős

Tettet vivétek végbe. Mielőtt

Mentek, halljátok: amennyivel magasb

A Capitol, mint itt a legkisebb ház,

Fiam, kit számüzétek (férje e

Hölgynek, látjátok), annyival magasb

Mindnyájatoknál.

BRUTUS

Jó, jó, itt hagyunk.

SICINIUS

Mért hallgatnók e tébolyult szidalmát?

VOLUMNIA

Vigyétek el jó kívánságimat.

A tribunok el

Ne tennének bár mást az istenek
Átkimnak teljesítésén kívül!
Napjában egyszer jőnék össze csak
Velök, könnyülne szívem a tehertől,
Mely nyomja.

MENENIUS

Szavamra, jól odamondtál,
Van miért. Jöttök hozzánk vacsorára?

VOLUMNIA

Haraggal élek, magamat eszem,
S ez ételnél éhen halok. Jerünk. (*Virgiliához*)
Ne nyögj ily bágyadtan, velem panaszkodj
Haraggal, mint Juno. El, el! Jerünk.

MENENIUS

Piha, piha, piha.

El mindnyájan

3. szín

Országút Róma és Antium között.

Egy római és egy volszke jön szemközt

RÓMAI

Jól ismerlek, uram, te is ismersz engemet, úgy hiszem, Adriánnak hínak.

VOLSZK

Úgy van, uram; de én valóban elfeledtelek.

RÓMAI

Én római vagyok, és, valamint te, Róma ellen szolgálok. Ismersz most?

VOLSZK

Nicanor, nem?

RÓMAI

Ugyanaz, uram.

VOLSZK

Szakállasabb voltál, midőn utolszor láttalak, de beszéded visszahoz emlékembe. Mi hír Rómában? Ki vagyok küldve a volszk államtól, hogy ott fölkeresselek; megkíméltél egynapi úttól.

RÓMAI

Rómában különös lázadás volt, fölkelte a nép a szenátorok, patríciusok és nemesség ellen.

VOLSZK

Volt? Már vége van? Kormányunk másképp vélekedik; nagyarányú hadi készületeket tesz, s reméli, hogy rajtok üt meghasonlásuk hevében.

RÓMAI

A láng lelohadt, de valami csekélység ismét föllobbanthatja, mert a nemesek úgy szívökre veszik az érdeemes Coriolanus száműzetését, hogy készek a néptől minden hatalmat elvenni s tribunaikat örökre letenni. Ez füstölög lassan, s mondhatom, hogy közel van az erőszakos kitöréshez.

VOLSZK

Coriolanust száműzték?

RÓMAI

Száműzték, uram.

VOLSZK

E hírral szívesen látnak, Nicanor.

RÓMAI

Az idő most kedvező rájok nézve. Hallottam, hogy legkönnyebb az asszonyt elcsábítani, ha férjével meghasonlott. Nemes Tullus Aufidiustok kitüntetheti magát e háborúban, miután nagy vetélytársának, Coriolanusnak nincs keletje hazájában.

VOLSZK

Minden bizonnyal. Milyen szerencsés vagyok, hogy veled így véletlenül találkoztam; elvégezted dolgomat, ennél fogva szívesen kísérlek haza.

RÓMAI

Az estebédig igen különös dolgokat beszélek még Rómáról, melyek mind ellenségeik hasznára vannak. Hadseregtek készen áll, mondád?

VOLSZK

Királyi hadsereg pedig; a centuriók legényeikkel együtt már zsoldban és elszállásolva vannak, s egy intésre egy óra alatt talpon teremnek.

RÓMAI

Nagyon örülök rajta, hogy készen vannak s úgy hiszem, én vagyok az az ember, ki őket tette híja. Tehát, uram, szívesen üdvözöllek, s örvendek társaságodon.

VOLSZK

Megelőzesz, uram; nekem van okom örvendeni a tiéden.

RÓMAI

Jó, menjünk együtt.

El mind a ketten

4. szín

Antium, Aufidius háza előtt.

Jön Coriolanus közönséges öltözetben, beburkolva

CORIOLANUS

Derék egy város. Antium, özvegyid
Miattam vannak. Hány örökösét
Látám e szép házaknak nyögni a
Csatában és kimúlni. Rám ne ismerj!
A nők nyársakkal s a fiúk kövekkel
Gyilkolnának le törpe-viadalban.

Polgár jön

Üdvez légy.

POLGÁR

Szinte.

CORIOLANUS

Kérlek, hol lakik
A hős Aufidius? Itt van Antiumban?

POLGÁR

Itt, és ma házánál vendégli az
Előkelőket.

CORIOLANUS

Mondd, melyik a háza?

POLGÁR

Ez itt előttem.

CORIOLANUS

Jól van, köszönöm.

Polgár el

Síkos, forgó világ!... Esküdt barátok,
Kik két kebelben egy szívet viseltek,
S osztottak ágyon, ételen, időn,
Munkán, s mint ikrek válhatatlanul
Együtt valának, pillantás alatt
Kicsinységekre a legkeserűbb
Gyűlölködésbe esnek. És kegyetlen
Ellenségek, kik indulatjaikban
Álmatlanul terveztek, hogy megejtsék
Egymást, csekély véletlen által, ami
Nem ér föl egy tojással, hű barátok
Lesznek és végül összeházasítják
Gyermekeiket. Így van velem is.
Hazámat gyűlölöm s szeretem ez
Ellen-várost. Benézek. Ha megöl:
Igazságot tesz; hogyha befogad:
Szolgállok nemzetének. *(El)*

5. szín

Ugyanott. Terem Aufidius házában. Belül zene.

Szolga jön

ELSŐ SZOLGA

Bort, bort, bort! Milyen szolgálat ez!
Tán elaludtak a legényeink. *(El)*

Más szolga jön

MÁSODIK SZOLGA

Hol van Cotus? Az uram hivatja.
Cotus! *(El)*

Coriolanus jön

CORIOLANUS

Derék ház, jó szagú a lakoma.
De én vendéghez nem hasonlítok.

Visszajön az első szolga

ELSŐ SZOLGA

Mit akarsz, barátom? Hová való vagy?
Itt nincs hely a számodra. Kérlek, ott az ajtó.

CORIOLANUS

Nem érdemeltem jobb fogadtatást,
Mert hiszen Coriolanus vagyok.

Visszajön a második szolga

MÁSODIK SZOLGA

Hová való vagy, uram? Fejében a szeme a kapusnak, hogy ilyen legényeket
bebocsát? Kérlek, hordd el magadat.

CORIOLANUS

Félre!

MÁSODIK SZOLGA

Félre? Te lódulj félre!

CORIOLANUS

Terhemre kezdesz lenni.

MÁSODIK SZOLGA

Olyan vitéz vagy? Majd váltok még veled egy szót.

Harmadik szolga jön, az elsővel találkozik

HARMADIK SZOLGA

Miféle ember ez?

ELSŐ SZOLGA

Olyan furcsa, amelyet még sosem láttam. Ki nem tuszkolhatom a házból. Kérlek, hídd ide csak az urat. *(El)*

HARMADIK SZOLGA

Dolgod van itt, atyafi? Kérlek, távozzál.

CORIOLANUS

Hadd álljak, nem bántom tűzhelyteket.

HARMADIK SZOLGA

Ki vagy?

CORIOLANUS

Nemesember.

HARMADIK SZOLGA

Mennykő szegény pedig.

CORIOLANUS

Valóban az vagyok.

HARMADIK SZOLGA

Megkövetlek, szegény nemesember, keress más szállást magadnak; itt nincsen a te számodra hely. Kérlek, pusztulj innét, jer.

CORIOLANUS

El a dolgod után, s hízzál a hideg falatokon! *(Eltaszítja a szolgát)*

HARMADIK SZOLGA

Nem mégy?... Ugyan mondd meg csak az úrnak, milyen különös vendége van itt.

MÁSODIK SZOLGA

Azt megteszem. *(El)*

HARMADIK SZOLGA

Hol lakol?

CORIOLANUS

Mennyezet alatt.

HARMADIK SZOLGA

Mennyezet alatt?

CORIOLANUS

Ott.

HARMADIK SZOLGA

Hol van az?

CORIOLANUS

A héják és varjak városában.

HARMADIK SZOLGA

A héják és varjak városában? Ez ám a nagy számár. Hát csókákkal is lakol?

CORIOLANUS

Nem, én nem szolgálom uradat.

HARMADIK SZOLGA

Ejh, földi, hát te az én uramba kapsz?

CORIOLANUS

Igen, s ez tisztességesebb, mint ha úrnődbe kapnék. Csak fecsegsz, csak fecsegsz. Hordd a tányérokat, takarodj. *(Kiveri a szolgát)*

Jön Aufidius és a második szolga

AUFIDIUS

Hol az az ember?

MÁSODIK SZOLGA

Itt, uram. Kibotoztam volna, mint a kutyát, de nem akartam az urakat zavarni ott benn. *(El)*

AUFIDIUS

Honnan jössz? Mit kívánsz? Mi a neved?
Mért nem beszélsz? Mondd meg, ki vagy?

CORIOLANUS

(leleplezi magát)

Ha most sem
Ismersz rám, Tullus, s látva engemet sem
Tudod, ki légyek, kénytelen leszek
Megmondanom nevem.

AUFIDIUS

Mi a neved?

CORIOLANUS

Nevem rossz hangu a volszkok fülének
És a tiednek durva.

AUFIDIUS

Mondd ki csak.

Lényed zordon s arcod parancsoló;
Vitorláid meg vannak tépve bár,
Nemes hajónak látszol. Mondd neved.

CORIOLANUS

Készülj hát ráncba szedni homlokod;
Nem ismersz még?

AUFIDIUS

Nem ismerlek. Neved?

CORIOLANUS

Nevem Cajus Marcius, ki néked és
Minden hazádfiának annyi bút
És kárt okoztam, aminek tanúja
Melléknevem, Coriolanus. Nehéz
Munkák, veszélyek s a hálátalan
Hazámért ontott vércseppek jutalma
Csak e melléknév, amiről eszedbe
Juthat gyűlölséged, mellyel nekem
Te tartozol... Csak e nevem maradt; a
Kegyetlen nép irigykedése, melyet
A tőlem gyáván elpártolt nemesség
Helyben hagyott, a többit elnyel.

Megengedék, hogy e rabszolganép
Kilármázzon Rómából engem. E baj
Hozott házadhoz. Én nem a reményből,
Ne gondold, hogy megmentsem életemet (mert
Ha halni félnék, senkit sem kerülnék
Úgy, mint téged), de dacból állok itt,
Hogy megtoroljam száműtőimet.
Tehát, ha van szózat szivedben, amely
Bosszút kíván ten megbántásidért,
S bosszút akarsz állni a szégyenért, mely
Hazádat érte: rajta! vedd ezennel
Ínségemnek hasznát, fordítsd javadra
Bosszúállásom; víni akarok
Az alvilágnak minden haragával
Romlott hazám ellen. De hogyha ezt nem
Mered s már átalod kísértetni
Jó sorsod: úgy, egy szó, mint száz, nekem
Nem kell tovább az élet, s átadom
Neked s gyűlölségednek nyakamat,
Melyet ha el nem vágsz, bolond leszesz,
Mert mindig ellened valék, s honod
Keblébül hordónkint ontottam a vért,
S így szégyenedre élek csak, ha nem
Szolgállak téged.

AUFIDIUS

Ó, Marcius, Marcius,
Az ő s irigység egy-egy gyökerét
Tépé ki mindenik szavad szivemből.
Ha Jupiter jósolna e fellegekből,
És szólna: „úgy van” nem hinnék neki
Jobban, mint, tisztos Marcius, neked.
Ó, hadd övezze melledet karom,
Mint durva kopjám százszor megtörött
S forgácsot szórt a holdra! Itt fogom
Körül kardomnak üllőjét, s vivok
Szereteteddel oly hőn s nemesen,
Mint egykor nagyravágyásom vivott
Vitézségeddel. Tudd meg, hogy szerettem
A lányt, ki nőm lett, férfi nem sohajta
Hivebben, mint én;... ámde téged látva itt,
Nemes lény, vígabban dobog szivem, mint
Midőn először lépett e küszöbre
Menyasszonyom. Hah, Mars! mondom neked,
Hadunk talpon van, s szándokom vala,

Pajzsod leütni még egyszer karodról
Vagy elveszíteni a magam karát.
Tizenkétszer verél meg; éjjelenként
Bajvívásunkról álmodám azóta;
Harctéren álltunk álmomban, ledobtuk
Sisakjainkat, egymást fojtogattuk,
S félholtan ébredék a semmitől.
Hős Marcius, ha más bajunk se volna
Rómával, mint hogy téged száműzött:
Ki csak tizenkét s hetven év között van,
Elővennők és haddal omlanánk
A háladatlan Róma belsejébe,
Mint vad folyam. Jer, ó, jer, fogj kezét
Barátságos szenátorinkkal, akik
Bucsút vesznek tőlem, hogy készülőben
Vagyok hazádat megtámadni, bár
Rómát magát nem.

CORIOLANUS

Jók az istenek!

AUFIDIUS

Azért ha mint korlátlan úr akarsz
Eljárni bosszuállásodba, vedd át
Felét az én tisztemnek és határozz
Utad fölött, mint aki ismered
Hazádnak gyöngeségét s erejét:
Kopogtassunk-e Róma kapuin
Vagy rajtüssünk a tartományokon, hogy
Előbb ijesszük, aztán rontsuk el?
És most jerünk be, hadd ajánljalak
Azoknak, kik vágyadra majd igennel.
Felelnek. Ó, üdvez légy! Most nagyobb
Barátom vagy, mint egykor ellenem.
S ez, Marcius, sok. Add kezed. Üdvezellek!

Coriolanus és Aufidius el. Két szolga előlép

ELSŐ SZOLGA

Különös változás!

MÁSODIK SZOLGA

A kezemre mondom, meg akartam őt agyalni, de a lelkem azt súgta, hogy

öltözete hamis tanúbizonyságot tesz ellene.

ELSŐ SZOLGA

Milyen karja van! Csak úgy pörgetett a mutatóujjával és hüvelykével, mint a csigát.

MÁSODIK SZOLGA

Láttam a képéről, hogy nem az, aki; olyan képe van, látod-e, hogy... ki se tudom fejezni, milyen.

ELSŐ SZOLGA

A bizony, úgy nézett, mintha... Kössenek föl, ha nem gondoltam, hogy sokkal több, mint gondolom.

MÁSODIK SZOLGA

Bizony Isten, éppen úgy voltam. Ő a legderekabb ember a világon.

ELSŐ SZOLGA

Ühüm, az ám. De csak ismersz különb katonát, mint ő?

MÁSODIK SZOLGA

Kit? Gazdánkat?

ELSŐ SZOLGA

Igen, már arról szó sincs.

MÁSODIK SZOLGA

Hatszorta többet ér.

ELSŐ SZOLGA

Már a nem, hanem hát csak különb katonának tartom nála.

MÁSODIK SZOLGA

Látod, hé, arról nem lehet voltaképpen beszélni; a mi vezérünk a város védelmezésében nagyon kitűnő.

ELSŐ SZOLGA

Igen, és a megtámadásokban is.

Visszajön a harmadik szolga

HARMADIK SZOLGA

Hejh, rabszolgák, újságot tudok, újságot, fickók.

ELSŐ és MÁSODIK SZOLGA

Mit? mit? mit? Halljuk!

HARMADIK SZOLGA

Minden inkább szeretnék lenni, mint római; inkább elítélt rab.

ELSŐ és MÁSODIK SZOLGA

Miért? miért?

HARMADIK SZOLGA

Azért, mert itt van, aki vezérünket meg szokta csipkedni... Cajus Marcius.

ELSŐ SZOLGA

Mit beszélsz? Csipkedni vezérünket?

HARMADIK SZOLGA

Nem mondom éppen, hogy megcsipkedte, de mindig mérkőzött vele.

MÁSODIK SZOLGA

Hagyjuk ezt, pajtások és barátok vagyunk; vezérünk sosem bírt vele; ezt magától hallottam.

ELSŐ SZOLGA

Úgy van biz az igazság szerint, sosem bírt vele; Corioli előtt úgy megagyabugyálta, mint a rostélyost.

MÁSODIK SZOLGA

S ha éppen valami kannibál természetű lett volna, még meg is sütötte és ette volna.

ELSŐ SZOLGA

De hát a többi újság?

HARMADIK SZOLGA

Hát úgy bánnak ott benn vele, mintha Mars fia és örököse volna. Előreültették. Egy szenátor sem kérdez tőle semmit, csak hajadonfővel. Vezérünk is úgy viseli magát irányában, mintha leány volna, kezével áldatja magát, s a szeme fejérét forgatja, ha beszél. De a java újság az, hogy vezérünk ketté van hasítva, s csak fele annak, ami tegnap volt, mert a másik fele amazé, az egész asztal kérelménél

és engedelménél fogva. Elmegy, aszondja, s fülén rángatja Róma kapujának őréit; mindent lekaszál maga előtt, hogy sima legyen az út.

MÁSODIK SZOLGA

És tőle kitelik, jobban, mint akárkitől, akit csak gondolhatok.

HARMADIK SZOLGA

Hogy kitelik? Ki bizony, mert, látjátok, annyi a barátja, mint az ellensége; s ezek a barátai, legények (amint a dolgok állnak), nem merték (látjátok, legények) magokat barátinak mutatni (amint mondjuk), míg ő diskrécióban van.

ELSŐ SZOLGA

Mi az a diskréció?

HARMADIK SZOLGA

De ha majd látják, fiúk, hogy a taréja megint föláll s ő vérben jár, kibújnak lyukaikból, mint eső után a tengeri nyulak, s együtt ujjongatnak.

ELSŐ SZOLGA

De mikor kezdi el?

HARMADIK SZOLGA

Holnap... még ma... rögtön. Ma délután meghalljátok a dobszót; ez lesz a csemege az ebédhez, melyet elköltenek, mielőtt megtörlik szájukat.

MÁSODIK SZOLGA

No, hiszen hát majd lesz megint zajos világ. Az a béke nem is való egyébre, mint vasat rozsdásítani, szabókat szaporítani és versírókat költeni.

ELSŐ SZOLGA

Már én csak azt mondom, hadd legyen háború; úgy többet ér a békénél, mint a nappal az éjnél. Akkor van élénkség, virrasztás, zaj, akkor van miről beszélni. A béke valóságos ájulás, gutaütés, émelygős, siket, álmos, érzéketlen; több fattyút terem, mint amennyi férfit a háború elemészt.

MÁSODIK SZOLGA

Igazán, s amint a háborút némineműképpen nőrablónak lehet nevezni, nem tagadhatni, hogy a béke sokakat fölszarvaz.

ELSŐ SZOLGA

Igen és sok gyűlölséget okoz.

HARMADIK SZOLGA

Úgy van, mert akkor kevesebb szüksége van egyik embernek a másikra. Csak háborút! Remélem, hogy a rómaiak olyan olcsók lesznek, mint a volszkok. Fölkelnek ott benn, fölkelnek.

MIND

Be, be, be, be.

El mindnyájan

6. szín

Róma. Nyilvános tér.

Jön Sicinius és Brutus

SICINIUS

Hírét sem halljuk, nincs mit félni tőle;
Erője megfogyott a nép jelen
Békés nyugalmaiban, mely azelőtt
Vadul zajongott. Így barátait
Megszégyeníjük, hogy minden helyén van
Ők jobb szeretnék, bár magokra is
Bajt hozna, hogyha zúgó nép zavarná
Az utcákat, mint ezt, hogy műhelyében
A mesterember énekel s ügyét
Békében végzi.

BRUTUS

Jól jártunk el.

Jön Menenius

Ez nem Menenius?

SICINIUS

De ő. Nagyon nyájas lett mostanában.
Köszöntelek.

MENENIUS

S én mindkettőtöket.

SICINIUS

Coriolanus távollétét csupán
Baráti érzik; a hon áll, s tovább is
Fönnállna, bárha még jobban gyülné.

MENENIUS

Minden jól van, s még jobban lenne, ha
Engedett volna.

SICINIUS

Hol van, nem tudod?

MENENIUS

Nem én; sem anyja, sem pedig neje
Nem értesül felőle.

Jön néhány polgár

POLGÁROK

Az Ég tartson meg mindkettőtöket.

SICINIUS

Adj' Isten jó estét, szomszédaink.

BRUTUS

Jó estét, jó estét mindnyájatoknak.

ELSŐ POLGÁR

Mi, gyermekeink és nőink, térdepelve
Imádkozunk érettetek.

SICINIUS

Köszönjük.

BRUTUS

Jó szomszédok, bár kedvelt volna úgy
Coriolanus, mint mi, titeket.
Isten velünk.

POLGÁR

Az Ég áldása rátok.

A KÉT TRIBUN

Isten velünk, Isten velünk!

Polgárok el

SICINIUS

Ez boldogabb és kedvesebb idő, mint
Midőn rohantak e fiúk az utcán,
Romlást kiáltva.

BRUTUS

Cajus Marcius

Derék hadember volt, de elbizott,
Gőgös, képzelhetetlen nagyravágyó,
Önző...

SICINIUS

S korlátlan, osztatlan hatalmú
Úr akart lenni.

MENENIUS

Én ezt nem hiszem.

SICINIUS

Ha konzul maradt volna, ez leendett
Közfájdalomra a tapasztalás.

BRUTUS

Az istenek megóttak tőle s Róma
Most csendes és ép.

Aedil jön

AEDIL

Érdemes tribúnok,
Egy elfogott rabszolga azt beszéli,
Hogy a volszkok külön két hadsereggel
Átléptek Rómának határain,
S a háború dühével útjokon
Pusztítanak mindent.

MENENIUS

Aufidius lesz,
Ki hallván Marcius száműzetését,
Szarvát kinyújtva ismét a világba,
Melyet bevont, míg az Rómába volt,
S nem is moccan.

SICINIUS

Eh, hagyd el Marciust!
Ostort a hírkeltőnek! Nem lehet,
Hogy ezt merjék a volszkok.

MENENIUS

Nem lehet!
Eszünkbe juthat, hogy nagyon lehet.
Három példája van, mióta élek.
Mielőtt megbüntetnétek e legényt,
Kérdezzétek ki, hol hallotta azt,
Mert majd intőtök kap ki, a követ,
Ki hírül adta, hogy óvakodjatok
Attól, amit rettegni kell.

SICINIUS

Ne szólj!
Tudom, hogy nem lehet.

BRUTUS

Hisz képtelenség.

Követ jön

KÖVET

Tanácskozásra gyűlt mind a nemesség.
Egy újság jött, mely megzavarta őket.

SICINIUS

Ez a rabszolga. Menj, s a nép előtt
Korbácsolják meg. Ő koholta ezt.
Csak híresztelés!

KÖVET

Igaz, tisztos úr.
A szolga nem hazudt; sőt rémitőbbek
Sülnek ki még.

SICINIUS

Mit, milyen rémitőbbek?

KÖVET

Nyíltan beszél több száj (nem tudom,
Mily mértékben való?), hogy Marcius
Aufidiusszal frígyesülve hoz
Hadat Rómára és határtalan
Bosszút esküdt.

SICINIUS

Nagyon valószínű!

BRUTUS

Sziszó; hogy a gyöngébb rész Marciust
Megint előkivánja.

SICINIUS

Ez fogás.

MENENIUS

Ez nem lehet;
Aufidiusszal ő nem egyesülhet
Egymás halálos ellenségei.

Más követ jön

KÖVET

Tanácsgyűlésbe hínak bennetek;
Rémes had, melyet Cajus Marcius
Aufidiusszal társultan vezérel,
Dühöng határitok között; utat
Tört már magának és mindent emészt
Tűzzel-vassal, mi csak előtte van.

Jön Cominius

COMINIUS

Szépet tettetek.

MENENIUS

Mi újság? Mi újság?

COMINIUS

Elhurcolják leányaitokat
Koponyáitokra ónt olvasztanak
És meggyalázzák asszonyaitokat,
S mindezt magatok szereztétek.

MENENIUS

Mi újság?

COMINIUS

Talpig leégnek templomaitok,
Kiváltságítok fúrólyukba is
Be fognak féрни.

MENENIUS

Kérlek, mondd, mi újság?
Hejh, rossz fa ég a tűzön... Szólj, mi hír van?
Ha Marcius a volszkokkal egyesült...

COMINIUS

Ha!

Ő istenök; mint olyan lény vezérli
Őket, kit nem természet alkotott, de
Nagyobb erő, s azok jőnek vele
Reánk, tacsókra, olyan bizalommal,
Mint a gyerek pillét űz, vagy legyet
Öl a mézáros.

MENENIUS

Szépet tettetek, ti
S kötényes bandátok; hencegtetek, s hogy!
E mesteremberek voksával, e
Fokhagyma-rágókkal!

COMINIUS

Rómátokat
Hogy rázza meg fülön!

MENENIUS

Mint Hercules
Az ért gyümölcsöt rázta. Szép dolog!

BRUTUS

Igaz tehát?

COMINIUS

Az, és sápadni fogtok,
Látván, hogy nincs különben. Birtokink
Vígán lázadnak föl, s ki ellenáll,
Mint balga hőst gunyolják, s elesik,
Mint hű bolond. És gáncsolhatjuk-e?
Az ellenségek most látják, ki ő.

MENENIUS

Ha nem kegyelmez a nemes,
Végünk vagyon.

COMINIUS

S ki fog könyörgeni?
Azt a tribúnok szégyelnék; a nép
Kegyelmet tőle akképp érdemel, mint
Juhásztul a farkas; barátai
Ha mondanák: „Légy jó Rómához”, úgy
Terhelnék, mint azok, kiket gyűlöl, s ők
Ellenségi lennének szinte.

MENENIUS

Úgy van.
Ha üszköt vetne a házamra, hogy
Meggyújtja, akkor se mozdulna nyelvem:
„Kérlek, ne bánts! ” Szép dolgot tettetek
Ti s cimboráitok! Gyönyörű dolgot!

COMINIUS

Úgy megráztátok Rómát, hogy soha-
Sem volt ily gyógyíthatlan.

TRIBUNOK

Ránk ne hárítsd.

MENENIUS

Mi tettük hát? Mi szerettük őt, de mint
Barmok, gyáván helyt engedte a nemesség
A ti csoportotoknak és ez őt

A városból kicurjogatta.

COMINIUS

Félek,
Megint beordítják. Aufidius,
A második hős, enged néki, mintha
Szolgája volna. A kétségbeesés
Erőnk, eszélyünk, védelmünk, mivel
Eléje állhatunk.

Egy csapat polgár jön

MENENIUS

Itt a rakás.
S Aufidius véle van? Ti rontottátok el
A levegőt, midőn bűdös, zsiros
Sapkáitokat hajgálva, zúgtatok
Száműzetéseért. Most visszajön,
S a harcosok minden hajszála egy
Korbács lesz; voksotok jutalmaúl
Majd annyi tökfejet kaszál le, ahány
Kucsmát akkor földobtatok. De jól van!
Ha porrá égnénk is mindannyian
Megérdemeltük.

POLGÁROK

Rossz híreket hallánk.

ELSŐ POLGÁR

Részemről én
Mindjárt mondtam, hogy kár száműzni őt.

MÁSODIK POLGÁR

Azt mondtam én is.

HARMADIK POLGÁR

Én magam is; és igazat szólva, ezt sokan mondták közülünk. A közjóért tettük,
amit tettünk! És ámbár szívesen beleegyeztünk száműzetésébe, ez mégis
akaratunk ellen történt.

COMINIUS

Derék legények vagytok!

MENENIUS

Szép dolog,
Amit tevétek! A Capitolba menjünk?

COMINIUS

Igen; mit is tehetnénk egyebet?

Cominius és Menenius el

SICINIUS

Bátorság, társak! Menjetek haza.
Ez az a párt, mely azt ohajtja, hogy
Megtörténjék, mitől rettegni látszik.
Menjetek haza. De félsz nyoma nélkül.

ELSŐ POLGÁR

Legyenek irántunk jók az istenek! Jertek, társaim, menjünk haza.
Mindig mondtam, hogy nincs igazunk, mikor őt számúztuk.

MÁSODIK POLGÁR

Mindnyájan ezt mondtuk. De menjünk haza.

Polgárok el

BRUTUS

Ez a hír nem tetszik nekem.

SICINIUS

Nekem sem.

BRUTUS

El a Capitolba. Birtokom felét od-
Adnám, ha ez hazug hír volna.

SICINIUS

Menjünk.

El mind a ketten

7. szín

Tábor, közel Rómához.

Jön Aufidius és egy tiszt

AUFIDIUS

A rómaihoz futnak mindegyre még?

TISZT

Én nem tudom, mily bü-hatalma van, de
Legényeidnek ő ebéd előtt
S után imája és közben beszéde,
S uram, elhomályosított saját
Embereid előtt is.

AUFIDIUS

Most ezen

Segíteni nem lehet, vagy legfőlebb
Csak oly eszközzel, ami terveinket
Sántítaná meg. Ő irántam is
Kevélyebb, mint véltem, hogy lesz, midőn
Először üdvözlém. De ebben ő
Változhatatlan; mentem, ami nem
Javítható.

TISZT

De kívánnám, uram

(Magadra nézve), bár ne egyesültél
Volna ővéle. Mért nem vetted át az
Egész ügyet? Vagy bíztad volna őrá.

AUFIDIUS

Jól értelek, s hidd el, ha számolunk,
Nem sejtí, hogy szorítom majd meg őt.
Habár úgy tetszik, és ő is hiszi,
S azt vélik a közönséges szemek, hogy
Rendén tesz mindent, s jól gazdálkodik
A volszk ügyekben, mint sárkány csatáz
S végez, mihelyt kardját kirántja: egy
Még hátra van s az majd nyakát szegi
Vagy az enyémet kockáztatja, ha
Kenyértörésre kerül a dolog.

TISZT

Uram, hiszed, hogy elfoglalja Rómát?

AUFIDIUS

Minden hely meghódol, még meg se szállja.
Övé Rómának minden nemese,
Szenátor s patricius kedveli;
Harchoz nem értők a tribúnok; a nép
Oly kész lesz visszahíni őt, amily
Hamar kiűzte. Ő Rómának az, mi
A halnak a sas, mely megfogja azt
Felsőségénél fogva. Kezdetén ő
Nemes szolgájok volt, de a dicsőség
Bizony fejébe szállt... mi vagy kevélység,
Mely nagy szerencsében mindig kísérti
A boldogot; vagy ítélethiány,
Hogy nem tudá használni a körülményt,
Amelyen úr volt; vagy természete,
Hogy mindig úgy legyen... párnára nem
Ment a sisaktól, béke idején oly
Szigorral és komolysággal parancsolt,
Mint háborúban... Egy ezek közül
(Mindebből bír egy részt, nem az egészet,
Elismerem) félelmessé tévé őt,
Gyülöltre s számüzötté. Érdeme
Szélsőségekbe fúl. Így magyarázza
Erényeinket a kor; s az erő,
Amely magát ajánlja, biztosabb sírt
A szónokszéknél nem talál, ahol
Magasztaltatnak tettei.
Tüzet tűz olt, szöveget szög ver ki, jog
Jogot dönt és erőt erő emészt. Jer.
Cajus, ha Rómát bírod, mily szegény léssz!
Mert nemsokára akkor az enyém léssz.

El mind a ketten

Ötödik felvonás

1. szín

Róma. Nyilvános tér.

Jőnek Menenius, Cominius, Sicinius, Brutus s mások

MENENIUS

Én nem megyek. Halljátok, egykori
Vezérét hogy fogadta, aki őt oly
Nagyon szerette. Engem úgy hívott, hogy
Apám, s mi haszna? Menjetek, kik őt
Elűztétek, térdeljetek le egy
Mérföldre sátrától s így csússzatok
Kegyébe. Már, ha még Cominiust
Sem vette föl, csak itthon maradok.

COMINIUS

Ismerni sem akart.

MENENIUS

Halljátok ezt?

COMINIUS

Egyszer monda nevem. Fölemlegettem
A régi ismeretséget s a vért, mit
Együtt ontánk. Felelni sem akart;
Minden cím ellen tiltakozva szólt: ő
Nevetlen semmi; Róma lángiban,
Ottan kovácsol majd nevet magának.

MENENIUS

Lám, ilyen dolgot tettetek, tribúnok.
Elgyötrétek Rómáért magatok, hogy
A szén olcsó legyen. Szép híretek lesz!

COMINIUS

Mondám, milyen dicső a kegyelem,
Hol azt nem várják. Válaszolta, hogy
Ez puszta kérés a hazátul ahhoz,
Kit az megbüntetett.

MENENIUS

Való igaz;
Kevesbet válaszolhatott-e?

COMINIUS

Azon valék, hogy jó barátait
Kimélje. Így felelt: nem szedheti
Őket ki a penészes, undorító

Rakás gazból, s egy-két szegény magért
Bolondság lenne föl nem gyújtani
S tovább szagolni ezt.

MENENIUS

Egy-két szegény magért?
Egy én vagyok. Anyja, nője és fia
S e bajnoktárs, mi a magok vagyunk,
S ti a penészes gaz; felbúzlötök
A holdig... Égnünk kell miattatok.

SICINIUS

Légy csendesen, kérlek. Ha nem segítesz
E váratlan bajon, ne hányd szemünkre
Ínségünket. Ha kedved lenne szólni
Ez ügyben, hidd, inkább föltartaná
Jó nyelved hazánkfiát, mint a sebtin
Gyűjtött sereg.

MENENIUS

Nem, én ezt nem teszem.

SICINIUS

Eredj hozzája, kérlek.

MENENIUS

S mit tegyek?

BRUTUS

Próbáld meg, Marciusnál mit tehet
Szived Rómáért.

MENENIUS

Jó, s ha Marcius, mint
Cominiust, majd elküld engem is,
Ki sem hallgatva, aztán?... Több legyen
Egy bús barátjával, kit szigora
Megsérte? Akkor?

SICINIUS

Jó szándékokat
Köszönni fogjuk, oly mértékbe, mint
Iparkodál.

MENENIUS

Megpróbálom tehát.

Tán meghallgat. De hogy száját harapta
S Cominiusszal úgy bánt, ez lever.
Rosszkor ment hozzá, még ebéd előtt. Ha
Erünk üres, vérünk hideg, haragszunk
Még a reggelre, nincs ínnyükre adni
És megbocsátni; de ha megtömők e
Csatornáit vérünknek ételekkel
S borral, hajlékonyabbak lelkeink, mint
A papos bőjtölésben. Kilesem,
Ha kérelmemhez illőn jóllakik,
Aztán utána látok.

BRUTUS

Tudod, hogy kell megnyerni a szívét,
Nem tévedhetsz el.

MENENIUS

Ráadom fejem.

Amint lesz, úgy lesz. Meglátjuk, miképpen
Végződik. *(El)*

COMINIUS

Rá sem fog hallgatni.

SICINIUS

Nem?

COMINIUS

Aranyban ül, mondám; úgy ég szeme,
Mintha Rómát akarná gyújtani,
S kegyét sérelme fogva tartja. Térdre
Esém; halkán szólt: „Kelj föl”, s elbocsátott
Némán, kezével. Mit tesz, mit nem, arról
Írást küldött utánam, merthogy eskü
Köti, hogy föltételeit teljesítse.
S így nincs remény, csak
Tisztes szülőjében s nejében, akik
Mint hallom, kérni készek őt, hogy
Kegyelmezzon honának. El tehát,
Vegyük rá őket: gyorsan menjenek.

El mind a ketten

2. szín

Volszék táborában Róma előtt.

Helyeiken az örök. Jön hozzájuk Menenius

ELSŐ ŐR

Megállj, honnan jössz?

MÁSODIK ŐR

Vissza!

MENENIUS

Ti derék

Őrök vagytok, de engedelmetekkel
Kormány-küldöttként jöttem Marciusszal
Beszélni.

ELSŐ ŐR

Honnan?

MENENIUS

Róma városából.

ELSŐ ŐR

Térj vissza, nem mehetsz át, mert vezérünk
Azokról többé tudni sem akar.

MÁSODIK ŐR

Előbb látod Rómádat égni, mint
Beszélhetsz Marciusszal.

MENENIUS

Jó barátim,
Ha hallátok Rómáról szólani
S barátiról vezérteket, fogadni
Merek, megemlített engem; nevem
Menenius.

ELSŐ ŐR

Mindegy, csak vissza, mert
Nevednek itten nincs becsülete.

MENENIUS

Mondom, fiú, vezéretek barátom;
Vitézségének könyve én valék,
Hasonlíthatatlan hírét énbelőlem
Olvasták s tán nagyítva... Barátimat (s ő
Az első köztök) én dicsérni szoktam,
Amint csak az igazság engedi,
Sőt néha, mint golyó a sík uton,
Még túl is ugrám, s túlzásimra is
Ráütöttem az igazság pecsétjét.
Azért erressz, öcsém.

ELSŐ ŐR

Már uram, ha annyi hazugságot mondtál is az ő javára, ahány szót most magadéra,
mégse mégy itt keresztül; nem itt, ha olyan érdem volna is a hazugság, mint a
szeplőtelen élet. Annak okáért csak vissza!

MENENIUS

Kérlek, fiú, jusson eszedbe, hogy nevem Menenius, s mindig vezéred pártján
voltam.

MÁSODIK ŐR

Ha te hazudozója voltál (mint magad vallod), én olyan vagyok szolgálatában,
hogy igazat beszélek, s azt mondom, nem mehetsz át. Azért fordulj vissza.

MENENIUS

Nem tudod, megebédelt-e már? Mert csak ebéd után szeretnék vele beszélni.

ELSŐ ŐR

Római vagy, ugyebár?

MENENIUS

Az vagyok, ami vezéred.

ELSŐ ŐR

Akkor gyűlölnöd kéne Rómát, mint ő gyűlöli. Gondolhatjátok-e, hogy miután
kilöktétek kapuitokon ezeknek valódi védelmezőjét, s a feldühült nép butasága
által az ellenségnek adtátok át a paizsotokat, gondolhatjátok, hogy majd
ellenálltok bosszújának sopánkodó vén asszonyok sóhajával, lányaitok szűzi

kézkulcsolásaival, vagy köszvényes közbenjárásával ilyen megaszott, elévült embernek, amilyennek te látszol? Képzeltetek, hogy a szándékolt tüzet, melyben városotok el fog égni, elolthatjátok ilyen gyöngé lélegzettel? Nagyon csatlakoztok... Azért csak eredj vissza Rómába, s készüljétek a halálra; el vagytok ítélve, s vezérünk megesküdt, hogy se halasztás, se kegyelem.

MENENIUS

Fickó, ha kapitányod tudná, hogy itt vagyok, tisztelettel bánnék velem.

ELSŐ ŐR

Hagyd el, kapitányunk nem ismer téged.

MENENIUS

A vezért értem.

ELSŐ ŐR

Törődik is veled vezérünk!... Vissza, mondom, vissza, mert még lecsapolom azt a kis maradék véredet... Ennél egyebet nem remélhetsz. Vissza.

MENENIUS

Hanem hát, atyámfia...

Jön Coriolanus és Aufidius

CORIOLANUS

Mi a baj?

MENENIUS

No, legény, idevigyázz! Majd meglátod, milyen becsülésben állok, látni fogod, hogy ilyen fajankóféle strázsá nem rekeszthet el engemet az én Coriolanus fiamtól; gyanítani fogod beszélgetésünk módjáról, hogy közel jutottál az akasztófához, vagy valami látványra, kínra hosszabb s kegyetlenebb halálhoz. Most hát ide nézz, s elgondolván jövődet, ájulj el. – A dicsőséges istenek tartsanak óránként gyűlést kirekesztőleg a te jólléted végett, s ne szeressenek kevésbé, mint vén apád, Menenius szeret. Ó, fiam, fiam, tüzet készítesz számunkra; nézd, itt a víz azt eloltani. Nehezen vehettek rá, hogy hozzád jöjjetek, de meg levén győződve, hogy kívülem senki sem indíthat meg, sóhajokkal fújtak ki a kapukon. Kérlek, kényszerítlek, kegyelmezz Rómának s esedező hazádfiainak! A jó istenek csendesítsék le haragodat, s annak söprejét ontsák e gazemberre itt, ki, mint valami tuskó, gátolta hozzád jöttömet.

CORIOLANUS

Félre!

MENENIUS

Hogyan félre?

CORIOLANUS

Szülő, nő, gyermek, én nem ismerem.
Másnak szolgálok. Bár magam kívánok
Bosszút, elengedése annak a volszk
Szivekben van. Hogy egykor jól valánk
Egymással, inkább hálátlan felejtés
Mérgezze meg, mint följegyezze részvét.
Menj hát. Fülemlen könyörgésitek ellen
Erősb, mint hadam ellen kapatok.
De vedd ezt, mert szerettelek: érted írtam
(Levelet ad neki)
S elküldtem volna. Csend, Menenius,
Nem hallgatok rád. Ó, Aufidius,
Barátom volt Rómában; s íme, látod.

AUFIDIUS

Rendíthetetlen vagy.

El Coriolanus és Aufidius

ELSŐ ŐR

Nos, uram, Menenius a neved?

MÁSODIK ŐR

Ez, amint látod, nagyhatalmú varázsigé. Tudod már, merre az út hazafelé?

ELSŐ ŐR

Hallottad, hogy leszidtak bennünket, amért uraságodat föltartóztattuk?

MÁSODIK ŐR

Ugyan mondd meg csak, mért ájuljak el?

MENENIUS

Nem gondolok sem a világgal, sem vezérekkel; ti pedig? Alig képzelhetem, hogy léteztek, olyan hitványságok vagytok. Aki önnön keze által kész meghalni, nem fél a mástól jövő haláltól. Tegyen vezérlek akármit. Ami titeket illet, legyetek sokáig azok, amik vagytok, s éveitekkel gyarapodjék nyomorúságotok!

Azt mondom nektek, amit nekem mondtak: félre! (*El*)

ELSŐ ŐR

Derék legény, meg kell vallanom.

MÁSODIK ŐR

Vezérünk a derék legény. Ő szikla, tölgy, melyet meg nem ráz a szél.

El mind a ketten

3. szín

Coriolanus sátra.

Jőnek Coriolanus, Aufidius és mások

CORIOLANUS

Hadunkkal holnap Róma előtt tanyázunk.

Beszéld el aztán, háborúi társam,

A volszk uraknak, mily jól jártam el

Ez ügyben.

AUFIDIUS

Mindig hasznukat tekintéd,

Rómának minden esdeklésre

Siket valál és titkos suttogást

El nem fogadtál oly barátaidtól

Sem, akik bíztak benned.

CORIOLANUS

Ez öreg,

Akit Rómába tört szívvel bocsáték

Atyámnál jobban szeretett... imádott

Valóban. Végre ményük volt az ő

Hozzám jövése. Kedvéért (habár

Fanyar valék iránta) megújítám

Az első föltételt, mit megtagadtak

S el nem fogadhatnak most... kedvéért, ki

Többet remélt végezni, engedék egy

Kicsit. Új követségre s kérelemre,

Sem a kormánytól, sem barátaimtól,

Nem hallgatok többé. Hah, mily rivalgás!

Új kísértés, hogy megszegjem ez épp most
Tett fogadalmamat. De nem szegem meg.

*Jön gyászruhában Virgilia, Volumnia, vezetve az ifjú Marciust,
Valeria és kíséret*

Elől nőm, aztán a tisztelt alak,
Amelyben én formáltatám, s kezén
Vérének másod íze. Félre, szív!
Természet minden láncá és joga,
Eltéplek! A makacsság lesz erényem.
Ó, e meghajlás, e galambszemek,
Mik isteninket hitszegésre bírják!
Elolvadok, csak oly gyarló anyagból.
Vagyok, mint más. Anyám hajol, akár az
Olymp hajolna vakandturás előtt
Kérőleg, s kis fiának közbejáró
Arcául a nagy természet kiált rám,
Hogy „Ne tagadd meg!” – Eh, hadd szántsa Rómát
A volszk, hadd dülje szét Itáliát,
Nem hajtok én golyhóként ösztönömre.
Magam vagyok magamnak alkotója,
S nem ismerem rokont.

VIRGILIA

Férjem s uram!

CORIOLANUS

Beh más szemem van, mint Rómába volt!

VIRGILIA

A bú, mely minket megváltoztatott,
Ez ámit el.

CORIOLANUS

Feledtem szerepem,
Mint lomha színész, és úgy benn akadtam,
Hogy szégyen. Ó, legjobb vérem, bocsásd meg
Zsarnokságom, de azért bocsánatot
Ne kérj Rómának. E csók... hosszú, mint
Száműzetésem s édes, mint boszúm!
Az ég féltékeny úrnőjére, ezt
Tőled nyerém, s hű ajkam szűzileg

Órzá azóta. Hah, én fecsegek,
És a világnak legnemesb szülőjét
Nem üdvözlöm... Hajolj a földre, térdem,
S mutasd mélyebb nyomát a tiszteletnek,
Mint más fiú. (*Letérdel*)

VOLUMNIA

Ó, kelj megáldva föl!
S én térdelek, nem lágyabb vánkoson,
Mint a tűzkő, mutatva a hibás
Alázatot, mit eddig félreérte
Egymás közt gyermek és szülő. (*Letérdel*)

CORIO LANUS

Mi ez?
Te térdelsz? A bűnös fiú előtt?...
Hadd sújtsa puszta parton a kavics hát
A csillagot, hadd dobja lázadó szél
A büszke cédrust a tűz- napba föl,
S a képtelenséget megölve könnyű
Szerrel tegyen lehetetlent!

VOLUMNIA

Fiam vagy,
Vitézem; van részem abban, mi lettél.
Isméred e hölgyet?

CORIO LANUS

Publicola
Nemes testvére, Róma holdja; tiszta,
Mint a jégfűrt Diana templomán a
Legtisztább hóbul. Jó Valéria!

VOLUMNIA

Magadnak egy kicsiny tartalma ez, s ha
A kor kifejti, teljesen hasonló
Leszen hozzád.

CORIO LANUS

A hősök istene,
Nagy Zeus segélyével, tanítsa minden
Nemesre lelked, hogy szégyen soha
Ne sértsen, s hadban tengerparti jel

Gyanánt állj, a vésszel dacolva, s óvjad,
Akik rád néznek.

VOLUMNIA

Térdepelj le, gyermek.

CORIOLANUS

Derék fiam, te!

VOLUMNIA

Ő, hitvesed s e hölgy és én magam, mint
Kérők vagyunk itt...

CORIOLANUS

Kérlek, csendesen; vagy
Előbb, mint szólsz, gondold meg: amire
Megesküvém, hogy nem teszem, ne vedd azt
Elútasításnak. Ne kérj hadam
Szétküldésére, vagy hogy alkudozzam
Ama kézművesekkel újra. Azt se
Mondd, hogy természetellenes vagyok. Ne
Kivánd dühöm s bosszúmat csillapítani
Higgadt okokkal.

VOLUMNIA

Ó, megállj, ne többet!
Azt mondtad, hogy semmit nem teljesítesz,
Mert más kívánságunk nincs, mint amit
Már megtagadtál: és mégis könyörgünk...
Ha hasztalan lesz, úgy essék a vád
Keménységedre. Hallgass meg tehát.

CORIOLANUS

Aufidius s volszok; figyeljetelek,
Semmit sem hallok Rómáról magam. Szólj.

VOLUMNIA

Ha szóatlanok volnánk is, e ruhákról
S arcunk színéről láthatnád, hogy' éltünk
Száműzetésed óta. Sejtheted
Magad, mennyivel boldogtalanabbak
Vagyunk, mint minden élő hölgy, ide
Jövén... Képed, szemünk örömkönyűi

És szívünk víg tombolása helyett
Bú-könnyet s félő reszketést okoz,
Mert látja a szülő, a nő s a gyermek,
Hogy a fiú, a férj és az apa
Honát széttépi. S ránk árvákra nézve
Dühöd legsúlyosabb... elzárja az
Égtől imánkat... Ez közös vigasz
Csak a miénk nem... Ó, mert mondd, hogyan
Imádkozhatnánk a honért, habár
Ez tartozásunk? s győzedelmedért is,
Mi szintén az? Vagy elvesz a haza,
E drága dajkánk, vagy te, aki benne
Reményünk voltál. Minket csak csapás ér,
Ha teljesül is a kívánatunk,
S bármelyik rész nyer, mert vagy láncokon
Vezetnek át, mint pártos idegent,
Az utcákon, vagy győzedelmesen
Típrod hazádnak omladékait, s a
Pálmát viszed, hogy nagy vitézül ontád
Fiad s nőd vérét. Ami engem illet,
Fiam, nem várom én a jó szerencsét
A harc végéig. Ha rá nem vehetlek,
Hogy inkább mind a két részhez kegyes légy,
Mint eltörölj egyet: nem fogsz előbb
Hazádon dűlni (nem fogsz, hidd el azt), míg
Anyádnak méhét meg nem gázolod,
Mely a világra szült!

VIRGILIA

S engem, kitől e
Fiút nyeréd, hogy a jövőben is
Éljen neved.

FIÚ

Rám nem hág; elfutok,
S aztán vivok, ha majd nagyobb leszek.

CORIOLANUS

Ne nézzünk gyermek és asszony szemébe,
Szívünkbe ömlik szívük gyöngesége.
Soká ülék. *(Fömláll)*

VOLUMNIA

Nem, ekképp el ne hagyj.

Ha kérelmünk, hogy Rómát megkiméld,
Azt jelentené, veszítsd el a volszkat,
Akit szolgál: úgy érhetne olyan vád
Hogy megmérgezzük a becsületed. Nem,
Mi arra kérünk, békítsd össze őket:
Hadd mondja a volszk: „Mi kegyelmet adtunk”,
És Róma ezt: „Mi nyertünk”, s mind a két rész
Téged dicsőít, mondván: „Békeszerzőnk,
Légy áldva!” Nagy fiam, tudod, hogy a harc
Bizonytalan végű; de bizonyos:
Ha meg fogod Rómát hódítani, a díj,
Amelyet ott aratsz, oly név leszen, mit
Átkozva emlegetnek majd, s a könyvek
Így írnak róla: „Bajnok férfi volt,
De bosszu-tette mindent letörölt;
Honát földülta, s utálatul hagyá
Nevét a késő kornak.” Szólj, fiam,
Célod volt a leggyöngédebb becsület,
Hogy mérkezzél az istenek kegyével,
Hogy mennydörögve tépd a messze léget,
S villámaiddal mégis tölgyeket
Hasíts csak. Mért hallgatsz? Azt gondolod
Nemes lélekhez méltó, nem feledni
A bántalmat? Lányom, beszélj, könnyűid
Nem illetik meg. Szólj te, kisfiú, tán
Gyermekséged jobban meghatja, mint
Okoskodásunk. Nincsen ember, aki
Anyjának oly adósa lenne, mint ő,
S itt hagy esengni, mint kikötött rabot.
Sohsem voltál te jó anyád iránt
Nyájás, s ő (a szegény tyúk!) nem törődve
Új fajjal, hadba csalt, s ha megjövé,
Diccsel tetézett. Mondd, hogy helytelen
Kérelmem, s rúgj el; ámde ha nem az,
Te becsstelen vagy, s megver majd az Ég,
Hogy megtagadtad tőlem azt, ami
Anyákat illet. Elfordul... Le, hölgyek!
Hadd szégyenítsék őt meg térdeink.
Coriolanushoz illőbb a kevélység,
Mint kérelmünk meghallgatása. Térdre!
Ez a végső... Így, most Rómába térünk,
S a többivel halunk meg. Nézz ide,
E gyermek nem mondhatja, mit kíván,
De térdel és kezét föltartja, velünk,
És több erő van kérelmébe, mint

Makacsságodban. Keljünk fel, jerünk; ez
Embernek anyja volszk, Corioliban
Van nője, s e gyermek véletlenül
Hasonlít hozzá. El vagyunk eresztve,
Elhallgatok... Ha majd a város ég,
Ismét beszélek!

CORIOLANUS

Ó, anyám, anyám!

(Némán tartja Volumnia kezzeit)

Mit tettél? Nézd, megnyílt a menny, s lenéznek
Az istenek, s e természetellen
Látványt kacagják. Ó, anyám, anyám! Ó,
Rómának boldog győzelmet nyerél, de
Fiadra nézve... hidd, ó, hidd el azt,
Nagyon veszélyes a te diadalmad,
Sőt tán halálos is... De hadd legyen.
Aufidius, bár nem harcolhatok, de
Illó békét kötök. Nos, jó Aufidius,
Helyemben nem hallgattál volna az
Anyára? Nem tetted meg volna érte?

AUFIDIUS

Megilletődtem.

CORIOLANUS

Esküszöm reá: meg!
S az nem csekélység, hogyha szemeim
Megindulástul nedvesek. Barátom,
Tudasd velem, milyen békét akarsz. Én
Rómába nem megyek, veled leszek,
S kérlek, segíts ez ügyben. Ó, anyám! Nőm!

AUFIDIUS

(magában)

Jó, hogy sajnálatod s becsületed
Így meghasonlott; ezzel visszaszerzem
Régibb jó sorsomat.

A hölgyek intenek Coriolanusnak

CORIOLANUS

Mindjárt; előbb

Együtt igyunk, aztán a puszta szónál
Különb bizonytságot visztek haza,
Mit kölcsönösen megpecsételünk
Illó föltételekkel. Jöjjetek,
Hölgyek, tinektek méltó templomot
Építeni, mert Itáliának és
A frígyeseknek minden kardja e
Békét nem eszközölte volna ki.

El mindnyájan

4. szín

Róma. Nyilvános tér.

Jön Menenius és Sicinius

MENENIUS

Látod azt a sarkot a Capitoliumon, azt a sarokkövet?

SICINIUS

Nos, aztán?

MENENIUS

Ha lehetséges, hogy azt elmozdíthatod a helyéről a kisujjaddal, úgy van némi reménység, hogy rábeszélük őt a római hölgyek, különösen anyja. De mondom, arról szó sincs; gégeink el vannak ítélve, s közel a halál.

SICINIUS

Lehetséges tehát, hogy ily rövid idő alatt ennyire változzék az ember?

MENENIUS

Különbség a hernyó és a pillangó, és lám, a pillangó hernyó volt. Ez a Marcius emberből sárkány lett, szárnyai nőttek; több ő a csúszó-mászó állatnál.

SICINIUS

Mennyire szerette anyját!

MENENIUS

Engemet is! És most oly kevésbé emlékszik anyjára, mint a kilenced-fű ló. Fanyar képe megsavanyítja az érett szőlőt. Ha járkal, úgy mozog, mint valami ostromgép,

s a föld összezsugorodik lépteitől. Páncélt képes a szemével keresztülszúrni, beszéde halálharang és ümmögése csatazaj. Úgy ül ott fönségében, mintha Sándort ábrázolná. Amit parancsol, hogy legyen, már megvan, mire parancsát végzi. Semmije sem hiányzik, hogy isten legyen, csak az örökkévalóság és az ég, hogy benne uralkodjék.

SICINIUS

De igen, a kegyelem is, ha híven festetted őt.

MENENIUS

Élethíven festettem őt. Majd meglátod, milyen kegyelmet hoz tőle anyja. Nincs benne több kegyelem, mint a hím tigrisben tej, és ezt tapasztalni fogja szegény városunk, s ez mind tőletek származik.

SICINIUS

Az istenek irgalmazzanak!

MENENIUS

Most az egyszer nem fognak az istenek irgalmazni, mert nem gondoltunk velök, midőn őt számúztuk, s most, midőn nyakunkat szegni visszajő, ők nem gondolnak velünk.

Követ jön

KÖVET

Uram, hogy megmentsd élted, fuss haza!
A nép elfogta tribúnus társadat,
S föl és alá hurcolja s esküszik,
Ha Róma hölgyei vigasztalást
Nem hoznak, ízenként hal meg.

Más követ jön

SICINIUS

Mi újság?

KÖVET

Jó újság, jó; győztek az asszonyok,
A volszkok elvonulnak s Marcius megy;
Vígabb napot nem látott Róma még, nem,
Mióta Tarquint elveré.

SICINIUS

Barátom,
Való-e ez? Tudod jól, hogy való?

KÖVET

Olyan való, mint hogy tűzből van a nap.
Ha leskelődtél, hogy kételkedel?
Nem zúg úgy a híd-ív alatt az árvíz,
Mint a kapun át a vígasztaltak. Íme,

Kívül harsona, tárogató, dob, valamennyi együtt

Síp, tárogató, hárfák és harsonák,
Dobok, cimbalmok s a kurjongató nép
Megtáncoltatják a napot.

Kint rivalgás

MENENIUS

Dicső hír!
A hölgyekhez megyek. Volumnia
Egy városnyi konzulnál, szenátornál
S patríciusnál többet ér, s egész
Világnyi olyan tribunnál, minők ti
Vagytok. Jól imádkoztatok. Ma reggel
Nem adtam volna tízezer nyakért
Egy rossz petákot. Hallga, mily öröm!

Örömszaj és zene

SICINIUS

Áldjon meg hírmondásodért az Ég,
S fogadd hálám.

KÖVET

Hálára nagy okunk van,
Uram, mindnyájunknak.

SICINIUS

Közelgenek?

KÖVET

Ezennel bent lesznek.

SICINIUS

Menjünk eléjük,
S vegyünk részt jókedvökben.

*Indul. Jőnek a hölgyek, velük szenátorok, patríciusok s a nép.
Keresztülmennek a színpadon*

ELSŐ SZENÁTOR

Íme, patrónánk, Róma élete!
Híjátok össze a népet, isteninket
Dicsérni, rakjatok diadaltüzet,
Útjokra hintsetek virágokat,
Zúgjátok túl a zajt, mely Marciust
Száműzte és híjátok vissza őt
Az üdvözlettel, mellyel anyja híja!
Kiáltsátok: köszöntünk, hölgyeink!

MIND

Köszöntünk, hölgyeink, köszöntünk!

Dobok és harsonák. El mindnyájan

5. szín

Antium. Nyilvános tér.

Jön Aufidius és kíséret

AUFIDIUS

Mondjátok főnökinknek, itt vagyok, s ez
Írást adjátok át; ha olvasák,
A térre jöjjenek, kérem, hol én
Bizonyágot teszek nyilvánosan, hogy
Való, mi ebben van. Bevádlok őt, ki
Most jött be a városba s szándoka
Kiállni a népség elé, remélvén:
Szóval kimentí majd magát. Hamar.

Kíséret el. Jön néhány Aufidius részéről való összeesküdt

Isten hozott!

ELSŐ ÖSSZEESKÜDT

Hogy vagy, vezér?

AUFIDIUS

Csak úgy, mint
Kit megmérgez saját jótéteménye,
S kit szívessége öl meg.

MÁSODIK ÖSSZEESKÜDT

Nemes úr,
Ha áll szándékod, melyben részesidnek
Kivántál minket, mi megszabadítunk
A nagy veszélytől.

AUFIDIUS

Nem beszélhetek még.
Amilyen a nép lesz, majd úgy tegyünk.

HARMADIK ÖSSZEESKÜDT

A nép bizonytalan, amíg ti együtt
Vitáztok; ha egyiktek elvesz, az
Élő öröklí mindenét.

AUFIDIUS

Tudom. Nem pusztá az ürügy, amellyel
Lesújtom. Én emeltem fel; hitemmel
Kezeskedém hűségeért. Midőn így
Fönn lett, hizelgés harmatával önté
Le új növényeit, s elcsábitá
Barátimat, s végtére meghajolt, ki
Oly faragatlan, büszke s szertelen volt.

HARMADIK ÖSSZEESKÜDT

S dacos; midőn a konzulságra készült,
Mít elveszített, mert meg nem hajolt...

AUFIDIUS

Erről akartam éppen szólni.
Mikor, száműzetvén, házamba jött,
S nyakát nyújtá késemnek, befogadtam,
Kenyeres-társammá tettem s vágyinak

Utat nyiték, ki hagytam válogatni
Az ő tervének végbevételére
Legjobb legényim, még magam segítém;
Együtt arattuk a hírt, mit magának
Takarított be; mit bántam; lenyeltem
Károsodásom... Végre zsoldosának
Látszottam, és nem társának, s velem
Oly pártfogóilag bánt, mintha csak
Szolgája volnék.

ELSŐ ÖSSZEESKÜDT

Így volt, így, uram, s a
Sereg csodálkozott rajt. És midőn már
Rómát bírá, mi által annyi hírt
Reméltünk, mint zsákmányt...

AUFIDIUS

Ez az, miért
Erőmet megfeszítem ellene.
Nehány asszonykönnyért, mi olyan olcsó,
Mint a hazugság, munkánk fáradoalmát
S vérét eladta. Meg kell halnia,
S bukása engem föltámaszt. De hallga!

Dobok, harsonák, a nép örömrivalgása

ELSŐ ÖSSZEESKÜDT

Te üdvözlés nélkül, holmi futárként
Jövel hazádba, s ím, hogy ő jön, a zaj
Leget hasít.

MÁSODIK ÖSSZEESKÜDT

A bárgyu nép, amelynek
Fiait megölte, szétrepeszti torkát,
Hogy ünnepelje.

HARMADIK ÖSSZEESKÜDT

Az lenne célszerű,
Ha – még mielőtt beszélne s a népet
Meghatná – megérezné kardodat.
Mi majd segítünk. Hogyha elesett,
Szerinted értelmezzük szavait
S ővéle együtt okait is eltemetjük.

AUFIDIUS

Elég, elég; itt jönnek az urak.

Jónak a város urai

URAK

Üdvözlünk.

AUFIDIUS

Nincs rá semmi érdemem; de
Tisztelt urak, átnéztétek gondosan,
Mit nektek írtam?

URAK

Át.

ELSŐ ÚR

S fájt hallanunk
Előbbi vétkét jóvá tette volna
Kis büntetés is; ám a kezdeten
Végezni és eldobni seregünk
Hasznát, minket saját költségeinkkel
Dijazni és a hódítás helyett
Szerződést kötni: már ez menthetetlen.

AUFIDIUS

Im, itt közelg, majd meghalljátok őt.

Jön Coriolanus dobszóval és zászlókkal, vele egy csapat polgár

CORIOLANUS

Üdv nektek! Visszatértem, katonátok,
És nem ragadt rám több honszeretet, mint
Midőn menék! Folyvást nagyságtokot
Szolgálom. Tudnotok kell, hogy sikerrel
Harcoltam s véres nyomdokon vezettem
Tábortokat Rómának kapujáig.
Zsákmányt szereztünk, mely egy harmadával
Fölülhaladja a költségeket.
Békét köténk az antiumbelik
Dicsőségére s Róma szégyenére.
Itt nyújtom át a szerződést, melyet

Minden konzul s patrícius aláírt
És rajta a tanács pecséte van.

AUFIDIUS

Ne olvassátok el, tisztelt urak,
De mondjátok ki, hogy ez áruló
Hatalmatokkal szörnyen visszaélt.

CORIOLANUS

Mit! Áruló?

AUFIDIUS

Az, Marcius.

CORIOLANUS

Marcius!

AUFIDIUS

Az, Marcius, Cajus Marcius; azt hiszed,
Lopott Coriolanus neveddel
Diszítelek föl itt, Corioliban?
Urak s országnagyok, ti, hűtlenül
Elárult bennetek, s odadta néhány
Sós cseppekért Rómát, várostokat
(Igen, várostokat) anyjának s nejének,
Tervét, esküjét úgy szakítva szét, mint
Rothadt selyemszálát, s hadi tanácsot
Sosem tartván. Dajkája könnyivel
Elsírta, bőgte diadaltokat...
Fickók pirultak s érett emberek
Bámulva nézték egymást.

CORIOLANUS

Hallod ezt, Mars?

AUFIDIUS

Ne hídd ez istent, síró gyermek...

CORIOLANUS

Hah!

AUFIDIUS

Egyéb sem vagy.

CORIOLANUS

Határtalan hazug,
Oly naggyá tetted szívem, hogy be nem fér
Keblembe. Gyermek!... Ó, rabszolga tel...
Urak, bocsánat, első alkalom, hogy
Pörölnöm kell. Itéljetek, komoly fők,
Hogy e gaz dög hazud... Saját hite
(Hisz rája vésvék vagdalásaim s e
Veréseket a sírba fogja vinni),
Hazugságát az is képébe dobja.

ELSŐ ÚR

Békét, békét! Halljátok szavamat...

CORIOLANUS

Szaggassatok szét, volszkok; vének, ifjak,
Vagdaljatok. Gyermek! Csalárd kutya!
Ha krónikátok hű, úgy benne van, hogy
Mint galambokat a sas, titeket
Úgy üldözélek Corioliban,
Én, egymagam. Gyermek!

AUFIDIUS

Tisztelt urak,
Ő vak szerencsését fölhányja, mi
Szégyentek, a hetvenkedő pimasz,
Itt mindnyájunk láttára, hallatára!

ÖSSZEESKÜDTEK

Haljon meg érte!

POLGÁROK

(összevissza)

Szaggassuk őt szét, most mindjárt!... Megölte fiamat... leányomat... Megölte
Marcus bátyámat... Megölte apámat...

MÁSODIK ÚR

Békét... Ne gyalázkodjunk... Hó, csendesen.
Nagy férfi ő, a földet átövedzi
Dicsőségével. Vétkét ellenünk
Törvény ítélje el. Megállj, Aufidius,

Ne bántsd a békét.

CORIOLANUS

Volna csak kezemben!

S hat ilyen még, s több, minden pereputtya.

S velem jó kardom!

AUFIDIUS

Orcátlan bitang!

ÖSSZEESKÜDTEK

Öljük meg! öljük meg!

Megölik Coriolanust, ki elesik s Aufidius rálép

URAK

Megálljatok.

AUFIDIUS

Tisztelt urak, halljátok szóm...

ELSŐ ÚR

Ó, Tullus!

MÁSODIK ÚR

Könyűket ejt tettedre a vitézség.

HARMADIK ÚR

Ne lépjetek rá. Csöndesedjete le,

Hüvelybe a kardot.

AUFIDIUS

Urak, ha látni fogjátok (habár e
Zűrzavarban, mit szerzett, lehetetlen)

A nagy veszélyt, amelyet életétől

Várhattatok, még hálálkodni fogtok,

Hogy végit érte. Méltóztassatok

Tanácsba híni, bizonyosságát adom majd,

Hogy hú szolgátok voltam; és ha nem:

Büntessetek bármint.

ELSŐ ÚR

Vigyétek el
Testét s gyászoljuk meg. Tekintsük úgy, mint
A legnemesb holtat, kit valaha
A hamvvederhez hírnök elkisért.

MÁSODIK ÚR

Saját zabolátlan természetete
Aufidius vádját könnyebbíti.
Fordítsuk jóra.

AUFIDIUS

Elmúlt haragom,
S bú száll reám. Emeljétek fel őt,
Három legjobb vitézem; negyedik
Magam leszek. Te úgy verd a dobot,
Hogy gyászt beszéljen. A kopják a földre
Hajoljanak. Bár e városban ő-
Miatta oly sok özvegy s árva van,
Kik most is veszteségöket siratják:
Csak tisztelettel emlegessük őt.
Segítsetek.

Kiviszik Coriolanus holttestét. Gyászzene

William Shakespeare: Hamlet, dán királyfi

Fordította: Arany János

SZEMÉLYEK

CLAUDIUS, Dánia királya
HAMLET, az előbbi király fia, a mostaninak unokaöccse
HORATIO, Hamlet barátja
POLONIUS, főkamrás

LAERTES, fia
VOLTIMAND
CORNELIUS
ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN udvarfiak
OSRICK, udvaronc
PAP
MÁS UDVARONC
MARCELLUS
BERNARDO tisztek
FRANCISCO, katona
RAJNÁLD, Polonius embere
EGY SZÁZADOS
ANGOL KÖVETEK
HAMLET ATYJA SZELLEME
FORTINBRAS, norvég királyfi
KÉT SÍRÁSÓ
GERTRUD, dán királyné, Hamlet anyja
OPHELIA, Polonius leánya
Urak, úrnők, tisztek, katonák, színészek, hajósok, híradók és kíséret

Szín: Helsingőr

ELSŐ FELVONÁS

1. SZÍN

Helsingőr. Emelt tér a kastély előtt. Francisco őrt áll. Bernardo jó szembe

BERNARDO

Ki az?

FRANCISCO

Nem úgy; *te* állj s felelj: ki vagy?

BERNARDO

Sokáig éljen a király!

FRANCISCO

Bernardo?

BERNARDO

Az vagyok.

FRANCISCO

Órádra pontosan jössz.

BERNARDO

Most veré

Az éjfelet: menj, Francisco, fekünni.

FRANCISCO

Köszönöm, hogy felváltasz. Kemény hideg van,
S nem jól vagyok.

BERNARDO

Nyugodtan őrködél?

FRANCISCO

Egér se moccan.

BERNARDO

No, jó éjszakát.

Ha Marcellust, Horatiót találsz,
Őrtársaimat: mondd, hogy siessenek.

FRANCISCO

Úgy tetszik, hallom is már. Állj! Ki az?

Horatio és Marcellus jönnek

HORATIO

Honnak baráti.

MARCELLUS

S dán alattvalók.

FRANCISCO

Jó éjszakát.

MARCELLUS

Isten veled, becsületes vitéz:
Ki váltta fel?

FRANCISCO

Bernardo van helyettem.
Jó éjt. *(El)*

MARCELLUS

Hahó! Bernardo!

BERNARDO

Nos? Ki az?
Horatio, nemde?

HORATIO

Teste, lelke az.

BERNARDO

Hozott Isten, Horatio; téged is,
Jó Marcellus.

HORATIO

Nos, hát ma-éjjel is járt az *izé?*

BERNARDO

Semmit se láttam.

MARCELLUS

Horatio azt mondja, képzelődünk,
És nem fog rajta hit, ez általunk
Két izbe látott rémlátvány felől:
Én hát magammal hívtam őt, virassza
Velünk az éjnek perceit;
S ha jó megint a tünemény, legyen
Szemünk' tanúja, és szólítsa meg.

HORATIO

Aj, aj! sosem jó.

BERNARDO

Ülj le hát elébb;
Hadd ostromoljuk ismét a füled,
Mely e csodának úgy el van falazva,
Amit mi kétszer láttunk.

HORATIO

Jó, leülök.

Bernardo mondja el, miképp esett.

BERNARDO

Múlt éjszaka,

Midőn ama csillag, mely a saroktól
Nyugotra ég, a mennynek épp azon
Részén világolt, Marcellus meg én,
Az óra egyet ütven...

MARCELLUS

Csitt! szó se több: ahol jó már megint!

Szellem jó

BERNARDO

Alakra éppen a megholt király.

MARCELLUS

Te tudsz latinul: szólítsd meg, Horatio.

BERNARDO

Nem a király? Nézd csak, Horatio.

HORATIO

Egy ízig: átver félelem, csodálat.

BERNARDO

Szót várna.

MARCELLUS

Tégy kérdést, Horatio.

HORATIO

Mi vagy te, mely az éjfelet bitorlod,
Együtt ama szép, harcias idommal,
Amelyben egykor elhunyt Dánia
Fölsége járt? Az égre kényszerítlek:
Szólj!

MARCELLUS

Lám neheztel.

BERNARDO

És halad tovább.

Szellem el

MARCELLUS

Elment, felelni kedve nincs.

BERNARDO

No hát? Horatio! sápadsz, remegsz.
Nem több-e hát, mint puszta képzelet?
Mit vélsz felőle?

HORATIO

Az Isten látja, nem hinném soha
Érzéki és hű vallomása nélkül
Saját szememnek.

MARCELLUS

Ugyebár hasonlít?

HORATIO

Mint te, magadhoz.
Még harcmez is e volt királyomon,
Midón a büszke norvégit legyőzte;
S bosszús vitában ily zord képe volt,
Midón a szánas lengyelt a jegen
Megverte. Különös.

MARCELLUS

Két ízbe már, s pont e halotti órán,
Járt őrhelyünk előtt ily harcilag.

HORATIO

Mi részben árt sajátlag, nem tudom;
De általános véleményem az,
Hogy ez honunkra nagy csapást jelent.

MARCELLUS

Üljünk le; s aki tudja mondja meg,
Mért e szoros, e pontos őrvigázat,
Gyötörni éjjel az alattvalót?
Mért öntik e réz álgyukat naponta,
S veszik külföldön a sok harci szert?
Mért a hajóácsok nagy fogdosása,
Kiknél vasárnap, köznap egyre mén?
Mi készül, hogy ez izzadó sietség
Munkába fog mind éjet, mind napot?
Ki fejtí ezt meg?

HORATIO

Én megmondhatom;
Legalább ez a hír. Az elhúnyt királyt,
Kinek képmása feltűnt az elébb,
Tudjátok, a norvégi Fortinbras,
Izgatva büszke verseny viszketegtől,
Párbajra készíté: ám hős Hamletünk
(Mert így becsülte az ösmert világrész)
Megölte Fortinbrast; pecsétés alku,
Törvény- s lovagszokással szentesült,
Levén közöttük, mely szerint amaz
Éltével együtt minden birtokát,
Mely pör alatt volt, a győzőre hagyja;
S mellyel fölérőt szintén lekötött
A mi királyunk. Most, ha győz vala
Fortinbras, ő örökli e vagyont;
És így viszontag az övé, csere-
Kötésök egy kitűzött pontja által,
Hamletre szállt. No most, az ifju Fortinbras
Tapasztalatlan harcvággyal tele,
Norvégia szélein, itt és amott,
Egy csőcselék, elszánt hadat toborza,
Mely, pusztá étiért, kész nyaktörő
Nagy vállalatra; és ez nem kisebb
(Hisz kormányunk előtt már nem titok),
Mint visszavenni tőlünk fegyver által
Az apja elvesztette földeket.
Ez indítója mind e készülletnek,
Úgy sejtem én, ez őrségünk oka,
S az országos hű-hónak kútfeje.

BERNARDO

Nem más, csupán ez, én is úgy hiszem:

S jól összevág, hogy e csodás alak
Fegyverbe jár itt; oly hasonlatos
Ama királyhoz, akiért e harc.

HORATIO

Egy porszem ő, az ész szemét zavarni.
Így Róma fönt-virágzó napjain,
A leghatalmasb Julius bukása
Előtt kevéssel, gazdátlan maradt
Sok sír, s belőle a leplek halott
Makogva, nyíva járt mind útcaszerte;
Tűzfarku csillag, vérharmat, homály
A napban; és a nyirkos égitest,
Mely Neptun országán uralkodik,
Kórrá fogyott, majd mint a végnapon.
S ím, zord jövők hasonló gyászjelét,
Mintegy a balsors száguldó futárit,
S előbeszédét ránk törő gonosznak
Tüntet föl együtt a menny s föld, hazánk
Éghajlatán és honosink előtt.

Szellem visszajő

De halkan! ím! ehol jó már megint!
Útját szelem, ha megront is. Megállj,
Káprázat!
Ha van beszélni hangod, vagy szavad:
Felelj!
Ha képes ember tenni jót veled,
Mi néked enyhés, nekem üdvhozó:
Felelj!
Ha tán belátsz honod sorsába, mely
Előre tudva elkerülhető:
Ó, hát felelj!
S ha életedben zsarlott kincseket
Raktál halomra mélyen föld alatt,
Miér' ti holtak visszajárni szoktok:

Kakasszó

Mondd el: ne távozz! szólj! Elébe, Márcell!

MARCELLUS

Ne üssek hozzá a lándzsámmal?

HORATIO

Üss,
Ha nem akar megállni.

BERNARDO

Itt van!

HORATIO

Itt van!

Szellem el

MARCELLUS

Elment!
Megbántjuk, amily fönséges, midőn
Erőszak látszatával fenyegetjük;
Mert sérthetetlen, mint a levegő,
S hiú ütésink vásott gúny neki.

BERNARDO

Szólt volna már, hogy a kakas kiálta.

HORATIO

S hogy felriadt! mint bűn sujtotta lény
A rettentő hívásra. Úgy beszélnek,
Hogy a kakas, a reggel harsonája,
Metsző, hegyes torkával fölveri
A napnak istenét; s az ő jelére,
Ha tűz-, ha vízben, földön vagy egen
Csatangol a bolygó lélek, siet
Mesgyéi közzé, s hogy van benn igaz,
Arról ez a jelen tárgy is bizonyság.

MARCELLUS

Aztán csak elmúlt a kakas szavára.
Mondják, valahányszor az idő közelg,
Melyben Urunk születését innepeljük,
Egész éjjel zeng e hajnal-madár;
S hogy akkor egy se mér mozdulni szellem;
Az éj ártalmatlan; planéta nem ver,
Tündér nem ígéz, nem büvöl boszorkány,
Oly üdvös, oly szentelt azon idő.

HORATIO

Hallottam én is, hiszek is belőle.
De ím, a reggel, öltve bíborát,
Ott járdal a domb harmatján, keletre.
Menjünk, letelt az ő; s azt mondom én,
Tudassuk mindez éji látomást
Az ifju Hamlettel; mert, a fejem rá!
Hogy e nekünk oly néma szellem ő –
Hozzá beszélni fog. Rálesztek, úgye,
Hogy értesítsük, mint a szeretet
Kívánja, s illik hű tisztünk szerint?

MARCELLUS

Rá, rá; közöljük; én tudom, ma reggel
Legalkalmasban hol találni őt.

Elmennek

2. SZÍN

Trónterem. Király, királyné, Hamlet, Polonius, Laertes, Voltimand, Cornelius, urak és kísérek jönnek

KIRÁLY

Bár Hamlet, édes testvérünk, halála
Emléke még új, és ugy illenek,
Hogy gyászba hordjuk szívünket, s egész
Országunk egy bús homlokká boruljon:
De annyiban már a természetten
Győzött az ész, hogy míg bölcs fájdalommal
Siratjuk őt, megemlékszünk magunkról.
Azért ángyunkat egykor, most királynénk',
E harcok állam trónja özvegyét,
Mintegy kopár örömmel – a szemünk
Mosolygva egyik, a másik könyezve,
Kéjjel koporsók, gyással nász között,
Egyensúlyozva bánatot s gyönyört –
Nőül vevők; nem ellenkezve bölcs
Tanácsitokkal, melyeket nekünk
Szabadon adatok ez iránt: köszönjük.
Már most, az ifju Fortinbras, miképp
Tudjátok is, nem adva ránk sokat,
Vagy oly hiszemben, hogy bátyánk halála
Miatt ez ország összevissza van,
Kalandos álmakkal szövetkezék,

S követséggel nem átalt háborítani,
Az atyja elvesztette földeket
Kiadni kérvén, melyek jog szerint
Bátyámra szálltak. Ennyit róla. Most
Magunkra térve, s hogy mért e gyűlés:
Így áll az ügy: mi a norvég királynak,
Az ifju Fortinbras bátyjának – aki
Mint ágybafekvő és erőtlen agg,
Aligha sejti öccse szándokát –
Írtunk, ne hagyja többre menni ezt,
Holott csak ügyis népéből telik
Ujonc, csapatszám s minden, ami kell.
Most hát, jó Voltimand, Cornelius,
Ti lesztek üdvözlésem átvivői
Az agg királyhoz; nem szabván nagyobb
Kört számotokra, mint itt írva van.
Jó utat; és a gyorsaság legyen
Legjobb ajánlat hűségtek felől.

CORNELIUS és VOLTIMAND

Most, mint egyébkor, tettünk szólni fog.

KIRÁLY

Nem kétkedünk; jó utat, híveim.

Voltimand és Cornelius el

Nos hát, Laertes, mondd, mi jóba jársz?
Kérésed volna: szólj, mi az, Laertes?
A dán király előtt okos beszéd
Nem vész hiába; mit kérnél,, Laertes,
Hogy kérve lenne s nem megadva is?
A szívvel a fő nem közelb rokon,
A száj iránt kéz nem szolgálatosb,
Mint e királyi-szék atyád iránt.
Mit kérsz, Laertes?

LAERTES

Fölséges királyom
Kegyét, s szabadságot, hogy Francia-
Országba visszatérhessek, ki onnan
Koronázásra vágytam volt haza,
Hűség jeléül. Most, végezve tisztem,
Frankhonba szállnak vágyaim, s hajolva

Fogadnák a kegyes bocsánatot.

KIRÁLY

S atyád ereszt? Mit szól Polonius?

POLONIUS

Igen, királyom; zaklatásival
A lassu engedélyt kicsikará,
S én szándokát nehéz jóváhagyással
Pecsételem; már most bocsássa, kérem.

KIRÁLY

Éld hát, Laertes, szép világodat;
Sajátod a kor s kéj: élvezd örömmel.
De hát te, Hamlet, jó öcsém s fiam...

HAMLET

(félre) Több mint rokonság, s nem éppen rokonszenv.

KIRÁLY

Még rajtad egyre felhők csüngenek?

HAMLET

Dehogy; nagyon is bánt a nap, uram.

KIRÁLYNÉ

Jó Hamlet, ezt az éjszint dobd le már,
S a dán királyra vess nyájasb szemet.
Nehéz pillád ne süsd alá örökké,
Keresve mintegy a por közt atyádat.
Tudod, közös, hogy meghal, aki él,
S természet útján szebb valóra kél.

HAMLET

Igen, asszonyom, közös.

KIRÁLYNÉ

Ha az: miért
Látszik tehát előtted annyira
Különösnek?

HAMLET

Látszik, asszonyom! az is
Valóban; látszik-ot nem ismerék.
Nem e sötétszín köntös, jó anyám,
Sem a szokott gyászöltözet, sem az
Erőltetett mell zúgó sóhaja,
Nem a szemekben duzzadó patak,
A csüggedő tartásu arc, meg a
Bú többi módja, színe és alakja
Jelölhet engem voltaképp: ezek,
Valóban, látszanak, mert játszhatók;
Az enyém belül van, és nem látja szem,
Csak dísze és boglára gyászmezem.

KIRÁLY

Szép tőled, és ajánlja szíved, Hamlet,
Leróni mind e gyász-adót atyádnak.
De lásd, atyád is vesztett egy atyát,
A vesztő újra mást meg mást; s az élő
Siratta egykorig fiúi tiszte
Szerint. De így megátalkodni a
Bánatban: ez vétkes nyakaskodás,
Nem férfias bú; Isten elleni
Rugódozás, mely gyarló szívet és
Nem béketűrő elmét árul el,
És bárdolatlan, együgyű eszet.
Mert ami, tudjuk, meg kell hogy legyen,
És oly közös, mint érzékink alá
Eső akármi: mért izgága daccal
Szívünkre venni? Fúj! Ez bűn az Ég,
Bűn a halott, bűn a természet ellen,
Fonák az észnek, melynél az atyák
Halála közhely, s szüntelen kiáltja,
Az első hullától a *ma* kimúltig,
Hogy: „Így kell lenni.” Vágd földhöz tehát,
Kérünk, e gyáva bút, s tekints atyádul;
Mert a világgal éreztetni kell,
Hogy trónusunkhoz legközelebb te állsz;
S mi nem kevésbé gyöngéden fogunk
Szeretni, mint legjobb nemző atya
Édes fiát. Mi célod illeti,
Hogy Wittenbergbe visszamenj tanulni,
Ez óhajtásunk ellen van nagyon:
Tégy is le, kérlek, erről és maradj
Nyájas szemünk előtt, szives körünkben,
Mint első udvaronc, öcsénk s fiunk.

KIRÁLYNÉ

Ne hagyd hiába kérni jó anyádat;
Maradj, ne menj Wittenbergába, Hamlet.

HAMLET

Úgy engedelmes lészek, asszonyom.

KIRÁLY

Ez már fiúi szép válasz: maradj
S légy a mi másunk. Asszonyom, jerünk;
Hamlet szelíd és kész megegyezése
Mosoly gyanánt ül szívemen; minek
Öröme ma ne csengjen billikom,
Hogy a felhőknek ágyu meg ne mondja:
Az ég is a királyi áldomást,
A földi dörgést zengje vissza. Jertek.

Harsonák. Király, királyné, urak stb., Polonius és Laertes el

HAMLET

Ó, hogy nem olvad, nem higul s enyész
Harmattá e nagyon, nagyon merő hús!
Vagy mért szegezte az Örökkévaló
Az öngyilkosság ellen kánonát?
Ó, Isten, Isten! mily unott, üres,
Nyomasztó nékem e világi üzlet!
Phí! rút világ! gyomos kert, mely tenyész,
Hogy magva hulljon; dudva és üszög
Kövér tanyája. Ó, megérni ezt!
Kéthónapos halott! – nem, annyi sincs még,
S egy oly király, kihez e mostani:
Hyperion mellett szatír; ki úgy
Élt-halt anyámér, hogy kimélte még a
Fúvó szelektül is. Ég és pokol!
Eszembe kelle jutni? Szenvedéllyel
Csüggött anyám is férjén, mintha vágját
Növelte volna tápja: s ímhol egy
Hó múlva már – de jobb feledni ezt.
Gyarlóság, asszony a neved! Csak egy
Rövid hó: még cipője sem szakadt el,
Melyben atyám testét kísérte ki,
Niobe módra könnyé válva: – s ím

(Ó, Isten! egy barom, egy oktalan
Tovább gyászolna), ím, ő, éppen ő,
Atyám öccsével egybekél, ki úgy
Sem húz atyámra, mint én Herculesre.
Egy hó alatt – még tettetett könyének
Kisírt szeméből el se tűnt sava,
S ő újra házas. Ó, gonosz hamarság,
Vérnászi ágyba így sietnie!
Ez jóra nem visz, nem vihet soha;
De törj meg, szívem, mert nem szólhat a száj.

Horatio, Bernardo és Marcellus jönnek

HORATIO

Üdv, jó királyfi.

HAMLET

Örvendek látásodon:

Horatio – vagy tévedek?

HORATIO

De az,

Szegény s örökké hű szolgád, uram.

HAMLET

Nem úgy: „barátom”: váltsunk ily nevet.

S mi hoz Wittenbergből haza, Horatio?

Marcellus, nemde?

MARCELLUS

Jó uram...

HAMLET

Örvendve látlak, jó estét. No de

Igazán, mi hoz Wittenbergből haza?

HORATIO

Korhelykedési hajlam, jó uram.

HAMLET

Rossz emberedtől nem túrném el ezt;

Magad se tégy fülelmen erőszakot,

Hogy elhiteds ez önvádat velem.
Korhely te nem vagy, én tudom. De hát
Mi dolgod Helsingörben? Na, ne félj,
Majd megtanítunk inni emberül.

HORATIO

Atyád végtisztességét látni jöttem.

HAMLET

Kérlek, tanulópajtásom, ne csúfolj;
Inkább anyám nászára, gondolom.

HORATIO

Igazán, uram, az is meglett hamar.

HAMLET

Gazdálkodás, Horatio, gazdálkodás!
Torról maradt hidegsültből kiállt
A nászi asztal. Ó, Horatio,
Inkább halálos ellenségemet
A mennybe láttam volna, mint megérjem
Azt a napot. Atyám! – ni, mintha látnám
Atyámat.

HORATIO

Hol, uram?

HAMLET

Lelkem szemében.

HORATIO

Én láttam egyszer: oly derék király volt.

HAMLET

Ő volt az ember, vedd akármi részben,
Mását e földön nem látok soha.

HORATIO

Úgy tartom, a múlt éjjel láttam is.

HAMLET

Láttad? Kit?

HORATIO

A királyt, uram, atyádat.

HAMLET

Atyámat, a királyt!

HORATIO

Enyhítse kissé
Füled figyelme az álmélkodást,
Míg elbeszélem a csodát, mire
Tanúm e két ur is.

HAMLET

Az Istenért!
Halljam tehát.

HORATIO

Egymás utáni két
Éjjel, hogy őrön álltak ez urak,
Marcellus és Bernard, mélységes éjfél
Halotti csendjén, ez történt velök.
Tetőtül talpig ércbe öltözött
Alak, hasonló idvezült atyádhoz,
Termett eljök, s méltóságosan,
Lassan tovább ment; háromszor haladt el
Ijedve káprázó szemeik előtt,
Csak mint pálcája hossza; míg ezek,
Kocsonyává fagyva szinte félsz miatt,
Némán álltak, nem merve szólni hozzá.
Rémes titokban ezt közlik velem,
Én harmad éjjel őrt állok velök;
S ahogy leírták, pontban, az időt,
A tárgy alakját: minden szó igaz lesz,
A tünemény jó. Ismerém atyádat:
A két kezem nem egyformább.

HAMLET

De hol
Esett ez?

MARCELLUS

A teren, hol őrködénk,

HAMLET

Hozzá se szóltatok?

HORATIO

Szólottam én,

De nem felelt; egy ízbe mintha már
Fejét emelte s úgy tett volna, mint
Ki szólni készül: ám az éjkakas
Harsányt kiálta s ennek hallatára
Csak elhanyatlott és nagy-hirtelen
Eltűnt szemünk elől.

HAMLET

Megfoghatatlan.

HORATIO

De mint hogy élek, oly való, uram;
S veled közölni tisztünknek hívők.

HAMLET

Igazán, urak, nagy szög fejemben ez.
Őrködtök-é ma?

MARCELLUS és BERNARDO

Őrködünk, uram.

HAMLET

Páncélosan volt?

MARCELLUS és BERNARDO

Úgy uram.

HAMLET

Tetőtül talpig?

MARCELLUS és BERNARDO

Fejtől bokáig úgy, uram.

HAMLET

Akkor nem is láttátok arcát?

HORATIO

Tisztán, uram! rostélyá nyitva volt.

HAMLET

No! és mogorva volt?

HORATIO

Ábrázatán

Inkább bú, mint harag.

HAMLET

Halvány? piros?

HORATIO

Fölötte halvány.

HAMLET

És szemét reátok

Szegeztek?

HORATIO

Mindig.

HAMLET

Hogy nem voltam ott!

HORATIO

Szörnyen leverte voln' fenségedet.

HAMLET

Lehet, lehet. Soká időzött?

HORATIO

Míg halkán százig olvas valaki.

MARCELLUS és BERNARDO

Tovább, tovább.

HORATIO

Az én látomra, nem.

HAMLET

Szakálla szürkés, nemde?

HORATIO

Aminőnek

Életében láttam: oly ezüst-deres.

HAMLET

Ma éjjel én is őrt állok: talán

Eljő megint.

HORATIO

El, én kezeskedem.

HAMLET

Ha hős atyám alakját vészi föl,
Megszólítom, ha mindjárt a pokol
Tátong reám s parancsol hallgatást.
Kérlek, ha eddig e látvány titok,
Tartsátok azt tovább is rejtve még;
S akármi olyas történjék ez éjjel,
Vegyétek észre bár, de nyelvre ne.
Jóságtok díja meglesz. Járjatok
Békével. Úgy éjfél előtt, az őrön
Találkozunk.

MIND

Tisztünk fönségedé.

HAMLET

Barátságatok, s viszont. Most áldjon Isten.

Horatio, Marcellus és Bernardo el

Atyám árnyéka fegyverben! Gonosz,
Rút cselet gyanítok: bár éj volna már!
Csitt, lélek, addig. Rút csíny nem marad,
Borítsa bár egész föld, föld alatt. *(El)*

3. SZÍN

Szoba Polonius házában. Laertes és Ophelia jönnek

LAERTES

Poggyászom a hajón; Isten veled:
Aztán, ha kedvező szél lesz, hugom,
S indul hajó: ne szunnyadj, ám, hanem
Halljak felőled.

OPHELIA

Kétkednél azon?

LAERTES

Mi nézi Hamlet bíbelő kegyét:
Vedd azt divatnak s játszi vér gyanánt;
Vedd ibolyának az ifjú tavasztól
– Korán nyit, elhull, kedves, de mulékony,
Illatja, színe pillanatnyi élv –
Ne többnek.

OPHELIA

Ó, ne?

LAERTES

Mondom, annyinak.
Mert nem csupán idomra és tömegben
Nő a természet; e templommal együtt
Az elme, lélek belszolgálata
Szintén öregbül. Most talán szeret;
Tán ronda célzat még nem szennyezi
Szándéka értékét; de óvakodjál:
Amily nagy ő, szándéka nem övé,
Mert születése rabja maga is.
Nem kérhet ő, mint közsorsú személy,
Leányt magának; mert egész haza
Jóllelte, üdve, lépésén forog.
Azért e lépésnek határt ama
Test szavazatja s engedélye szab,
Amelynek ő feje. Ha hát szeret,
Mint mondja, illő hinned józanul:
Amennyiben saját állása, rangja
Be hagyja tettel a szót váltani:
Azaz, míg Dánia is mellé szavaz.
Vedd fontolóra hát, mily csorba éri
Becsületed, ha túl-bizó fülekkel
Dalára hallgatsz, vagy szivet veszítség,
Vagy szenvedélye zaklatásinak,
Melyen nem úr, szűz kincsed megnyitod.

Vigyázz, Ophelia, szép hugom, vigyázz;
Állj tartalékban vonzalmad megett,
Vágyak s veszély lőtávolán kívül.
A legszemérmesb lányka is pazar,
Kecseit habár a holdnak fölfedi.
Erény se ment a rágalmas fulánktól,
Üszög senyveszti a tavasz szülöttit
Gyakran előbb, mint bimbajok fesel;
S az ifjuság harmatdús hajnalán
A mételyes kór legjárványosabb.
Óvd hát magad; legbiztosb a vigyázat;
Az ifjú, ha más nincs, magára lázad.

OPHELIA

Megtartom e szép lecke bényomásit
Őrül szívemnek. De, jó bácsikám,
Magad se tégy úgy, mint rossz pap, nekem
Az égbe tüskés, zord ösvényt mutatván,
Míg ő szeles, hiú kéjenc gyanánt
Az élvek rózsás útjain halad,
Feledve, mit papolt.

LAERTES

Attól ne félj.
De késem is már; itt jó az atyám.

Polonius jó

Két üdv az áldást kétszer venni el;
Másod bucsúra alkalom mosolyg.

POLONIUS

Még itt, Laertes? Ejh! siess, siess.
A szél vitorlád vállán ül; hajóra!
Várnak. Ne, még ez – áldásom veled

(Kezét Laertes fejére teszi);

S elmédbe védj jól e néhány szabályt.
A gondolatnak nyelve sose keljen
Nálad, se tette ferde gondolat.
Légy nyájas ámbár, de ne köznapi;
Kémlelve rostáld meg barátidat,
Aztán szorítsd lelkedhez érckapoccsal;

De minden első jöttment cimborá
Üdvözlétén ne koptasd tenyered.
Kerüld a patvart; de, ha benne vagy,
Végezd, hogy ellened másszor kerüljön.
Füled mindenki bírja, szód kevés;
Ítéletet hallj bárkitől, ne mondj.
Öltözz, miképp erszényedtől telik,
Drágán, ne torzul; gazdagon, ne cifrán,
Mert a ruha jellemzi emberét,
S a franciák közt a jobb rangbeli
Legválasztékosabb főmester ebben.
Kölcsönt ne végy, ne adj: mert a hitel
Elveszti önmagát, el a barátot;
Viszont, adósság a gazdálkodás
Hegyét tompítja. Mindenek fölött
Légy hű magadhoz: így, mint napra éj,
Következik, hogy ál máshoz se léssz.
Isten veled: áldásom benned ezt
Érlelje meg majd.

LAERTES

Én alázatos

Bucsút veszek hát, jó uram.

POLONIUS

Menj, az idő hí; várnak a cselédid.

LAERTES

Élj boldogul, Ophelia;

Eszedbe jusson, mit mondtam.

OPHELIA

Bezárva

Elmémben őrzöm, s kulcsa nálad áll.

LAERTES

Élj boldogul. *(El)*

POLONIUS

Mi az? Mit mondott ő, Ophelia?

OPHELIA

Könyörgök, Hamlet úrról ejte szót.

POLONIUS

Igen! Jó, hogy eszembe jut.
Úgy hallom, ő gyakran bizalmas órát
Áldoz neked mostanság, s hogy te is
Nagyon szabad s kész voltál elfogadni.
Ha így van (és ezt így sugák nekem,
Intés gyanánt, be), meg kell mondanom:
Nem érted oly tisztán magad, miképp
Lányomhoz illik, és becsületedhez.
Mennyire vagytok? Mondd ki a valót.

OPHELIA

Több ízben árult már vonzalmat el
Irántam mostanság, uram.

POLONIUS

Mit! Vonzalom! Gyermekleány beszéd,
Járatlané az ily veszélyes ügyben.
S hiszed, mit *árul?* vagy minek hivod.

OPHELIA

Én nem tudom, mit gondoljak, uram.

POLONIUS

No, megtanítlak: gondold, csecsemő vagy,
Mínthogy valódi árunak vevéd.
A semmi-árut. Több árt szabj magadnak,
Különben (hogy ne törjük e szegény szó
Nyakát tovább) elárulsz engem is.

OPHELIA

Atyám, szerelmét úgy ajánlta, mint
Becsület és szokás.

POLONIUS

Az! az! szokás, jól mondod; ejh, eredj.

OPHELIA

És szentesíté ajka vallomását
Az Ég majd minden fogadásival.

POLONIUS

Lép a rigónak; úgy, igen. Tudom,
Ha lángol a vér, mily pazérul ad
A nyelvnek a sziv ilyen fogadást.
E fényt, leányom – több világa, mint
Melegje, és kialszik, míg rakod –
Tűznek ne vedd ám. Légy jövőre szűzi
Jelenléteddel kissé fukarabb;
Szabd múlatásid értékét magasbra,
Mint hogy parancsra állj. Hamletre nézve:
Higgy benne annyit: ő ifjú, s nagyobb
Körben csaponghat, mint neked lehet.
Rövideden, ne bízz, Ophelia,
Fogadásiban, mert mind alkusz-fogás,
Nem oly színű, mint a burok mutatja.
Csak vétkes üzlet szóvivője mind,
Bár színre jámbor, istenes kötés,
Rászedni jobban. Egy szó mint ezer,
Nyiltan kimondva, én nem akarom,
Hogy többet oly olcsó perced legyen,
Hogy Hamlet úrral szót válts vagy beszélj.
Légy rajta, kérlek; most járj útadon.

OPHELIA

Szót fogadok, uram.

Elmennek

4. SZÍN

Az emelt tér. Hamlet, Horatio és Marcellus jönnek

HAMLET

A lég erősen mar; bizony hideg van.

HORATIO

Csípős, kegyetlen éles levegő.

HAMLET

Hány óra most?

HORATIO

Tizenkettő felé.

MARCELLUS

De már elverte.

HORATIO

EI?

No nem hallám: így hát közelg a szellem
Szokott sétái rendes ideje.

Kívül barsonák és üdvlövés

Mi ez, uram?

HAMLET

Ma éjjel fent van s dőzsöl a király,
Nagy dáridóján bósz tánc tántorog;
S amint leönti Rajna kortyait,
Az üst-dob és rézkürtök így riadnak
Reá dicső tust.

HORATIO

Hát ez a szokás?

HAMLET

Ez ám bizony:

De szerintem – ámbár én honos vagyok
S belészülettem – oly szokás, melyet
Megtörni tisztessé, mint megtartani.
E kába lagzi, mind kelet- s nyugatra,
Más nemzeteknél csúnya hírbe hoz:
Iszákos a nevünk s utána disznó
Cím is ragad még; s e szokás, valóban,
Bár tetteink megütnék a tökélyt,
Jó hírnevünk savát, izét veszi.
Mint egyes ember – gyakran megesik –
Természet ütvén rá csúf bélyeget
Születésekor (miben pedig nem ok:
Mintákhöz a természet kötve nincs);
Vagy szerfölötti vér-vegyület által,
Mely romboló az ész bástyáinak;
Vagy csak szokásból, mely túl-erjedőleg
Elsavanyítja a tetszős modort:
Ily ember is, mondám, ez egy hibáért
– Viselje bár, mint természet jegyét,
Vagy vakszerencse foltját, és különben

Erénye lenne tiszta, mint az üdv,
S oly végtelen, mint embertől telik –
Ez egy hibáért a közvéleményben
Süllyedni, veszni tér: a cseppnyi rossz
Eloltja benne a nemesb valót,
Önnön gyalázatára.

Szellem jó

HORATIO

Ni, uram, jó!

HAMLET

Ó, irgalomnak minden angyali
S ti égi szolgák, most őrizzetek!
Légy üdvezült lény – kárhozott manó,
Hozd ég fuvalmát, vagy pokol lehét,
Gonosz legyen bár célod, vagy kegyes:
De oly kérdéses alakban jelensz meg,
Hogy szólnom kell veled. Idézlek, Hamlet,
Király, atyám, fejedelmi dán: felelj!
Ne hagyj tudatlanságban szétrepednem,
Ó, mondd, miérthogy szentelt csontjaid
Elszaggaták viaszpóláikat?
Miérthogy a sír, melybe csöndesen
Láttunk betéve, megnyitá nehéz
Márvány inyét, hogy így kivessen újra?
Szólj, mit jelent ez, hogy te, holt tetem,
Egész acélban így feljársz a hold
Fakó fényére, borzasztván az éjt?
S mi, természet bohói, annyira
Megrázkódunk sok rémes gondolattól,
Mely túlhaladja értelmünk körét?
Szólj, mit jelent ez? mért van? mit tegyünk?

A szellem int Hamletnek

HORATIO

Int, hogy kövessed, mintha közleni
Akarna fontos valamit veled,
Csupán magaddal.

MARCELLUS

Ím, mily nyájasan
Lendíti karját félrebb hely felé:
De mégse menj.

HORATIO

Ne, semmi szín alatt.

HAMLET

Itt nem beszél: tehát megyek vele.

HORATIO

Ne tedd, uram!

HAMLET

De mit félnék, ugyan?
Egy tű-fokát nem ér az életem;
S a lelkem – abban ő mi kárt tehet,
Mely halhatatlan lény, mint ő maga?
Lám, egyre int karjával; – én megyek.

HORATIO

De hátha kísért: a folyamba csal,
Vagy borzadályos sziklacsúcsra, mely
Tengerbe bókol, talpánál kisebb?
S ott más iszonytatóbb alakra válva,
Eszétől fosztja meg fönségedet,
És örületbe ránt? Gondold meg ezt;
Kétségbeejtő már a hely maga,
Bősz képzetet szül attól minden agy,
Látván a tengert oly sok ölnyire
S hallván alatta zúgni.

HAMLET

Egyre int:
Csak menj! követlek.

MARCELLUS

De nem méssz, uram!

HAMLET

Bocsássatok.

HORATIO

Fogadj szót: nem hagyunk.

HAMLET

Sorsom kiált, és minden kis inat
E testben oly rugós keményre edz,
Mint a neméai oroszlán idegje.

Szellem int

Mindegyre int. Le a kezét, urak –

(Kitépvé magát)

Mert Isten engem! szellemet csinállok
Abból, ki nem bocsát. Félrébb, ha mondom!
Csak menj! követlek.

Szellem és Hamlet el

HORATIO

A képzelődés böszültté teszi.

MARCELLUS

Kövessük! nem jó így magára hagyni.

HORATIO

Utána hát. Mi lesz ebből, öcsém?

MARCELLUS

Rohadt az államgépben valami.

HORATIO

Ég hozza jóra.

MARCELLUS

Menjünk hát, kövessük.

Elmennek

5. SZÍN

Az emelt térnek egy félrébb eső része.

HAMLET

Hová vezetsz? szólj! nem megyek tovább.

SZELLEM

Figyelj.

HAMLET

Fogok.

SZELLEM

Az én órák közel,
Hogy visszatérjek gyötrő kénköves
Lángok közé.

HAMLET

Ó, jaj, szegény szellem!

SZELLEM

Ne szánj; figyelmezz arra komolyan,
Amit beszélek.

HAMLET

Szólj, meghallani
Köteles vagyok.

SZELLEM

Az, megboszulni is,
Ha meghallottad.

HAMLET

Mit?

SZELLEM

Én atyádnak szelleme vagyok;
Kárhozva, éjjel bolygnom egy korig,
S nappal bezárva lenni láng között,
Míg földi létem undok bűne mind
Kiég s letisztul. Csak ne voln' tilos
Börtönlakom titkát elmondani:
Olyat fedeznék föl, hogy legkisebb

Szavára lelked hánytorgna fel,
Mégfagyna ifju véred, s két szemed,
Köréből, mint csillag szökellne ki,
Szétválna fürtbe kondorult hajad
S élére állna minden szál külön,
Mint tüske-állat zörgő tollai:
De ily örök jelentés nem való
Hús-vér füleknek. Ó, figyelj, figyelj!
Ha szeretted édes atyádat valaha...

HAMLET

Ó, Isten!

SZELLEM

Boszúld meg rút, erőszakos halálát.

HAMLET

Erőszakos?

SZELLEM

Rút és erőszakos – nincs rá egyéb szó,
De szörnyü rút, s természet elleni.

HAMLET

Ó, hadd tudom hát, s oly gyors szárnyakon,
Mint a fohász s szerelmi gondolat.
Szálljak boszúmra.

SZELLEM

Képesnek talállak.
Butább is volnál, mint a buja gyom,
Mely Léthe partján lustán gyökerez,
Ha erre meg nem indulnál. Figyelj hát.
Kertemben alvám – így adják elő –,
S megmart a kígyó; ily koholt mesével
Dugák be csúfra Dánország fülét
Veszttem felől; de tudd meg, lelkes ifju,
Amely kígyó atyád halálra marta,
Most koronáját viseli.

HAMLET

Nagybátyám! Ó, az én próféta lelkem!

SZELLEM

Az, a parázna, vérnősző barom;
Ki bűvös ésszel, csáb ajándokokkal
(Ó, átkos ész, ajándék, melyek így
Szédíteni bírtok!) megnyeré gyalázatos
Kéjére színleg feddhetlen királyném
Kedvét. Ó, Hamlet, ez volt a bukás!
Tőlem, kinek szerelme oly nemes volt,
Hogy még karöltve járt a mátkai
Szent fogadással, egy cudarhoz esni,
Kit, hozzám mérve, koldusan hagyott
Már a természet is.
De, míg a szűz erény nem tántorul,
Bár égi képben űzze bujaság:
Ellenben a kéj, bárha fényes angyal
A társa, égi ággyal eltelik
S ganajba duszkál.
De halkán! érzem a hajnal lehelét,
Rövid legyünk. Amint kertemben alvám
– Ez volt szokásom minden délután –,
Meglopta bátyád ezt a biztos órát,
Üvegben átkos csalmatok levével,
S fülhézagomba önté e nedű
Bélpoklos csöppjeit, melyek hatása
A vérnek oly halálos ellene.
Hogy gyorsan átfut, mint a kéneső,
A testbe minden ösvényt és kaput,
S mint tejbe csöppent oltó a tejet,
Megoltja, összerántja hirtelen
A híg, az ép vért: így történt velem:
Egyszerre undok ótvar kérgezé,
Csömörletes héjjal, Lázár gyanánt,
Szép síma testemet.
Így lettem én el, hajh! testvérem által,
Éltem, királyném, koronám nekül;
Levágva épen bűneim virágján,
Nem gyónva, kenve, nem áldozva meg,
Nem vetve számot, sőt számolni küldve
Minden hamisságimmal fejemen:
Irtóztató! irtóztató! irtóztató!
Ha van belőlem benned vér, ne tórd ezt;
Ne engedd Dánia királyi ágját
Vérbujaságnak átkos fekhelyül.
De, bárhogy látasz e boszú művéhez,
Elméd maradjon tiszta, és ne törjön

Anyádra lelked: bízd az Égre őt
S mind a tövisre, mely keblében él,
Az csípje, szúrja. Most Isten veled;
A fénybogár jelenti, hogy virad,
Halványodik hatástalan tüze.
Isten veled, Hamlet! Eszedbe jussak. *(El)*

HAMLET

Ó, ég minden lakói! Föld! S mi még?
A poklot is mondjam? Csitt, csitt, szivem.
Ne váljatok tüstént vénné, inak!
De tartsatok merőn. Eszembe juss?
Igen, szegény szellem, míg e zavart
Golyóban székel az emlékezet.
Eszembe juss?
Igen, letörlök emlékezetem
Lapjáról minden léha jegyzetet,
Könyvek tanácsit, képet, benyomást,
Mit vizsga ifju-kor másolt reá,
És csak parancsod éljen egyedül
Agyam könyvében, nem vegyülve más
Alábbvalókkal: úgy van, esküszöm.
Ó, jaj! rémséges asszony!
Ó, gaz – mosolygó, átkozott gazember!
Hol a tárcám – leírom, hadd irom le,
Hogy ember úgy mosolyghat s gaz lehet;
Legalább a dán király bizonynal az. *(Ír)*
No, bátya, itt vagy. Most a jelszavam:
És az: „Isten veled! Eszedbe jussak.”
Esküm van arra már.

HORATIO

(kíinn) Uram! uram!

MARCELLUS

(kíinn) Hamlet királyfi!

HORATIO

(kíinn) Óvja őt az Ég!

MARCELLUS

(kíinn) Úgy adja Isten!

HORATIO

(kijött) Hahó! Uram! Fönséges úr! hahó!

HAMLET

Hahó! csak erre, szolgám, erre, erre!

Horatio és Marcellus jönnek

MARCELLUS

Nos, hercegem?

HORATIO

Mi újság, jó uram?

HAMLET

Ó, rendkívüli!

HORATIO

Mondd el, jó uram.

HAMLET

Nem, mert tovább adnátok.

HORATIO

Én, uram?

Nem én, az Égre!

MARCELLUS

Én se, hercegem.

HAMLET

Mit szólatok hát: emberelme csak
Fel bírja-é gondolni ezt? Hanem
Hallgatni fogtok?

HORATIO és MARCELLUS

Esküszünk, uram.

HAMLET

Nincs oly gazember széles Dániában –
Ki megrögzött cinkos ne volna.

HORATIO

Ezt

Tudtunkra adni nincs szükség, uram,
Sírból jövő szellemre.

HAMLET

No, igaz;

Igazatok van; így hát, gondolom,
Minden további formáság nekül
Rázzunk kezét, s váljunk el, uraim.
Ti, merre dolgotok hí s kedvetek,
Mert dolga, kedve van mindenkinek,
Amilyen, olyan; én, szegény fejem,
Lássátok, én megyek könyörgeni.

HORATIO

Ez csak hiú, zavart beszéd, uram.

HAMLET

Sajnálom, hogyha sért; bizony, szivemből,
Bizony!

HORATIO

Nincs benne sértés, jó uram.

HAMLET

Szent Patrik-ügye, van! Horatio,
Még sok. Mi ezt a látványt illeti:
Becsületes kisértet, mondhatom;
Köztünk mi történt, ezt ha tudni vágytok,
Barátim, e vágyat nyomjátok el;
S most, mint barátok, iskolás, vitézi
Bajtársak, egy hitvány kérést nekem
Megtesztek, ügye?

HORATIO

Meg, uram; mi az?

HAMLET

Amit az éjjel láttatok, soha
Ki nem beszélni.

HORATIO és MARCELLUS

Nem, nem jó uram.

HAMLET

De hát esküdjeteK.

HORATIO

Hitem reá,
Hogy én nem.

MARCELLUS

Én se, jó uram; hitem rá.

HAMLET

Kardomra!

MARCELLUS

Már megesküvének, uram.

HAMLET

De a kardomra kell! kardomra kell!

SZELLEM

(alant) EsküdjeteK.

HAMLET

Ha, ha! te mondod, hé? ott vagy, te jópénz?
– Halljátok e fickót a pincelyukban? –
Lássunk a hithez.

HORATIO

Tedd fel hát, uram.

HAMLET

Ki nem beszélni, amit láttatok, soha,
Kardomra esküszteK.

SZELLEM

(alant) EsküdjeteK.

HAMLET

Hic et ubique? Úgy váltsunk helyet.
Jerünk idebb, urak.

Szablyámra ismét a kezeteket,
S hogy a hallotról nem szóltok soha,
Kardomra esküsztek.

SZELLEM

(alant) Esküdjetek.

HAMLET

Jól mondád, vén vakand! oly gyorsan áskálsz?
Derék egy árkász! Másuvá, barátim.

HORATIO

Ó, boldog Isten!
De mindez oly csudás, oly idegen.

HAMLET

Hát üdvözöld, mint idegent szokás.
Több dolgok vannak földön és egen,
Horatio, mintsem, bölcselmetek
Álmodni képes. De jerünk tovább:
Itt mint elébb: az Isten úgy segítjen,
Bármily fonákul viselem magam
– Minthogy talán, úgy látom, ildomos lesz
Ezentúl furcsa álcát öltennem –,
Hogy, látva engem ilyenkor, soha
Nem fontok *így* kart, nem ráztok fejet,
Se kétesen ily szót nem ejtetek:
„Jó, jó, mi tudjuk”; vagy „ha mi akarnók”;
Vagy: „szólhatnánk mi”; vagy „lehetne csak!”
Vagy bármi oly kétértelmű jelet,
Hogy dolgaimban tudtok valamit.
Ezt hogy nem tészitek: az Isten úgy
Legyen irgalmas, kegyelmes legnagyobb
Szükségeitekben. Most esküdjetek.

SZELLEM

(alant) Esküdjetek.

HAMLET

Nyugodj, felháborult szellem, nyugodj!
Most hát, egész szívemmel, jó urak,
Magamat ajánlom, s ha mi oly szegény egy
Embertől, aminő Hamlet, telik,

Szives barátságát hogy megmutassa:
Isten segélyivel, meglesz. Jerünk;
De, kérlek, ujjotok mindég az ajkon. –
Kizökkent az idő; – ó, kárhozat!
Hogy én születtem helyre tolni azt.
No, jertek együtt.

Mind el

MÁSODIK FELVONÁS

1. SZÍN

Szoba Polonius házában. Polonius és Rajnáld jönnek

POLONIUS

Add által e pénzt, jó Rajnáld, neki
S ez irományokat.

RAJNÁLD

Meglesz, uram.

POLONIUS

És szörnyü bölcsen téssz, Rajnáld, ha addig
Felé se mégy, mig a viseletét
Ki nem nyomoztad.

RAJNÁLD

Volt is szándokom.

POLONIUS

Derék; derék. No, lásd, öcsém, elébb is
Tudd meg, ki van dán Párisban lakó;
Hogyan, ki és mi módon, hol, mi körben,
Mi lábon élnek: és ha ily kerülő,
Ügyes kérdések által rájövél,
Hogy ismerik fiam: mehetsz odább,
Anélkül, hogy sajátlag kérdenéd.
Tégy úgy, mikéntha ismernéd, de távol;
„Apját, családját – mondjad – ismerem,
Kissé magát is” – érted ezt?

RAJNÁLD

Igen,
Uram, nagyon jól.

POLONIUS

„Egy kissé magát is –
Mondhat'd – de jól nem; és ha az, kire
Én célozok: nagyon szilaj legény,
Ez s ez hibája” – kenj aztán reá
Csíny, ami tetszik; ám, érts szót: ne olyast,
Mi böcstelenség; attul óvakodj;
De, hé, csak olyan hetyke, vad, szokott
Kirúgást, ami együtt jár az ifju
Szabad étellel.

RAJNÁLD

Mint a játék, uram.

POLONIUS

No, vagy ivás, vívás, szitok, civódás,
Bujázkodás: – eddig bátran mehetsz.

RAJNÁLD

Ez böcstelenség lenne rá, uram.

POLONIUS

Nem a bizony! csak ízét jól megadd.
S nehogy másfelé botrányt költs reá,
Csak, hogy magának nem mindég ura;
Mást nem akarnék; s oly csinján leheld
Rá e hibákat, hogy mint a szabadság
Szeplői, a láng-elme kitörő
Villámi, s a szilaj vér féktelen
Rohamja tűnjenek csupán elő,
Mi mindennel köz.

RAJNÁLD

Úgyde, jó uram...

POLONIUS

Hogy miért csináld ezt?

RAJNÁLD

Igen, azt szeretném
Megtudni.

POLONIUS

Hát, fiú, ez az *én* cselem;
S úgy gondolom, hogy a fortély talál.
Ha majd fiamra ily apró hibát kensz,
Mint műre kis szenny, munka közt, ragad,
Figyelj,
Az embered, kiből szót lesni célod,
Ha bármelyikben a mondott bünök
Közől fiam talált léledzeni,
Tódítja, meglásd, mint következik:
„Jaj, édes úr!” – „barátom” – vagy: „kegyed” –
Vagy ami cím, vagy szójárás divat
Nép- s tájszerűleg...

RAJNÁLD

Jó; uram, tudom.

POLONIUS

Aztán, öcsém, elkezd, hogy – izé –
Mit akartam mondani? – No, lám, biz' Isten,
Akartam én valamit mondani –
Hol is hagyám el?

RAJNÁLD

Tódítja majd, amint következik:
„Barátom!” – „édes úr” – vagy más ilyen.

POLONIUS

„Amint következik” – igen, tudom:
Tódítja: „ismerem azt az urat;
Tegnap, vagy a minap, vagy ekkor, akkor,
Ezzel meg azzal láttam; s akkor éppen
– Jól mondja – játszott, vagy megittasult;
Labdán kocódott; vagy tán, e s ama
Jóféle házba láttam térni be”,
– Bordélyba, persze – s így tovább.
No ládd-e most már:
Cseled csalétke e való csukáját
Mefogja, s így az ildom és az ész

Mintegy csavarral, rézsut eszközökkel,
És görbe úton lel ki egyenest:
Így tapogasd te is ki a fiam,
Tanácsaim szerint. Érted? nem érted?

RAJNÁLD

Igen, uram.

POLONIUS

Járj békével tehát;
Isten veled.

RAJNÁLD

Ó, jó uram.

POLONIUS

Példát magadról véve, lesd ki őt.

RAJNÁLD

Bizonyyal úgy fogom.

POLONIUS

S mondd, a zenét se hanyagolja el.

RAJNÁLD

Jól van, uram, jól.

POLONIUS

Hordozzon Isten!

Rajnárd el. Ophelia jő

Nos, Ophelia, mi baj?

OPHELIA

Jaj, hogy megijedék, atyám!

POLONIUS

Mitől, az Istenért!

OPHELIA

Amint szobámban varrok az elébb,

Lord Hamlet – a mellénye tárva-nyitva,
Csupasz fővel, szennyes harisnya lábán,
Az is kötetlen csüng bokáira,
Sápadtan, mint az ünge, térdvacogva,
S oly szájalomra méltó egy alak,
Mintha pokolból futna egyenest
Szörnyűt beszélni – csak élembe áll.

POLONIUS

Őrült, miattad?

OPHELIA

Nem tudom, atyám;
De félek, az lesz.

POLONIUS

Mit szólt?

OPHELIA

Megfogá

Csuklón felül kezem, s tartá erősen,
Majd hátralépve kar-hosszányira
S másik kezét *így* téve homloka
Föle, vizsgálni kezdé arcomat,
Mintha levonné. Így állott soká;
Utóbb – megrázva kissé a karom
S fejét háromszor *így* himbálva meg –
Olyan keservest és nagyot sohajt,
Hogy összeroskad, úgy tetszett, alakja,
S ott végzi létét. Ekkor elbocsát,
S vállán keresztül fordítván fejét,
Csak mintha szem nélkül is tudna járni;
Mert most segélyök nélkül ki-talált
S mindvégig rám süté világukat.

POLONIUS

Jer csak velem, jer: viszlek a királyhoz.
Valóban, ez szerelmi önkivüllét,
Amely erővel önvesztébe tör
S kétség'b'esett szándékra ösztönöz,
Mint bármi szenvedély az ég alatt,
Mely ostorozza létünk. Bánom is –
Illetted-é zokszóval közelebb? Mi?

OPHELIA

Nem én, atyám, csak, mint parancsolád,
Elútasítám levelit, s magát
El nem fogadtam.

POLONIUS

Ez őritette meg. Bánom, bizony,
Hogy óvatosb, eszélyesb nem valék
Íránta. Féltem, csak játékot űz
S vesztedre munkál. Átkozott gyanúm!
De, Isten engem! oly saját hibája
Koromnak, messze vinni a gyanút,
Amily közös, hogy ildom nincs elég
Az ifju népnél. Menjünk a királyhoz:
Hadd tudja meg; takarni több a gond,
Mint a harag fölfedni e viszonyt.

Elmennek

2. SZÍN

Szoba a kastélyban. Király, királyné, Rosencrantz, Guildenstern és kíséret jönnek

KIRÁLY

Üdv, Rosencrantz, Guildenstern, édesim!
Azonfölül, hogy látni vágytalak,
Szükség okozta gyors hívástokat,
Rátok szorulván. Hallátok bizony,
Hamlet hogyan ki van cserélve; ki –
Mert nem hasonlít ahhoz, ami volt,
Se a kül-ember most, se a bel-ember.
Mi hozta így magán kívül, egyéb,
Mint atyja elvesztése, nem birom
Álmodni se. Kérlek hát bennetek,
Hogy véle nővén kis kor óta fel,
S kedélyre, korra mindig társai,
Toldjátok udvarunknál mulatástok
Még egy kevéssel; hogy, pajtásilag
Kéjekbe vonva, s alkalom szerint,
Lessétek el, mi bántja titkon úgy,
Mit, tudva, tán megorvosolhatunk.

KIRÁLYNÉ

Jó ifjak, ő gyakorta emleget;

Nincs ember, élve, kettő, akihez
Jobban tapadna. Hogyha tetszenék
Írántunk ennyi jóval lennetek,
S nálunk időzni egy kissé tovább
És támogatni lelkünk óhaját:
Oly köszönet vár mulatástokért,
Minőt királyi hála követel.

ROSENCRANTZ

Fölségtek, a csekély lényünk felett
Uralkodó hatalma által, inkább
Parancsol, ön magas tetszéseként,
Mint kérve kérjen.

GUILDENSTERN

És mi tesszük azt;
Szolgálatunkat, ím, mély bókolattal
Hajtjuk, magunkkal együtt, lábaikhoz,
Parancsra készen.

KIRÁLY

Köszönet, Rosencrantz és nemes Guildenstern.

KIRÁLYNÉ

Köszönet, Guildenstern és nemes Rosencrantz.
Most szóljatok be, kérlek, oly igen
Elváltozott fiamhoz. Valaki
Menjen, vezesse Hamletemhez őket.

GUILDENSTERN

Ég adja, hogy jelenlétünk, fogásink,
Kedvére és hasznára légyenek.

KIRÁLYNÉ

Úgy adja Isten.

*Rosencrantz, Guildenstern és néhány kíséző el.
Polonius jó*

POLONIUS

Királyom, a követség jóra járt,
Norvégiából vígan tért haza.

KIRÁLY

No lám, te mindig jó hir atyja voltál.

POLONIUS

Az, ügye? fölség. Hidd el, jó uram,
Egy lelkem, egy hitem van, s mindenik
Az Istené s kegyes királyomé;
De úgy hiszem (vagy hát ez agyvelő
Nem jár oly bizton a titkok nyomán,
Mint szokta eddig), hogy kikémlelém,
Hamlet királyfi mért őrüle meg.

KIRÁLY

Ha! szólj tehát: óhajtom hallani.

POLONIUS

Előbb bocsásd be a követeket;
Az én hirem legyen majd csemege.

KIRÁLY

Tégy oly kegyet velök, magad vezesd bé.

Polonius el

Azt mondja, édes Gertrud, megtalálta
Fiad rosszkedve minden kút-*fejét*.

KIRÁLYNÉ

Félek, hogy az nem más, mint a *derék*:
Atyja halála, s gyors nászunk reá.

KIRÁLY

No, majd kilessük.

Polonius visszajő, vele Voltimand és Cornelius

Jó napot, barátim.

Nos, Voltimand, mivel bocsáta vissza
Testvérünk, a norvég király?

VOLTIMAND

Szépen köszöntet s jót kíván viszont.
Első szavunkra félben hagyatá

Az öccse hadszedését; mert előbb
Azt gondolá, hogy a polákra készül;
De majd belátta, hogy felséged ellen
Tör voltaképp: s megbosszankodva rajt
– Hogy gyöngye karja, kórja és kora
Így rászédettek –, eltiltó parancsot
Küld öccse ellen: az jön, szónak áll,
Pirongatást kap, és elvégre is
Bátyjának felfogadja, hogy soha
Fölséged ellen fegyvert nem ragad.
Ősz bátyja erre megörülve, évpénzt,
Háromezer tallért rendel neki,
S megbízza, hogy most már az így szedett
Hadát vezesse menten a polákra;
Kérvén – miképp itt bővebben kifejté –
Fölségedet, hogy birtokin hadát
Engedje átvonulni békésen,
Oly óvatosság s rendszabály szerint,
Mint meg van írva.

KIRÁLY

Tetszik ez nekünk.

Eloolvasandjuk alkalmasb időben,
S választ irunk, meghányva ez ügyet,
Köszönjük addig is hű fáradaástok.
De most pihenni; majd estére vígan
Megünnepeljük az „Isten-hozottat”.

Voltimand és Cornelius el

POLONIUS

Így hát szerencsés véget ért ez ügy.
Uram! királyném! fejtegetni azt,
Mi a fölség, mi a jobbágyi tiszt,
Nap mért nap, s éj az éj, idő idő:
Nap-, éj- s időpazarlás volna csak.
Azért, rövidség lévén lelke minden
Okos beszédnek, a szóár pedig
Csak teste rajta és kül cifraság:
Rövid leszek. Nemes fiad megörült:
Azt mondom, örült; mert „örült”, mi az ?
Hanemha örült lenni s nem egyéb.
De hagyjuk ezt.

KIRÁLYNÉ

Több tartalom! kevésb
Mesterkedéssel.

POLONIUS

Esküszöm, királyné,
Egyáltalában nem mesterkedem.
Hogy őrült, az való; s való, hogy az kár;
S kár, hogy való: bolondos egy figura.
De hagyjuk abba, nem mesterkedem.
Ő hát bolond, ez áll; most hátra van
Nyomoznunk e következés okát,
Vagy inkább e kivetkezés okát.
Mert e kivetkezett következés
Okból eredt, ez áll; s ebből foly ez:
Figyelmet kérek.
Van nékem egy lányom; van, mert enyém;
Ki engedelmes tiszteként, ihol,
Ezt adta nékem. Most ítéljenek.
– „A menyeeinek, lelkem bálványának, a szépséges Opheliának” –
Rút szó, silány szó; „szépséges” silány szó.
De hallga csak tovább. Im:
– „Gyönyörűséges fehér keblébe ím e sorokat” stb.

KIRÁLYNÉ

S ezt Hamlet írta néki?

POLONIUS

Türelem,
Felséges asszony; én igaz leszek.
„Kételd, a nap hogy forgandó,
Kételd, csillagtűz ragyog;
A valót, hogy igazmondó:
Csak ne azt, hogy hű vagyok.
Ó, édes Opheliám! rosszul megy nekem ez a verselés; nem
tudom én mértékre szedni sóhajaimat: de hogy téged, ó,
legjobb! legjobban szeretlek, azt hidd el.
Isten veled.
Tied örökre, kedves drága hölgy, míg csak e gépezet
az övé leend,

Hamlet”

Ezt engedelmes lányom megmutatta,
Mi több – idő, hely, alkalom szerint
Ahogy történtek – esdeklésit is

Mind bésugá nekem.

KIRÁLY

S hogyan fogadta
Szerelmét a leány?

POLONIUS

Fölséges úr,
Minek tart engem?

KIRÁLY

Egy becsületes,
Hű emberemnek.

POLONIUS

Azt óhajtom is
Megbizonyítani. De mit vélne rólam,
Ha, látva nőni e forró szerelmet
(Mert észrevettem, annyit mondhatok,
Mielőtt leányom szólt), mit vélne rólam,
Vagy őfelsége itten a királyné,
Ha tárca lettem volna, vagy fiók;
Vagy azt mondom: „szivem! ne láss, ne hallj”;
Vagy báméskodva nézem e szerelmet:
Mit vélne rólam úgy fölségeitek?
Nem én! dologhoz láttam egyenest,
S az ifju hölgyet így fogám elő:
„Hamlet királyfi: csillagod fölött jár,
Ez nem szabad”; és meghagyám neki,
Látogatásit ne fogadja el,
Se hírnökét, se semmi zálogát.
És jó tanácsom nála megfogant;
Hamlet pedig – rövid szóval kimondva –
Elébb komor lőn, éte elveszett,
Majd álma is; majd bágyadás fogá el,
Majd bamba hóbort, s fokról fokra így
Az őrülése, melyben most dühöng
És mi siratjuk.

KIRÁLY

Mit gondolsz, ez a baj?

KIRÁLYNÉ

Az meglehet, nagyon valószínű.

POLONIUS

Szeretném tudni, volt-e oly idő,
Hogy én azt mondtam: „így van; felelek”
S másképp ütött ki?

KIRÁLY

Nem, tudtomra nem.

POLONIUS

Vágják el ettül ezt, ha ez nem így van.
Ha engem a körülmény útasít,
Én megtalálom a rejtett valót,
Habár a föld központja rejtene.

KIRÁLY

Hogyan tehetnénk egy kísérletet?

POLONIUS

Tudjuk, el-eljár itt a folyosón
Négy óra hosszat is.

KIRÁLYNÉ

Való, szokása.

POLONIUS

Ilyenkor egyszer a leányom én
Hozzá eresztem, s a kárpit megől
Bátran kiléssük a találkozást.
Ha nem szerelmes, ha nem amiatt
Veszté esztét: ne államférfiú
Legyek, hanem pór és hajtsak lovat.

KIRÁLY

Jó, megkísértjük.

Hamlet olvasva jó

KIRÁLYNÉ

Szegény amott jó s olvas komoran.

POLONIUS

El hát! könyörgök, mind a ketten el.
Legitt hozzáfogok; ó kérem, el!

A király, királyné és a kíséret távoznak

Hogy van az én fönséges uram, Hamlet?

HAMLET

Jól, hál' Isten.

POLONIUS

Ismer fönséged engem?

HAMLET

Derekasan: maga halkufár.

POLONIUS

Nem én, uram.

HAMLET

No, pedig szeretném, ha efféle becsületes ember volna.

POLONIUS

Becsületes, uram?

HAMLET

Az hát, uram; becsületes lenni, ahogy most jár a világ, annyi, mint egynek kétezerből lenni kiszemelve.

POLONIUS

Nagyon is igaz, fönséges úr.

HAMLET

Mert ha a nap kukacot költ ki a döglött kutyában, mivel az oly kedves, csókolni való dög...

Van leánya?

POLONIUS

Igenis, van, uram!

HAMLET

Ne engedje napon járni; a fogékonyság nagy áldás; de nehogy a leánya fogékony találjon lenni.

Barátom, vigyázz.

POLONIUS

Hogy értsem ezt? (*Félre*) Mindig a leányomra céloz; de hiszen meg sem ismert először; halkufárnak mondott. Odavan, nagyon odavan már; hanem, igazán, magam is sok kint állottam ki fiatal koromban a szerelem miatt; majd így jártam én is. – Mi az, amit olvas, fönséges úr?

HAMLET

Szó, szó, szó.

POLONIUS

De a veleje?

HAMLET

Kinek a veleje?

POLONIUS

No, annak, amit olvas fönséged.

HAMLET

Rágalom, uram; mert ni, mit mond itt a csúfolódó gaz kópé: hogy öregembernek ősz a szakálla, ráncos az orcája; szeméből sűrű gyanta szivároog és szilvafa-enyő; amellet bőséges észfogyatéka és erősen gyenge ágyéka van; mely dolgokat, uram, bár magam is rettentően és roppantul meghiszek, mégis úgy tartom, nem becsület így papírra tenni: mert lám, maga is, uram, akkor lenne olyan öreg, mint én, ha visszafelé haladhatna, rák módra.

POLONIUS

Őrült beszéd, őrült beszéd: de van benne rendszer. – Nem sétálna odább a légvonatból, fönséges úr?

HAMLET

A sírba?

POLONIUS

No, már az csakugyan kívül esik a légvonaton. – Mily talpraesettek a feleletei néha! Csudálatos, hogy gyakran az őrülség eltalálja, mit az értelem s józan ész nem bírna oly szerencsésen megoldani. Megyek, itt hagyom, s tüstént módot keresek benne, hogy találkozzék leányommal. – Fönséges úr, én legalázatosabb búcsút veszek fönségedtől.

HAMLET

Semmit se vehet tőlem, uram, amitől oly örömet megválnék; kivéve az életem, az életem, az életem.

POLONIUS

Isten maradjon fönségeddel.

HAMLET

Unalmas vén bolondjai!

Rosencrantz és Guildenstern jönnek

POLONIUS

Hamlet királyfit keresik? – itt van.

ROSENCRANTZ

(Poloniushoz) Áldja Isten, uram.

Polonius el

GUILDENSTERN

Fönséges úr!

ROSENCRANTZ

Kegyess jó uram!

HAMLET

Szerelmes drága barátim! Hogy vagy, Guildenstern? Áh, Rosencrantz! Hogy vagytok, pajtás?

ROSENCRANTZ

Mint földanyánknak sok más köz fia.

GUILDENSTERN

És boldogok, hogy nem túl boldogok; Szerencse sipkáján bojt nem vagyunk.

HAMLET

Se talpak a cipőin?

ROSENCRANTZ

Az se, fönség.

HAMLET

Úgy hát valahol az öle körül tanyáztok, azaz kegyei kellő közepén?

GUILDENSTERN

Bizony, csak úgy evickelünk mi.

HAMLET

A szerencse titkos részein? Ó, igaz: hiszen rima. Mi újság?

ROSENCRANTZ

Semmi, uram; csak hogy a világ becsületessé vált.

HAMLET

Úgy hát közel az ítélet napja; de újságod nem való. No, hadd kérdjelek ki apróra: mit vétettetek, jó barátim, a sorsnak, hogy ideküld benneteket, börtönbe?

GUILDENSTERN

Börtönbe, fenséges úr?

HAMLET

Dánia börtön.

ROSENCRANTZ

Úgy az egész világ is az.

HAMLET

De még milyen! Mennyi rekesz, őrhely és dutyi van benne! S Dánia egyik legcudarabb.

ROSENCRANTZ

Mi nem úgy gondolkozunk, fönség.

HAMLET

Nektek hát nem az; mert nincs a világon se jó, se rossz: gondolkozás teszi azzá. Nekem börtön.

ROSENCRANTZ

Úgy fenséged nagyravágyása teszi azzá; szűk a szellemének.

HAMLET

Ó, boldog Isten! Egy csigahéjban ellaknám, s végetlen birodalom királyának vélném magamat, csak ne volnának rossz álmaim.

GUILDENSTERN

Ez álmok éppen a nagyravágyás: mert a nagyravágyónak egész lénye csupán egy álom árnyéka.

HAMLET

Hisz az álom maga is puszta árnyék.

ROSENCRANTZ

Úgy van, de én a nagyravágyást oly könnyű, oly légies természetűnek tartom, hogy még az árnyéknak is árnyéka.

HAMLET

Eszerint a koldus: test; ellenben a fejedelmek, a mi ágaskodó hőseink, csupán a koldus árnyékai. De nem mennék az udvarhoz? Mert, engemúgyse, nem tudok okoskodni.

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN

Fenséged szolgálatára leszünk.

HAMLET

Világért se! Hogy elegyítnék többi cselédim közé? Mert, megvallva becsülettel az igazat, rettentő gaz nép ügyel rám. De, hogy a barátság tört útján maradjunk, mi hoz titeket Helsingörbe?

ROSENCRANTZ

Hogy fenségedet meglátogassuk; egyéb ok semmi.

HAMLET

Amily koldus vagyok, még köszönet is szűkön telik tőlem; de azért köszönöm, noha, édes barátim, az én köszönetem nem ér egy poltrát. De hát nem hívtak ide? Magatok jószántából jöttetek? Önkényti látogatás ez? Na, na, bánjatok velem emberségesen; igen, igen, na; mondjátok.

GUILDENSTERN

Mit mondjunk; uram?

HAMLET

Ej, no, akármit. Csak egyenesen. Hívtatok; szemetekből látszik a vallomás, melyet tartózkodástok nem bír elleplezni: én tudom, a király s királyné hívatott ide.

ROSENCRANTZ

Mi célból, uram?

HAMLET

Azt tőletek kell megtudnom. Azért kényszerítlek pajtáságunk jogaira, ifjúkorunk összhangzó kedvtelésire, mindenkor híven őrzött barátságunkra s mind, ami ezeknél drágábbat egy nálam jobb szónok felhordhatna: legyetek őszinte, egyenes irántam: hívtatok vagy nem?

ROSENCRANTZ

Mit mondasz te?

HAMLET

Ahá, rajtatok a fél szemem. – Ha szerettek, csak ki velem!

GUILDENSTERN

Uram, hívtatok.

HAMLET

Megmondom én, miért: így az én hozzávetésem elejét veszi a ti vallomástoknak, és titoktartástok a király és királyné iránt egy pehely szálát sem vedli. Én egy idő óta (bár nem tudom, miért) elvesztettem minden kedvemet, s felhagytam minden szokott gyakorlatimmal; és, igazán, oly nehéz hangulatba estem, hogy ez a gyönyörű alkotmány, a föld, nekem, csak egy kopár hegyfok; ez a dicső mennyezet, a lég, ez a felettem függő kiterjedt erősség, ez arany tüzekkel kirakott felséges boltozat, no, lássátok, mindez előttem nem egyéb, mint undok és dögletes párák összeverődése. S mily remekmű az ember! Mily nemes az értelme! Mily határtalanok tehetségei! Alakja, mozdulata mily kifejező és bámulatos! Működésre mily hasonló angyalhoz! Belátásra mily hasonló egy istenséghez! A világ ékessége! Az élő állatok mintaképe! És mégis, mi nekem ez a csipetnyi por? Én nem gyönyörködöm az emberben, nem – az asszonyban se, hiába mosolygasz.

ROSENCRANTZ

Eszembe sem jutott, fenséges úr.

HAMLET

Minek neveltél hát, mikor azt mondtam, hogy nem gyönyörködöm az emberben?

ROSENCRANTZ

Elgondolám, fenséges úr, hogy, ha nem gyönyörködik az emberben, mily vékony pártolás vár fönségednél a színészekre; találkoztunk velük az úton, s ide igyekeznek felajánlani szolgálatukat.

HAMLET

No, amelyik a királyt játssza, szívesen fogadom: őfelségének kész adófizetője leszek; a kalandorlovag hadd forgassa kardját és pajzsát; a szerelmes nem fog ingyen sóhajtozni; a víg-személy lejátszhatja szerepét békével; a bohóc hadd nevettesse meg azt is, kinek tüdeje viszket a száradástól; s a nőszemély mondja ki bátran, ami lelkén fekszik, habár a jámbus megsántul is belé. Miféle színészek?

ROSENCRANTZ

Éppen azok, kiknek játékában fenséged annyira szokott gyönyörködni: a városi tragédiaajátzó.

HAMLET

Hogy esik tehát, hogy vándorolnak? Állandó telepök jobb volt mind dicsőségre, mind haszonra.

ROSENCRANTZ

Azt hiszem, a minapi újítás okozta elzüllésüket.

HAMLET

Becsülik még őket úgy, mint mikor én a városban laktam? Van annyi közönségök?

ROSENCRANTZ

Dehogyan!

HAMLET

Mi lehet az oka? Rozsdásodnak?

ROSENCRANTZ

Nem, iparkodásuk a szokott lépésben halad; de ott van, uram, egy kotlóalja gyermek, apró torongy, kik túlsikoltják a szavalást, amiért rettenetesen megtapsolják őket. Ezek vannak most divatban, s a közönséges színházakat (mert így nevezik már) úgy lecsepűlik, hogy sokan, kardviselő férfiak, félve a lúdtolltól, alig mernek odajárni.

HAMLET

Ugyan! S gyermekek? Ki tartja őket? Ki fizeti számláikat? Nem akarják tovább űzni mesterségüket, csak míg énekelni tudnak? Nem mondják-e majd, ha közönséges színésszé nőnek (ami pedig valószínű, hacsak jobb módjok nincs), hogy íróik kárt tettek nekik, midőn saját örökségök ellen kiabáltatták?

ROSENCRANTZ

Volt is bizony sok hűhó mind a két részen; a nemzet pedig nem vétkei egymásra uszítani őket; volt oly idő, hogy pénzt sem adtak a darabért, hacsak költő és színész

üstökre nem ment benne az ellenféllel.

HAMLET

Lehetséges?

GUILDENSTERN

Ó, de mennyi fejtörésbe került ez!

HAMLET

S a gyermekhad lett a bírósabb?

ROSENCRANTZ

Az lett, fönséges úr; elbírnák azok Herculest is, földgolyóstul.

HAMLET

Nem csuda; mert ihol a nagybátyám Dánia királya: s most az, ki száját vonogatta rá atyám élteben, húsz, negyven, ötven, száz aranyat megád egy-egy arcképéért kicsiben. Szentúgyse, van ebben valami több mint természetes, csak rá bírna jönni a filozófia.

Kivül barsonaszó

GUILDENSTERN

Itt vannak a színészek.

HAMLET

Urak, üdvözlöm Helsingörben. Fogjunk kezét. Hamar hát; az üdvözlésnek e járuléka divat s szertartás; hadd teljesítsem ez udvariasságot, nehogy kiereszkedésem a színészekkel (ami pedig kívülről szépen fog mutatni, mondhatom) inkább hasonlítson társalgáshoz, mint a veletek való. Üdvözöllek hát; de az én nagybátya-apám és nagynéne-anyám csalatkoznak.

GUILDENSTERN

Miben, kegyelmes úr?

HAMLET

Én csak fölszéllel vagyok bolond; de ha délről fú, én is megismerem a sólymot a gémtől.

Polonius jó

POLONIUS

Minden jót, uraim!

HAMLET

(lassan) Halld csak, Guildenstern; meg te is; így, mindenik fülemre egy hallgatódzó; az a nagy baba, kit amott láttok, nem nőtt ám még ki a pólyából.

ROSENCRANTZ

Talán másodszor is belénőtt; mert úgy mondják, öregember második gyermek.

HAMLET

Megjósolom azért jó, hogy a színészekről újságot; csak várjatok. *(Fenn)* Igaza van, uram; hétfőn reggel; akkor volt, csakugyan.

POLONIUS

Fönséges úr, újságot mondok.

HAMLET

De uram, én mondok újságot önnek.
„Hogy Roscius volt Rómában színész” –

POLONIUS

Színészek jöttek, fenséges úr.

HAMLET

Terefere!

POLONIUS

Becsületemre...

HAMLET

„Minden színész számaron járt” –

POLONIUS

A legjobb játékosok a világon; mindegy nekik, tragédia, komédia, történeti, pásztori, vígpásztori, historico-pásztori, tragico-historiai, tragico-comico-historico-pásztori mű; helyegység vagy korlátlan színváltás. Seneca nem elég nehéz, Plautus nem elég könnyű nekik. Szereptudásra vagy rögtönzésre páratlanok.

HAMLET

„Ó, Jefthe, Izrael bírāja” – minő kincsed vala neked!

POLONIUS

Miféle kincse volt, fenséges úr?

HAMLET

Hát –

„Egy szép leánya, több se volt,
És azt szerette rendkívül.”

POLONIUS

Mindig a leányomra!

HAMLET

Igaz-e, vén Jeftha?

POLONIUS

Ha engem nevez Jefthának fenséged, nekem van egy leányom, igaz, szeretem is rendkívül.

HAMLET

No, nem a következík.

POLONIUS

Mi következík hát, uram?

HAMLET

Nos –

„Isten amint, sors szerint...”

aztán tudja:

„És úgy leve, mint eleve...”

a kegyes ének első szakasza megmondja a többit, mert lássa, itt jőnek az én időtöltéseim.

Négy vagy öt színész jó

Hozta Isten, színész uramék; üdvözlöm mindnyájokat. – Örvendek, hogy egészségben látlak. – Isten hozta, édes barátim. – Édes öregem, beh megrojtosodott a képed, mióta nem láttalak; tán csak nem velem birkózni hozod azt a barkót Dániába? – Nini! az én kisasszony szeretőm! Asszonyunkra mondom! asszonyságod közelebb van az éghez, mint mikor utoljára láttam, egy egész cipősarknyival. Kérje az Istent, hogy hangja, mint forgalomból kiment arany meg ne repedjen a karikán belül. Uraim, üdvözlöm mindnyájokat. Tegyük úgy, mint francia sólymász: amint megpillantjuk, eresszük rá: most mindjárt szavaljunk egyet. Nosza, egy kis ízelítőt ügyességtekből: egy indulatos szavalást! Halljuk!

ELSŐ SZÍNÉSZ

Mit szavaljunk, fenséges úr?

HAMLET

Hallottam én valaha tőled egyet – hanem azt sohase adták elő: vagy ha elő, nem többször megszernél, mert a darab, emlékszem, sehogy sem tetszett a tömegnek; a nagy közönségnek kaviár volt az; de azért (véleményem s azoké szerint, kiknek ítélete ily tárgyokban messzebb hallatszott az enyimnél) derék egy darab volt; jól osztva be színre, s éppannyi szerénységgel, mint művészettel víve ki. Jut eszembe, valaki azt mondta rá, hogy nincs fűszer az egyes sorokban, ami megadná az ízét, se semmi olyas a nyelvben, mi a szerző ékesgetési szándékára mutatna: de becsületes modornak nevezte azt, mely éppoly egészséges, mint kedves, százszorta inkább szép, mint finom. Egy helyet szerettem különösen benne: Aeneas mondja Didónak; abból is kivált azt, mikor Priam megölését beszéli el. Ha emlékszel rá elevenen, kezd annál a sornál, hogy – hadd lám, hadd lám csak –

„A durva Pyrrhus, mint hyrcáni vad” –
nem úgy van; Pyrrhuson kezdődik, tudom.

„A durva Pyrrhus – ő, kin fekete
Harcmez, sötét, mint célja, volt, hasonló

Az éjhez, melyet a végzetszerű

Lóban görnyedve tölte – most a rém-

Sötét cimerszint ádázzabra fente.

Tetőtül talpig most merő piros,

Csíkozva iszonyún atyák, anyák,

Fiak, leányok vérivel. A vér

Rásúl s tapad az utcák pörzs-hevétől,

Amely kegyetlen s átkozott világgal

Az aljasan legyilkoltakra süt.

Lángtól, haragtól felpörkölve így,

S a ráaludt vértől így bévakoltan,

Kárbunkulus szemmel, az ördögi

Pyrrhus vigyázza Priam déd-apát...”

Most folytasd te.

POLONIUS

Engemúgyse, főséges úr, jó szavalás; jó hangsúllyal és kellő mérséklettel.

ELSŐ SZÍNÉSZ

„S ím rátalál, amint üres csapást

Mér a görög felé; jó régi kardja

Elpártol és dacot hány a parancsnak:

Hová hull, ott marad. Ily nem-egyenlőn,

Pyrrhus Priamra tör: sujt mérgesen,

De már süvöltő kardjának szelére

Ledűl a gyenge ősz. Akkor, miként-

Ha érezné holt Ilium e csapást,
Lángzó tetővel talpához borul,
S egy szörnyű roppanás rabbá teszi
Pyrrhus fülét: mert íme kardja, mely
Tisztos Priamnak éppen száll vala
Tejszín fejére, a légben akadt,
És Pyrrhus áll, mint zsarnok-kép a vásznon,
S mintegy közömbös, cél, szándék iránt,
Vesztteg marad.

De mint gyakorta vész előtt az ég
Elcsöndesül, a felhő meg se mozzan,
Némák a zord szelek s alatt e gömb,
Mint a halál: egyszerre vad dőrej
Hasít eget: úgy Pyrrhust, e szünetre,
Fekölt boszúja tette fölveri;
S nem hullt soha csekélyebb irgalommal
Márs fegyverére, mit öröknek edz,
Cyclopsi pőröly, mint Pyrrhus vasa
Lezúg Priamra most.
Piha, ringyó Szerencse! Istenek,
Ti mind, ti mind! vegyétek el hatalmát,
Törjétek össze talpát, külleit
S az ég-oromrul a kerék-agyat
Hömpölygessétek a poklokra le!”

POLONIUS

Nagyon hosszú.

HAMLET

Eredj borbélyhoz a szakálladdal. – Te csak folytasd, kérlek; ennek bohózat kell, vagy trágár adoma, különben elalszik. Folytasd; térj át Hecubára.

ELSŐ SZÍNÉSZ

„De hajh! ki látná a bóbás királynét...”

HAMLET

Bóbás királynét?

POLONIUS

Az jól van; bóbás királyné jól van.

ELSŐ SZÍNÉSZ

„Rohanni pusztá lábbal fel s alá,

Ijesztve oltó könnyel a tüzet,
Rongy a fején, hol másszor diadém,
Palástul vézna, elszült csípein
Ijedt zavarban felkapott lepel –
Ki látta volna, hogy méregbe mártott
Nyelvvel ne szidná a pártos szerencsét!
Az istenek ha látták voln' magok,
Midőn szemébe tűnt Pyrrhus gonosz
Játéka, férjét hogy aprítja fel:
A jaj-sikoltás, melybe most kitört
(Ha földi ügy hat rájok legkevésbé),
Könnyet facsar az ég izzó szeméből
S az istenekből környörületet.”

POLONIUS

Nini! Ha el nem változott a színe, s tele nincs a szeme könnyel! – Hagyd el, kérlek.

HAMLET

Jól van; majd elmondatom veled másszor a többit. – Édes úr, nem lenne szíves a színészeknek jó szállást adatni? De hallja, jól kell aztán velök bánni; mert ők a kor foglalatjai és rövid krónikái; s inkább írjanak halála után rosszat a fejfájára, mint ők rosszat mondjanak felőle, míg él.

POLONIUS

Érdemök szerint fogok bánni velök, fönséges úr.

HAMLET

Veszethordtát, ember, sokkal jobban kell! Bánj mindenkivel érdeme szerint: melyikünk kerül el a mogyorópálcát? Bánjon velök saját embersége és méltósága szerint; minél kisebb az ő érdemök, annál nagyobb érdem a szívessége. Hívja be őket.

POLONIUS

Jerünk hát, urak.

HAMLET

Utána, barátim; holnap előadásunk lesz.

Polonius s némely színészek el

Hallod-e, öreg barátom! Tudjátok a *Gonzago megöletésé-t*?

ELSŐ SZÍNÉSZ

Tudjuk, fenséges úr.

HAMLET

Holnap este azt játsszuk el. Szükség esetére, ugye, meg tudnál tanulni egy tíz-húsz sorból álló mondókát, amit én csinálnék s beleszúrnék, nemde?

ELSŐ SZÍNÉSZ

Meg, fenséges úr.

HAMLET

Nagyon jól van. Eredj hát amaz úr után te is; de aztán, hé, csúfot ne űzzetek ám belőle.

Színész el

Édes jó barátim (*Guildestern- és Rosencrantzhoz*), én már estig elhagylak: de csak úgy, mint otthon, Helsingörben!

ROSENCRANTZ

Kegyess jó uram!

Rosencrantz és Guildestern el

HAMLET

Úgy; hordjon Isten. – Most magam vagyok.
Ó, mily gazember s pór rab vagyok én!
Nem szörnyőség az, hogy lám, e színész,
Csak költeményben, álom-indulatban,
Egy eszmeképhez úgy hozzátöri
Lelkét, hogy arca elsápad belé,
Könny ül szemében, rémület vonásin,
A hangja megtörik, s egész valója
Kiséri képzetét? S mind semmiért!
Egy Hecubáért!
Mi néki Hecuba, s ő Hecubának,
Hogy megsirassa? Mit nem tenne még,
Ha szenvedélyre volna oly oka,
Mint van nekem? Könnyárba fojtaná
A színpadot, s irtóztató beszéddel
Repsztené meg a nézők fülét,
Hogy a vétkes megőrüljön belé,
Képedjen az igaz, s a közönyös
Zavarba essék; elkábítaná
Magát a szem s fül érzetét. De én,
Lágyszívű, bárgyu gaz, bujkálok egyre,
Álomszusikként, nem lendítve semmit;

Még szólni sem merek – nem, oly királyért,
Kinek sajátján s drága életén
Gonosz rablás esett. Hah! gyáva volnék?
Ki mond pimasznak? zúzza bé agyam?
Tépi szakállam, s dobja a szemembe?
Fricskázza orrom? s mondja, hogy hazug
A májam, a tüdőm? Ki teszi meg? Hah!
Biz'Isten, elnyelem. Nincs abba mód,
Hogy én galambepéjü ne legyek,
Vagy zsarnokság alatt elkeseredni
Epém legyen; különben már azóta
A lég minden keselyűit hízlalom
E szkláv dögével. Véres, buja gaz!
Lelketlen, álnok, fajtalan gazember!
Ó, bosszu!
Ki állja? Mily számár vagyok! Hiszen
Szép az, valóban, és nagy hősiség,
Hogy én, a drága meggyilkolt fia,
Kit ég s pokol bosszúra ösztönöz,
Szavakkal hűtöm a szám, mint lotyó,
És szitkozódok, mint egy nőcseléd
Vagy szobasurló.
Phí, fürtelem! fuj! – Törd magad, te agy!
Hallottam én, hogy nagy gonosztevőt
Szinházban a csupán költött darab
Úgy meghatott lelkéig, hogy legottan
Önként feladta bűnös tetteit;
Mert nyelve nincs bár, a gyilkos merény
A legcsodásabb szervén tud beszélni.
Most, e színészek által, az atyám
Megöléséhez hasonlót játszatok
Bátyám előtt: lesem minden vonását,
Lelkébe nyúlok az elevenig;
S ha rezzen is: tudom, hogy mit tegyek.
A látott szellem ördög is lehet,
Mert az ölthet oly tetszős hüvelyt;
S tán gyöngeségem, mélakórom által
– Mert ily kedélyre nagy hatalma van –
A kárhozatba dönt. Nincs rá bizonyosság
Ennél különb; de tőr lesz e darab,
Hol a király, ha bűnös, fennakad. (E/)

HARMADIK FELVONÁS

1. SZÍN

*Szoba a kastélyban. Király, királyné, Polonius, Ophelia,
Rosencrantz és Guildenstern jönnek*

KIRÁLY

Hát semmi úton nem birtok eléje
Kerülni, mért ölté fel e zavart,
Roncsolva durván csendes napjait
Bomlott s veszélyes dőresége által?

ROSENCRANTZ

Bevallja: érzi ő, hogy háborog;
De hogy miért, nem mondja semmi áron.

GUILDENSTERN

Nem is találtuk könnyünek kilesni:
Őrült ravaszként résen áll, mihelyt
Valódi hogyléte felől akarnánk
Belőle csalni bármi vallomást.

KIRÁLYNÉ

Jól fogadott-e?

ROSENCRANTZ

Mint kész udvaronc.

GUILDENSTERN

De nagy erőtetéssel hajlamin.

ROSENCRANTZ

Szóban fukar volt; de ha kérdezőnk,
Felelni bőkezű.

KIRÁLYNÉ

Élvekbe nem
Vonátok egy kicsit?

ROSENCRANTZ

Felséges asszony,
Történt, hogy útban egy csapat színészt

Értünk utól, s említők ezt neki;
Minek hallása némi látható
Öröme gyújtá. Itt vannak, az udvar
Körül, s parancsuk is van, gondolom,
Hogy még ma este játsszanak előtte.

POLONIUS

Való biz az; s fölkéri általam
Fölségteket, nézzék s hallják meg azt
A nem-tudom-mit.

KIRÁLY

Kész szívvel; s nagyon
Örvendek ily irányán.
Csak ösztönözni kell őt, jó urak,
S unszolni kedvét ily gyönyörre folyvást.

ROSENCRANTZ

Tesszük, királyom.

Rosencrantz és Guildenstern el

KIRÁLY

Menj, Gertrud, te is;
Mert titkon érte küldénk Hamletért,
Hogy itt találja, csak mintegy esetleg,
Opheliát; az atyja és magam
Elrejtünk, s így látatlan, de látva,
Bizton bíráljuk e találkozást,
S magaviseletéből hozzávetünk:
Szerelmi bú-e vagy nem, amitől
Rájött e szenvedés.

KIRÁLYNÉ

Szót fogadok.
Ophelia, rád nézve azt ohajtom,
Szépséged lett legyen a boldog ok,
Hogy Hamlet ily zavart; remélem, így
Erényed a jó útba viheti,
Mindkettőtök becsületére.

OPHELIA

Vajha

Úgy légyen, asszonyom!

Királyné el

POLONIUS

Járkálj te, lyányom, itt. Fölség, ha tetszik,
Elbúhatunk. (*Opheliához*)

Te meg olvass e könyvből:

Leplezze a színlett foglalkozás,
Mért vagy magadban. Nem hiába mondják –
Sok példa van rá –, hogy ájtatos arccal,
Kegyes gyakorlattal, becúkorozzuk
Magát az ördögöt.

KIRÁLY

(*félre*) Nagyon igaz:
Mint sebzi váddal lelkem e beszéd!
A festett rima-kép nem undokabb
Ahhoz képest, mivel kenik-fenik,
Mint szörnyü tettem szépítő szavamhoz.
Ó, mily nehéz kő!

POLONIUS

Hallom lépteit:

Vonuljunk hátra, felséges uram.

Király és Polonius el. Hamlet jő

HAMLET

Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.
Akkor nemesb-e a lélek, ha tűri
Balsorsa minden nyűgét s nyilait;
Vagy ha kiszáll tenger fájdalomja ellen,
S fegyvert ragadva véget vet neki?
Meghalni – elszunnyadni – semmi több;
S egy álom által elvégezni mind
A szív keservét, a test eredendő,
Természetes rázkódtatásait:
Oly cél, minőt óhajthat a kegyes.
Meghalni – elszunnyadni – és alunni!
Talán álmodni: ez a bökkenő;
Mert hogy mi álmok jőnek a halálban,
Ha majd leráztuk mind e földi bajt,

Ez visszadöbrent. E meggondolás az,
Mi a nyomort oly hosszan élteti:
Mert ki viselné a kor gúny-csapásit,
Zsarnok boszúját, gőgös ember dölyfét,
Útált szerelme kínját, pör-halasztást,
A hivatalnak packázásait,
S mind a rugást, mellyel méltatlanok
Bántalmazzák a tűrő érdemet:
Ha nyúgalomba küldhetné magát
Egy puszta törrel? Ki hordaná e terheket,
Izzadva, nyögve élte fáradalmin,
Ha rettegésünk egy halál utáni
Valamitől – a nem ismert tartomány,
Melyből nem tér meg utazó – le nem
Lohasztja kedvünk, inkább tűrni a
Jelen gonoszt, mint ismeretlenek
Felé sietni? Ekképp az öntudat
Belőlünk mind gyávát csinál,
S az elszántság természetes színét
A gondolat halványra betegíti;
Ily kétkedés által sok nagyszerű,
Fontos merény kifordul medriből
S elveszti „tett” nevét. – De csöndesen!
A szép Ophelia jó. – Szép hölgy, imádba
Legyenek foglalva minden bűneim.

OPHELIA

Kegyelmes úr, hogy van, mióta nem
Láttam fönségedet?

HAMLET

Köszönöm alássan; jól, jól, jól.

OPHELIA

Uram, néhány emléke itt maradt,
Már rég ohajtám visszaküldeni,
Kérem, fogadja el.

HAMLET

Nem, nem. Nem adtam egyet is soha.

OPHELIA

Fönséges úr, hisz tudja, hogy adott;
S hozzá illatnak édes szavakat:

Vedd vissza, mert illatjok elapadt;
Nemes szívnek szegény a dús ajándék,
Ha az adóban nincs a régi szándék.
Itt van, főséges úr.

HAMLET

Ha! ha! becsületes vagy?

OPHELIA

Uram!

HAMLET

Szép vagy?

OPHELIA

Hogyan, fenséges úr?

HAMLET

Mert ha becsületes vagy, szép is: nehogy szóba álljon becsületed szépségeddel.

OPHELIA

Lehet-e a szépség, uram, jobb társaságban, mint a becsülettel?

HAMLET

Lehet bizony; mert a szépség ereje hamarabb elváltoztatja a becsületet abból, ami, kerítővé, mintsem a becsület hatalma a szépséget magához hasonlóvá tehetné. Ez valahol paradox volt, de a mai kor bebizonyítja. Én egykor szerettelek.

OPHELIA

Valóban, fenség, úgy hitette el velem.

HAMLET

Ne hittél volna nekem; mert hiába oltja be az erény e mi vén törzsünket, megérik rajtunk a vad íz. Én nem szerettelek.

OPHELIA

Annál inkább csalódtam.

HAMLET

Eredj kolostorba; minek szaporítanál bűnösöket! Én meglehetősen becsületes vagyok: mégis oly dolgokkal vádolhatnám magamat, hogy jobb lett volna, ha anyám világra sem szül. Igen büszke vagyok, bosszúálló, nagyravágyó; egy intésemre több véték áll

készen, mint amennyi gondolatom van, hogy beleférjen, képzeletem, hogy alakítsa, vagy időm, hogy elkövessem benne. Ily fickók, mint én, mit is mászkáljanak ég s föld között! Cinkos gazemberek vagyunk mindnyájan: egynek se higgy közülünk. Menj Isten hírével kolostorba. Hol az apád?

OPHELIA

Otthon, uram.

HAMLET

Rá kell csukni az ajtót, hogy ne játssza a bolondot máshol, mint saját házában. Isten veled.

OPHELIA

Ó, könyörülj rajta, mennybéli jóság!

HAMLET

Ha férjhez mégy, ím, ez átkot adom jegyajándékul: légy bár oly szűz, mint a jég, oly tiszta, mint a hó: ne menekülhess a rágalom elől. Vonulj kolostorba; menj; Isten veled. Vagy, ha okvetlen férjhez kell menned, menj bolondhoz, mert okos ember úgylis tudja bizony, miféle csudát szoktatok csinálni belőle. Zárdába hát; eredj, hamar pedig. Isten veled.

OPHELIA

Ó, Ég hatalma, állítsd helyre őt!

HAMLET

Hallottam hírét, festjük is magunkat, no bizony. Isten megáldott egy arccal, csináltok másikat; lebegtek, tipegtek, selypegtek; Isten teremtéseinek gúnyneveket adtok, s kacérságból tudatlannak mutatkoztok. Eredj! Jóllaktam már veled; az őritett meg. Nem kell több házasság, mondom; aki már házas, egyhíján, hadd éljen; a többi maradjon úgy, amint van. Zárdába; menj! *(El)*

OPHELIA

Ó, mely dicső ész bomla össze itten!
Udvarfi, hős, tudós, szeme, kardja, nyelve;
E szép hazánk reménye és virága,
Az ízlés tükre, mint a szoborhoz,
Figyelme tárgya minden figyelőnek,
Oda, van, ím, oda!
S én legnyomorúbb minden bús hölgy között,
Ki szívtam zengő vallomási mézét,
Most e nemes, fölséges ész, miképp
Szelíd harangot, félrevert látom;

Nyílt ifjusága páratlan vonásit
Őrütl rajongás által dúlva szét.
Ó, jaj nekem,
Hogy amit láttam, láttam; és viszont,
Hogy amit látok, látom az iszonyt!

A király és Polonius jönnek

KIRÁLY

Szerelem! nem arra tart e szenvedély!
Se a beszéd, bár egy kissé laza,
Nem volt bolondság. Van valami lelkén,
Amin kotolva ül e mélakór,
S minek kikölte és felpattanása
Veszélybe dönthet. Azt, hogy megelőzzem,
Gyors eltökéléssel így gondolám:
Menjen sietve Angliába Hamlet,
Megkérni az elmúlasztott adót:
Talán a tenger, a kultartományok
Sokféle tarka tárgya kiveri
Ezt a szívébe rögzött valamit,
Melyhez tapadt elméje kiragadja
Önnönmagából. Mit mondasz reá?

POLONIUS

Jó lesz; de mégis azt hiszem, hogy e baj
Első csirája és eredete
Szerelmi bánat. Nos, Ophelia!
Nem kell, hogy elmondd, Hamlet mit beszélt,
Hallottuk azt mind. Felséged magas
Tetszésitől függ, de én azt javaslom:
Királyné anyja most játék után
Hivassa bé őt, és négy szem között,
Szép szóval bírja rá, ha felfödöznél
E bú okát: fogja röviden őt;
Én meg, ha tetszik, hallgatózzam ott,
Hogy mit beszélnek. Ha nem boldogul:
Ám menjen Angliába Hamlet, vagy hová
Elcsukni jónak látja bölcseséged.

KIRÁLY

Úgy légyen; én is amellettt vagyok:
Őrizve járjanak őrütl nagyok.

2. SZÍN

Terem ugyanott. Hamlet és néhány színészjő

HAMLET

Szavald a beszédet, kérlek, amint én ejtém előtted: lebegve a nyelven; mert ha oly teli szájjal mondod, mint sok színész, akár a város dobosa kiáltaná ki verseimet. Ne is fűrészd nagyon a levegőt kezedd, így; hanem jártasd egészen finomul: mert a szenvedély valódi zuhataga, szélvesze, s mondhatnám, forgószele közepett is bizonyos mérsékletre kell törekedned és szert tenned, mi annak simaságot adjon. Ó, a lelkem facsarodik belé, ha egy tagbaszakadt, parókás fejű fickót hallok, hogyan tépi foszlánnyá, csupa rongyokká a szenvedélyt, csak hogy a földszint állók füleit megrepossze, kiknek legnagyobb részét semmi egyéb nem érdekli, mint kimagyarázhatatlan némajáték és zaj. Én az ilyen fickót megcsapatnám, amiért a dühöncöt is túlozza és heródesebb Heródesnél. Kerüld azt, kérlek.

ELSŐ SZÍNÉSZ

Bízva rám, fönséges úr.

HAMLET

Csakhogy aztán fölötte jámbor se légy, hanem menj saját ép érzésed vezérlete után. Illeszd a cselekvényt a szóhoz, a szót a cselekvényhez, különösen figyelve arra, hogy a természet szerénységét által ne hágd: mert minden olyas túlzott dolog távol esik a színjáték céljától, melynek föladata most és eleitől fogva az volt és az marad, hogy tükröt tartson mintegy a természetnek; hogy felmutassa az erénynek önábrázatát, a gúnynak önnön képét, és maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát. No már, ha ezt túlozza valaki vagy innen marad, bár az avatlant megnevetted, a hozzáértőt csak bosszanthatja; pedig ez egynek ítélete, azt meg kell adnod, többet nyom egy egész színház másokénál. Ó, vannak színészek, én is láttam játszani – s hallottam dicsérve másoktól, nagyon pedig –, kik, Isten bűnül ne vegye, se keresztény, se pogány, se általában ember hangejtését, taghordozását nem bírva követni, úgy megdölyfösködtek, úgy megordítottak, hogy azt gondolám, a természet valamely napszámosa csinált embereket, de nem csinálta jól, oly vesszettül utánozták az emberi nemet.

ELSŐ SZÍNÉSZ

Remélem, hogy mi azt a modort már meglehetősen levetkeztük.

HAMLET

Vessétek le egészen! No, meg aki köztetek a bohócot játssza, ne mondjon többet, mint írva van neki; mert vannak azok közt is, kik magok nevetnek, hogy egy csapat bárgyú néző utánok nevéssen; ha szinte a darabnak éppen valamely fontos mozzanata forog is

fent. Ez gyalázatosság, és igen nyomorú becsvágyra mutat a bohóc részéről, ki e fogással él. Menjetek, készüljeteK.

Színészek el.

Polonius, Rosencrantz és Guildenstern jőnek

Nos, uram? Eljön a király megnézni a darabot?

POLONIUS

El, a királyné is, mindjárt pedig.

HAMLET

Mondd a színészeknek, siessenek.

Polonius el

S önök, mindketten, ügye szívesek

Lesznek segítni a siettetésben?

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN

Megyünk, fönséges úr.

Rosencrantz és Guildenstern el

HAMLET

Hol vagy, Horatio?

Horatio jő

HORATIO

Itt, kedves úr,
Szolgálatára.

HAMLET

Halld, Horatio:
Te éppen olyan férfi vagy, minővel
Szerettem, hogy közöm volt valaha.

HORATIO

Ó, kedves úr...

HAMLET

Nem hízelgek, ne hidd;
Mi boldogulást várhatnak tetőled,
Kinek mid sincs, jó kedveden kívül,
Mely táplál és ruház? Mért hízelegni
Egy ily szegénynek? Nem; a cukrozott nyelv
Ám nyalja a sületlen fényüzést,
Görbessze halós térde kapcsait,
Hol a farkcsóválás hasznót terem.
Hallgass ide.

Mióta választásim asszonya
En drága lelkem, s emberek között
Különbséget bir tenni: tégedet
Pecsételt el magának; mert te, bár
Szenvedve mindent, úgy től, mint aki
Semmit se szenved; férfi vagy, ki a
Sors öklözését vagy jutalmait
Egyképp fogadtad; s áldott az, kinek
Vérével úgy vegyült ítélete,
Hogy nem merő síp a sors ujja közt,
Oly hangot adni, milyent billeget.
Férfit nekem, ki szenvedélye rabja
Nem lett soha! s én szívem közepén,
Szivem szivében hordom azt, miképp
Most tégedet. De már kissé sok is.
Ma színjáték lesz a király előtt,
S egy jelenet közel jár ahhoz, amint
Atyám halálát elmondtam neked;
Kérlek, ha majd ez a rész fölkerül,
Csak mintha enlelkem tolmácsa volnál,
Lesd a királyt jól; ha rejtett büne
Ott egy beszédre lyukból ki nem ugrik:
A kárhozatnak lelke volt, amit
Láttunk együtt, s képzelmem oly sötét,
Mint Vulcán pőrölye. Jól megfigyeld;
Mert én arcába kapcsolom szemem;
S majd összevessük a látszat felől
Kettőnk ítéletét.

HORATIO

Jó lesz, uram;
Ha meglóp engem a játék alatt,
S rá nem sütöm: fizetem a lopást.

HAMLET

Már jőnek: bárgyunak kell látszanom.
Foglalj helyet.

*Dán induló. Harsonák. Király, királyné, Polonius,
Ophelia, Rosencrantz, Guildenstern és mások jőnek*

KIRÁLY

Hogy van Hamlet öcsénk?

HAMLET

Felségesen, mákúgyse, a kaméleon kosztján: levegőt eszem, ígéret töltelékkel. Kappant se hizlálnak így.

KIRÁLY

Semmi közöm e felelettel, Hamlet; ez nem az én mondásom.

HAMLET

Nem ám, de az enyém se már. – Uram, ön játszott egyszer az egyetemen, mondja?

POLONIUS

Igen, bizony, fönség; s jó színészek tartottak.

HAMLET

S mi volt a szerepe?

POLONIUS

Julius Caesar; megöltek a Capitoliumon; Brutus ölt meg.

HAMLET

Na, ugyan brutális szerep volt tőle, megölni egy ily capitális borjút. Készen a játszók?

ROSENCRANTZ

Igenis, fönséges úr; engedelmét várják.

KIRÁLYNÉ

Jer ide, édes Hamlet; ülj mellém.

HAMLET

Nem, kedves anyám; itt vonzóbb érc van.

POLONIUS

Ahá! Tetszik látni?

HAMLET

Kisasszony, ölébe fekhetem?

(Ophelia lábaihoz dőlve)

OPHELIA

Nem, uram.

HAMLET

Azaz, ölébe hajthatom a fejem?

OPHELIA

Igen, uram.

HAMLET

Azt gondolja, póriás értelemben vettem?

OPHELIA

Semmit se gondolok, uram.

HAMLET

Mily szép gondolat, egy szép leány lába közt fekünni!

OPHELIA

Tessék?

HAMLET

Semmit se mondtam.

OPHELIA

Jókedve van, fönséges úr.

HAMLET

Kinek? Nekem?

OPHELIA

Igenis.

HAMLET

Ó, boldog Isten! Hisz én vagyok a világ első bohóca. Ki tehet arról, ha jókedve van; hisz látja, mily vidor az anyám is, pedig az apám most halt meg, csak két órája.

OPHELIA

Dehogy: kétszer két hónapja is van már, fönség.

HAMLET

Oly régen? Gyászolja hát az ördög! Én cobolyköntöst csináltatok. Uramfia! Két hónapja, s még el sincs felejtve! Úgy hát megérjük, hogy valamely nagy embert fél évvel is túlél az emlékezete; csakhogy, Mária úgyse, templomot építsen ám, különben eszébe sem jut senkinek; úgy jár, mint a fa ló, melynek sírverse így hangzik: „Mer' ó! már a fa ló el van feledve.”

Hoboják. A némajáték föllép.

Jó egy király és egy királyné, igen nyájaskodva. A királyné megöleli férjét, letérdel és fogadkozik. A király fölemeli, vállára hajtja fejét; aztán egy virágpamlagra fekszik. A királyné, látva, hogy elszunnyadt, távozik. Most jó egy cinkos, koronáját leveszi, megcsókolja, s mérget töltve a király fülébe, elmegy. A királyné visszatér, halva látván férjét, szenvedélyes mozdulatokba tör ki. A mérgező, két vagy három néma személlyel, ismét megjelenik, s bánkódni látszik a királynéval. A holttestet elviszik. A mérgező ajándékkal udvarol a királynénak; az eleinte utálatot, nemakarást fejez ki, de végre elfogadja szerelmét. Elmennek

OPHELIA

Mit jelent ez, fönséges úr?

HAMLET

E biz alattomos hókuszpókusz: gonoszt jelent.

OPHELIA

Talán a darab velejét mutatja a némajáték?

Prológus jó

HAMLET

Mindjárt megtudjuk eme fickóktól: mert a színészben nem áll a szó; kibeszél az mindent.

OPHELIA

Elmondják, mit jelent e némajáték?

HAMLET

El ám, s minden némajátékot, amit velök játszanék; csak ne szégyelljen velök játszani,

ők bizony nem szégyellik elmondani, mit jelent.

OPHELIA

Be hamis, be hamis. Én a darabra figyelek.

PROLÓGUS

„Magunk imé, s tragédiánk
Fölségtek elé borulánk:
Kérjük, figyeljen tűrve ránk.”

HAMLET

Prológus ez, vagy gyűrűbe véssett jelige?

OPHELIA

Rövid biz az, fönség.

HAMLET

Mint a nő szerelme.

Jön a színpadi király és királyné

SZÍNÉSZ KIRÁLY

Már Phoebus ím, harmincadszor kerül
Neptun sós árja s a földgömb körül;
S harminc-tizenkét hold kölcsön világa
Tizenkét harmincszor tűnt a világra;
Hogy viszonos szent frigy kapcsol velem:
Kezünket Hymen, szívünk szerelem.

SZÍNÉSZ KIRÁLYNÉ

Még egyszer annyi holdat és napot
Érjünk, mielőtt szerelmünk elapad.
De jaj! felséged máris oly beteg
– Ép volta eltűnt, kedve csüggeteg –,
Hogy félve-féltem. De bár féltsem én,
Uram, ne hagyjon téged a remény;
Arányt tart nőben féltés, szerelem:
Vagy semmi, vagy mindkettő szertelen.
No már, szerelmem jól tudod, minő:
Félelmem azzal egy arányba nő;
Nagy szeretet fél, apró kételyen:
S hol a félsz nagy, nagy ott a szerelem.

SZÍNÉSZ KIRÁLY

Itt hagylak, édes, nem soká pedig:
Szerves erőm már lanyhán működik;
Te élj, szeretve és tisztelve, még
E szép világban; s tán egy oly derék
Férj oldalán...

SZÍNÉSZ KIRÁLYNÉ

Ne a többit! ne, ó,
Ily szerelem szívemnek áruló!
Másod férjemmel átkozott legyek;
Máshoz csak az mén, ki megölt egyet.

HAMLET

(félre) Öröm, öröm.

SZÍNÉSZ KIRÁLYNÉ

A második nász indító oka
Szennyes haszonvágy, szerelem soha;
Másodszor öltem meg holt férjemet,
Ha második férj csókol engemet.

SZÍNÉSZ KIRÁLY

Most, elhiszem, úgy érzesz, mint beszélsz;
De fogadásunk gyakran füstbe vész.
Föltételünk emlékezésnek rabja:
Vérmes szülött, de már számlálva napja;
Míg éretlen gyümölcs, fáján tapad;
Ha megpuhúl: rázatlan leszakad.
De kell, szükség felednünk e rovást,
Az ily magunkra felrótt tartozást:
Mert amit így fogad a szenvedély,
A szenvedéllyel oda lesz a cél.
Erős bú, vagy öröm, feltétele
Fogamatát magával rontja le:
Mert hol öröm s bú van legfőbb fokon,
Az sír, ez örvend minden kis okon.
Nem örök e világ; az sem csoda,
Ha sorsunkkal a szeretet oda:
Mert hogy melyik vezérli, vitapont:
Szerelem-é a sorsot, vagy viszont?
Nagy férfi buktán, lásd, kegyence fut;
Szegény kapós lesz, amint polcra jut:
Így, a szeretet sorsunk követi;

Ki nem szorul baráttra, lesz neki;
S ki álbarátot szükségben kísért,
Ellent csinálni biztos útra tért.
De, visszatérve honnan indulék:
Sors, akarat oly ellensarki vég,
Hogy terveink legtöbbször füstbe mennek;
Miénk a szándok, nem sükere ennek.
Te sem mégy máshoz, most úgy gondolod;
De elhal eszméd, ha férjed halott.

SZÍNÉSZ KIRÁLYNÉ

Ne adjon tápot a föld, fényt az ég!
Élvét, nyugalmát éj s nap vonja még!
Kétségre váljon remény, bízalom!
Börtön magánya légyen vigaszom!
Dúljon gyönyör-sápasztó baleset,
Ha mire vágytam, minden kedveset!
Szenvedjek *itt s ott* öröklétü kint:
Ha, egyszer özvegy, nő leszek megint!

HAMLET

Ha most ezt megszegné!

SZÍNÉSZ KIRÁLY

Nagy eskü ez. De lelkem oly alélt:
Menj, hadd csalom meg ezt a hosszú délt
Álommal, édes. (*Elalszik*)

SZÍNÉSZ KIRÁLYNÉ

Ringasson az álom;
Ármány soha kettőnk közé ne szálljon. (*El*)

HAMLET

Asszonyom, hogy tetszik a darab?

KIRÁLYNÉ

A hölgy mintha nagyon is fogadkoznék.

HAMLET

Ó, de szavát tartja ám!

KIRÁLY

Hallottad a meséjét? Nincs benne valami bántó?

HAMLET

Nincs, nincs: hiszen csak tréfálnak, tréfából mérgeződnek; semmi bántó a világon.

KIRÁLY

Hogy is hívják a darabot?

HAMLET

Az egérfogó. Hogy miért úgy? Képletesen. A darab egy Viennában történt gyilkosságot ábrázol; Gonzago neve a fejedelemnek; nője Baptista. Mindjárt meglátják. Gonosz egy darab, az igaz; de hát aztán? Felséged lelkiösmerete tiszta, a miénk is; minket hát nem érdekel: kinek nem inge, ne vegye magára.

Lucianus jó

Ez valami Lucianus, a király öccse.

OPHELIA

Fenséged nagyon jó kórus.

HAMLET

Igen jó tolmács tudnék lenni ön és szerelme közt, csak már látnám a szökdelő bábokat.

OPHELIA

Csapkod, uram, csapkod.

HAMLET

Bezzeg jajgatna ám belé, míg el tudná venni az ostrom csapóját.

OPHELIA

Mindegyre jobb – s rosszabb.

HAMLET

Arra esküsznek férjeikkel is. – Kezdd belé már, gyilkos; ne vágj oly veszett pofákat, hanem kezd el. Hadd lám:

„A károgó holló bosszút üvölt...”

LUCIANUS

Szándok sötét, kéz kész, biztos szerem.

Idő szolgál, s egy lélek sincs jelen.

Te, szörny-itallá főtt éjféli gyom,

Melyet Hekate hármass átka nyom,
Varázserőd, ádázz tulajdonod
Ez ép élten most kell bitorlanod.

(Mérget az alvó fülébe önti)

HAMLET

Kertjében mérgezi meg, a birtokáért. Neve, mondom, Gonzago; igaz, meglelt történet, meg is van írva választékos olasz nyelven. Mindjárt meglátják, hogyan nyeri el a gyilkos Gonzago nője szerelmét.

OPHELIA

A király föláll.

HAMLET

Mit! Megijedt, vak tűztől?

KIRÁLYNÉ

Hogy van, felséges férjem?

POLONIUS

Félbe kell hagyni a darabot.

KIRÁLY

Világot ide! Menjünk.

MIND

Világot! világot!

Mind el Hamleten és Horatióon kívül

HAMLET

Ám sírjon a nyíl verte vad:

Ép gímnek tréfaság:

Mert ki vigyáz, ki meg szunyad:

Így foly le a világ.

Nos, barátom (ha másképp szerencsém hátat fordítana), ez, meg egy tollerdő, meg egy pár vidékies szalagcsokor kivágott cipőimen, nem bejuttatna engem akármely színészcsapatba, vagy hogy?

HORATIO

Fél jutalomjátékra.

HAMLET

Egészre, ha mondom.
Mert hát, tudod, hű Dámonom,
Ez ország, bírta bár
Hajdan Jupiter: bírja most
Egy, egy füles – pityke.

HORATIO

Rímelhetett volna, fönség.

HAMLET

Ó, édes Horatióm! Most már tízezer forintot mernék tenni a szellem szavára. Vetted észre?

HORATIO

Nagyon jól, fenséges úr.

HAMLET

Mikor a mérgezés következett.

HORATIO

Nagyon jól megjegyeztem.

HAMLET

Ha, ha! – Te, valami zenét! Fuvolákat ide, hé!
Mert hát, ha a király nem szereti
Komédiánkat – hát nem kell neki.

Rosencrantz és Guildenstern jönnek

Zenét, hé!

GUILDENSTERN

Fönséges úr, engedjen egy szót.

HAMLET

Akár egy históriát, uram.

GUILDENSTERN

Fönséges úr, a király...

HAMLET

Nos, mi lelte?

GUILDENSTERN

Egész magánkívül lett szobájában.

HAMLET

Italtól, uram?

GUILDENSTERN

Nem, fönség, inkább az epétől.

HAMLET

Ön bölcsessége dúsabbnak mutatkoznék, ha ezt az orvosának jelentené: mert ha én adnék tisztítót neki, az még inkább epesárba ejtené.

GUILDENSTERN

Édes jó uram, ejtse valahogy rendesebben szavait, ne tegyen oly vad szökelléseket tárgyamtól.

HAMLET

Szelíd vagyok, uram; beszéljen.

GUILDENSTERN

Anyja, a királyné, a legnagyobb lelki aggodalomban küldött fenségedhez.

HAMLET

Örvendek, hogy szerencsém van.

GUILDENSTERN

Nem úgy, fenséges úr; ez az udvariság nincs itt helyén. Ha fenséged méltóztatik ép feleletet adni, úgy végzem anyja parancsát; ha nem, úgy fenséged bocsánata s az én visszatértem leend vége küldetésemnek.

HAMLET

Uram, azt nem tehetem.

GUILDENSTERN

Mit, fönség?

HAMLET

Hogy önnek ép feleletet adjak. Elmém beteg; de oly válasszal, aminő telik tőlem,

parancsoljon ön, vagy inkább, mint mondá, az anyám. Erről hát ne többet, hanem a tárgyra. Az anyám, mondá ön...

ROSENCRANTZ

Igen, ezt izeni. Fönséged magaviselete őfelségét megdöbbenté s bámulatba ejté.

HAMLET

Ó, csudálatos fiú, ki egy anyát így megdöbbenthet! De semmi következmény nincs anyám bámulatának sarkában, ugye? Tudassa.

ROSENCRANTZ

Mielőtt fenséged lefekünnék, beszélni kíván vele magánszobájában.

HAMLET

Engedelmeskedni fogunk, még ha tízszer anyánk volna is. Van még valami ügyök velem?

ROSENCRANTZ

Fönséges úr, engem egykor szeretett.

HAMLET

Most is; esküszöm e csenőkre és lopókra!

ROSENCRANTZ

Édes jó uram, mi hát oka e levertségnek? Önkényt zárja be saját szabadsága kapuját, ha búja közlését megtagadja barátjától.

HAMLET

Előmozdítás kellene, uram.

ROSENCRANTZ

Hogy lehet az, mikor maga a király szavát adta, hogy örökössé teszi Dániában?

HAMLET

Jaj, uram, de „míg a fű megnő” – a közmondás egy kissé kopott.

Fuvolat hoznak

Ó, a fuvola! Hadd lám – csak hogy szabaduljak tőletek. – Miért akartok ti kerülgetve szelet fogni tőlem, mintha hálóba akarnátok terelni?

GUILDENSTERN

Ó, kegyelmes úr; ha kötelességem túlbuzgó, szeretetem is udvariatlan.

HAMLET

Ezt nem értem világosan. Nem játszanál egyet e sípon?

GUILDENSTERN

Nem tudok fenség.

HAMLET

De ha kérlek.

GUILDENSTERN

Higgye el, nem tudok.

HAMLET

Esedezem.

GUILDENSTERN

Egy billentést sem tudok, fenséges úr.

HAMLET

Hisz az oly könnyű, mint hazudni: kormányozd e szellentűket ujjaiddal s hüvelykdeddel; száddal lehelj belé; s a legremekebb zenét fogja beszélni. Látod, ezek a billentyűi.

GUILDENSTERN

De én éppen azokat nem bírom harmóniazengedezésre vezényelni; nincs hozzá ügyességem.

HAMLET

No lám, mily becsstelen eszközzé akartok ti tenni engem. Játszani akarnátok rajtam; ismerni billentyűimet; kitépni rejtelmem szívét; hanglétrám minden hangját kitapogatni a legalsótól a legfelsőig; pedig e kis eszközben zene rejlik, felséges szózat, mégsem bírjátok szavát venni. A keservét! Azt hiszitek, könnyebb énrajtam játszani, mint egy rossz sípon? Gondoljatok bármi hangszernek: rám tehetitek a nyeret, de nem bírok játszani rajtam.

Polonius jó

Isten áldja, uraim.

POLONIUS

Uram, a királyné beszélni akar fönségeddel, mindjárt pedig.

HAMLET

Látja-e azt a felhőt? Majdnem olyan, mint egy teve.

POLONIUS

Isten engem, valóságos teve alakú.

HAMLET

Nekem úgy tetszik, menyéthez hasonlít.

POLONIUS

A háta olyan, mint a menyétnek.

HAMLET

Vagy inkább cethalforma?

POLONIUS

Nagyon hasonló a cethalhoz.

HAMLET

No, hát mondja anyámnak, megyek tüstint. – Csak addig tesztek engem bolonddá, ameddig kedvem tartja. – Megyek tüstint.

POLONIUS

Mondom *(El)*

HAMLET

„Tüstint” szó könnyű mondani. – Hagyjatok egyedül, barátim.

Rosencrantz, Guildenstern és Horatio el

Most van az éjnek rémjáró szaka,
Minden sir ásít, s maga a pokol
Dögvést lehell ki. Most hő vért meginnám,
S oly szörnyü tettet bírnék elkövetni,
Hogy a napfény reszketve nézne rá.
De csitt! anyámhoz. – Ó, szív! el ne nyomd
Természeted, s ne hadd, hogy e kebelbe
A Néro lelke szálljon valaha:
Legyek kegyetlen, ne vértagadó,
Dobjon szavam tőrt, ne rántsón kezem,

Nyelv s szándok ebben kétszinű legyen:
Hogy, bármi zokon ejtsem a beszédet,
Tettel ne nyomjon lelkem rá pecsétet. (E)

3. SZÍN

Szoba ugyanott. Király, Rosencrantz és Guildenstern jönnek

KIRÁLY

Nem szeretem bolondságát; se oly
Bizton nem állunk, hogy bitangra hagyjuk.
Készüljete hát: mindjár' kiadom
A megbizót, el, Angliába véle!
E hon határa nem tür oly veszélyes
Kockáztatást, minővel fenyeget
Hóbortja minden órán.

GUILDENSTERN

Készülünk.

Szent, istenes gond az, megtartani
Épségben annyi sok, sok lelket, amely
Fölséged által él s táplálkozik.

ROSENCRANTZ

Egyes, magánélet is köteles,
Az ész hatalma- s minden fegyverével,
Megóvni ártalomtul önmagát;
De sokkal inkább egy olyan lehellet,
Melynek javától ezrek élte függ.
Fölség lehúnyta nem egyes halál:
Mint örvény rántja bé egész körét;
Hegycúcson álló roppant nagy kerék az,
Melynek magas küllőin sok ezer
Kisebb tárgy bécsapolva s kötve van;
Ha egyszer indul: minden függelék,
Apró kíséret, zúgva követi
A mély bukásba. Ha király sohajt,
Mindég az összes nép nyög arra jajt.

KIRÁLY

Övedzzetek hát e gyors útra, kérlek;
Mert láncra verjük ezt a rettegést:
Nagyon szabad lábon jár.

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN

Sietünk.

Rosencrantz és Guildenstern el.

Polonius jó

POLONIUS

Most indul éppen anyjához, uram.
Én elvonulok a kárpit mögé
S kihallgatom. Tudom, megfeddi jól,
De mint fölséged mondta (s bölcs a mondás),
Kell más tanú is, az anyán kívül
– Mert részrehajlók természet szerint –,
Hogy lesse a szót, így alkalmilag.
Jó éjt, királyom! bár tisztelkedem még
Fekvés előtt, s közlöm, ha mit tudok.

KIRÁLY

Köszönöm, kedves úr.

Polonius el

Ó, rút az én bünöm, s az égre búzlik!
Az eredendő átok ül azon:
Vérgyilkolás! Könyörögni nem tudok;
S bár lenne hozzá kedv, mint akarat van,
Vétkem legyőzi a hév szándokot;
És mint kinek két sürgős dolga van,
Itt állva veszteg, hogy melyikbe fogjak,
Mindkettőt elhagyom. Mit! volna bár
Ez átkozott kéz kétszer ennyi vastag
A bátya-vértől: nincs elég eső
Az üdv egében, hogy fehérre mossa,
Mint a fehér hó? Mért van irgalom,
Ha nem, hogy a bünt rontsa meg csupán?
S mi az imádság két malasztja, mint
Felfogni a bukót, és a bukottnak
Kegyelmet nyerni? Föl tehát, szemem!
A vétek elmúlt. Ó, de mily könyörgés
Szolgál javamra, helyzetem szerint?
„Bocsásd meg undok gyilkosságomat!” –
Az nem lehet; hisz most is birtokomban
Mindaz, miért a vétket elkövettem:
Koronám, saját dicsvágyam, és királyném.

Nyerhet malasztot, ki bűnhöz tapad?
Mert e veszett világban aranyos
Kezű gonoszság félretol jogot,
S a vétek árán gyakran megveszi
Magát a törvényt: de nem úgy van ott fenn:
Ott nincs kibúvó; a tény ott igaz
Mivoltaként áll, s arra kényszerít,
Hogy szemtül-szembe állva bűneinkkel
Valljuk be nyilván. És most? mi marad?
Kisértsd meg, a bűnbánat mit tehet:
Mit nem tehet az? Ó, de mit tehet
Annak, ki bűnét bánni képtelen?
Ó, szörnyü helyzet! Ó, szív, fekete,
Mint a halál! S te, ó, lépen ragadt
Lélek, kit a verdés jobban lenyűgöz!
Ó, égi kar, segélj! Próbát teszek:
Hajolj, merő térd; és te szív, acél
Idegzetteddel, lágyulj oly puhára,
Mint a ma-szült csecsemő inai.
Még minden jóra válhat. (*Letérdel*)

Hamlet jő

HAMLET

Most megtehetném, top! imádkozik.
És, most teszem meg: – akkor mennybe mén.
Így állok én bosszút? Megfontolandó.
Atyámat egy gazember megöli,
S én, ez apának egyetlen fia,
Azt a gazembert mennyországba küldöm.
Hisz ez díj, jutalom, nem bosszuállás.
Ő az atyámat hízottan, kenyér
Elégségében ölte meg, midőn
Virágzott bűne, mint nyíló tavasz;
S ki tudja, Istennél egyéb, hogy áll
A számadása most? de emberi
Körülmények s gondolkozás szerint
Súlyos lehet. S én bosszút álltam-e,
Ha rajt' ütök, midőn tisztálja lelkét,
Midőn ama nagy útra kész, megért?
Nem.
Be, kard; tanulj te szörnyűbb markolást.
Majd részegen ha alszik, vagy dühöng,
Vagy vérparázna ágyán kéjeleg,

Kockázik, esküdöz, s olyat csinál,
Min üdvösség zamatja semmi sincs:
Akkor bököm le, hogy két sarka égre
Kapáljon, s lelke légyen kárhozott,
S mint a pokol, hová megy, fekete.
De vár anyám – te díjad megkapod;
E gyógyszer nyújtja csak beteg napod. *(El)*

A király fölkel és előbbre jő

KIRÁLY

Fölszárnyal a szó, eszme lennmarad:
Szó eszme nélkül mennybe sose hat. *(El)*

4. SZÍN

Szoba ugyanott. Királyné és Polonius jő

POLONIUS

Mindjárt jön. Aztán rakja meg, királyném!
Nincs mód kiállni, mondja, csínjait;
Most is csupán felséged állt közötté
S a nagy harag közt. Én itt hallgatódom;
Csak kérem, bánjon kereken vele.

HAMLET

(kíinn) Anyám, anyám, anyám!

KIRÁLYNÉ

Csak bízza rám: ne féltsen engemet.
Vonuljon vissza: hallom lépteit.

Polonius elrejtézik. Hamlet jő

HAMLET

Nos hát, anyám, mi tetszik?

KIRÁLYNÉ

Hamlet, nagyon megsértetted atyádat.

HAMLET

Anyám, nagyon megsértetted atyámat.

KIRÁLYNÉ

Jer, jer; nyelved hiú szót viszonzoz.

HAMLET

Menj, menj: kötözködő nyelved gonosz.

KIRÁLYNÉ

Mi volt ez, Hamlet?

HAMLET

Mi baj, édesem?

KIRÁLYNÉ

Feledtél?

HAMLET

Nem, a szent keresztre! nem:
Ön a királyné, férje öccse nője;
De – bár ne volna az – anyám is ön.

KIRÁLYNÉ

Ha így van, küldöm, aki bír veled.

HAMLET

Jer, jer, ne moccanj; ülj le csöndesen:
Tapot se innen, míg tükörömbbe nem nézsz,
Mely megmutatja szíved bensejét.

KIRÁLYNÉ

Mit akarsz velem? csak nem akarsz megölni?
Segítség!

POLONIUS

(a kárpit megett) Hó! segítség! hej! segítség!

HAMLET

Hahó! patkány?

(Kardot ránt)

Meghalt; itt egy arany rá!
Meghalt. *(Átszúr a kárpiton)*

POLONIUS

(a kárpit megett) Végem van. Ó...

KIRÁLYNÉ

Jaj! mit tevé?

HAMLET

Hát tudom én, mit. A királyt?...

(Fölemeli a kárpitot s előbúzza Poloniust)

KIRÁLYNÉ

Ó, mily hebehurgya, véres munka ez!

HAMLET

Véres biz ez, s majd oly gonosz, anyám, mint
Megölni egy királyt, s öccsével élni.

KIRÁLYNÉ

Királyt, megölni?

HAMLET

Azt mondám, igen –

(Poloniusra)

Szegény izgága vén bolond, nyugodj.
Különbnek véltelek; magad kerested:
Veszélyes, ládd-e, a túl-buzgalom.
Ne törd kezed. Pisz! ülj le csöndesen,
És hadd töröm a szíved; mert fogom
Ha törhető anyagból van csinálva;
Ha átkos megszokás úgy meg nem edzé,
Hogy minden érzés ellen bástya lett.

KIRÁLYNÉ

Mit tettem én, hogy nyelved ily gorombán
Mer rám zajongni?

HAMLET

Oly tettet, mitől
Lehámlik a kegy, az illem pirul;

Képmutató lesz az erény; lehull az
Ártatlan szerelem szép homlokáról
A rózsza, és pokolvar váltja föl;
Mitől olyan lesz a nász-fogadás,
Mint kockajátzóknak hazug esküi.
Oly tettet, ó! mely ama testi frigynek
Kitépi lelkét, szó-árrá teszi
A hit malasztját. Az ég arca lángol,
Sőt e szilárd föld, e vegyes tömeg,
Bús képpel, mint majd ítélet-napon,
Belébetegszik.

KIRÁLYNÉ

Hajh! miféle tett az,
Mely már a címlapon így mennydörög?

HAMLET

Tekints e képre, s e másokra itt,
Két férfi-testvér hű ábráira.
Nézd, mennyi fönség ül e homlokokon:
Hypérjon fűrtök: homlok Jupiter
Sajátja; szem Mársé, mely fenyeget
S parancsol egyben; állás Mercuré,
Most száll le, egy égcsókoló tetőre;
Oly összetétel és idom, valóban,
Hogy minden isten, úgy látszik, pecsétet
Nyomott reája, biztosítani
Egy *férfit* a világnak. Ez vala
Férjed; tekintsd már a következőt.
Im, férjed ez; mint üszögös kalász
Az ép testvért rohasztva. Van szemed?
Elhagyhatád e szép hegylegelőt,
Hogy e mocsáron hízz? Hah! van szemed?
Szerelmed nem okolhadd; hisz korodban
A hejjuhujja vér szelíd, hunyász,
S hallgat az észre; de micsoda ész az,
Mely ettől erre száll! Érzésed, az van,
Mert hogy mozognál másképp: ámde béna
Érzék az; ilyet örült sem hibáz,
Így elmehábor sem tevé soha
Rabbá az érzést, hogy választani
Épen ne tudjon, ily különbözőkben.
Mi ördög volt hát a szem-bekötősdí,
Mely rászedett? Szem érzés nélkül, érzet

Látás nekül, vagy fül, szem kéz nekül,
Szaglás minden nekül, vagy bármi hű
Érzéked egy-egy kóros része, így
El nem tompulhatott.
Fuj! nem pirulsz el? Pártütő pokol,
Ha így lázongsz egy tisztos anyanő
Csontjában, akkor a láng ifjuság
Erénye, öntüében olvadó
Viasz legyen; ne mondják, hogy gyalázat,
Midőn az ifju hév ösztön kirúg,
Ha már a csupa fagy ily lánggal ég
S az ész a vágynak kerítője lesz!

KIRÁLYNÉ

Ó, Hamlet! ne beszélj.
Lelkem mélyébe fordítod szemem,
Hol több olyan folt árnya látszik, amely
Soha ki nem mén.

HAMLET

Hah! egy zsíros ágy
Nehéz szagú verítékében élni;
Bűzben rohadva mézeskedni ott
A szurtos almon...

KIRÁLYNÉ

Ó, ne mondd tovább!
Fülemben mint tőr hatnak szavaid;
Ne többet, édes Hamlet.

HAMLET

Egy gyilkos, egy gaz;
Egy szkláv, ki első férjed tizedének
Még huszadrésze sincs; egy váz király!
Ország, uralkodás zsebtolvaja,
Ki polcról lopta el a koronát,
Úgy dugta zsebre.

KIRÁLYNÉ

Ó, ne többet.

HAMLET

Egy kapca-, rongykirály –

Szellem jó

Mennybéli őrzők! lengjete körül
Védszárnyatokkal. Mit kívánsz, kegyes alak?

KIRÁLYNÉ

Haj! örült csakugyan.

HAMLET

Dorgálni jössz-e késkedő fiad,
Ki múlni hágy időt és szenvedélyt
S nem hajtja végre rettentő parancsod?
Ó, szólj!

SZELLEM

Eszedbe jusson. Csak azért
Jövék, hogy edzzem tompult szándokod.
De nézd, anyádon mily rémület űl,
Ó, lépj közéje s vívó lelke közzé:
Minél gyöngébb a test, a képzelet
Annál erősbben működik.
Szólj néki, Hamlet!

HAMLET

Hogy van, asszonyom?

KIRÁLYNÉ

Ó, jaj! *te* hogy vagy?
Ki puszta űrbe függeszted szemed,
S beszédbe állsz a test nélküli léggel?
Kiül szemedben szellemed vadul
S mint riadókor alvó katonák,
Fekvő hajad, bár lengő élte van csak,
Mind élre szökken. Ó, édes fiam!
Önts lángoló agyrémeid hevére
Hús béketűrést. Mit népsz oly merőn?

HAMLET

Ót, őt! Ni, mily halványan rám-mered!
Alakja, sorsa együtt, a kövekbe
Érzést papolna. – Ó, ne nézz reám,
Nehogy siralmas arcod eltereljen

Ádáz műveimtől; és hogy színtelenné
Ne váljon tettem: könnyé, vér helyett.

KIRÁLYNÉ

Kinek beszéled ezt?

HAMLET

Nem látsz te semmit?

KIRÁLYNÉ

Semmit; pedig jól mindent, ami ott van.

HAMLET

Nem is hallottál semmit?

KIRÁLYNÉ

Semmit én

Kettőnk szaván kívül.

HAMLET

No, nézz oda!

Nézd, hogy lopózik el! Atyám az, amint
E földön élt, járt. Nézd, ahol megyen:
Most, most suhan az ajtón kifelé!

Szellem el

KIRÁLYNÉ

Híú koholmány ez hevült agyadtól,
Anyagtalan teremtés, aminőben
Nagy mester a rajongás.

HAMLET

Mit, rajongás!

Erem, mint a tiéd, ütenyre vér
S éppoly zenét mond, mint az. Nem bolondság,
Amit beszéltem; tégy próbát velem,
S én szórul szóra elmondom megint,
Holott az őrült ész ugrálna szerte.
Anyám, az Isten szent szerelmiért!
Ne áltasd lelked a csalóka írral,
Hogy őrültégem – nem bünöd – beszél:

Csak béhegeszti hámmal a fekélyt,
Mig láthatatlan terjed a fene,
S mindent aláás. Gyónj meg Istenednek:
Bánd meg a múltat; a jövőt kerüld,
S többé ne trágyázd a gyomot, hogy annál
Bujábbra nőjön. És bocsásd meg ezt az
Erényem; mert a szűkkeblű idők
Zsírjában az erénynek kell magának
A vétket megkövetni, sőt hajolva
Esengni, hagyjon tenni jót vele.

KIRÁLYNÉ

Kettéhasítád szívemet, fiam.

HAMLET

Ó, hát hajítsd el a rosszabb felét
S kezdj a maradtal tisztább életet.
Jó éjt – de bátyám ágyához ne menj:
Mutass erényt, ha nincs is. A szokás –
E szörny, ez ördög, mely öntudatát
Elnyeli tetteinknek – angyal ebben:
Hogy a szép s jó foglalkozásra is
Oly mezt, ruhát ad, mely tággá viselve
Ráillik éppen. Türtözzél ma éjjel;
S a holnap-éji megtartózkodás
Könnyebb leend; még könnyebb azután;
Mert képes a természet bélyegét
Kicserélni mintegy a szokás, lebírní
Az ördögöt, vagy csuda hatalommal
Kidobni. Még egyszer, jó éjszakát!
S ha áldva lenni óhajtasz, anyám,
Úgy kérlek, áldj meg. – Ezt a jó urat (*Poloniusra*)
Sajnálom; de ha így tetszett az égnek
– Büntetve őt velem, s engem vele –,
Hogy én legyek szolgája, ostora.
Eltakarítom, és kezem miatti
Halálaért felelni én fogok.
Jó éjszakát megint.
Kegyes szándék kegyetlenségre hajt:
Rossz kezdetnek rosszabb lesz vége majd.
Egy szót még, asszonyom.

KIRÁLYNÉ

De mit tegyek?

HAMLET

Ezt semmi áron ne, amire kérlek:
Hadd csaljon ágyba a pöffedt király,
Csipdesse arcod, hívjon mucijának,
S egy-két bűdös csókért, vagy mert fene
Ujjával ott babirkál nyakadon,
Tálalj ki mindent: hogy hisz voltaképp
Én őrült sem vagyok, csak tettetésből.
Jó lenne ezt tudtára adni; mert
Hiszen melyik szép, józan, bölcs királyné
Tagadna ilyen drága titkot el
Egy béka, egy dög, egy furkó előtt?
Sőt, bár az ész titoktartást javall,
A háztetőn függő kosárt akaszd le,
Röpítsd belőle szét a madarat,
Próbára bújj belé, az egyszeri
Majomként, s törd ki onnan a nyakad.

KIRÁLYNÉ

Elhidd, ha szó lehelletből leszen,
S lehellet életből: nincs éltem arra,
Hogy kilehelljem a mondottakat.

HAMLET

Most Angliába kell mennem, tudod.

KIRÁLYNÉ

Jaj, azt feledtem; úgy határozák.

HAMLET

Kész a pecsétetes írat, s két tanuló-
Társam viendi, kikben úgy bizom,
Mint viperában; útam ők seperjék,
Levén vezérim a gazságra. Hagyján!
Hisz oly derék a tűzmestert saját
Aknája által vetni föl; s ügyetlen
Volnék, ha nálók egy öllel alább
Nem ások és a holdba nem röpítem.
Ó, oly derék az, ha két oldalon
Így összevág két csel, egy vonalon.
Ez ember itt terhemre van: berántom
A lusta bendőt a mellékszobába.
Jó éjt, anyám. – Ez a tanácsos úr –

Éltében oly gaz, locska, balgatag –,
Lám, most komoly, titkot tart, hallgatag.
Gyerünk, barátom! most már *végbe* viszlek.
Jó éjt, anyám.

Külön el. Hamlet bevonszolja Poloniust

NEGYEDIK FELVONÁS

1. SZÍN

Szoba a kastélyban.

Király, királyné, Rosencrantz, Guildenstern jönnek

KIRÁLY

Van e sok mély fohászban tartalom:
Fordítsátok le; meg kell értenünk.
Hol a fiad?

KIRÁLYNÉ

Hagyjátok e helyet kissé nekünk.

Rosencrantz és Guildenstern el

Ah, jó uram, mit láttam én az éjjel!

KIRÁLY

Mit, Gertrud? Hogy van Hamlet?

KIRÁLYNÉ

Háborog,
Mint tenger és szél, ha versengenek,
Melyik hatalmasb. Amint bős rohamban
Hall egy kevés neszt a kárpit mögött,
Kardot ragad: „Patkány! patkány!” – kiált,
S vad képzetében a jó öreg embert
Látatlanból leszúrja.

KIRÁLY

Ó, sulyos tett!
Velünk is úgy tesz, ha mi ott vagyunk.
E nagy szabadság folyvást fenyeget,

Tenmagad, engem, és mindenki mást.
Haj! hogy felelni ez erőszakért?
Minket okolnak majd: vigyázatunk
Mért nem szorítá fékre, láb alól,
Ez őrjöngő fiút; de úgy szerettük,
Hogy meg nem értők az ildom szavát,
Sőt rejtegetve, mint csúf kórt a kóros,
Hogy meg ne tudják, még tápláltuk azt
Élet-veszéllyel is. Aztán hová ment?

KIRÁLYNÉ

Rejtekbe vonni a holt tetemet;
Amely fölött még örültsége is,
Mint aljas ércek közt a nemesebb fém,
Tisztán ragyog: siratja, kit megölt.

KIRÁLY

Ó, Gertrud! Jer velem.
Mihelyt az ormon tetszik egy sugár,
Hajóra küldjük. E szilaj merényt,
Fönség, ügyesség által, már nekünk kell
Palástolgatni és kimenteni.
Ha! Guildenstern!

Rosencrantz és Guildenstern jönnek

Két jó barát, segéljeteK tovább is.
ŐrüIt fiunk Poloniust megölte
S anyja szobájából kivonszolá:
Kutassátok fel, s a holt tetemet
Elcsalva tőle szép szóval, vigyétek
A kápolnába. Járjatok serényen.

Rosencrantz és Guildenstern el

Jer, hívjuk össze legbölcsebb barátaink;
Tudassuk e szilaj tettet velök,
S hogy mit teendünk; így a rágalom
– Mely suttogása mérges nyilait
Világ sarkáig oly bizton lövi,
Mint célhoz ágyu a golyót – talán
Nevünk elvéttve, a sebezhetetlen
Léget találja. – Ó, jer hát, jere!
Lelkem zavarral és búval tele.

Elmennek

2. SZÍN

Más szoba ugyanott. Hamlet jó

HAMLET

Eltéve bizton.

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN

(kinn) Hamlet! Hamlet úr!

HAMLET

De csitt! Mi zaj! ki szólit? Íme, jönnek.

Rosencrantz és Guildenstern jönnek

ROSENCRANTZ

Fenséges úr, mit tőn a holt tetemmel?

HAMLET

Porral vegyítém, amellyel rokon.

ROSENCRANTZ

Hát mondja, hol van; hogy kivéve onnan,
Vigyük a kápolnába.

HAMLET

Ne hidd azt.

ROSENCRANTZ

Ne higgyem, mit?

HAMLET

Hogy én a te titkod meg tudom őrzeni, s a magamét nem. Aztán meg egy szivacs kérdésre mit is válaszoljon egy királyfi?

ROSENCRANTZ

Engem szivacsnak néz, fönség?

HAMLET

Annak hát; ki a királytól pártfogást, jutalmakat és tekintélyt szí magába. De az efféle tiszték utoljára tesznek legjobb szolgálatot a királynak; mint majom, tartja őket egy ideig a pofazacskóban; előbb nyalja-falja, hogy végre elnyelje; ha rászorul, amit összeböngésztek, fogja, kifacsar, és ti, szivacsok, ismét szárazon vagytok.

ROSENCRANTZ

Nem értem, fönséges úr.

HAMLET

Örvendek rajta. Fortélyos beszéd alszik a bolondos fülben.

ROSENCRANTZ

Uram, meg kell mondania, hol a test; s jöjjön velünk a királyhoz.

HAMLET

A test a királynál van, de a király nincs a testnél. A király afféle izé...

GUILDENSTERN

Mizé, uram?

HAMLET

Semmizé. Vezessenek hozzá. Bújj be, róka, mind utána!

Elmennek

3. SZÍN

Más szoba ugyanott. Király jó kísérettel

KIRÁLY

Utána küldtem, s a testet nyomozni.
Minő veszély, hogy ez ember szabad!
De szigorú törvényt nem láthatunk rá,
Mert a zavargó népség kedveli,
Amely nem ésszel, csak szemmel szeret;
S ilyenkor a bűn ostorát tekintik,
Soha nem a bűnt. Ezt, hogy elsimítsuk,
E rögtön útja régi terv gyanánt
Legyen kiadva; mert kétség'b'esett
Nyavalyán kétség'b'esett gyógyszer segít,
Vagy éppen semmi.

Rosencrantz jó

Nos, mi történt?

ROSENCRANTZ

Hová rejté el a hullát, uram,
Nincs mód kitudni tőle.

KIRÁLY

S hol van ő?

ROSENCRANTZ

Künn őrzi társam, és parancsra vár.

KIRÁLY

Hozzák előmbe.

ROSENCRANTZ

Ha! Guildenstern! hadd jöjjön a királyfi.

Hamlet és Guildenstern jönnek

KIRÁLY

No, Hamlet, hát? hol van Polonius?

HAMLET

Vacsorán.

KIRÁLY

Vacsorán! Hol?

HAMLET

Nem ahol ő eszik, hanem ahol őt eszik: az államféregék bizonyos gyülekezete éppen nekiesett. Mert hát életrendünk egyedüli hatalmassága a féreg: mi minden egyéb teremtményt meghizlalunk, hogy magunkat hizlalhassuk; magunkat pedig a pondrónak hizlaljuk. A kövér király meg a sovány koldus, csak más-más fogat étel; két tál egy asztalon: s azzal vége.

KIRÁLY

Haj, haj!

HAMLET

Azoneygy ember halászhat a féreggel, mely egy királyból evett; s ehetik a halból, mely

ama férgen hízott.

KIRÁLY

Mit akarsz ezzel mondani?

HAMLET

Semmit, csak megmutatni, hogyan tehet egy király körutat a koldus bendőjén által.

KIRÁLY

Hol van Polonius?

HAMLET

Az égben; akár nézesse meg; ha ott nem lelik, keresse önmaga a másik helyen. De, igazán, ha ez egy hóban rá nem akad, csak szimatolja, mikor a lépcsőn felfelé jó a csarnokba.

KIRÁLY

(néhány kísérekhez) Keressétek ott.

HAMLET

Megvár, míg odaértek.

Kísérek el

KIRÁLY

Hamlet, tulajdon biztosságodért –
Mely drága nekünk, mint fájdalmas az,
Amit cselekvél – tettetted számkiűz
Hév gyorsasággal: készülj fel tehát,
A gálya készen, a szél kedvező,
Kiséreted vár, s minden készülőt
Ver Angliába!

HAMLET

Angliába?

KIRÁLY

Úgy van.

HAMLET

Jó.

KIRÁLY

A bizony; ha tudnád céljaim.

HAMLET

Látok egy cherubot, aki látja őket. – No, de jerünk Angliába. Isten veled, édesanyám!

KIRÁLY

Hát szerető atyád, Hamlet?

HAMLET

Anyám, mondom. Apa és anya férj és nő; férj és nő egy test, és így: anyám. Jerünk Angliába! *(El)*

KIRÁLY

Nyomába rögtön; csaljátok hajóra
Tüstént; ma éjjel induljon nekem.
El, a pecsétlés megvan, és egyéb
Ez ügyre tartozó: siessetek.

Rosencrantz és Guildenstern el

Angol király, ha tartasz valamit
Barátságomra (és tarthatsz pedig,
Mert most is érzed nagy hatalmomat,
Mert sebhelyed még most is új, vörös
A dán fegyvertől, és félelmed önkint
Adót fizet nekünk), nem langyosan
Veszed kegyúri meghagyásomat,
Mely a levélben kérve sürgeti
Hamlet halálát. Tedd meg, Anglia;
Mert mint aszúkór dül véremlen az:
Légy orvosom te. Míg az téve nincs,
Kedvet nekem nem hoz szerencse, kincs. *(El)*

4. SZÍN

Térség Dániában. Fortinbras jó haddal

FORTINBRAS

Menj, százados, köszönts a dán királyt
Nevemben, és mondd: engedelme folytán,
Igényli országán az átkelést
Fortinbras. A gyűlőhelyet tudod.
Ha őfelsége szólni vágy velünk,

Személyesen is hódolunk. Tudasd ezt.

SZÁZADOS

Fogom, királyfi.

FORTINBRAS

Most előre, bízvást.

Fortinbras és hada el.

Hamlet, Rosencrantz, Guildenstern stb. jönnek

HAMLET

Uram, ki népe ez?

SZÁZADOS

Norvégiából jönnek, uram.

HAMLET

S mi céllal, kérem?

SZÁZADOS

Lengyelország bizonyos része ellen.

HAMLET

Ki a vezérek?

SZÁZADOS

Az ősz norvég király kisöccse, Fortinbras.

HAMLET

Egész országot megy hódítani,
Vagy csak határszélrt?

SZÁZADOS

Nagyítás nélkül s igazán kimondva,
Mi egy oly talpalat földért megyünk,
Melynek mi haszna sincs, csak a neve.
Öt aranyért, ötért nem bérleném ki:
Többet nem is kap, ha zálogba vetné,
A lengyel érte, sem Norvégia.

HAMLET

Úgy hát a lengyel csak nem ví azért?

SZÁZADOS

Dehogynem; már meg is szállotta haddal.

HAMLET

Kétezer lélek s húszezer arany
Nem dönti el e szalmaszálnyi kérdést.
Ez mind a béke s nagy vagyon fekélye:
Belül fakad fel, s nem látszik kívül,
Mért hal az ember. Köszönöm, uram.

SZÁZADOS

Isten velünk, uram. *(El)*

ROSENCRANTZ

Fenséges úr, ha tetszik, mehetünk.

HAMLET

Mindjárt elérlek, csak haladjatok.

Rosencrantz és Guildenstern el

Hogy vádol engem minden alkalom,
S ösztönzi lusta bosszúm! Mi az ember,
Ha drága idején vett fő java
Alvás, evés csak? Nem több, mint barom.
Bizonyal, aki ez előre-hátra
Tekintő okos ésszel alkotott,
E képességet, ezt az isteni
Értelmet nem adá, hogy semmi-haszna
Belénk zápujjon. Már, vagy állati
Feledség bennem, vagy a szerfölkött
Aggódó gyáva szórszál-hasgatás
– Oly gond, miben, ha négyfelé hasítnók,
Egy rész az ildom, háрма gyávaság –
Én nem tudom, mért élek, mondogatva:
„Ez a teendő!”, bár ok, akarat,
Erő, eszköz, mind kész, hogy megtegyem.
Példák, nagyok, mint a föld, intenek;
Tanúbizonyság e tengernyi had
S vezére a gyöngéd, kényes királyfi,
Kinek becsvágytól duzzadó erélye
A vak jövőre nyelvet öltöget,

Kitéve azt, mi nem biztos, halandó,
Sorsnak, halálnak, vésznek, kárnak, egy
Üres tojásért. Az valódi nagy,
Ki fel nem indul, ha nagy oka nincs;
De szalmaszálért is küzd nagyszerűen,
Midőn becsület, ami fennforog.
S hogy állok én, kinek atyám megölve,
Anyám gyalázva, ész, vér egyaránt
Fölingerelve, s én elaltatom,
S nézem pirúlva húszezer fiú
Közel halálát, kik egy ál dicsőség
Káprázataért a kész sírba mennek,
Úgy, mint az ágyba; vának egy rögéért,
Melyen a küzdők száma el se fér,
Mely sírhalomnak is kevés, befödni
Az elhullottakat. Ó, vért kívánj
Hát, gondolat! vagy értéked silány. *(El)*

5. SZÍN

*Helsingőr. Szoba a kastélyban.
Királyné és Horatio jönnek*

KIRÁLYNÉ

Nem akarok beszélni a leánnyal.

HORATIO

Erővel jönne; rendkívül zavart;
Nem szánni állapotját nem lehet.

KIRÁLYNÉ

Mit akar?

HORATIO

Atyjáról beszél sokat;
Azt hallja, úgymond, hamis a világ;
És erre hm-get, és mellét veri;
Egy szalmaszál is bántja, kétesen,
Csak félig-érthetőn mond valamit;
Beszéde semmi, de alaktalan
Fordulatokkal sejtelmekre készíti
A hallgatókat, hogy hozzávetőleg
Ön eszméikhez toldják a szavat,
Mely, a szem-, fő-, tagjáratatással egybe,

Oly gondolatra bír, hogy itt gyanú
Lehet nagyon rossz; semmi bizonyosság.

KIRÁLYNÉ

Jó lenne szólni véle, mert gonosz
Találgatást költ a rosszakarókban.
Jöjjön be.

Horatio el

Kór lelkem – ez a bűn sajátja éppen –
Vész-híradót lát minden semmiségben.
A vétek oly ügyetlen, ha remeg:
Romlástól félve, magát rontja meg.

Horatio visszajő Opheliával

OPHELIA

Hol a szépséges dán királyi hölgy?

KIRÁLYNÉ

Nos, nos, Ophelia?

OPHELIA

(dalol)

Hogy ismerem én meg
Hív szerelmed mástól?
Pörge kalap-, botja-,
S fűzött sarujáról.

KIRÁLYNÉ

Édes kisasszony, mit jelent e dal?

OPHELIA

Tessék? Nem; kérem, hallgassa csak. *(Dalol)*

Meghalt, kimúlt ő, asszonyom;
Meghalt, kimúlt bizony!
Fejtül neki zöld-hant gyepágy,
Lábtul egy kő vagyon.
Ó, hó!

KIRÁLYNÉ

No de, Ophelia...

OPHELIA

Kérem, hallja csak. *(Dalol)*
Oly fehér a szemfedél -

Király jó

KIRÁLYNÉ

Ah, nézze, felség!

OPHELIA

Virággal van tele:
Sirjába őt a szeretet
Siratva tette le.

KIRÁLY

Hogy van, szép kisasszony?

OPHELIA

Jól, Isten fizesse meg. Azt mondják, a bagoly egy pék leánya volt. Uramisten! Tudjuk, mik vagyunk, de nem tudjuk ám, mivé lehetünk. Isten áldja meg az ebédjüket.

KIRÁLY

Atyjával tépelődik.

OPHELIA

Kérem, egy szót se erről; de ha kérdik, mit jelent, csak mondja ezt:

Holnap szent Bálint napja lesz,
Mindjárt reggel korán;
És ablakodnál, párodul,
Ott leszek, én leány.
Kelt a legény, felöltözött,
Ajtót nyitott neki:
Bement a lány, de mint leány
Többé nem jöve ki.

KIRÁLY

Kedves Ophelia!

OPHELIA

Biz' úgy, hen! No de végzem már, esküdözés nélkül:
Irgalmas ugysse! a legény,

Ó, jaj! szégyen, pihál!
Ha hozzáfér, hát megteszi;
Bizisten, rút hiba.
Míg meg nem csaltál, elveszesz,
Nem azt ígérted-e?
Ugy is lett volna, esküszöm:
Ne jöttél volna be!

KIRÁLY

Mióta van így?

OPHELIA

Remélem, minden jóra fordul. Az embernek tűrni kell: de én nem állhatom meg sírás nélkül, ha rá gondolok, hogy teszik abba a hideg földbe. Ezt a bátyámnak meg kell tudni, most hát köszönöm a jó tanácsukat. Álljon elő a kocsim! Jó éjt, hölgyeim; jó éjt, kedves asszonyságok; jó éjt, jó éjt! (*El*)

KIRÁLY

Kövesd nyomon; adj mellé biztos őrt.

Horatio el

Ó, mindez a mély bánat mérge, mely
Atyja halálán érte. S ládd-e most,
Ó, Gertrud, Gertrud!
A bú ha jó, nem jó mint egyes őrszem:
Egész dandár beront. Először ennek
Atyját megölték; majd fiad fut el
– Önbujdosása vérengző oka; –
A nép zavargó, egészségtelen,
Lázás gondolkodásu és beszédü
A jó Polonius miatt, kit oly
Suttomba eltemetnünk dőreség volt;
Szegény Ophelia magán kívül,
Megválva ép eszétől, mely ha nincs,
Az ember írott kép, avagy barom.
És végre, ami mindezzel fölér,
A bátyja titkon hazaérkezett,
Gyászán evődik, felhőkben borong,
Sugó se kell, fülét megvesztegetni
Dögös beszéddel, atyja vesztiről;
Pedig, ha megszorúl és tárgya nincs,
A fülbesúgó cseppet sem haboz
Saját személyünk is belékeverni.

Ó, Gertrud, ez, mint gyilkoló pokolgép,
Több helyen üt fölösleges halált.

Künn zaj

KIRÁLYNÉ

Ó, jaj! miféle lárma ez?

Egy nemes jó

KIRÁLY

Megállj,
Hol a testőreim! Védjék az ajtót.
Mi baj!

NEMES

Felséges úr, fusson, szaladjon;
Az óceán, ha korlátin kironat,
Nem nyeldes mohóbban a lapályt,
Mint lázadó csoport élén az ifju
Laertes győzi hű szolgálodat.
A csőcselék urazza – s mintha most
Kezdődne a világ, s feledve volna
A tisztos régiség, bevett szokás,
Az ily szavak törvényes támaszi –
Ordít: „Tegyünk királyt! Éljen Laertes!”
Kéz, főveg és nyelv az égig veri:
„Laertes a király! Éljen Laertes!”

KIRÁLYNÉ

Hogy megcsaholnak a hamis nyomon!
Ó, ál nyom az, ti csalfa dán ebek!

Künn zaj

KIRÁLY

Betört az ajtó.

*Laertes jó fegyveresen.
Dánok követik*

LAERTES

Hol a király? Maradjatok ti künn.

DÁNOK

Nem, hadd megyünk be.

LAERTES

Kérlek, várjatok.

DÁNOK

No hát, no hát.

Visszahúzódnak

LAERTES

Őrizzétek az ajtót;
Úgy; köszönöm. Alávaló király,
Add vissza atyámat!

KIRÁLYNÉ

Nyugton, jó Laertes.

LAERTES

A vércsepp, mely nyugodt, fattyúnak ordít,
Atyám' kappannak; és ringyó nevet
Süt hív anyámnak oly szeplőtelen
Szűz homlokára.

KIRÁLY

Mi bajod, Laertes,
Hogy pártütésed ily órjást mutat?
Bocsásd, Gertrud, ne féltsd a mi személyünk:
Oly fenség őrzi abban a királyt,
Hogy bár felsandalít a pártütés rá,
Tettleg kevésre megy. Mondd csak, Laertes,
Miért dühöngsz így? Jó Gertrud, ereszd.

LAERTES

Hol az atyám?

KIRÁLY

Meghalt.

KIRÁLYNÉ

Nem általa.

KIRÁLY

Hadd kérdje ki magát.

LAERTES

Meghalt, de hogy?
Szembekötősdit nem játszunk velem!
Pokolba, hűség! eskü, ördögökhöz!
Lélek, kegyesség a gyehenna tűzbe!
A kárhozattal szembeszállok én.
Odajutottam, hogy föl se veszem
Ezt a világot, sem a másikat.
Hadd jöjjön, ami jó, de az atyámért
Bosszút állok busásan.

KIRÁLY

Nos, mi gátol?

LAERTES

Saját akaratom, nem egy világé;
És eszközimmel úgy gazdálkodom,
Hogy sokra érjen a kevés.

KIRÁLY

Laertes,
Ha bizonyost vágysz tudni, az atyád
Halála hogy lett: úgy van-é megírva
Bosszúdban, hogy vesztőt, nyerőt besöpresz,
Ellent s barátot?

LAERTES

Nem, csak ellenit.

KIRÁLY

Nem akarod hát tudni, kicsodák?

LAERTES

Barátit *ily* tárt karral ölelem,
És mint az élet-osztó pelikán,
Véremmel szoptatom.

KIRÁLY

Most úgy beszélsz,
Mint jó fiú és egy igaz nemes.
Hogy én e tettben ártatlan vagyok,
És bánatodban buzgó részt veszek:
Értelmed azt oly tisztán fogja látni,
Mint a napfényt szemed.

DÁNOK

(*kéinn*)   Bocsátni kell!

LAERTES

Mi az? miféle zaj?

Ophelia visszajő

Ó, szídd fel agyvelőm, nap! sós könnyű,
Marj ki szememből minden lát-erőt!
Istenre! örültséged súly szerint
Meg lesz fizetve, hogy süllyed a mérleg.
Ó, jó hugom, kedves, kedves leány,
Pünkösdi rózsám, szép Ophelia!
Ó, Ég! hogy egy ifjú leány esze
Csak oly halandó, mint ősz ember élte!
Gyöngéd a természet szerelme: mindig
Küld valamely becses ajándokot
Annak sírjába, kit szeret.

OPHELIA

Vitték födetlen arccal őt,
S haja-lálom! s haja-nálom!
Sírjába sírtak könny-esőt –
Áldj' Isten, galambom!

LAERTES

Ha ép ésszel bosszúra ösztönöznél,
Nem hatna így meg.

OPHELIA

Te csak azt danold, hogy: *Haj alá-alálom, alá, balálom!* Ni, lám, mint rámege a vers. A csalfa számtartó az, ki ellopta urasága leányát.

LAERTES

E semmi több, mint a valami.

OPHELIA

Itt egy rozmarinszál az emlékezetre: kérlek, édes rózsám, hogy jussak eszedbe; itt meg háromszín ibolya, ez való a gondolatra.

LAERTES

Értelem az örültségben: összeillesztve gondolat és emlékezet.

OPHELIA

Nesze neked ánizs meg galambvirág; neked ihol a ruta; ebből nekem is egy kicsit; vasárnap úgy hívhatjuk; hogy irgalomfű; ön a rutáját egy kis különbséggel viselheti. Ne, neked százszorszép, adnék violát is, de mind elhervadt, mikor az atyám meghalt. Azt mondják, istenesen múlt ki... *(Dalol)*

Jancsi hívem az én szívem minden öröme –

LAERTES

Bánat, levertség, a pokol maga
Őnála mind kellemre változik.

OPHELIA

(dalol) Hát már vissza se jő?

Hát már vissza se jő?

Nem, nem; a sírba ment:

Vess ágyat odalent.

Soha nem tér meg ő.

Szakálla hófejér,

Len-fürtök a fején;

Oda van, oda van!

Siratni hasztalan.

Ég, könyörülj lelkén!

És minden keresztyén lelken, kérem az Istent. Isten velök. *(El)*

LAERTES

Látják ezt? Ó, Isten!

KIRÁLY

Laertes, szólanom kell bánatoddal,
Vagy tőlem olyat vonsz el, ami jog.
Válaszd, eredj, legértelmesb barátid,
Köztem s közötted hogy ítéljenek,
Akár egyenest, akár mellékesen
Érintsen a vád: országunkat adjuk,

Éltünk, koronánk és mindent, mi mienk,
Elégtétel gyanánt neked; ha nem,
Akkor türelmed kölcsönözd ide,
S mi rajta lészünk, ten-lelkeddel együtt,
Hogy megnyugtassuk azt.

LAERTES

Jól van, legyen.

Halála módja, titkos temetése,
Se kard, se címer hamvain, se zászló,
Főúri pompa, sem nyílt ravatal:
Mindez kiált, égből a földre mintegy,
Hogy érte számot kell vennem.

KIRÁLY

Vegyed.

S hol bűnt találsz, a bárd essék oda.
Most, kérlek, jöjj velem.

Elmennek

6. SZÍN

Más szoba ugyanott. Horatio és egy szolga jönnek

HORATIO

Mik a velem beszélni akarók?

SZOLGA

Hajósok; azt mondják, levelet hoztak.

HORATIO

Hadd jöjjenek be.

Szolga el

Nem t'om, ki üdvözölne – a világ
Mely résziből? hacsak nem Hamlet úr.

Hajósok jönnek

ELSŐ HAJÓS

Isten áldja, uram.

HORATIO

Áldjon meg téged is.

ELSŐ HAJÓS

Meg is, uram, ha tetszik ő szent felségének. Levele van, uram, az a követ küldi, amelyik útban van Anglia felé; ha kegyelmed a Horatio, amint hallom.

HORATIO

(olvas) „Horatio, ha soraim átfutod, juttasd ez embereket a királyhoz, levelet visznek oda is. Alig valánk tengeren két nap, egy ugyancsak harcias készületű kalózhajó űzőbe vett. Látva, hogy vitorlánk lassú, kénytelenségből nekibátorodánk; én tusa közben átugrottam hajójokra, mely azon percben eltávozott a mienktől, s így én fogva maradtam egyedül. Irgalmas tolvajként bántak velem: de tudták, mit csinálnak, jó váltságdíjt kell nekik fizetnem. Juttasd a királyhoz leveleimet, magad pedig siess hozzám emberhalálból. Oly szót sűgok füledbe, hogy megnémulsz belé; pedig a szó még nagyon léha súlyos tartalmához képest. E jó emberek ide vezetnek, hol én vagyok. Rosencrantz és Guildenstern folytatják útjokat Anglia felé; rólok is sok beszélőnivalóm van. Isten veled. Az, ki tudod már, hogy híved,

Hamlet”

Jertek velem, majd útasítlak én
E levelekkel, annál sürgetőbben,
Hogy a küldőjéhez vezessetek.

Mind el

7. SZÍN

Más szoba ugyanott. Király és Laertes jönnek

KIRÁLY

Üssön pecsétet mentségemre most
Tenzíved, és fogadjon el barátul,
Miután meghallád, értelmes fülekkel,
Hogy az, ki jó atyád megölte, éppen
Éltemre tört:

LAERTES

Világos. De miért
Nem láttat ily bűnös, ily főbejáró
Tettekre törvényt felséged, mikor
Nagysága, bizton-léte, bölcsesége
Ösztönzi, s minden?

KIRÁLY

Ó, két fő okért,
Mik, bár előtted petyhüdtek talán,
Nálam rugósak. Anyja, a királyné,
Él-hal fiáért: ez asszony pedig
(Már üdvöm, átkom – bármelyik legyen)
Úgy összeforrt lelkemmel, életemmel,
Hogy, mint a csillag nem, körén kívül,
Úgy én, kívülte, nem foroghatok.
Más ok, mi gátol a nyílt számvetésben,
Nagy kedvessége a köznép előtt,
Mely, szeretetbe mártva csínyeit
Mint némely forrás a fából követ,
Hibáiból is mind erényt csinálna;
Úgy hogy nyílam, könnyű ily nagy viharban,
Mind visszatérne íjához megint,
Nem ahová irányzottam velök.

LAERTES

Így hát derék atyám megölve; húgom
Kétségb'esésig hajtva iszonyún,
Kinek tökélye – ha visszahatólag
Szabad dicsérem – mint versenyre hívó
Állt a jelenkor csúcsán egyedül.
De üt bosszúm órája még.

KIRÁLY

Ne háborítsa álmod ez; ne véld,
Hogy mi oly lusta kelméből vagyunk,
Hogy rázni hagyjuk a vésznek szakállunk
S tréfára vesszük. Hallj többet rövid nap.
Atyád szerettem, szeretem magam;
S ez, úgy hiszem, elég rá, hogy belásd –
Mi az? mi újság?

Hírnök jő

HÍRNÖK

Hamlettől levél:
Ez a felségedé, ez a királyné számára.

KIRÁLY

Hamlettől? ki hozta?

HÍRNÖK

Mondják,
Hajóslegények; én nem láttam őket;
Nekem Claudio adá, neki
Az, aki hozta.

KIRÁLY

Hallgasd me, Laertes.
Mehetsz.

*Hírnök el.
(Olvas)*

„Hatalmas felség, adom tudtára, hogy ki vagyok téve országába mezítlen. Holnap fogok engedelmet kérni, hogy fölséges színe elé járulhassak; midőn is, bocsánatkérésem után, elő fogom számlálni hirtelen s még inkább különös visszatértem okait.

Hamlet”

Mi már ez? Visszajött a többi is?
Vagy csak kötődés, melyben semmi sincs?

LAERTES

Ővé az írás?

KIRÁLY

Hamleté. „Mezítlen” –
S itt egy utóiratban: „Egyedül”.
Mit mondasz erre?

LAERTES

Az eszem megáll,
Felséges úr. De hadd jöjjön: beteg
Szivem hevül, csak rágondolva is,
Hogy azt megéltem és szemébe vágom:
„Te tetted ezt!”

KIRÁLY

Ha ez így van, Laertes
(S mért volna így? de mért ne volna így?)
Fogadsz-e szót nekem?

LAERTES

Igen, uram,
Föltéve, hogy nem békeszót fogadtatsz.

KIRÁLY

Békét, magaddal. Ha most visszatér
(Megbokrosodva, többé rá nem áll,
Hogy útra menjen), majd feltüzelem
Egy oly merényre, terve kész agyamban,
Melyből egyéb út nincs, mint a bukás.
Halála semmi vádat nem lehell,
Még anyja is kimentti, vak-esetnek
Tartván cselünket.

LAERTES

Én szót fogadok,
Felség, kivált ha úgy fordul, hogy én
Lennék az eszköz.

KIRÁLY

Éppen összevág.
Mióta künn jársz, sokszor emlegettek
– S Hamlet előtt is – oly erényedért,
Miben, szerintök, főképpen ragyogsz;
S meg nem iríglyé összes érdemid
Úgy, mint ez egyet, mely pedig közöttük
A legméltatlanabb.

LAERTES

S mi az, uram?

KIRÁLY

Bokréta csak, az ifjuság kalapján,
De kell az is; mert ifjat éppen úgy
Megillet a könnyelmű viselet,
Mint élemült kort a coboly perém,
Mely meleget tart, és kellő tekintélyt.
Egy norman úr volt itten, pár hava
– Láttam, csatán is, franciát: derék
Lóhátasok; – de e norman lovag,
Egész varázslat, hogy forrt a nyereghez,
És oly csudákat tétetett lovával,
Hogy összenőve látszott a nemes

Barommal s megfelezve testeik;
S úgy megtetézte a fogalmamat,
Hogy képzeletben cselfogásait
Utól nem értem.

LAERTES

És norman vala?

KIRÁLY

Norman.

LAERTES

Megesküszöm rá, hogy Lamord.

KIRÁLY

Az, az.

LAERTES

Jól ismerem; valóban ő
A nemzet éke, gyöngye.

KIRÁLY

Rólad ő

Szép vallomást tőn: mester-voltodat
Párbaj-tusákon úgy magasztalá,
Kivált a vívó-tőrrel mit mivelsz,
Hogy felkiálta: látni kéne azt!
Ha lenne, aki mérközzék veled;
De nemzetének, esküvé, legelső
Vivói egy mozdulat-, egy fogásnak
Vagy egy tekintetnek, szemben veled,
Nem lennének ura. E vallomás
Fölmérgesíté Hamletet, de úgy,
Hogy mind könyörgve azt kívánta csak,
Bár hazajönnél s megvínál vele.
No, ebből aztán...

LAERTES

Mit aztán, uram?

KIRÁLY

Laertes, kedves volt atyád neked?
Vagy vásznon írott bú az a tiéd:

Arc, melynek szíve nincs?

LAERTES

Mért kérdi, felség?

KIRÁLY

Nem, mintha tán vélném, hogy nem szeretted,
De mert tudom, hogy minden szeretet
Amint idővel támad, úgy idő
Mérsékli lángját és hevét, tudom
Tapasztalásból. Mert e lángban is
Él egy lohasztó bél avagy kanóc;
S mindig egyenlő jó nincs semmi se,
Mert a nagyon meggyűlt jószág maga
Saját bővébe fül. Tegyük tehát,
Míg hõn akarjuk, amit akarunk;
Mert változékony ez az „akarás”,
És annyi gátja, csüggesztõje van,
Amennyi a nyelv, a kéz, vakeset;
A „kell” meg egy pazar sohaj csupán:
Enyhítve kárt tesz. De az elevenre!
Hamlet jó, vissza: mit mernél csinálni,
Hogy tettel inkább légy atyád fia,
Mint pusztá szóval?

LAERTES

Hát nyakát szelem
Oltár előtt is!

KIRÁLY

A gyilkos merényt
Nem szentesíti hely; de a boszúnak
Korlátja nincsen. Ha ezt akarod,
Maradj szobádban veszteg, jó Laertes;
Hamlet vegyen hírt megjöttöd felől;
Mi majd előtte feldicsértetünk,
Kettõs zománcba vonjuk hírneved,
Mellyel a norman felruháza; szóval
Egymásra készünk, és fogadkozunk
A fejetekre. Ó, amily unott,
Nagylelkü, nem gyanító semmi cselet,
A török élet nem vizsgálja meg;
Egy kis fogással oly kardot cserélsz,
Mely nem fenetlen, s egy hamis szökéssel

Atyád halálát megfizetteted.

LAERTES

Úgy lesz; de a tört megmártom elébb.
Egy házalótól oly írat vevék,
Olyan halálost, melybe mártva kés,
Hol vért ereszt, nincs oly varázs tapasz,
Bár bírja minden fű-fa erejét
A hold alatt, hogy egy kis karcolásra
Megmentсен a haláltól valakit.
E szerbe mártom én szablyám hegyét,
Hogy gyöngé sértés már halál legyen.

KIRÁLY

No, majd bővebben megfontoljuk ezt,
S hogy vág idő, eszköz, célunkra össze.
Ha elhibáznók, és ha szándokunk
Kilátszanék a rossz játék alól,
Jobb, el se kezdjük. Kell hát tartalék
Tervünk mögött, egy, kettő is, mi állja,
Ha ez kipukkan. Várj! hadd lám csak - úgy -
Ügyességtekre nagyban fogadunk -
Megvan!
Majd a tusán ha szomjuság epeszt
(Hogy már dühösben szúrtok amiatt)
És ő italt kér: egy pohár leend kész
Ez alkalomra, melyből egy csipet
- Kerülje bár el a mérges döfést -
Tervünket biztosítja. De mi zaj?

Királyné jó

Nos, jó királyném?

KIRÁLYNÉ

Egy bú a másik sarkában tapod,
Oly gyorsan jönnek. Húgod vízbe fúlt,
Laertes.

LAERTES

Vízbe? Ó, hol?

KIRÁLYNÉ

Egy fűzfa hajlik a patak fölé,

Mely szürke lombját visszatükrözi.
Ahhoz vivé ő eszelős füzérit:
Csalán-, kakukfű-, torma-, kosborát
(Ezt pásztorink durvábban nevezik,
Holtember-ujjnak szüz leányaink),
Ott egy behajló ágra koszorúját
Függesztené, s amint kapaszkodik,
Egy gonosz ág letört; s ő maga is
Gyom-ékszerével a siró folyamba
Zuhant alá. Ruhája szétterülve
Mint habléányt tartá fenn egy korig;
Miközben régi nótákból danolt,
Mint ki nem is gyanítja önbaját;
Vagy oly teremtmény, ki a víz-elem
Szülötte és lakója. Csakhamar
Azonban ittas és nehéz ruhái
Dallam-köréből levonák szegényt
Sáros halálba.

LAERTES

Ó, jaj! hát beléfúlt?

KIRÁLYNÉ

Belé, belé.

LAERTES

Sok is vized, szegény Ophelia!
Elfojtom hát könnyűm. De lám, minő
Bolond az ember! a természet rátart,
Mondjon akármit a szégyenkedés.
Ha ez kicsordult, a nő is kiment.
Élj boldogul, királyom! tűz beszéd
Lobogna nyelvemen, ha el nem oltja
Ez a bolondság. *(El)*

KIRÁLY

Jer, Gertrud, kövessük.
Mi nagy bajjal csitíthatám dühét!
Most, félek, újra felzaklatja ez.
Jer hát, kövessük.

Elmennek

ÖTÖDIK FELVONÁS

1. SZÍN

Temető.

Két sírásó jön, ásóval, kapával

ELSŐ SÍRÁSÓ

El szabad temetni keresztyén temetőbe egy olyan leányt, ki maga jószántából keresi az üdvösséget?

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Hát el azt, én amondó vagyok; ássuk meg neki szaporán a sírt; a halottvizsgálók törvényt tettek rá, s úgy találták, hogy megilleti a keresztyén temetés.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hogy lehet az, hacsak önvédelemből nem fúlt a vízbe?

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Már pé'g azt úgy találták.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Se offendendo kellett esni; nem lehet különben. Mert hát ez a bibéje: ha én készakarva fúlok vízbe: jele, hogy az tett; a tettnek pedig három ága van; úgymint: tenni, cselekedni és elkövetni; *ergo* készakarva fúlt belé.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Úgy, de hallja csak, pajtásuram...

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hagyj békét nekem. Itt foly a víz, no jó; itt áll az ember, no jó: ha mármost az ember megyen a vízhez, s beléöli magát, az *nollé-vellé* annyit tesz, hogy ő megy oda, érted? De ha a víz jön őhózzá, s úgy nyeli el, akkor nem maga fojtotta belé magát; *ergo*, ki nem vétkes önnön halálában, nem rövidíti meg az életet.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

De hát ez a törvény?

ELSŐ SÍRÁSÓ

E bizony; halottvizsgáló törvény.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Megmondjam hát az igazat? Ha őkelme nagy kisasszony nem lett volna, bizony kívül temetnék ám a keresztyén temetőn.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hüüm! mondasz valamit; sajnos bizony, hogy az úri népnek több szabadsága van vízbe fojtani vagy felkötni magát, mint a többi keresztyén felebarátjának. Ide veled, ásó. Nincs olyan régi nemesember, mint a kertész, az árkoló meg a sírásó; ezek tartják fenn az Ádám mesterségét.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Hát Ádám nemesember volt?

ELSŐ SÍRÁSÓ

A bizony, vele kezdődik a nemesi kar.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Volt is akkor még olyan kar.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Micsoda! Pogány vagy? Hát nem érted az Írást? Hiszen az Írás mondja: „Ádám pedig ásott” – hogy áshatott volna kar nélkül? Várj, teszek még egy kérdést; ha arra meg nem felelsz, ismerd el magadat...

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Halljuk.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Ki az, aki tartósabb munkát csinál, mint akár a kőműves, akár az ács vagy a hajóépítő?

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Hát az akasztófa-csináló; annak a készítménye ezer lakót is elnyű.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Becsülöm az eszed, biz'isten; az akasztófa éppen jó; de kinek jó? Annak jó, aki rosszat cselekszik; márpedig te rosszat cselekszel, ha aszondod, hogy az akasztófa tartósabb épület a templomnál; *ergo*, az akasztófa éppen jó neked. No, csak találd ki, gyere.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Már hogy ki épít tartósabbat, mint a kőműves, az ács vagy a hajómester?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Igen; ezt fejtsd meg, aztán kifoghatsz pihenni.

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Ahá! Tudom már.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Ki vele hát!

MÁSODIK SÍRÁSÓ

Biz' istók, már nem tudom.

Hamlet és Horatio távol megjelennek

ELSŐ SÍRÁSÓ

Ne törd tovább a csürhejárást; nem üget az a te szamarad jobban, hiába püfölsz. Ha máskor ezt kérdik tőled, hát mondd: a sírásó; mert az olyan házat csinál, hogy ítéletnapig eltart. Eredj csak, lódulj amoda Jáfethez, hozz nekem egy icce valamit.

Második sírásó el.

Első sírásó ásás közben dalol

Hajdanta, míg ifjú valék;
Tartottam szeretőt;
Kényemre, hej! kedvemre, hűj!
Tölthettem az időt.

HAMLET

Nem érzi e fickó, amit csinál, hogy dalol, midőn sírt ás?

HORATIO

A megszokás közönyössé tette iránta.

HAMLET

Úgy van az: kevés dolgú kéznek annál finomabb az érzése.

ELSŐ SÍRÁSÓ

(dalol)

De meglopott öregkorom,
Öklébe markola;
S elhányt-vetett, hogy azt se t'om,
Ki voltam valaha.

(Feldob egy koponyát)

HAMLET

E koponyának egykor nyelve volt, szépen tudott dalolni; s hogy vágja földhöz e pimasz, mintha Káin állkapcája volna, ki az első gyilkosságot elkövette. Egy államférfi agya is lehetett, kinél most e számár különb cselszövő; egy olyané, ki az Úristent is rászédte volna; nem meglehet?

HORATIO

Lehet, fönséges úr.

HAMLET

Vagy udvaroncé, ki oly szépen tudta mondani: „Jó reggelt, édes úr! Hogy vagy, jó uram?” Ez-s-ez őméltósága lehetett, ki égis magasztalta ez-s-ez őméltósága lovát, ha el akarta csalni tőle; ugye, lehetséges?

HORATIO

Igen, fönséges úr.

HAMLET

Hát biz' úgy van az; és most Féreg asszonyságé; beesett pofával, melynek csontját leüté a sírásó szerszáma. Furcsa átalakulás foly itt; ha beléláthatnánk. Hát csak annyiba került táplálni e csontokat, hogy most tekézzenek velök? Az enyémbe nyilallás áll, ha erre gondolok.

ELSŐ SÍRÁSÓ

(dalol)

Ásó, kapa, veremvágó,
Egy szemfedő lepel;
Ó! az ily vendégnek egy gödör,
Egyéb semmi se kell.

(Másik koponyát dob)

HAMLET

Itt egy másik; mért ne lehetne ügyvéd koponyája? Hol vannak most szőrszálhasogatási, ármányai, tényálladéka, birtokjoga és fogásai? Mért szenved most, hogy e goromba ripők fültövön csapja egy piszkos ásóval, anélkül, hogy perbe fogná „súlyos testi sérelem” miatt? Hm! – Ez az atyafi meg a maga idejében nagy birtokszerző lehetett; csupa telektörvény, nyugta, százalék, kettős tanú, térítvény volt. De hát annyi nyugta után itt leve nyugta? Annyi térítvény után ide tért meg? S agya százalék helyett ázalékkal van tele? Tanúi az egész véteményből nem megyéről, csak egy szűk mezsgyéről tanúskodnak? Átruházó oklevelei alig férnének e ruhaszekrényben, és most

a birtokosnak sincs tágabb tere? Mi?

HORATIO

Hajszállal sincs, uram.

HAMLET

Nemde juhbőrből készítik a pergament?

HORATIO

Abból, uram; meg borjúbőrből is.

HAMLET

Az is mind juh meg borjú, ki ebben biztosságot keres. – Ki sírja ez, hé!

ELSŐ SÍRÁSÓ

Az enyém, uram. *(Dalol)*

Ó, az ily vendégnek egy gödör,
Egyéb semmi se kell.

HAMLET

Gondoltam, hogy tiéd ez a zug, mert benne vagy, ha zúg.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Az úr meg kívül zúg, ha zúg; és így nem az úré; én, ha zug sem vagyok benne, mégis enyém.

HAMLET

Abban vagy hazug, hogy benne lévén, magadénak mondod, mert halottnak való az, nem elevennek.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Eleven hazugság ez, uram; visszapattan mindjárt tőlem az úrra.

HAMLET

Miféle embernek ásod ezt?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Nem-embernek, uram.

HAMLET

Néembernek hát?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Annak se.

HAMLET

Kit temetnek belé?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Aki valaha nő volt; de már, Isten nyugassza lelkét, csak halott.

HAMLET

Mily átalkodott ez a semmirekellő! Az ember kótábul beszéljen hozzá, különben megöli a szójátékával. Uttartson, Horatio, három év óta, úgy veszem észre, oly elménc lett a világ, hogy a paraszt lábujjhegye az udvaronc sarkára tapos. – Mióta vagy sírásó?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Az esztendő minden napjai közül az napon adtam rá magamat, mikor néhai Hamlet királyunk legyőzte Fortinbrast.

HAMLET

Mennyi ideje annak?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hát nem tudja? Hisz minden bolond tudja azt. Éppen aznap volt, mikor az ifjú Hamlet világra lett, tudja, az, aki megbolondult, aztán Angliába küldték.

HAMLET

Vagy úgy! Aztán mért küldték Angliába?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hát, mert bolond volt; ott majd eszire tér, vagy ha nem, ott úgyse baj.

HAMLET

Miért?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Mert ott szembe se tűnik; ott minden ember olyan bolond, mint ő.

HAMLET

Aztán hogy bolondult meg?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Nagyon furcsán, aszondják.

HAMLET

Furcsán? Hogyhogy?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hát csak úgy biz'a, hogy elment neki az esze.

HAMLET

A gutábal!

ELSŐ SÍRÁSÓ

Nem a gutába, hanem itt Dániába, hol én harminc esztendő óta ásom a sírt, összevéve mint gyerek és ember.

HAMLET

Meddig áll el az ember rothadás nélkül a földben?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hát bizony, ha már halála előtt meg nincs rothadva (mert mai napság annyi francu ette test kerül ide, aki temetést is alig bírja), eláll az nyolc vagy kilenc esztendeig; cserző-varga eláll kilencig.

HAMLET

Miért tovább az, mint más?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Mert hát, uram, annak bőre úgy kicserződik a mesterségivel, hogy soká nem ereszti által a vizet; márpedig a víz a leggonoszabb pusztítója ennek a mi kurafi testünknek, ha meghalt. Látja ezt a kaponyát; huszonhárom esztendeje fekszik a földben.

HAMLET

Kié volt az?

ELSŐ SÍRÁSÓ

Hej, kurafi bolond egy fickóé volt ez; mit gondol, kié?

HAMLET

Nem tudom.

ELSŐ SÍRÁSÓ

Nyavalya essék a gaz bolondjába! Egyszer egész palack rajnait a nyakam közé öntött. Ez a tulajdon kaponya, uram ez a tulajdon kaponya Yorick kaponyája volt, a király

udvari bolondjáé.

HAMLET

Ez? *(Elveszi a koponyát)*

ELSŐ SÍRÁSÓ

Éppen ez

HAMLET

Hadd lám. Haj, szegény Yorick! Ismertem, Horatio; végtelen tréfás, szikrázó elmességű fiú volt: engem a hátán hurcolt ezerszer: és most hogy irtózik tőle a képzeletem! A gyomrom is émelyedik rá. Itt függött az ajk, melyet én összecsókoltam, azt se tudom, hányszor. Hová lettek gúnyjaid, bakugrásid, dalaid? Villámló élceid, melyek az egész asztalt hahotára fakaszták? Egy sincs már belőlük, hogy kimajmolnád saját torzképedet? Bezzeg most esett le az állad! No, eredj óasszonysága öltözőjébe, s mondjad neki: fesse bár magát ujjnyi vastagon, erre jut az arca; eredj, kacagtasd meg vele. – Valamit kérdek tőled Horatio.

HORATIO

Mi lesz az, fönség?

HAMLET

Mit gondolsz, Nagy Sándor is ilyenné lett a földben?

HORATIO

Éppen.

HAMLET

S ilyen szaga volt? Phű! *(Leteszi a koponyát)*

HORATIO

Éppen, fönség.

HAMLET

Minő aljas célokra használhatnak még bennünket, Horatio! Nem nyomozhatja-e képzeletünk a Sándor nemes porát, míg végre mint hordóakna tapasztát leli meg?

HORATIO

Nagyon tűhegyre vennők, ha így vennők.

HAMLET

Bizony nem; egy szikrát sem; csak szerényen elkísérnök őt oda, s valószínűség

vezérelne; ilyenformán: Sándor meghalt; Sándort eltemették; porrá vált; a por föld; földből sárt csinálnak: és így azzal a sárral, mely őbelőle lett, miért ne dughatnák be a söröshordót?

Fejedelmi Caesar, ha föld röge lett,
Lyukat töm, hogy kizárja a szelet;
Ó, hogy ki a világ félelme volt,
E sár, most egy repedt falon a folt!
De lassan! félre! – Itt jó a király,

*Király, királyné, Laertes, urak és egy pap,
Ophelia koporsóját kísérvé jönnek*

Királyné s udvaroncok. Kit temetnek
Ily csonka szertartással? Ez jele,
Hogy akit hoznak, öngyilkos kezekkel
Végezte életét; bárha rangbeli.
Vonuljunk hátra, lessük el, mi ez.

(Hátravonul Horatióval)

LAERTES

S mi szertartás még?

HAMLET

Ez Laertes,
Igen derék ifjú; figyelj csak.

LAERTES

Mi szertartás még?

PAP

A temetésben annyit kedvezénk,
Amennyit csak szabad: halála kétes,
S ha egy parancsszó rendet nem zavar,
Beszenteletlen várná e gödörben
Ama vég-harsonát: imák helyett
Cserép, kavics, kő hullna rá; de így
Szűz dísze a virághintés, harangszó,
S köz temető-hely megengedettett.

LAERTES

Ennél több nem szabad?

PAP

Több nem szabad,
Fertőzve lenne gyászszolgálatunk
A *requiem*-mel, mely békében elszállt
Lelkekre mondatik.

LAERTES

Tegyék a földbe;
Szeplőtlen szűz testéből violák
Fakadjanak! De tudd meg, durva pap,
Szolgáló angyal lesz hugom, midőn te
Ott lenn üvöltesz.

HAMLET

Mi! Ophelia!

KIRÁLYNÉ

(virágot hintve)

Kedvest a kedvesnek: Isten veled.
Reméltem, Hamletemnek nője léssz,
Azt gondolám, nászágyadat vetem meg,
Nem sírodat hintem, kedves leány.

LAERTES

Háromszoros jaj, ó! harmincszoros,
Fejére az átkozottnak, ki gonosz
Tettével megrabolta dús eszed!
Ne még a földet! hadd szorítom újra
Karomba egyszer. Most halmozzatok

(A sírba ugrik)

Port elevenre, holtra, míg hegyet
Emeltek e lapályon, mely tetőzze
Vén Peliont s Olympus kék fejét.

HAMLET

(előlép) Ki az, kinek fájdalma elbir ily
Tulzó beszédet? kinek jaj-szavára
Bűvölten áll a vándor csillag is,
S döbbenve hallgatózik? – Én vagyok,
Hamlet, a dán.

(A sírba ugrik)
Birkóznak

LAERTES

Ördög lelked vigye
Pokolba hát.

HAMLET

Nem jól imádkozol.
Vedd, kérlek, a torkomról ujjaid;
Mert bárha nem vagyok tüzes, szilaj,
Veszélyes is van bennem valami:
Kerüld, tanácslom. Vedd innen kezéd.

KIRÁLY

Szét kell cibálni őket.

KIRÁLYNÉ

Hamlet! Hamlet!

MIND

Urak...

HORATIO

Türelmet, édes jó uram!

A kísérek elválasztván őket, feljönnek a sírból

HAMLET

Hagyján! e pontért harcolok vele,
Míg a szemem héját mozdíthatom.

KIRÁLYNÉ

Fiam, fiam! miféle pontért?

HAMLET

Szerettem Opheliát; negyvenezer
Testvér szerelme, összefogva, nem
Ér az enyimmel. Mit tennél te érte?

KIRÁLY

Ó, hisz bolond, Laertes.

KIRÁLYNÉ

Tűrd néki, az Isten szerelmiért!

HAMLET

Krisztusra! mit tennél meg érte, hadd lám:
Sírnál? viaskodnál? tépnéd magad?
Innál-e mérget? ennél krokodilt?
Én megteszem. Hát ríni jössz ide?
S hogy sírba ugrálj, engem azzal ölj?
Jer hát, temetkezz mellé eleven,
Én kész vagyok; s ha bércekről fecsegsz,
Hadd hányanak ránk annyi milljom holdat,
Míg a tetőhöz, melynek homlokát
A lángoló napkör megperzseli,
Az Ossa egy bibircsó lesz. Na ládd,
Ha szájaskodni tudsz, én is tudok.

KIRÁLYNÉ

Őrült beszéd ez; így tart egykorig,
Ha rájön a láz; majd türelmesen,
Mint nőgalamb aranyszín pelyhesi
Fölött, alélva gubbaszt hallgatása.

HAMLET

Hallod-e, hé! mért bánasz te így velem?
Mindig szerettelek; de semmi, no;
Bár Hercules, amit bír, tegye meg:
A macska nyávog, és megvész az eb. *(El)*

KIRÁLY

Kérlek, vigyázz rá, jó Horatio.

Horatio el
(Laerteshez)

Türelmed edzze múlt éji beszédünk;
Most e lökéshez szabjuk az ügyet.
Édes Gertrud, vigyáztass a fiadra.
E sírra élő emléket teszünk.
Lesz egy nyugalmas óránk nemsokára;
Addig türelmet a nehéz munkára.

Elmennek

2. SZÍN

Terem a kastélyban. Hamlet és Horatio jönnek

HAMLET

Elég is erről: halld a másikat.

Jut még eszedbe az egész dolog?

HORATIO

Jut-é eszembe, fönség?

HAMLET

Harc volt, barátom, a szívembe, mely
Alunni sem hagyott; és helyzetem
Irtóztatóbb volt egy rablázadásnál.
Gyorsan – becsülni méltó gyorsaság
(Mert tudni kell, hogy egy meggondolatlan
Tett néha jól segít, midőn derék
Tervünk hanyatlik; s ez tanítson arra:
Van egy istenség, aki céljaink
Formálja végre, bármiképp nagyoltuk)...

HORATIO

Kétségkívül.

HAMLET

Fel, a hajó-szobámból,
Nyakamba vetve tengerészruhám,
Mentem sötétben tapogatva, hogy
Kimotozzam őket; céloom sikerült;
Vevém csomagjok; egyszóval, siettem
Szobámba vissza; hol bátor valék
– Felejtve a félsz minden illetet –
Feltörni a titkos csomag pecsétjét.
Mit leltem abban! ó, királyi gabszág!
Szoros parancsot – megtüzdelve okkal,
Dán- s Angolország jóllétök felől,
S mily rém, lidérc, huh! az én életem –
Hogy megtekintve, haladéktalan,
Még bárdfenésre sem hagyván időt,
Vegyék fejem.

HORATIO

Hah! lehetséges az?

HAMLET

Itt a parancs: olvasd, ha érkezel.
De most szeretnéd tudni, mit tevék?

HORATIO

Kérem fönségedet.

HAMLET

Így bé levén hálózva e gazoktul
– Mert még előszót sem csinált agyam,
Midőn ők már elkezdtek játszani –,
Leültem, új parancsot koholék;
Szépen leírtam. Egykor póriásnak
Tartám, mint sok nagy államférfiú,
A szép irást, s nagyon törtem magam,
Hogy elfeledjem e tudásomat;
De most deáki haszna lőn. Szeretnéd
Tudni, mit írtam?

HORATIO

Igen, jó uram.

HAMLET

Király nevében szörnyü kénytetést:
Úgy hív adózó néki Anglia,
Úgy, pálmaként, barátságuk viruljon,
Úgy hordja béke a kalász-füzért,
Úgy álljon a frigyök közt csak vonás,
S több ily nehéz „úgy-úgyot”: amiképp
Meglátva, értve a bennírtakat,
Minden halasztás nélkül, rögtöni
Halálnak adja e parancs vivőit,
Még gyónniok sem engedvén időt.

HORATIO

S hogyan pecsétlé újra be?

HAMLET

Hát ebben is segélt az Ég. Atyám
Gyűrűje, melyről azt a dán pecsétet

Levették, éppen tarsolyomba volt.
Alájegyzém az írást; összhajtam,
Úgy, mint a másik; bepecsételém,
S helyére dugtam: rá nem ismer a
Váltott-gyerekre senki. Másnap aztán
Hajó-tusánk lett; ami azt követte,
Immár tudod.

HORATIO

Megy hát Guildenstern s Rosencrantz neki?

HAMLET

No, hát; úgy kaptak e szolgálaton;
Egyik se nyomja lelkem; buktijok
Önnön csuszás-mászásukból ered.
Veszélyes ám, ha két hatalmas ellen
Bőszült rohamja s vívó-tőre közzé
Hitvány elem kerül.

HORATIO

Minő király ez!

HAMLET

Nem néz-e most rám, gondold meg – királyom
Megölte; megszeplősíté anyámat;
Ide csöppent, trónraléptem és reményim
Közé; kihányta horgát életemre,
S minő fogással! – nem lélekbe jár,
Hogy megfizessek e karral neki?
S nem kárhozat, hogy az emberiség
E rákfenéje pusztitson tovább?

HORATIO

Rövid időn megtudja Angliából,
Mi lett ez ügynek kimenetele.

HAMLET

Rövid időn meg: de a *köz* enyim;
S az ember élte annyi, mint ez: „*egy!*”
Azt bánom, hogy felejtém magamat,
Horatio, Laertes ellenében:
Ügyem szakasztott mása az övé.
Kedvébe járok; de bizony, dagályos

Fájdalma szörnyű szenvedélyemet
Feltornyosítja.

HORATIO

Csendesen! Ki jó itt?

Osrick jó

OSRICK

Üdvözlöm, fenség, Dániából visszatérte alkalmából.

HAMLET

Köszönöm alásan, uram. – Ismered ezt a pőcsiket?

HORATIO

Nem, jó uram.

HAMLET

Annál inkább üdvösségedre válik, mert vétek ezt ismerni. Sok földje van, termékeny is; így hát, akármily barom legyen a barmok ura, annak jászla a király asztala mellett áll. Szajkó ugyan, de mondom, terjedelmes birtoka van sárból.

OSRICK

Kedves fenséges úr, ha szívélyes volna ráérni, egy dolgot közlendenék, őfelségétől.

HAMLET

Elfogadom, uram, szellemem összes éberségével. Használja fővegét; fejrevaló az.

OSRICK

Köszönöm, fenség: ma nagyon meleg.

HAMLET

Sőt nagyon hideg van, tessék elhinni: felyülről fú a szél.

OSRICK

Valóban, uram, meglehetősen hideg van.

HAMLET

De mégis, úgy tetszik, rekkenő a hőség – az én mérsékletemhez.

OSRICK

Roppantul, uram; igen rekkenő – mintha – nem is tudok mit mondani, hogyan. De, uram, őfelsége jelentenem hagyta önnek, miszerint ő nagy fogadást tett önnek fejére. Az ügy, fenség, ez...

HAMLET

Kérem, ne feledje... *(Int, hogy tegye fel kalapját)*

OSRICK

Lelkemre, nem; saját kényelmemért, lelkemre! Uram, itt van, imént jőve udvarhoz, Laertes; higgyen nekem, ő egy bevégzett világfi, a legjelesb különféleségek-, igen finom modor- és nagy külfénnyel. Valóban, képlegesen beszélve róla, ő az udvariasság térképe vagy naptára, mert benne mindazon tényezők beltartalma található fel, miket egy udvaronc örömet lát.

HAMLET

Uram, leírása nem szenved veszteséget ön ajkán; bár tudom, hogy őt leltárilag elemezni zavarba ejtené az emlékezet számtanát, mely még csak evickélni sem bírna az ő gyors vitorlája után. De, a magasztalás őszinteségével mondva, én őt egy nagymérvű szellemnek tartom, s oly drága és ritka öntvényűnek, hogy igaz szólamot használva felőle, hozzá hasonló csupán a tükre: bárki más akarná utánozni, árnyéka, semmi egyéb.

OSRICK

Fönséged a legkifogástalanabbul beszél róla.

HAMLET

S az ügy érdeme, uram? Mért burkoljuk e lovagot a mi durvább leheletünkbe?

OSRICK

Parancsol?

HORATIO

Uram, nem volna lehetséges más nyelven megértetni magát? Szíveskedik, ugye, bizony?

HAMLET

Mit jelentsen e lovag neve említése?

OSRICK

Laertesé?

HORATIO

Üres már a zsebe; arany szavait mind elköltötte.

HAMLET

Az övé, uram.

OSRICK

Tudom, miszerint fönséged elég bölcs...

HAMLET

Vajha tudná, barátom; ámbár, bizony, az ön tudása még nem nagy becsületedre válna. Tovább, uram.

OSRICK

Fönséged elég bölcs átlátni, hogy mily kitűnő Laertes...

HAMLET

Azt nem merem bevallani, nehogy vele mérkőznöm kelljen a kitűnőségben; pedig ismerni jól az embert, ez volna a valódi önismeret.

OSRICK

Fegyverforgatásban értem, fenség; már e szakmában, miképp mindenki által lett beismerve, nincs hasonlója.

HAMLET

Mi a fegyvere?

OSRICK

Ví kard és *rapier*.

HAMLET

Ez hát két fegyvere neki. Nos aztán?

OSRICK

A király, fenség, fogadott vele hat berber paripában; mik ellenében ő föltételezett, úgy hallom, hat francia ví kard- és török, járulványaikkal együtt, mint öv, kardkötő és a többi. Az emeltyűk hármán valóban igen gyönyörű a szemnek, igen jól áll a markolathoz; nagyon finom emeltyűk, igen nemes fogalmazással.

HAMLET

Mit nevez ön emeltyűnek?

HORATIO

Tudtam, fenség, hogy nem éri be a szöveggel, hanem előbb az oldaljegyzeteken is akar épülni.

OSRICK

Emeltyűk, uram, a kardkötők.

HAMLET

A kitétel rokonabb lenne tárgyával, ha ágyút szoktunk volna hordani oldalunkon; addig a kardkötő, úgy hiszem, legyen kardkötő. De tovább: hat berber ló, hat francia tőr, ezek járulványi s három nemes fogalmazású emeltyűi ellen; igazi francia-dán fogadás. És miért lett mindez föltételezve, amint mondá?

OSRICK

A király, fenség, arra fogadott, fenség, hogy ő és fenséged közötti tizenkét vímenetből ő háromnál többször nem talál, mint fenséged; ő pedig tizenkettő ellen kilencre fogadott; és ez rögtöni kísérlet tárgya lenne, ha fenséged méltóztatnék megfelelni...

HAMLET

Hátha nem felelek semmit?

OSRICK

Úgy értem, uram, hogy megfelelni a kihívásnak, személye kitétele által e kísérleten.

HAMLET

Itt járkálok, uram, e csarnokban; ez a naponkinti sétaidőm: ha őfelségének úgy tetszik, ám hozzák ide a szablyákat; s ha Laertesnek kedve tartja, és a király is marad szándéka mellett, nyerek neki, ha bírok; ha nem, úgy nem nyertem egyebet, csak a szégyent, s a szám feletti ütlegetek magamnak.

OSTRICK

Izenetét ily módon kézbesítsem?

HAMLET

Az értelmét, uram: különben amennyi szóvirággal kívánja a természete.

OSRICK

Ajánlom hódolatomat fenségednek.

HAMLET

Viszont, viszont.

Osrick el

Jó, hogy ajánlja magát; különben nincs nyelv a világon, mely azt tenné.

HORATIO

Elszaladt a libuc, pedig még a tojáshéj is a fenekén van.

HAMLET

Tán még anyja emlőjével is udvariaskodott ez, mielőtt megszopta volna. Így ő (és sok más falkájabeli, kiket tudom, mint becéz e seprőjére szállt világ) a kornak pusztá hangját, a társalgás külmodorát és mintegy tajtékját szedték fel, mely őket átsegíti a legdörébb és legalaposb vélemények közt is; de kísérsd meg csak, fújj rá, s a buborék oda.

Jó egy úr

ÚR

Fenséges, uram, őfelsége tiszteletét küldte vala az ifjú Osrick által ki azt a választ hozá, hogy fenséged itt a csarnokban vár; most általam azt kérdezteti, van-e még kedve megvini Laertessel, vagy hosszabb időre halasztja?

HAMLET

Én állani szoktam feltételimnek; azok a király tetszését követik. Ha kedve parancsolja az enyim kész; most vagy akármikor, föltéve, hogy oly képes leszek, mint most.

ÚR

A király, királyné, s mind jőnek már lefelé.

HAMLET

Isten neki!

ÚR

A királyné kéreti fönségedet, lássa szívesen Laertest, mielőtt víváshoz fognának.

HAMLET

Jóra oktat.

Úr el

HORATIO

Elveszti a fogadást, fenség.

HAMLET

Nem gondolnám: mióta külföldön jár, mindig gyakorlom magamat; ily egerúttal nyerni fogok. De sose láttál olyat, mily nehéz itt a szívem tája; hanem se baj.

HORATIO

Úgy hát ne, jó uram...

HAMLET

Merő bolondság; de afféle sejtelem mégis, mely talán megzavarna egy asszonyt.

HORATIO

Ha elméje nyugtalan valamiért, fogadjon szót neki; én majd eléjök megyek, s megmondom, hogy nincs most kedve hozzá.

HAMLET

Tapot se; dacolunk e baljóslattal: hisz egy verébfi sem eshetik le a gondviselés akaratja nélkül. Ha most történik: nem ezután; ha nem ezután, úgy most történik; s ha most meg nem történik, eljő máskor: készen kell rá lenni: addig van. Miután senkinek sincs olyanja, mit itt ne hagyjon: mit árt elébb hagyni el? – Ám legyen!

Király, királyné, Laertes, urak, Osrick és kíséret vívótőrökkel stb. jönnek

KIRÁLY

Jer, Hamlet, jer: vedd tőlem e kezét.

(Laertes kezét a Hamletébe teszi)

HAMLET

Uram, bocsánat; megsértettelek;
De, mint lovag, bocsásd meg azt nekem.
Ím, tudják a jelenvalók,
S kellett bizonynyal hallanod, minő
Bús elmebaj gyötör. Amit tevék,
Mi durván verte föl természeted,
Becsületed s botránkozásodat:
Kimondom itten: örültség vala.
Vagy Hamlet az, ki megbántá Laertest?
Hamlet soha! mert Hamlet, ha magán-
Kivül ragadva, mikor ő nem ő,
Bántá Laertest: nem Hamlet tévé azt,
Hamlet tagadja. Hát ki tette más?
Az örültsége. Így levén ezek,
Hamlet a bántott félhez tartozik:
A kór szegény Hamletnek ellene.
E fültanúk előtt, uram,
Tagadva minden ártó szándokom,

Mentsen ki annyiban nemes szived,
Hogy háztetőn nyilat lövék keresztül,
S öcsémet érte.

LAERTES

A vér megbocsát,
Melynek leginkább szítna gerjedelme
Bosszúra mostan; ámde a becsület
Még visszatartja béke-jobbomat,
Míglen korosb és közbecsületű
Bajmesterek szavát, ítéletét
Birandom, hogy nincs vérfolt nevemen.
Addig legyen barátság e barátság,
Mit felajánlasz; én elfogadom,
Nem is töröm meg.

HAMLET

Őszintén veszem;
S bizvást megvívom e tesvéri párbajt. –
Acélt nekünk! Jer.

LAERTES

Jer, egyet nekem!

HAMLET

A *célod* én leszek, bizony, Laertes;
Mint legsötétebb éjen csillagok,
Lövellnek át tudatlanságomon
Mesterfogásid.

LAERTES

Ej, ne csúfolódj!

HAMLET

Nem, Istenemre!

KIRÁLY

Adj, kardokat, kis Osrick. – Hamlet öcs,
Tudod, miben fogadtunk?

HAMLET

Jól, királyom;
Felséged a gyöngébb oldalra tett.

KIRÁLY

Nem félek attól: víni láttalak;
S ha ő haladt: egérutunk van érte.

LAERTES

Nagyon nehéz; hadd lám a másikat.

HAMLET

Ez jó nekem. Egyforma hosszú mind?

Készülnek a viadalhoz

OSRICK

Egyforma, fenség.

KIRÁLY

Bort billikomba! ez asztalra itt.
S ha majd talál elsőre, másodikra,
Vagy harmadízben Hamlet jól felel:
Ágyú dörögjön minden várfokon;
Hamlet javáért iszik a király.
Egy gyöngyszemet dob a kehelybe akkor,
Drágábbat annál, melyet koronán
Felváltva már négy dán király viselt.
Kelyhet nekem! s az üstdob mondja meg
A harsonának, és a harsona
Künn a tüzérnek, pattantyú az égnek,
Az ég a földnek: „Most ürít kehelyt
Hamletre a király.” – Hajrá, fiúk!
Ti meg, birák, jól nyissatok szemet.

HAMLET

No rajta!

LAERTES

Rajta hát!

Vínak

HAMLET

Egy.

LAERTES

Nem.

HAMLET

Biró!

OSRICK

Találta, szembetűnően találta.

LAERTES

Jó; újra hát!

KIRÁLY

Megállj! bort adjatok.

Hamlet, ez a gyöngy a tiéd; fogadd;

Egészségedre. – Nyújtsátok oda.

Harsonák; künn ágyúdörej

HAMLET

Hadd végzem e döfést; tedd félre addig.

Jerünk.

Vínak

Találtam ismét; igaz-e?

LAERTES

Ért, ért, bevallom.

KIRÁLY

A mi fiunk győz.

KIRÁLYNÉ

Tikkad, mert kövér –

Ne, Hamlet, a kendőm; töröld meg arcod;

Ez a királyné áldomása, Hamlet:

Szerencsédért iszik.

HAMLET

Kegyelmes asszony!

KIRÁLY

Gertrud, ne igyál.

KIRÁLYNÉ

Iszom, bocsásson meg, uram király.

KIRÁLY

(félre) Késő! a mérgezett pohár.

HAMLET

Mindjárt, anyám: még inni nem merek.

KIRÁLYNÉ

Jer, hadd töröljem meg hát arcodat.

LAERTES

Most *én* találok, felség.

KIRÁLY

Nem hiszem.

LAERTES

(félre) Mintegy a lelkem is furdal pedig.

HAMLET

Jer harmadikra. De játszol, Laertes:
Víjj, kérlek, amint Isten tudnod adta;
Félek, bolondot űpsz velem csupán.

LAERTES

Igen? No, jer hát.

OSRICK

Egyik sem talált.

LAERTES

Ne most!

*Laertes megsebzzi Hamletet, erre, a birkózás közben,
felcserélik szabhyáikat, és Hamlet megsebzzi Laertest*

KIRÁLY

Vonják el egymástól! Dühösesek.

HAMLET

Nem; rajta ismét!

A királyné összeroskad

OSRICK

Ha! ni, a királyné!

HORATIO

Mindkettő vérzik. Hogy van, jó uram?

OSRICK

Hogy vagy, Laertes?

LAERTES

Hát, mint egy szalonka,
Saját törömben, Osrick.
En-árulásomért méltán halok.

HAMLET

Mi lelte a királynét?

KIRÁLY

Csak elájult,
Hogy a vért látta.

KIRÁLYNÉ

Nem, nem: az ital,
Az ital – ó, édes Hamlet! – az ital,
Az ital: megmérgezték. *(Meghal)*

HAMLET

Ó, szörnyü gazság!
Be kell az ajtót zárni. Árulás!
Ki kell nyomozni.

Laertes elesik

LAERTES

Itt fekszik, Hamlet. – Hamlet, oda vagy:
Nincs a világon szer, mitől kigyógyulj;
Nincs benned élet egy félórai.
Az áruló, kifent, megmérgezett
Eszköz kezébe van. Torkomra forrt
Az undok ármány: itt fekszem, soha
Föl nem kelendő. Mérget itt anyád is;
De hangom elhagy. A király az ok,
Mindenben a király.

HAMLET

A kardhegy is mérgezve van?
No, méreg, hass tehát! (*A királyt ledöfi*)

MIND

Árulás! árulás!

KIRÁLY

Ó, védjetelek, barátim; csak seb ez.

HAMLET

Ne hát, te gyilkos, vérparázna dán!
Ne, idd ki ezt is: – benne gyöngyszemed? –
Kövesd anyámat.

A király meghal

LAERTES

Méltán bűnhődik;
Oly méreg ez, mit ő kevert maga.
Váltsunk, nemes Hamlet, bocsánatot:
Atyám halála s az enyém ne szálljon
Fejedre, se az enyimre a tied. (*Meghal*)

HAMLET

Az Ég ne tudja bűnödül! Követlek.
Halott vagyok, Horatio.
Isten veled, boldogtalan királyné!
Ti, kik halványan és remegve álltok,
Néma személyek s nézők e darabnál,
Ha volna még időm (de a halál
Kemény poroszló, nem ereszti foglyát),
Ó! majd beszélnek – de maradjon az.

Horatio, halott vagyok; te élsz;
Győzd meg felőlem és igaz ügyemről
A kétkedőket.

HORATIO

Azt ne várd soha:
Bennem a dánnál több a római;
Maradt még e pohárban egy kevés.

HAMLET

Addsza, ha lelked van! bocsásd a kelyhet.
Az Égre! nem hagyom. Ó, Istenem!
Horatio, mily sérelem marad,
Ha ez homályba vész, a nevemen!
Ha ápolál szivedben valaha:
Foszd meg az üdvtől egy kissé magad,
Szídd még e rossz világ kínos lehet,
Hogy elmondd esetem.

Künn induló és lövés

Mi hadzaj ez?

OSRICK

A győzedelmes ifju Fortinbras
Üdvözli, Lengyelországból jövet,
Ily harcilag Angolhon követit.

HAMLET

Ó! meghalok, Horatio.
Túlzajg az ádáz méreg lelkemen!
Nem élhetem meg az új híreket;
De íme, jóslok; Fortinbrasra száll
Az ország; övé haldokló szavam.
Beszéld el ezt neki, s minden körülményt,
Mi okozá. A többi, néma csend. *(Meghal)*

HORATIO

Nemes szív tört meg itt. Jó éjt, királyfi;
Nyugosson angyal éneklő sereg!
Miért jön a dob?

Künn induló. Fortinbras, az angol követek

és mások jönnek

FORTINBRAS

Hol az a látvány?

HORATIO

Mit akarsz te látni?

Ha jajt, ha szörnyüt, ne keresd tovább.

FORTINBRAS

Itt koncolás volt. Ah, kevély halál!
Mi dáridó készül örök honodban,
Hogy egy lövéssel ennyi fejedelmet
Ily véresen levertél?

ELSŐ KÖVET

Szörnyü látvány,

S mi Angliából hírt későn hozunk:
Nem érez a fül, mely meghallaná
Beszédünk, hogy parancsa teljesült,
Hogy Rosencrantz és Guildenstern halott.
Ki fogja megköszönni már?

HORATIO

Ez ajk nem,

Ha élne és köszönni bírna is.
De, minthogy éppen toppra jöttetek,
Ti lengyelekről, és ti Angliából,
E vér-tusához: rendeljétek el
Közszemle végett e holttetemek
Kitételét magas ravatalon;
S hadd hírlem a még nem-tudó világnak
Az itt történeteket. Majd hallotok
Vérbűn, erőszak, természetellen
Dolgok, nem is vélt gyilkolás, kivégzés,
Ravasz, de kényszerült ölés felől;
És végre füstbement bal terveket,
A főre hullva, mely koholta; mindezt
Híven elmondhatom.

FORTINBRAS

Jerünk sietve meghallgatni azt,
S hívjuk be rá az ország nagyjait.

Én e szerencsét búsán ölelem;
E tartományhoz, úgy rémlik, jogom van:
Most alkalom hí föllépnem vele.

HORATIO

Erről magamnak is lesz egy szavam,
S egy olyan ajké, hogy többet csinál.
Most ehhez lássunk, míg az emberek
Elméje bódult; míg több baj nem ér
Ármány s vétség miatt.

FORTINBRAS

Négy százados
Emelje Hamletet, mint katonát,
A ravatalra: mert belőle, ha
Megéri, nagy király vált volna még.
Útján kövesse harci tisztelet.
Harsogjon a zene.
Vegyék föl tetemét. Ily látomás
Szép a mezőn, de itt szemlélve más.
Menj, lőjenek sort!

Induló mellett mind el; azután sorlövés hallik

William Shakespeare: XV. szonett

Ha meggondolom, hogy csak egy rövid
Percig teljes mind, ami nő s virágzik,
S e roppant színpad csak olyat mutat,
Amit titkos csillag-parancs irányít;

Ha látom, egy az ember s a növény,
Egyazon ég húzza föl s rontja le:
Friss nedvben ragyog, lankad, túl delén,
S kopik daliás emlékezete, –

A múlás eszméje mindig elő-

Ragyogtatja legdúsabb tavaszod,
Melyben küzd már a romlás s az idő,
Hogy mocskos éjbe fojtsa szép napod;

S küzdve az idővel, mely elragad,
Mert szeretlek, én feltámasztalak.

Szabó Lőrinc fordítása

William Shakespeare: XIX. szonett

Falánk idő, nyűdd az oroszlán körmét,
S falasd a földdel édes fiait,
Törd vad tigris-állkapcsok fogak törét,
S ős főnix vére igya lángjaid;

S legyen víg s bús kor, amit röptöd elhagy,
S tégy, amit akarsz, Gyorslábú, te, a
Nagy világgal s tűnő ékeivel, csak
Egy szörnyű bűnt ne kövess el soha:

Ne szántsák kedvesem szép homlokát
Óráid, s ódon pennád rajzai;
Suhanj fölötte érintetlen át:
Szépségminta, mai s mindenkori!

De tombolj bár, vén Idő, legvadabban,
Örökifjan él kedvesem e dalban.

Szabó Lőrinc fordítása

William Shakespeare: XCIV. szonett

Ki nem árt, bár van benne rá erő,
Ki nem teszi, mit legjobban mutat,
Ki mást megindít, s maga, mint a kő,
Kísérhetetlen és lassú marad,

Méltán öröklí az az Ég kegyét
S a föld kincseit joggal rendezí,
Arcán hordja a gazda s úr jegyét,
S a többi mind csak kasznára neki.

A nyár virágát szereti a nyár,
Bár csak magáért van, ha él, ha hal,
De érje csak fertőzés és ragály,
Szébb lesz nála a legrosszabb paraj:

Édes mézet ecetté ront a kontár;
Rothadt lilíom bűdösebb a gyomnál.

Szabó Lőrinc fordítása

William Shakespeare: XLVIII. szonett

Mily gonddal zárta, útra kelve, hű
Reteszek alá minden holmimat:
Hasznom ne használja tolvajkezű
Hamisság, de védje biztos lakat!

De téged, aki legfőbb bánatom,
Egyetlen gondom, kincsem java vagy,
Vigasz, kí mellett a gyöngy szürke lom,
Rongy zsványok kezére hagytalak.

Semmi szekrénybe nem zártalak el,
Csak ahol nem vagy, bár úgy érzem, ott vagy,
Keblem gyöngéd rejtekébe, amely,
Hogy jöjj-menj, békén nyitódhat-csukódhat;

S félek, onnan is kilopnak: ily ár
Még a hűségből is tolvajt csinál.

Szabó Lőrinc fordítása

William Shakespeare: XLIX. szonett

A jövő ellen, ha jön oly jövő,
Hogy hibáimtól arcod komorul,
S szerelmed, fukarkodva, kitűnő
Szempontok szerint számolni tanul;

A jövő ellen, ha mégy, idegen,
S szemed, e nap, nem néz rám, vagy alig,
S hagyva múltját, benned a szerelem
Érett kimértséggé komolyodik;

E jövő ellen sáncot verek és
Értékem tudatába költözöm,
S magam fogok magamra kezet és
A te jogodat védi majd pöröm:

Szigorú jog, koldust, elhagynod engem,
Fogalmam sincs, mit tudj szeretni bennem.

Szabó Lőrinc fordítása

Húrok

Ballai László: Shakespeare és Verdi

Az operarajongók csak sajnálhatják, hogy Verdi mindössze három operát írt Shakespeare drámái alapján. A két mester lélekműködése ugyanis igencsak hasonló volt, amennyiben akár a legtragikusabb cselekménybe is bele tudtak szőni humoros, illetve boldog jeleneteket anélkül, hogy az felborította volna a mű egyensúlyát, vagy legalábbis giccshatást eredményezett volna.

Mert Verdinél a *Traviatában* a szerelmesek féltékeny egymásnak feszülése előtt a legfelhőtlenebb báli zene szól, az *Álarvosbál* hősnőjének elbukását az operairodalom talán legzseniálisabb tragikomikus jelenete követi, vagy *A végzet hatalmának* végső, tragikus fináléját még egy boldog, önfeladt szerelmi kettős gazdagítja.

Shakespeare-nél a *Romeo és Júliában* a Júlia gyászszertartását a zenészek komikus jelenete zárja, a *Hamlet* utolsó felvonását a sírásók akasztófahumorról bőven megtűzdelt jelenete vezeti be, ellenben az *Abogy tetszik* című vígjátékba Jaques alakja egyenesen tragikus színezetet visz.

Verdi *Macbethje* a zeneirodalom egyik legsötétebb – és az olasz bel cantótól legtávolabb álló – operája tökéletesen visszaadja a Shakespeare-tragédia síri hangulatát. Voltaképpen még a zenedráma atyamesterének tartott Richard Wagner sem írt ilyen hátborzongató művet. A *Macbeth* azonban nem csupán az egyik legkiemelkedőbb alkotás, amely valaha is megszületett, de talán Verdi legjobb operája is. Ebben azonban nincsen helye a humornak, mint ahogy az *Othello*-ban sincs. Othello szerepe – a dühöngő örült fékevesztett kiáltozása – már nem is Wagner, de egyenesen Berg figuráinak a hallgathatóság határait súroló szólamait idézi. Ezzel ellentétben a *Falstaff* már túl sok derűt sugároz, és a dráma feszességét az is lazítja, hogy a szöveggönyvét két Shakespeare darabból kompilálták össze. Márpedig a dráma kiterjeszhetőségének határait William Shakespeare-nél senki nem tudhatja jobban.

Összességében Verdi operáira azt szokták mondani, hogy azok a szabadság jegyében fogantak – és nem csupán azért, mert nevének kezdőbetűi jelentették az olasz hazafiak számára az egységes országot: „Victor Emanuel Re d’Italia” – azaz Viktor Emánuel, Olaszország királya –, hanem mert a mester pusztán a *Nabucco* rabszolgakórusával az utolsó cipőpucolótól a legpuccosabb hercegig egységbe kovácsolta az olasz nemzetet. Megjegyzendő, hogy az olasz közönség ma is megismételteti e kórust, és azt felállva énekli – amint azt egykor a magyar nagyérdemű is tette a „Meghalt a cselszövővel”... Azonban nincsen nemzeti szabadság egyetemes szabadság nélkül – és az nem pusztán a jogok, hanem a belső igények univerzummá való kiteljesítését igényli, mint arra Shakespeare és Verdi életműve a példa.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu